

05:02

Lars Pico Geerdsen
Inger Koch-Nielsen
Henrik Vinther
Ivan Christensen
Vibeke Tornhøj Christensen

UD AF HJEMLØSHED?

OM LIVET EFTER OPHOLD PÅ EN INSTITUTION
FOR HJEMLØSE

05:02

UD AF HJEMLØSHED?

OM LIVET EFTER OPHOLD PÅ EN
INSTITUTION FOR HJEMLØSE

Lars Pico Geerdsen
Inger Koch-Nielsen
Henrik Vinther
Ivan Christensen
Vibeke Tornhøj Christensen

KØBENHAVN 2005
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

UD AF HJEMLØSHED?

Om livet efter ophold på en institution for hjemløse

Afdelingsleder: Ole Gregersen
Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelser

Undersøgelsens følgegruppe:

Frank Ebsen, Center for forskning i socialt arbejde

Hanne Fabricius, Københavns Kommune

Lene Hundborg, Socialministeriet

Lars Jappe, Socialministeriet

Margaretha Järvinen, Socialforskningsinstituttet

Annette Nicolaisen, Videns- og Formidlingscentret for Socialt Udsatte

Robert Olsen, Mændenes Hjem

Hanne Ramsbøll, Videns- og Formidlingscentret for Socialt Udsatte

Gitte Tilia, Videns- og Formidlingscentret for Socialt Udsatte

Erling Uhde Rasmussen, Store Dannesboe

ISSN: 1396-1810

ISBN: 87-7487-776-3

Layout: Hedda Bank

Oplag: 800

Sats og Tryk: BookPartnerMedia A/S

©2005 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUME	9
	Hvor mange kan siges at have opnået en bedre og mere stabil tilværelse?	10
	Hvem har oplevet en positiv udvikling, og hvem har ikke?	10
	Hvilke forklaringer kan der gives på de forskellige forløb?	11
1	INDLEDNING	13
	Undersøgelsens formål og struktur for rapporten	13
	Om at afgrænse og måle hjemløshed	15
	Andre undersøgelser om veje ud af hjemløshed	19
2	POPULATION, STIKPRØVE OG ANALYSEMETODER	23
	Konstruktion af data til undersøgelsen	25
	En sammenligning af de to populationsdefinitioner for brugerne med befolkningen	30

	Giver surveyundersøgelsen et balanceret billede af brugerne? En bortfaldsanalyse	32
	En beskrivelse af de værktøjer, der er anvendt i undersøgelsen	33
3	DE TIDLIGERE BRUGERES SITUATION EFTER 1997	37
	Varighedsanalyse	38
	Overgang til egen bolig	40
	Dødelighed for de tidligere brugere	42
	De tidligere brugeres kontakt til arbejdsmarkedet	45
	Kvinder på familieinstitutioner og deres efterfølgende parforhold	47
	Sammenfatning	48
4	SOCIAL MARGINALISERING OG SUNDHEDSPROBLEMER	53
	Marginalisering fra arbejdsmarkedet	54
	Selvordsforsøg	62
	Kriminalitet og straf	64
	Sundhed og sygdom	68
	Sammenfatning	74
5	BOLIGFORHOLD	77
	Udløsende faktorer	78
	Hjemløshedserfaringer	81
	Boligsituationen på interviewtidspunktet – syv år senere	83
	Kvaliteten af den nuværende bolig	85
	Stabilitet i den aktuelle boligsituation	87
	Boligen som et hjem	90
	Indsatser	91
	Faktorer, som påvirker chancen for at komme ud af hjemløshed	95

	Socioøkonomiske faktorer	98
	Årsager til hjemløshed	100
	Indsatser	101
	Persontyper	102
	Sammenfatning	102
6	UDVIKLING I LEVESTANDARD OG AFSAVN	105
	Udviklingen i levestandard	107
	Indsatser	110
	Fattigdom	112
	Socioøkonomiske baggrundsforhold	118
	Familiemønster	119
	Udløsende faktorer og den økonomiske situation af i dag	120
	Indsatser	122
	Syn på egne problemer sammenholdt med afsavn i hverdagen	124
	Regressionsanalyse	124
	Persontyper	131
	Sammenfatning	132
7	DE TIDLIGERE BRUGERES NETVÆRK	137
	Netværksrelaterede årsager	138
	Husstand og netværk uden for husstanden	139
	Sammenligning med hele befolkningen	144
	At være uønsket alene	146
	Netværksindsatser	147
	Faktorer, som påvirker oplevelsen af at være uønsket alene	149
	Sammenfatning	155
8	DE MEST UDSATTE	157
	Personer med misbrug og/eller psykiske problemer	159
	Om tidligere brugere med psykiske problemer	161

	Om tidligere brugere med alkoholproblemer	168
	Om tidligere brugere med stofmisbrug	173
	Sammenfatning af de tre grupper i forhold til hinanden	179
	Indsatser for personer med misbrug og psykiske problemer	181
	Sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation for personer med misbrug og psykiske problemer	183
	Personer med stofproblemer	189
	Persontyper og deres boligsituation	192
	Sammenfatning	193
9	SAMMENFATNING	195
	Hvor mange har opnået en bedre og mere stabil tilværelse?	197
	Hvem har oplevet en positiv udvikling, og hvem har ikke?	198
	Hvilke forklaringer er der på de forskellige forløb?	200
	De mest udsatte grupper	202
	LITTERATUR	205

FORORD

Hjemløshed er et tema, der er megen bevågenhed om – såvel på nationalt som på EU-plan. Der er udarbejdet programmer og handlingsplaner mod hjemløshed, og af de såkaldte puljemidler er der afsat midler til at støtte projekter og nye boformer til hjemløse.

Socialforskningsinstituttet har i mange år været engageret i forskning på området og har også tidligere gennemført en undersøgelse, hvor der blev fulgt op på tidligere hjemløse. Instituttet har desuden haft en plads i den europæiske organisation FEANTSA's forskernetværk, som afleverer årlige rapporter til EU-Kommissionen om hjemløshedssituationen i medlemslandene (www.feantsa.org).

Denne rapport beskriver, hvordan det er gået personer, som i 1997 opholdt sig på en § 105-institution i Københavns Kommune, Fyns Amt, Nordjyllands Amt, Ribe Amt, Ringkjøbing Amt og Århus Amt for så vidt angår deres boligsituation, deres sociale netværk, deres relation til arbejdsmarkedet, deres økonomiske og helbredsmæssige situation.

Undersøgelsen baserer sig på kvantitative data indhentet dels fra registre i Danmarks Statistik dels fra en spørgeskemabaseret interviewundersøgelse med 842 af de tidligere brugere. Interviewundersøgelsen blev gennemført i vinteren 2004 med en svarprocent på ca. 50.

Instituttet vil gerne takke de institutioner og amter, som har været behjælpelige med at finde de personoplysninger frem, som gjorde det

muligt at gennemføre undersøgelsen, og de interviewpersoner, som var villige til at dele deres erfaringer og vurderinger med os.

En særlig tak skal rettes til professor Arne Gerdner, Institutionen för Socialt arbete, Mittuniversitetet, Östersund, der har fungeret som referent på rapporten.

Rapporten er skrevet af forsker ph.d. Lars Pico Geerdsen, seniorforsker Inger Koch-Nielsen, forskningsassistent Henrik Vinther, stud.mag. Ivan Christensen og stud.scient.soc. Vibeke Tornhøj Christensen.

Undersøgelsen er blevet til på initiativ af Socialministeriet, der også har finansieret den.

København, april 2005

Jørgen Søndergaard

RESUME

Denne rapport omhandler personer, som på et tidspunkt i deres liv har haft sociale og boligmæssige problemer i et sådant omfang, at de har måttet henvende sig på et forsorgshjem eller en familieinstitution. Det er ikke et tilfældigt udsnit af befolkningen, som henvender sig på en hjemløshedsinstitution. Indvandrere, kontanthjælpsmodtagere, personer med selvmordsforsøg og kriminel baggrund er overrepræsenterede, og det drejer sig generelt om en gruppe mennesker, som på mange områder må kaldes for marginaliserede.

Rapporten beskæftiger sig konkret med personer, der i 1997 var registreret som beboere på forskellige former for hjemløshedsinstitutioner. Til denne kategori af institutioner hører forsorgshjem og herberger, beskyttede pensionater og institutioner af mere blandet karakter. I kategorien indgår også familieinstitutioner.

I alt 36 institutioner, hvoraf 7 er familieinstitutioner, har deltaget i undersøgelsen. Cirka 4.500 personer har opholdt sig på disse institutioner i 1997, heraf knap 650 på familieinstitutioner. Der er ca. tre gange så mange mænd som kvinder i gruppen, og stort set alle mændene har opholdt sig på et forsorgshjem e.l., mens det kun er tilfældet for ca. halvdelen af kvinderne.

Resultaterne i rapporten er baseret på en omfattende analyse af registerdata på de 4.500 personer samt på interview med en stikprøve på 842 af disse personer.

HVOR MANGE KAN SIGES AT HAVE OPNÅET EN BEDRE OG MERE STABIL TILVÆRELSE?

Vi har undersøgt de tidligere brugeres livssituation efter 1997 og samlet resultaterne i de tre dimensioner: boligforhold, levevilkår og netværk.

Det er en overraskende stor gruppe af de tidligere brugere, som har opnået en bolig. 56 pct. af de 4.500 undersøgte personer er registreret med en privat bopæl i 2004. Af de 842 interviewede bor næsten 80 pct. i egen bolig i 2004 – og bedst er det gået for de tidligere brugere af familieinstitutionerne. Alligevel har 60 pct. haft en form for hjemløshedserfaring inden for de sidste fem år, især tidligere brugere fra forsorgshjem og herberg. Dog kender brugeren fra familieinstitutionerne også til den skjulte hjemløshed.

De økonomiske vilkår er ikke de bedste. Af de tidligere forsorgshjembrugere er det under 20 pct., som er i arbejde på interviewtidspunktet. Deres forsørgelsesgrundlag er enten førtidspension (50 pct.) eller dagpenge/kontanthjælp (20 pct.). Bedre står det til blandt de tidligere brugere af familieinstitutioner. Her har 45 pct. et arbejde, og kun 8 pct. er på førtidspension, mens 28 pct. er på dagpenge eller kontanthjælp. Men levestandarden er lav, og de tidligere brugere er generelt meget dårligere stillet end hele befolkningen. Mange har måske nok fået en bolig, men den kan fortsat være usikker eller utilstrækkelig, og dagligdagen kan være vanskelig. Dette gælder især for de enlige, kvindelige forsørgere.

Blandt de tidligere brugere bor mændene i vidt omfang alene (73 pct.) uden partner og børn, hvorimod kvinderne er enlige forsørgere (37 pct.) eller bor sammen med en partner (35 pct.). Danskerne bor i meget større omfang end indvandrere og efterkommere alene.

HVEM HAR OPLEVET EN POSITIV UDVIKLING, OG HVEM HAR IKKE?

Når det drejer sig om at opnå en normal boligsituation, er det især kvinder med børn, som har en stor chance for at komme ud af hjemløshed gennem anviste boliger. Det fremmer også chancen for at få egen bolig, hvis man har en videregående uddannelse.

Det er ikke muligt at se en sammenhæng mellem varigheden af ophold på institution og sandsynligheden for at få en bolig. Det betyder

heller ikke noget, om man har været på et forsorgshjem eller en familieinstitution.

Gæld til det offentlige er en faktor, der ser ud til at virke som en stærk bremse på vejen ud af hjemløshed.

I forhold til levestandarden står den enlige forsørger eller den børnerige familie svagt, mens det styrker de økonomiske muligheder at leve i et parforhold. Sandsynligheden for at være på arbejdsmarkedet er stor for dem, som lever i parforhold, og lav for de enlige kvinder med børn. At være på kontanthjælp eller dagpenge har en yderst negativ effekt på levevilkårene.

Mange faktorer er med til at fremme følelsen af ensomhed, og især skal nævnes sammenhængen til afsavn i hverdagen, ligesom erfaringer med stofmisbrug, vold og sygdom hænger sammen med større ensomhed.

HVILKE FORKLARINGER KAN DER GIVES PÅ DE FORSKELLIGE FORLØB?

Hjemløshed søges modvirket og bekæmpet på forskellige niveauer. Der er den generelle social- og boligpolitik, som sigter mod, at alle skal have mulighed for at bo i egen bolig, uanset om de mister deres arbejde, bliver skilt, bliver syge etc. Undersøgelsen har ikke haft til hensigt at belyse disse generelle politikker, men en indikation af deres betydning finder vi ved, at tilknytningen til arbejdsmarkedet ikke ser ud til at have betydning for at opnå egen bolig efter en hjemløshedsperiode. Derimod spiller opløste parforhold en væsentlig rolle i forbindelse med hjemløshedens opståen. Det viser sig desuden, at gæld til det offentlige er en stærk hæmsko for at komme ud af hjemløshed.

Der findes en række indsatser, som retter sig specifikt mod at hjælpe personer, der er hjemløse. Men den eneste indsats, der i denne undersøgelse viser sig at have en positiv effekt, er kontakt til en beboerrådgiver. Det er ikke statistisk muligt at identificere en positiv sammenhæng mellem indsatserne og graden af netværk for de tidligere brugere. Dette kan dog skyldes, at indsatserne primært er givet til de mest ensomme. Adspurgte finder en meget stor andel (80 pct.) af indsatsdeltagerne, at det har hjulpet. Det er heller ikke muligt at finde nogen sammenhæng mellem de beskæftigelsesrelaterede indsatser og levekår. Men det må nok tilskrives, at indsatserne generelt er fokuseret mod de svageste, hvorfor det er svært at identificere en forbedring, når man sammenligner deltagerne

med brugere, der ikke har deltaget i en indsats. Det er kun lidt under halvdelen af dem, som har deltaget i indsatserne, som mener, at de har hjulpet.

INDLEDNING

UNDERSØGELSENS FORMÅL OG STRUKTUR FOR RAPPORTEN

Det overordnede formål med denne undersøgelse er at belyse veje ud af hjemløshed ved at se på, hvilke faktorer, begivenheder og indsatser der har påvirket situationen for mennesker, som på et tidspunkt i deres liv har været indskrevet på en institution for hjemløse. Konkret ser vi på:

1. hvor mange af de tidligere beboere på en række § 105-institutioner i 1997, der kan siges at have opnået en bedre og mere stabil tilværelse (være kommet ud af hjemløshed);
2. hvad der karakteriserer henholdsvis de mennesker, der har oplevet en positiv udvikling, og de mennesker, der ikke har;
3. forklaringer på de forskellige forløb.

Undersøgelsen har kvantitativ karakter, og der arbejdes med beskrivende og forklarende problemstillinger. Det vil sige, at undersøgelsen skal bruges til at belyse spørgsmål af typen, *hvor mangel/hvor stor en andel*, samt spørgsmål af typen, *hvilke statistiske sammenhænge og evt. forklaringer kan vi finde*. Nærmere herom i kapitel 2.

Det er også vigtigt at understrege, hvad denne undersøgelse ikke omfatter:

1. Ikke alle hjemløses situation bliver belyst. Vi fokuserer på tidligere brugere af § 105-institutioner, fordi disse personer til forskel fra andre hjemløse lader sig spore. Personer, som fx har levet på gaden eller i den såkaldte skjulte hjemløshed, er ikke beskrevet i undersøgelsen.
2. Hjemløshed bliver ikke forklaret, selvom vi dog interesserer os for personernes egne forklaringer om, hvorfor de søgte ophold på en § 105-institution.
3. Vi evaluerer ikke et specielt program eller en særlig indsats, men påpeger sammenhænge mellem forskellige indsatser og den nuværende situation.

Rapporten har følgende struktur. I kapitel 2 gennemgår vi, hvordan vi har operationaliseret populationsdefinitionen af tidligere brugere. I dette kapitel præsenterer vi to populationsdefinitioner: en bruttopopulation af tidligere brugere af institutioner i 1997 og en nettopopulation af tidligere brugere, som er tilgængelige for interview i 2004. Ud over populationsdefinitioner anvender vi også en stikprøve, som er trukket med henblik på vores spørgeskemaundersøgelse af de tidligere brugere. Resultaterne derfra benyttes i kapitel 5-8. Endelig beskrives de registre, vi har adgang til, samt de empiriske metoder, der anvendes i rapporten.

I kapitel 3 analyserer vi de tidligere brugeres situation efter 1997 ved hjælp af varighedsanalyse. Vi benytter kun registeroplysninger i dette kapitel og kan derfor basere analysen på hele populationen af tidligere brugere (bruttopopulationen). Analyserne fokuserer på forskellige aspekter som arbejdsmarkedstilknytning, død, samlivsstatus og bolig efter 1997.

I kapitel 4 afdækker vi indikatorer for social marginalisering og sundhedsproblemer. Dette gør vi ved at sammenligne de tidligere brugere, der er tilgængelige for interview i 2004 (nettopopulationen) med resten af befolkningen. Også i dette kapitel benytter vi alene registeroplysninger. I kapitlet benytter vi både antalstabeller og regressionsanalyse til at undersøge forhold som arbejdsmarkedstilknytning, kriminalitet, selvmord og helbred.

I kapitel 5 afdækker vi boligforhold for de tidligere brugere, som vi opnåede interview med i 2004. Dette gøres ud fra de indhentede svar fra spørgeskemaundersøgelsen koblet med registeroplysninger. Vi ser på, hvad de tidligere brugere selv fortæller, var medvirkende til at udløse deres hjemløshedssituation, og vi undersøger, hvilke grupper der har opnået en stabil boligsituation i 2004. Endelig analyserer vi forskellige indsatser på området.

I kapitel 6 undersøger vi udviklingen i levestandard og afsavn i hverdagen for de tidligere brugere efter deres ophold på en institution i 1997. Igen fokuserer vi på de tidligere brugere, vi har interviewet i 2004. Vi ser dels på den udvikling i levestandard, som de tidligere brugere har oplevet inden for de seneste fem år, dels på de materielle ressourcer, som de tidligere brugere besidder i dag, målt ved en række spørgsmål om afsavn i det daglige.

I kapitel 7 afdækker vi de tidligere brugeres netværk. Ud fra deres svar fra spørgeskemaundersøgelsen ser vi på, hvorledes de tidligere brugere er stillet på interviewtidspunktet i begyndelsen af 2004 med hensyn til netværk.

I kapitel 8 følger vi de mest udsatte blandt de tidligere brugere. Vi fokuserer på tidligere brugere med henholdsvis psykiske problemer og/eller problemer med rusmidler. Vi beskriver sociale karakteristika og dimensioner af hjemløshed for de brugere, der har psykiske problemer, alkoholproblemer eller problemer med hårde stoffer. Derefter beskriver vi, hvilke indsatser disse tre grupper har modtaget. Endelig ser vi på, hvilke faktorer der spiller ind på, om disse tre grupper er kommet ind i en normal boligsituation.

OM AT AFGRÆNSE OG MÅLE HJEMPLØSHED

Hjemløshed er et flertydigt fænomen, fordi det ofte falder sammen med en lang række andre problemer end blot manglen på en bolig. Misbrug, psykisk sygdom, vold i parforholdet eller andre trusler om vold, ringe arbejdsmarkedstilknytning, kriminalitet, manglende sociale netværk og rodløshed er nogle af de problemfelter, der ofte knytter sig til hjemløshed. Som følge heraf er der ikke almindelig enighed om en enkelt definition af begrebet.

Det nærmeste vi i Danmark kommer en officiel definition er Lov om social service § 94, hvori det fastslås, hvem de midlertidige botilbud i § 94 (forsorgshjem, herberger, familieinstitutioner o.l.) retter sig mod: "personer med særlige sociale problemer, som ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for botilbud og tilbud om aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp." § 94 afløste den tidligere § 105 ved ændringen fra bistandslov til servicelov i 1998. Det fremgår her, at et boligproblem hverken er en nødvendig eller tilstrækkelig betingelse for at blive lukket ind på en af de institutioner, som normalt

omtales som institutioner for hjemløse. Det afgørende er de særlige sociale problemer, som vidner om et behov for hjælp.

Den tidligere § 105 i Bistandsloven var anderledes uspecifik. Af den fremgik, at forsorgshjemmene mv. var bestemt for “personer, der er hjemløse, eller som ikke kan tilvænne sig det normale samfundsliv.”

Både den nuværende § 94 og daværende § 105 opererer således ikke med et rent boligrelateret hjemløshedsbegreb. Der indgår også sociale komponenter, som er langt mere udspecificerede i den nuværende lovgivning end i den tidligere. I den nuværende er det ligefrem understreget, at man faktisk godt – i juridisk forstand – kan have egen bolig og alligevel falde ind under § 94. Man er blot ikke i stand til at bo i den bolig, som man har.

Denne afgrænsning er stærkt inspireret af Brandt (1992), som i sin disputats definerede hjemløshed på følgende vis:

En person er hjemløs, når vedkommende ikke har en bolig, der kan opfattes som stabil, blivende og opfyldende vedkommendes krav til en rimelig boligstandard. Samtidig med at vedkommende ikke magter at benytte sig af samfundets relationer og institutioner i allerbredeste forstand – således familiært netværk samt private og offentlige institutioner af enhver slags, idet årsagen til dette kan være åbenlyse eller mere skjulte forhold hos den enkelte eller i den måde, samfundet indretter sig på (s. 158).

Stax (2001) gør opmærksom på, at man almindeligvis kategoriserer hjemløshed på to måder: Den ene knytter hjemløshed til det *sted, hvor man opholder sig*. Det vil sige, man regner fx brugere af institutioner og folk, der lever på gaden eller kommer på et værested o.l., for hjemløse. Omfanget af hjemløshed bliver således afhængigt af opgørelsessted. Lettest er det at tælle brugere af institutioner, som anses for at være “hjemløshedsinstitutioner”, som når vi her i landet tæller brugere af § 94-institutioner. Den anden måde at kategorisere på drejer sig om *typer/grupper af mennesker*, der henføres under begrebet hjemløshed, fx gadebørn (Juul, 1992) og pose-folket (Caswell & Schultz, 2001) eller de traditionelle hjemløse og misbrugere (Koch-Nielsen & Stax, 1999), eller kvinder udsat for vold i hjemmet.

De forskellige metoder til opgørelse af hjemløshed gør det naturligvis vanskeligt både at se på udviklingen over tid og at sammenligne situationen i forskellige lande.

I et forsøg på at overkomme dette problem har FEANTSA¹ gennem sit forskernetværk arbejdet på at opstille en definition, hvor det *fysiske opholdssted*, den *juridiske beskyttelse* samt muligheden for at have et *socialt liv* på opholdsstedet indgår, jf. tabel 1.1. Derimod tages der ikke hensyn til de personlige sociale problemer, som spiller så stor en rolle i den danske forståelse af begrebet.

Tabel 1.1
Hjemløshedskategorier.

Hjemløshedskategorier	Fysisk felt	Mulighed for et socialt liv	Juridisk beskyttelse/ lejekontrakt
1) Gadehjemløs	Ingen bolig	Nej	Nej
2) Boligløs, fx institution	Har et sted at bo	Nej	Nej
3) Usikker og utilstrækkelig boligsituation, fx husbesættelse	Har et sted at bo	Ja	Nej
4) Usikker bolig, fx hos venner	Har et sted at bo	Ja	Nej
5) Utilstrækkelig boligsituation, fx kolonihave	Boligen ikke egnet til beboelse	Ja	Nej

I den øverste kategori, gadehjemløshed, er der hverken tag over hovedet, et privat område eller nogen retlig sikring. Den næste kategori, boligløshed, omfatter institutionsbrugere af mange slags, bl.a. § 94, som vi her interesserer os for. Men botilbuddene under servicelovens §§ 91-93 vil også falde ind herunder. Det samme gælder personer i fængsel eller på hospital, som ikke har nogen bolig at blive udskrevet til. Den tredje kategori er ikke videre relevant i en dansk sammenhæng, men skal dække fx husbesættelse og discounthoteller, som bruges til beboelse af personer uden en fast bolig. Den fjerde kategori er bred og omfatter bl.a. det at bo hos venner og familie og til fremleje. Den sidste kategori dækker fysisk utilstrækkelig beboelse med en sikret juridisk ret. Det kunne her i landet fx dreje sig om nedlagte husmandssteder.

For Danmarks vedkommende har vi kun pålidelige oplysninger for så vidt angår kategori to og endda indsnævret til servicelovens § 94-

1. FEANTSA er en europæisk forening dannet af organisationer, som leverer ydelser til hjemløse og arbejder for at fremme deres rettigheder (www.feantsa.org).

institutioner. Den Sociale Ankestyrelse samler indberetninger fra disse institutioner, som siden 1997 er forpligtede til at indberette brugerne med deres CPR-nummer. Statistikken omfatter kun institutioner, der giver tilbud om døgnophold, ikke væresteder og lignende sociale tilbud. Statistikken omfatter heller ikke boformer efter servicelovens § 91 eller krisecentre efter § 93a.

Registreringen af brugere omfatter:

- brugere i døgnophold i egentlige boenheder (som forsorgshjem o.l.), herunder også brugere af pladser på afrusningsafsnit
- brugere, der har ophold i udflytterboliger, som er en del af en § 94-boform med døgnophold; desuden brugere af selvstændige udflytterboliger efter § 94, som er oprettet direkte under den enkelte amtskommune uden tilknytning til en bestemt boform eller institution
- brugere, der overnatter, men som ikke modtager yderligere sociale tilbud i boformen
- brugere, der modtager dagtilbud i en boform med døgnophold, men som ikke bor på institutionen eller i en udflytterbolig, som er knyttet dertil.

Af Den Sociale Ankestyrelses statistik (Den Sociale Ankestyrelse, 2004) fremgår det, at der i løbet af 2003 var indskrevet 7.169 personer på en § 94-boform, hvoraf 2.726 personer har været indskrevet mere end en gang. Man kan sige, at 7.169 personer giver et basistal for at tælle hjemløse. De øvrige kategorier i skemaet ovenfor indgår ikke i statistikken.

Selvom vi har Den Sociale Ankestyrelses statistik over brugere at henholde os til, sker der alligevel hele tiden ændringer i den bagvedliggende virkelighed, fx ved at der kommer nye boformer til. Det kan være midlertidige botilbud under §§ 91-93 i serviceloven og permanente tilbud som de Skæve Huse, hvortil personer sluses over fra de midlertidige botilbud og derved også statistisk sluses ud af hjemløshed. Men er der ikke fortsat tale om mennesker, som ikke har og ikke er i stand til at bo i en egen selvstændig bolig? Burde de ikke også tælles med, når man taler om hjemløse? Og hvordan med den gruppe fra familieinstitutionerne, som indgår i denne undersøgelse, fordi de er § 94-institutioner og følgelig indgår i Ankestyrelsens statistik over disse? Er de mere hjemløse end kvinderne på krisecentrene under Landsorganisationen af Kvindekrisecentre (LOKK), som ikke indgår i statistikken? Der findes ingen endelige svar herpå. Man må blot være bevidst om den fortsatte uklarhed i begrebet og om, hvilke

grupper der i en given undersøgelse fokuseres på. I kapitel 2 redegøres der nærmere for undersøgelsesgruppens afgrænsning.

Hjemløshed i undersøgelsen

Vores forståelse af begrebet hjemløshed har vi valgt ud fra to forhold i tilrettelægningsen af undersøgelsen, dels ved udvælgelsen af personerne til undersøgelsen, dels operationaliseringen af, hvornår personer er kommet “ud af hjemløshed”. Udvælgelsen af personerne til undersøgelsen har som nævnt flere gange af rent pragmatiske grunde koncentreret sig om brugere af § 105-institutioner i 1997, idet der ikke kan afgrænses andre populationer, hvorfra det er muligt at udtrække en stikprøve. Undersøgelsen drejer sig således ikke om hjemløse i bred forstand, men netop om dette udsnit af dem.

Når det drejer sig om at komme ud af hjemløshed, har vi først og fremmest interesseret os for, om boligproblemet er blevet løst. Men som nævnt er hjemløshed oftest forbundet med en række andre problemer inden for felter som arbejdsmarkedet, familien, det sociale netværk og de økonomiske forhold. I denne undersøgelse inddrager vi nogle af disse felter. Vi anser en løsning på boligproblemet for at være en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for at kunne tale om, at en person er “kommet ud af hjemløshed”. Vi ser derfor også på, hvordan personerne i undersøgelsen fungerer inden for de øvrige felter.

ANDRE UNDERSØGELSER OM VEJE UD AF HJEMLØSHED

De mest relevante undersøgelser for dette projekt er to tidligere danske followup-undersøgelser – Jensen (1995) og Stax (1999), som igen bygger på Brandt (1992). Jensens undersøgelse med den provokerende titel “Hjemløse med og uden egen bolig” baserede sig på kvalitative interview med 40 personer, som enten boede på eller var blevet genhuset fra i alt 9 institutioner. Formålet med projektet var at belyse succes og fiasko ved genhusning, og nogle af undersøgelsens resultater er relevante for denne undersøgelse. Resultaterne viste, at der var en del, som blev genhuset, men også en del, som blev boende. Det interessante lå imidlertid i de barrierer for varig genhusning, der blev konstateret.

De personer, der indgik i Jensens undersøgelse, ønskede et almin-

deligt liv med job, familie og egen lejlighed. Det var imidlertid ikke så let at finde en lejlighed. Mange af personerne var forgældede og skyldte penge til boligselskaberne, og de havde ikke råd til det forlangte indskud. For andre var den bolig, der blev tilbudt dem, af en så dårlig kvalitet, at de ville være flove over at invitere venner hjem. For nogle af de genhusede var det største problem ensomhed og isolation. Idéen med integration i lokalsamfundet ville ikke hjælpe meget på dette for disse grupper. Som Jensen skriver: "Det er en fundamental, men hyppig misforståelse at tro, at de hjemløses behov i sig selv er at blive integreret i boligen eller lokalsamfundet. For denne gruppe er hovedpointen at have noget at bruge lejligheden til." Vigtigst er det med andre ord at have et hjem – ikke blot et sted at opholde sig. Her synes arbejde – lønnet eller ulønnet – at være afgørende. Arbejdsrelationer skaber netværk og det, som de fleste af de interviewede betragtede som et "normalt" liv. Nogle få af institutionerne havde da også forskellige former for arbejdstilbud også til de genhusede. Ikke alle ønskede eller syntes egnede til at bo alene, men havde behov for den beskyttelse, som en institution giver. Alligevel kunne de godt tænke sig at have mere privatliv og selvbestemmelse på institutionerne.

I undersøgelsen er der således peget på nogle variable som problemer med boligsøgning, gæld, ensomhed, netværk, fortsat kontakt til institutionen (eller andre) og arbejde, som har betydning for, om en genhusning lykkes – i hvert fald for en periode.

Stax (1999) har fulgt de beboere på københavnske § 105-institutioner, som Brandt (1992) tidligere havde undersøgt. På basis af registeroplysninger forsøgte Stax at konstruere de tidligere beboeres sociale situation seks år senere på parametrene: familiestatus, forsørgelse, boligsituation, dødelighed og kriminalitet.

Stax viste, at billedet ikke er entydigt: En del blev efterfølgende bedre stillet, mens andre grupper oplevede stadigt dårligere levevilkår. Der var bl.a. en overdødelighed blandt de tidligere beboere på institutionerne. Relationen til arbejdsmarkedet var svag, idet kun ca. 10 pct. havde en ledighed på under 10 pct., og over halvdelen havde slet ingen tilknytning til arbejdsmarkedet. Det blev afspejlet i, at næsten alle modtog en eller anden form for overførselsindkomst. Flere fra gruppen fik i 1997 førtidspension, hvilket Stax anså for at være en stabilisering af deres situation, men det betød til gengæld, at de ikke var egnede til at komme ud på arbejdsmarkedet. Hovedparten af de undersøgte havde været i kontakt med politiet, og ganske mange havde overtrådt love om narkotika. Generelt set var billedet af de tidligere beboere ikke særligt lyst. Undersøgelsen

viste også, at voldsramte kvinder har helt særegne typer af problemer og årsager til hjemløshed. Men undersøgelsen pegede ikke direkte på faktorer, som hæmmer eller fremmer en vej ud af hjemløshed.

Järvinen (2002) har belyst den manglende vej ud af hjemløshed for en af de mest udsatte grupper – de langvarige stofmisbrugere med mange sociale problemer. Hun beskriver den forandring i den socialpolitiske ideologi og i det sociale arbejde, som fandt sted i 1980'erne og 1990'erne, hvor man begyndte at betragte de mest udstødte som individuelt ansvarlige for deres situation og som personer, der ikke aktivt ønsker at forandre deres situation. En af hendes hovedkonklusioner er, at de institutionelle behandlingsressourcer har været faldende i perioden. De tilbud, som blev oprettet op gennem 1990'erne, rettede sig specielt til de yngre socialt integrerede misbrugere, mens mange gamle behandlingstilbud til de marginaliserede misbrugere blev lukket. De åbne klinikker fik en "ansigtsløftning", hvilket betød, at de begyndte at fokusere på de "socialt intakte" misbrugere. De manglende behandlingsmuligheder for den dårligste gruppe fremmer ikke vejen ud af hjemløshed.

I det følgende skal kort omtales tre followup-projekter fra tre europæiske byer (Busch-Geertsema, 2002). Deres formål var at se på, om genhusning (af forskellig slags) også fremmer integration. Som det så ofte er tilfældet, var der ikke her tale om en undersøgelse af et udsnit fra en given population, men om evalueringer af forskellige genhusningsprojekter – et i Dublin, et i Milano og et i Bremen. Alle drejede sig om marginaliserede, enlige mennesker med flere problemer end blot boligproblemer. Det drejede sig desuden om projekter, hvis formål var at få beboerne ud af den tidligere institution via støtte under og efter genhusningen. Enkelte resultater af interesse skal fremhæves:

- Selve det forhold at få egen bolig virker positivt på personens liv, også selvom det næppe drejer sig om en egen bolig i juridisk forstand.
- Økonomisk støtte fra det offentlige øger sandsynligheden for at blive i udslusningsboligen.
- Boligen skal have en vis standard for at kunne fastholde beboerne.
- En form for tilknytning til arbejdsmarkedet, som modsvarer personens fysiske og psykiske evner, er vigtig.

En amerikansk oversigtsartikel (Wong, 1997) oplister en række faktorer, som på forskellig vis fremmer en udvej – "exit" – fra hjemløshed. Hjemløshed er her defineret som at opholde sig i "shelter, abandoned building,

shanties”. Exit er målt på forskellige måder – både som chance for (hurtig) udskrivning og som risiko for tilbagefald, og ved længden af ophold uden for institutionen. Nogle resultater er knyttede til den amerikanske kontekst, men andre kan også have betydning i en dansk sammenhæng:

- Yngre udskrives/forlader hurtigere institutionen – men ældre har en lavere tilbagefaldsrisiko.
- Hvide har en større chance for at komme ud af hjemløshed end andre grupper.
- Kvinder med børn udskrives hurtigere end enlige, har kortere hjemløshedsperioder og lavere risiko for tilbagefald.
- Men mange børn øger problemer med genhusning og risikoen for tilbagefald.
- Rene bolig- eller husleje problemer letter en hurtig udskrivning.
- Voldsofre udskrives hyppigere til egen bolig.
- Beskæftigelse og uddannelse virker både på udskrivning og risiko for tilbagefald, dvs. fremmer chancen for exit fra hjemløshed.

POPULATION, STIKPRØVE OG ANALYSEMETODER

I dette kapitel vil vi gennemgå det empiriske grundlag for undersøgelsen. Vi har som beskrevet i kapitel 1 valgt at fokusere på individer, der på et tidspunkt har haft sociale problemer i et sådant omfang, at de ikke havde noget sted at bo, men måtte henvende sig til et forsorgshjem eller en familieinstitution. Udgangspunktet har derfor været brugere af § 105-institutioner, hvilket vil sige institutioner målrettet gruppen af personer, som i dag falder ind under § 94 i Lov om social service i Danmark. Denne gruppe vil fremover i rapporten blive benævnt som “brugere” eller “tidligere brugere”.

Det kan diskuteres, om alle brugere af institutioner under § 94 bør opfattes som institutioner for “rigtige” hjemløse. Vi har ment, at det var den mindst arbitrære afgrænsning, vi kunne finde. Derfor har vi også medtaget de tidligere brugere fra de københavnske familieinstitutioner (hvoraf stort set alle er kvinder). Disse personer falder helt klart ind under en af kategorierne i FEANTSA’s operationelle definition af hjemløshed.

I en del af tabellerne vil brugerne af familieinstitutioner og forsorgshjem/herberg blive fremstillet hver for sig. I andre vil vi lade kvinde-mand-dimensionen være den afgørende. Det kommer an på de temaer, der behandles. I regressionsanalyserne, som afslutter hvert kapitel, vil institutionsform blive inddraget som en af de forklarende variable for at se, hvor stor en rolle institutionsformen spiller sammenholdt med en række andre baggrundsforhold.

Vi har taget udgangspunkt i brugere af institutionerne under § 94 i 1997 i Århus Amt, Fyns Amt, Ribe Amt, Ringkjøbing Amt, Nordjyllands Amt samt Københavns Kommune. Vi har i alt fundet 4.662 brugere af hjemløshedsinstitutioner i 1997. Vi må dog undlade 83 personer i den videre analyse pga. fejl i CPR-numrene. Det giver en bruttopopulation på 4.579 personer.

CPR-numrene er blevet sammenkørt med diverse registre hos Danmarks Statistik. En stor del af de emner, vi gerne vil belyse, kan dog ikke afdækkes med registeroplysninger alene. Vi har derfor tillige udført en spørgeskemabaseret interviewundersøgelse. Det viste sig, at en del af de tidligere brugere ikke var tilgængelige for interview i 2004. Dette skyldes forhold som forskerbeskyttelse,¹ død, udvandring, fængsel mv. I alt er der 1.724 personer, vi ikke har kunnet interviewe. Det gav os en ny reduceret population på 2.938 personer – herefter kaldet nettopopulationen. Ud af de knap 3.000 personer, der udgør nettopopulationen, har vi trukket en stikprøve på 1.600 personer til interview. Deraf er i alt 842 blevet interviewet.

Vi vil i rapporten basere vores analyse både på de to populationer samt på stikprøven. Bruttوپopulationen, som indeholder alle personer, der har været indskrevet på herberg eller familieinstitution i 1997, kan vi alene undersøge ud fra registerdata. I kapitel 3 benytter vi bruttopopulationen til at undersøge de tidligere brugeres livsforløb efter perioden som hjemløse i 1997. Fra og med kapitel 4 overgår vi til nettopopulationen og stikprøven. Det gør vi, fordi vi vil afdække problemstillinger, som kræver interviewoplysninger.

Anvendelsen af to forskellige populationsdefinitioner kræver, at vi undersøger, hvordan de forholder sig til hinanden. Det vil vi gøre nedenfor. Vi undersøger, om der i forhold til registeroplysninger er signifikante forskelle mellem alle de tidligere brugere (bruttوپopulationen) og de brugere, som kunne interviewes i 2004. Endvidere undersøger vi, om de interviewede tidligere brugere ser ud til at give et repræsentativt billede af alle de brugere, der kunne interviewes i 2004.

I det første afsnit nedenfor gennemgås konstruktionen af data til undersøgelsen. Dernæst beskrives analysedesignet. De kvantitative metoder, der er anvendt, beskrives. Det samme gælder de benyttede variable. I afsnittet derefter sammenlignes de to populationer af tidligere brugere.

1. Se næste afsnit for en forklaring på begrebet forskerbeskyttelse.

Efterfølgende gives der en bortfaldsanalyse af stikprøven af brugere, som deltog i surveyundersøgelsen.

KONSTRUKTION AF DATA TIL UNDERSØGELSEN

Vores oprindelige mål med indsamlingen af data var at få oplysninger på personer, som var brugere af § 105-institutioner i 1995 eller 1996. Ved de første indledende kontakter til amter og boformer² viste det sig imidlertid, at det var yderst sparsomt, hvad man havde af materiale fra 1995 og 1996. Det er først inden for de sidste to-tre år, at man er begyndt at foretage elektroniske registreringer af beboerne. Flere institutioner, som vi var i kontakt med i den indledende fase, havde først oplysninger i form af stamkort, hotelbøger og lignende fra 1997. Flere havde på det tidspunkt også oplysninger i elektronisk form. Vi besluttede derfor at indsamle oplysninger om voksne personer, som i 1997 havde haft ophold på en § 105-institution³.

Geografisk var det hensigten at inddrage Københavns Kommune, Århus Amt og 1-2 andre amter afhængigt af, hvor mange personer vi kunne få oplysninger om. Det blev nødvendigt at udvide antallet af amter til i alt 5 for at opnå et tilstrækkeligt stort datamateriale. Københavns Kommune og amterne Århus, Fyn, Ribe, Ringkjøbing og Nordjylland indgår derfor i undersøgelsen.

Indsamlingen af data foregik i første omgang ved, at vi kontaktede hhv. Københavns Kommune og de 5 amter for at høre, om man centralt havde personnumre og oplysninger vedrørende personer, som i 1997 havde benyttet de lokale tilbud for herbergbrugere. Kun for Århus og Ribe amter var dette tilfældet, og vi var derfor nødt til at tage kontakt til hver enkelt institution i Københavns Kommune og i Ringkjøbing, Nordjyllands og Fyns amter.

Udvælgelseskriteriet for de institutioner, som blev kontaktet, var, at den pågældende institution optrådte som § 94-boform i Den Sociale Ankestyrelses statistik: "Brugere af botilbud efter servicelovens § 94" fra juli 2002. Når vi tager udgangspunkt i Den Sociale Ankestyrelses statistik,

2. Udtrykket "boformer" har afløst udtrykket "institution".

3. Ledsagende børn er fjernet fra materialet.

er det muligt, at der er tilbud efter bistanndslovens § 105 i 1997, som ikke indgår i undersøgelsen, enten fordi de ikke længere eksisterer, eller fordi de i 2002 ikke optræder i Den Sociale Ankestyrelses statistik, hvilket bl.a. kan skyldes, at de ikke er placeret under § 94 i Lov om social service. Da målet for indsamlingen af data ikke har været at give et fuldstændigt billede af omfanget af brugere i 1997 i hvert af amterne eller i Københavns Kommune, spiller det en mindre rolle, at der måske er nogle herberger i 1997, som ikke indgår. Det centrale har været at indsamle et tilstrækkeligt antal personnumre.

Dataindsamlingen skulle som udgangspunkt begrænses til personer, som havde boet en længere periode – fx mindst 14 dage – på en § 105-institution i 1997, bl.a. for at undgå at inddrage personer, som blot havde haft en enkelt kortvarig kontakt til en institution. Tidligt i dataindsamlingsprocessen fandt vi eksempler på personer, som blev skrevet ind og ud af den samme institution en del gange efter kortvarige ophold med helt ned til en enkelt overnatning. På institutionerne har man benyttet – og gør måske stadig – forskellig registreringspraksis i forhold til disse brugere. Nogle steder har man registreret hver enkelt overnatning, mens man andre steder kun har registreret personen uden at anføre, hvor længe vedkommende har benyttet tilbuddet. I stedet for at frasortere visse typer af brugere før de statistiske analyser og beskrivelser, valgte vi at registrere varigheden af den enkelte indlogering, hvis oplysningerne fandtes, hvilket de gjorde i langt de fleste tilfælde. Yderligere skal det nævnes, at det kun sjældent fremgår af oplysningerne, vi har haft adgang til, hvorvidt en person er dag-, nat- eller døgnbruger, og vi har valgt ikke at registrere dette i de relativt få tilgængelige tilfælde. I øvrigt skal det tilføjes, at vi ikke har indsamlet oplysninger om, hvor mange pladser der var på hver enkelt institution i 1997, hvilket betyder, at vores registreringer ikke siger noget om institutionernes belægningsprocent.

Af nedenstående tabel fremgår det, hvor mange personer og indlogeringer vi har registreret i alt uden at tage hensyn til, hvorvidt visse personer har haft ophold på en eller flere § 105-institutioner i en eller flere af de fem amter og den ene kommune, som indgår i undersøgelsen.

Vi har således registreret 5.841 personer inklusive eventuelle gengangere, som har haft i alt 10.885 indlogeringer i 1997.

Undersøgelsen omfatter ikke egentlige krisecentre, men syv af institutionerne/boformerne i Den Sociale Ankestyrelses register over § 94-boformer skiller sig ud fra de øvrige, da det på disse syv institutioner er muligt at have ophold med børn. Vi har besluttet at inkludere personerne

Tabel 2.1

Registrerede personer og antal indlogeringer i alt.

	Antal personer	Antal indlogeringer
Københavns Kommune	2.022	2.280
Fyns Amt	637	923
Ribe Amt	486	933
Århus Amt	1.558	3.963
Ringkjøbing Amt	635	1.702
Nordjyllands Amt	503	1.084
I alt	5.841	10.885

fra disse familieinstitutioner i vores undersøgelsespopulation, selvom det er en gruppe, som på mange måder skiller sig ud i forhold til de øvrige brugere af § 105-institutionerne i 1997. Men den må siges at falde ind under hjemløshedsbegrebet.

Når vi krydstjekker for gengangere, viser det sig, at vi i alt har indsamlet personnumre på 4.662 forskellige personer, som i 1997 havde ophold på et § 105-tilbud. Har en person opholdt sig på både en familieinstitution og et forsorgshjem, tælles hun som tidligere bruger af en familieinstitution. Fordelingen på familieinstitutioner og amter og kommuner af disse 4.662 personer fremgår af tabel 2.2.

Tabel 2.2

De indkomne CPR-numre fordelt på amter, med familieinstitutioner for sig. Antal og procent.

Indkomne CPR-numre:	Antal	Procent
Familieinstitutioner ¹	639	14
Københavns Kommune	1.203	26
Århus Amt	1.218	26
Fyns Amt	409	9
Ribe Amt	373	8
Ringkjøbing Amt	484	10
Nordjyllands Amt	336	7
I alt	4.662	100

1. Syv institutioner, som i 2002 indgik i Den Sociale Ankestyrelses statistik som familieboformer – dvs. man kan have ophold med børn, hvilket man også kunne i 1997.

Med henblik på at interviewe en række af de tidligere brugere har vi undersøgt, hvem vi kunne få adgang til i 2004, jf. tabel 2.3. Det viste sig,

at ca. 36 pct. af de tidligere brugere ikke var tilgængelige for interview. De to dominerende grunde er forskerbeskyttelse og død. De udgør hver ca. 14 pct. af alle de tidligere herbergbrugere. Den store andel, der er forskerbeskyttet, kan skyldes, at personer i forbindelse med flytning af folkeregisteradresse har mulighed for at kræve sig forskerbeskyttet ved at afkrydse en boks på samme blanket, som bruges i forbindelse med flytteanmeldelsen. Det er en meget høj dødelighed, som vi her konstaterer, som også Stax (1999) fandt i sin tidligere undersøgelse. Men vi vil i denne rapport ikke gøre mere ud af at analysere på dødeligheden.

Tabel 2.3

De tidligere brugere fordelt på tilgængelighed for interview.

Antal og procent.

	Antal	Procent
Interviewbare	2.938	64
Manglende CPR-nr.	83	2
Forskerbeskyttet	627	13
Forsvundet	60	1
Udrejst	99	2
Død	652	14
Andet	203	4
I alt	4.662	100

Anm.: "Andet" dækker over: uden bopæl(7), slettet pga. dobbelt CPR-nummer(1), speciel vejkode (fængsel o.l.)(172), bopæl i Grønland(22) og fejl i CPR-nummer(1).

Blandt de 2.938 personer, der er tilgængelige, har vi udtrukket 1.600 personer tilfældigt til interview. For at sikre den højest mulige succesrate har vi benyttet både telefonopkald og besøgsinterview.

Interviewerne gik i gang i marts 2004. Der blev interviewet i sammenlagt otte uger, hvilket er dobbelt så lang tid som normalt for tilsvarende undersøgelser. Vi har valgt den lange interviewperiode for at maksimere antallet af interview, og der blev da også fuldført i alt 842 interview – dvs. en opnåelsesrate på 52 pct. Det er overraskende højt for denne gruppe. Svarprocenten for et udsnit af befolkningen ligger normalt omkring 75 pct. Cirka halvdelen af interviewene blev opnået over telefonen. Interviewet varede ca. 45 minutter og foregik efter et spørgeskema med stort set lukkede svarkategorier.

De to primære grunde til ikke opnået interview er "ikke truffet" og "nægtet". Disse to grupper udgør ca. 30 pct. af stikprøven, jf. tabel 2.4. Interviewerne berettede, at hvis folk først havde accepteret at lade sig interviewe, var der ikke de store problemer med interviewforløbet. Dette

viser sig også ved, at der ikke er mange, som har svaret “ved ikke” eller har undladt at besvare de enkelte spørgsmål.

Tabel 2.4

Andelen af gennemførte og ikke gennemførte interview.

Antal og procent.

	Antal	Procent
Interview gennemført	842	52
Nægttere	205	13
Sygdom	24	2
Ikke truffet	290	18
Sprogveskelligheder	45	3
Synes ikke at bo på adressen	57	4
Andet	155	10
I alt	1.600	100

Alle de indsamlede interviewoplysninger er blevet sammenkørt med de oplysninger om ophold, vi har modtaget fra institutionerne. Ud over interviewundersøgelsen har vi også indhentet oplysninger fra forskellige registre. Fordelen ved registrene er, at de giver et indblik i personers kontakt med forskellige offentlige instanser langt tilbage i tid; fx indeholder den sammenhængende socialstatistik oplysninger om modtagne sociale ydelser helt tilbage til 1980. Denne form for information er det normalt næsten umuligt for individer at huske. Registerne er derfor et vigtigt supplement til interviewundersøgelsen.

Der er trukket oplysninger for hele bruttopopulationen på de 4.579 personer.⁴ Det betyder, at vi også kan bruge registeroplysningerne til at analysere bortfaldet i forbindelse med interviewundersøgelsen.

Der er trukket oplysninger fra nedenstående registre. Langt fra alle oplysninger vil dog indgå i denne rapport, men giver mulighed for senere analyser.

- Det sammenhængende socialregister
- Arbejdsmarkedsforløbsdatabasen
- Arbejdsmarkedsstatistik fra IDA-databasen
- Befolkningsstatistik
- Boligoplysninger

4. Vi fandt 4.662 brugere. 83 af disse personer havde dog ufuldstændige CPR-numre, hvorfor bruttopopulationen kun udgør 4.579 personer.

- Flytninger, mellemkommunale og subkommunale
- Historiske vandringer frem til 2002
- Oplysninger om herbergbrugeres børn
- Indkomststatistik
- Identifikation af indvandrere og efterkommere
- Kontanthjælpsregister
- Medicinske dødsårsager
- Uddannelsesoplysninger
- Kriminalregistret
- Landspatientregistret

EN SAMMENLIGNING AF DE TO POPULATIONSDEREFINITIONER FOR BRUGERNE MED BEFOLKNINGEN

Som beskrevet ovenfor bruger vi i rapporten to definitioner for populationen af § 105-brugere. Registeranalyserne kan laves for alle brugere af herberg i 1997, men lige så snart vi anvender surveyoplysninger, begrænses vi til de brugere, der var tilgængelige for interview i 2004. I det følgende vil vi afdække, hvordan de to populationer af tidligere brugere er fordelt for forskellige centrale variable.

I tabel 2.5 præsenteres brutto- og nettopopulationen af tidligere brugere fordelt på type af institution. Som det fremgår af tabellen, er personer fra familieinstitutioner svagt overrepræsenteret i nettopopulationen i forhold til bruttopopulationen. Forskellen er dog ikke markant.

Tabel 2.5

Brutto- og nettopopulation af tidligere brugere fordelt på institutionstype, særskilt for mænd og kvinder. Procent. 1997.

Institutionstype	Brutto mænd	Netto mænd	Brutto kvinder	Netto kvinder	Brutto alle	Netto alle
Familieinstitution	2,03	2,54	47,10	50,61	13,23	15,90
Forsorgshjem	97,97	97,46	52,90	49,39	86,77	84,10
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	3441	2122	1138	816	4579	2938

Anm.: $P(\text{mænd})=0,210$; $P(\text{kvinder})=0,126$; $P(\text{alle})=0,001$.

I tabel 2.6 er brutto- og nettopopulationen af tidligere brugere fordelt på aldersgrupper. Også her finder vi kun små forskelle mellem de to popu-

lationsdefinitioner. De 40-49-årige er svagt overrepræsenteret i nettopopulationen for både mænd og kvinder, men sammenhængen er meget svag.

Tabel 2.6

Brutto- og nettopopulation af tidligere brugere fordelt på alder, særskilt for mænd og kvinder. Procent. 1997.

Aldersfordeling 1997	Brutto mænd	Netto mænd	Brutto kvinder	Netto kvinder	Brutto alle	Netto alle
16-19 år	1,77	1,70	5,89	5,51	2,80	2,76
20-29 år	18,60	17,20	34,71	34,07	22,60	21,89
30-39 år	35,77	34,78	31,81	31,37	34,79	33,83
40-49 år	27,29	30,30	19,16	20,34	25,27	27,54
50-59 år	12,82	12,87	6,41	6,62	11,23	11,13
> 60 år	3,75	3,16	2,02	2,08	3,32	2,86
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	3441	2122	1138	816	4579	2938

Anm.: P(mænd)=0,199; P(kvinder)=0,989; P(alle)=0,343.

I tabel 2.7 er brutto- og nettopopulationen af tidligere brugere fordelt på etnisk baggrund. Det viser sig, at indvanderne er svagt overrepræsenteret i nettopopulationen i forhold til bruttopopulationen. Det vil sige, at indvandrere og deres efterkommere i højere grad end danskere hører til den gruppe af tidligere brugere, det var muligt at interviewe i 2004.

Tabel 2.7

Brutto- og nettopopulation fordelt på etnisk baggrund særskilt for mænd og kvinder. Procent. 1997.

Etnicitet	Brutto mænd	Netto mænd	Brutto kvinder	Netto kvinder	Brutto alle	Netto alle
Danskere	87,14	86,15	76,23	74,59	84,45	82,95
Indvandrere/ efterkommere	12,86	13,85	23,77	25,41	15,55	17,05
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	3360	2079	1102	795	4462	2874

Anm.: P(mænd)=0,295; P(kvinder)=0,412; P(alle)=0,088.

Endelig gennemgår vi i tabel 2.8 brutto- og nettopopulationen af tidligere brugere fordelt på højeste fuldførte uddannelse. Også her finder vi kun meget små forskydninger i nettopopulationen i forhold til bruttopopulationen.

Samlet set er der ikke stærke indikationer på, at der er forskel på

Tabel 2.8

Brutto- og nettopopulation fordelt på højest fuldførte uddannelse, særskilt for mænd og kvinder. Procent. 1997.

Højest fuldførte uddannelse	Brutto mænd	Netto mænd	Brutto kvinder	Netto kvinder	Brutto alle	Netto alle
Uoplyst	11,19	9,67	9,89	7,67	10,87	9,12
Grundskole	58,42	57,43	62,43	62,01	59,41	58,70
Gymnasial	3,60	4,47	6,35	7,30	4,28	5,25
Erhvervsfaglig	21,67	22,85	14,34	15,60	19,86	20,84
Kort videre- gående	1,37	1,39	1,45	1,76	1,39	1,50
Mellemlang videregående	2,32	2,36	4,63	4,78	2,89	3,03
Lang videre- gående	1,43	1,83	0,91	0,88	1,30	1,57
I alt, procent	100	100	100	100	100	100
I alt, antal	3360	2079	1102	795	4462	2874

Anm.: P(mænd)=0,268; P(kvinder)=0,680; P(alle)=0,090.

de tidligere brugere i henholdsvis bruttopopulationen og i nettopopulationen. Fordelt på køn er der ingen signifikante forskelle mellem bruttopopulationen og nettopopulationen (på et 10 procentniveau). Hvis man ser på populationen samlet, er der signifikante forskelle for type af institution (tabel 2.5), men forskellene er ikke markante.

GIVER SURVEYUNDERSØGELSEN ET BALANCERET BILLEDE AF BRUGERNE? EN BORTFALDSANALYSE

Som beskrevet ovenfor har vi forsøgt at interviewe 1.600 af de tidligere brugere, der var tilgængelige for interview. Det lykkedes os at opnå interview med i alt 842 eller godt 50 pct. af de adspurgte tidligere brugere.

Selvom vi – populationen taget i betragtning – mener, at besvarelsesprocenten er relativt høj, så er der stadigvæk en stor andel personer, som ikke har besvaret spørgeskemaet. Det er derfor nødvendigt at foretage en bortfaldsanalyse for at fastslå, om de manglende besvarelser medfører skævvridninger af resultaterne.

I tabel 2.9 præsenteres resultater fra en χ^2 -test udført for forskellige variable. Testværdierne afdækker, om de 842 interviewede personer er repræsentative for hele nettopopulationen af tidligere brugere.

Tabel 2.9

Chi²-test for om de 842 interviewede personer er repræsentative for nettopopulationen af brugere i 1997 for forskellige variable.

Variabel	Chi ² -værdi	P-værdi	Antal frihedsgrader
Kommune	17,21	0,31	15
Uddannelse	8,72	0,19	6
Boligsituation	3,01	0,88	7
Arbejdsmarkeds- situation siden 2001	5,43	0,37	5
Arbejdsmarkeds- situation siden 1980	3,20	0,78	6
Disponibel indkomst i 1997	13,63	0,06	7

Vi finder ingen signifikante afvigelser mellem de interviewede personer og nettopopulationen af tidligere brugere. Dette gælder for alle de analyserede variable. Resultaterne af bortfaldsanalysen er ret overraskende og indikerer, at der er en høj grad af overensstemmelse mellem de interviewede personer og populationen af tidligere brugere. Det skal dog pointeres, at der jo godt kan være forskelle, som vi blot ikke har kunnet observere. Det er dog sjældent, at et bortfald er så lidt skævt som dette.

EN BESKRIVELSE AF DE VÆRKTØJER, DER ER ANVENDT I UNDERSØGELSEN

I de følgende kapitler benyttes flere forskellige kvantitative metoder til analyse af de tidligere brugere. Ved hjælp af frekvenstabeller beskriver vi mulige sammenhænge mellem variable. En af fordelene ved frekvenstabeller er, at de gør det muligt at afdække den statistiske sammenhæng mellem to variable uden antagelser om sammenhængens form. Frekvenstabeller har dog den begrænsning, at de kun kan beskrive et begrænset antal sammenhænge på overskuelig vis. Begrænsningen i antal sammenhænge, der beskrives, kan medføre, at en statistisk sammenhæng mellem to variable i virkeligheden kan skyldes variation i bagvedliggende variable. For eksempel kan en tovejstabel vise, at der er en sammenhæng mellem alder og sandsynligheden for at finde en bolig. Men denne sammenhæng kan skyldes, at de fleste kvinder med børn, der i en periode har brugt en institution, er yngre. Og denne gruppe har generelt en stor sandsynlighed for at

finde en permanent bolig. Alder kommer derved i tovejstabellen til at overtage en sammenhæng, som i højere grad skyldes personernes familiesituation.

I undersøgelsen har vi suppleret frekvenstabellerne med en regressionsanalyse i slutningen af hvert kapitel. Fordelen ved regressionsanalyse er, at man uden store omkostninger kan analysere flere variable samtidigt. Man mindsker derved risikoen for bagvedliggende forklarende variable som beskrevet ovenfor.

Vi vil benytte flere typer af regressionsmodeller i undersøgelsen. Modellerne er primært valgt ud fra den afhængige variables egenskaber. For eksempel er der analyser, hvor den variabel, vi vil undersøge, kun har to udfald. Et eksempel er, om man har fundet en bolig i 2004. Denne variabel kan kun antage størrelsen "ja" eller "nej". Andre variable har et større udfaldsrum som fx graden af selvrapporteret ensomhed.

Vi har antaget en logistisk form for de variable, der kun har to udfaldsmuligheder.

$$P(\text{bolig}) = \frac{\exp(a+bx)}{1+\exp(a+bx)}$$

I dette setup modellerer vi personers sandsynlighed for at finde en bolig som en funktion af forskellige karakteristika, der gælder for personen (x), og hvor a og b angiver parametre i modellen. Derved kan regressionsanalysen bestemme, i hvor høj grad forhold som køn, børn, uddannelse etc. påvirker ens sandsynlighed for at have fundet en bolig i 2004.

For variable med få ordnede kategorier har vi benyttet den ordnede probitmodel. I denne model antages det, at individer fordeler sig ifølge normalfordelingen. De forklarende variable påvirker, hvor stor en andel personer der er i de forskellige ordnede kategorier. Hvis fx en stor andel af kvinderne ligger i de højere ordnede kategorier, så vil køn medføre, at normalfordelingen forrykkes opad for kvinder, jf. Greene (2002).

Endelig har vi for de variable, der har et større udfaldsrum, benyttet almindelige lineære regressionsmodeller. Dette er tilfældet i fx kapitel 4, hvor personers gennemsnitlige antal dage på kontanthjælp er estimeret som en funktion af variable som alder, uddannelse, køn mv.

I tabel 2.10 beskrives de regressioner, der er produceret i forbindelse med undersøgelsen.

Hele undersøgelsen er baseret på den samme grundstamme af variable. Som beskrevet i afsnittet ovenfor har vi både adgang til register-

Tabel 2.10

Regressionsanalyse i de forskellige kapitler.

Kapitel	Afhængig variabel	Regressionstype
3	Sandsynligheden for at forlade en given tilstand på et tidspunkt givet man er forblevet i tilstanden indtil da	Logistisk
4	Antal dage på kontanthjælp og på dagpenge. Sandsynligheden for selvmordsforsøg. Antal frihedsstraffe. Antal kontakter med læge og tandlæge. Antal indlæggelser	Logistisk og lineær
5	Sandsynligheden for at bo i egen bolig i 2004	Logistisk
6	Antallet af selvrapporterede økonomiske afsavn	Lineær
7	Graden af selvrapporteret ensomhed målt på en fire-punktsskala	Ordnet probit
8	Sandsynligheden for at bo i egen bolig i 2004	Logistisk

oplysninger samt til surveyoplysninger i 2004 fra 842 tidligere brugere. Ud fra disse samlede data er der konstrueret variable, der beskriver:

1. socioøkonomiske forhold,
2. udløsende faktorer bag hjemløshed,
3. indsatser på forskellige relevante områder.

I hver analyse suppleres der tillige med forskellige variable, der kan tænkes at have speciel relation til de forhold, der undersøges.

De socioøkonomiske baggrundsfaktorer er indkomst, køn, alder, civilstatus, kriminalitet, hjemmeboende barn, position i forhold til arbejdsmarkedet og uddannelsesniveau. Formålet med disse variable er at identificere og adskille forskellige persontyper blandt brugerne. For eksempel kan det tænkes, at kvinder med børn, der ender på en familieinstitution i forbindelse med en skilsmisse eller lignende, havner i en helt anden situation end en enlig ældre mand.

Den anden gruppe af variable er “udløsende faktorer bag hjemløshed”. Disse variable er primært hentet fra surveyundersøgelsen. Spørgsmålet og svarene er oplistet i tabel 5.1 i kapitel 5. Ved at medtage svarkategorierne i regressionsanalysen kan det undersøges, om de udløsende faktorer bag hjemløshed også gør det svært at opnå en normal boligsituation.

Den sidste gruppe er “indsatser på fx boligområdet”. Formålet med at inkludere denne gruppe er at undersøge, i hvilket omfang personer, der har deltaget i indsatser, adskiller sig fra personer, der ikke har deltaget, når det gælder forhold som boligsituation, ensomhed etc. Blandt disse

variable har vi også inddraget variable for, om personer har boet på familieinstitution eller herberg/forsorgshjem, hvor mange ophold personen har haft i 1997 samt hvor mange dage. Disse oplysninger stammer også fra surveydelen.

Desværre er det ikke umiddelbart muligt ud fra data at måle *effekten* af de forskellige tiltag. Dette skyldes primært, at vi ikke i data har en naturlig sammenligningsgruppe af brugere, som ikke har deltaget i de forskellige indsatser. Således er det højst tænkeligt, at de interviewpersoner, der har fået en normal boligsituation som følge af en boligrelateret indsats, har været de personer, hvor de relevante myndigheder/instanser har vurderet, at disse personer i forvejen havde en god chance for at nyde godt af den pågældende indsats. Tilsvarende kan også gøre sig gældende, når det drejer sig om indsatser over for fx misbrugere af forskellig art.

DE TIDLIGERE BRUGERES SITUATION EFTER 1997

I dette kapitel vil vi følge gruppen af tidligere brugere efter deres ophold på en institution i 1997. Vi benytter alene registeroplysninger i dette kapitel og kan derfor følge hele bruttopopulationen på i alt 4.579 personer.

I kapitlet har vi koncentreret os om udviklingen i forskellige centrale forhold for de tidligere brugere efter 1997. Det er forhold som bologsitation, partnerstatus, beskæftigelsesstatus og død. Som beskrevet i kapitel 2 har vi detaljerede oplysninger for hvert enkelt individ inden for alle disse områder. Oplysninger eksisterer på årsniveau, hvilket gør det muligt at følge personer år for år for perioden 1997-2003.

Vi har i dette kapitel valgt at benytte varighedsanalyse til at undersøge personernes situation efter 1997. Varighedsanalyse er en empirisk analysemetode, som oprindeligt er udviklet inden for bl.a. sundhedsvidenskaben med henblik på at følge, hvor længe personer forbliver i en given tilstand. For eksempel benyttes den til at undersøge, hvor længe personer, der har modtaget en given behandling, lever efter behandlingen i forhold til personer, der ikke har modtaget behandlingen. I dette kapitel vil vi benytte varighedsanalyse til fx at undersøge, hvor længe de tidligere brugere forbliver med at stå uden bolig.

Først vil vi kort beskrive den metode, der er benyttet til at analysere de tidligere brugeres situation efter 1997. Dernæst præsenterer vi estimationsresultater for overgangen til egen bolig efter 1997. Dette følges op af en overlevelsesanalyse for brugerne samt en analyse af deres kontakt

med arbejdsmarkedet. For de kvindelige brugere af familieinstitutioner analyseres, hvornår de flytter sammen med en partner efter 1997. Til slut opsummeres resultaterne fra estimationerne.

VARIGHEDSANALYSE

Hvor længe går der i gennemsnit for de tidligere brugere, førend de opnår en normal boligsituation? Hvor længe går der, førend kvinder, der har forladt deres mand og er flyttet på en familieinstitution i 1997, igen flytter sammen med en mand? Spørgsmål som disse kan besvares ved hjælp af varighedsanalyse. Analysen vil endvidere kunne afdække, hvilke forhold der statistisk forlænger eller forkorter varigheden af den givne tilstand.

I dette kapitel har vi taget udgangspunkt i alle personer, der har anvendt enten forsorgshjem/herberg eller familieinstitution i 1997, den såkaldte bruttopopulation, jf. kapitel 2. Denne gruppe personer har vi fulgt år for år, indtil vores registerdata løber ud. Det gør de for de fleste variable i 2003. For enkelte variable har vi dog kun oplysninger til og med 2002.

Datasættet, vi analyserer, er konstrueret som et panel. Det betyder, at der for hvert år er en observation for hver person, så længe de forbliver i den tilstand, der observeres. Hvis vi fx vil undersøge, hvor længe der går, førend personer finder en bolig, følger vi alene folk, så længe de står uden bolig. Efter det år, hvor de finder en bolig, stopper vi med at følge dem. Personerne er derefter overgået til tilstanden "normal boligsituation". På den måde får vi et datasæt, som år for år kun indeholder oplysninger for de personer, der fortsat er boligløse eller i det pågældende år overgår til en bolig.

Udgangspunktet for vores empiriske analyse er et begreb, som kaldes hazard-funktionen. Denne funktion angiver sandsynligheden for at forlade den beskrevne tilstand i et givent år for alle personer, der er forblevet i tilstanden op til dette år. Dette kaldes også en betinget sandsynlighed. Vi har modelleret hazarden (H) ved hjælp af en logistisk funktion, hvori der indgår forskellige uafhængige variable (x) og tid (t), jf. ligning 1.

$$H(T = t \mid X, T > t-1) = \frac{\exp(f(t,x))}{1 + \exp(f(t,x))}$$

Varighedsmodellerne nedenfor er estimeret på baggrund af en baglæns

modelsøgning. I udgangspunktet har vi medtaget følgende variable samt deres interaktioner:

- År
- Forsorgshjem/herberg eller familieinstitution
- Køn
- Børn
- Uddannelse
- Indvandrere, efterkommer eller dansker
- Partnerstatus
- Alder
- Antal domme
- Antal fængselsstraffe
- Erhvervserfaring de foregående seks år

De estimationsresultater, der præsenteres nedenfor, er de endelige modeller, vi er kommet frem til efter at have udeladt variable, der er insignifikante på et 5 procentniveau. Enkelte variable har vi dog beholdt i modellen for at illustrere, at de ingen effekt har på den afhængige variabel. Dette har vi bl.a. gjort for variabelen, der beskriver typen af institution, personer benyttede i 1997.

I tabellerne nedenfor præsenteres estimationsresultaterne som odds-ratioer. Et odds angiver sandsynlighed for at forlade den pågældende tilstand i forhold til sandsynligheden for ikke at forlade tilstanden. For eksempel signalerer et odds på en halv, at sandsynligheden for at forlade tilstanden er halv så stor som sandsynligheden for at forblive i tilstanden. En odds-ratio angiver forholdet mellem oddset for to forskellige personstyper. For eksempel har vi i de fleste estimationer inkluderet en variabel, der angiver, om personen er kvinde. Odds-ratio for "kvinde" angiver her oddset for kvinder i forhold til oddset for mænd. For variable, hvor der er flere mulige udfald, angives der i tabellerne altid det udfald, der udgør referencekategorien for de rapporterede odds-ratioer; fx er kategorien "grundskole" referencekategori for de andre uddannelsesniveauer i de estimationer, hvor uddannelse indgår.

Der er enkelte variable, der i estimationerne antages at samvariare monotont med afgang fra en tilstand. Dette gælder for variablene alder, antal domme, antal fængselsstraffe og erhvervserfaring de foregående seks år. I denne sammenhæng angiver odds-ratio forskellen i odds-værdi mellem to personstyper, hvor der er en forskel på 1 mellem værdien af person-

typernes uafhængige variabel. For eksempel vil et odds-ratio for "alder" på 1,10 betyde, at en person, der er x år gammel, har et odds, der er 0,1 højere end en person, der er $x-1$ år gammel. Her kan x angive hvilken som helst alder.

OVERGANG TIL EGEN BOLIG

Danmarks Statistik har registre for personers boligsituation på årsbasis. Disse oplysninger er baseret på CPR-registret, hvor folk er registreret ud fra deres folkeregisteradresse. Vi har valgt at bruge disse registeroplysninger til at følge, hvornår de tidligere brugere opnår en folkeregisteradresse efter 1997.

Den afhængige variabel er sat lig nul for hvert år, de efter 1997 fortsat er hjemløse. Det år, de ifølge registrene finder en bolig, sættes den afhængige variabel lig 1, og de ophører derefter med at optræde i datasættet.¹ Varigheden efter 1997 er modelleret med årsummyer for perioden 1998 til 2003. Størstedelen af de anvendte variable er modelleret med dummyer. Undtagelserne er alder, antal domme, antal fængselsstraffe og erhvervserfaring de foregående seks år.

I tabel 3.1 er resultaterne fra den endelige estimation præsenteret. Som det fremgår af tabellen, er der en stor del af især interaktionsvariable, som ikke er kommet med i den endelige estimation.

Af tabel 3.1 fremgår det, at sandsynligheden for at finde en normal bolig er højest i 1998 og derefter aftagende. Eneste undtagelse er 2000, hvor sandsynligheden ikke er signifikant afvigende fra 1998. Grunden til den lavere afgang ud af boligløshed over tid kan skyldes, at de personer, der som udgangspunkt har størst sandsynlighed for at få en bolig, finder den før andre. Det medfører, at persongruppen år for år i højere grad kommer til at bestå af de personer, der har lavest sandsynlighed for at finde en bolig.

Vi finder også, at kvinder har en signifikant større sandsynlighed for at finde en bolig end mænd. Også det at have børn medfører en øget sandsynlighed for at finde en bolig, ligesom uddannelse også øger bolig-sandsynligheden. Vi finder også, at indvandrere har en signifikant lavere

1. "Egen bolig" er defineret som følgende kategorier: stuehus til landbrugsejendom, fritliggende enfamiliehus, række-, kæde- og dobbelthus, etageboligbebyggelse.

Tabel 3.1

Regressionsanalyse af sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation for bruttopopulationen af tidligere brugere.

Normal boligsituation	Odds-ratio	Standardfejl
År: 1998	Reference	Reference
År: 1999	0,396 ***	0,028
År: 2000	1,281	0,483
År: 2001	0,491 ***	0,041
År: 2002	0,534 ***	0,056
År: 2003	0,488 ***	0,054
Herberg	0,709	0,155
Kvinde	2,984 ***	0,737
Barn	1,275 ***	0,061
Kombi: 1999 og kvinde	0,483 ***	0,081
Kombi: 2002 og kvinde	0,503 **	0,148
Grundskole	Reference	Reference
Gymnasial	1,035	0,168
Erhvervsfaglig udd.	1,217 ***	0,074
Kort, mellemlang og lang udd.	1,307 **	0,153
Dansker	Reference	Reference
Indvandr	0,797 **	0,082
Efterkommere	0,667	0,208
Kombi: 2000 og indvandr	1,619 **	0,321
Kombi: 2002 og indvandr	1,841 **	0,547
Kombi: 2000 og herberg	0,564	0,214
Kombi: Kvinde og indvandr	1,526 **	0,327
Kombi: Kvinde og herberg	0,502 ***	0,126
Kombi: Gymnasium og indvandr	1,707 *	0,514
Alder i år	0,992 ***	0,002
Antal domme	0,979 ***	0,003
Antal fængselsstraffe	1,006	0,008
Erhvervs erfaring de foregående 6 år ¹	1+1,38E-03 ***	0,186E-04

1. Erhvervs erfaring er baseret på promiller fra hvert af de foregående 6 år. Variablen går således fra 0 til 6000.

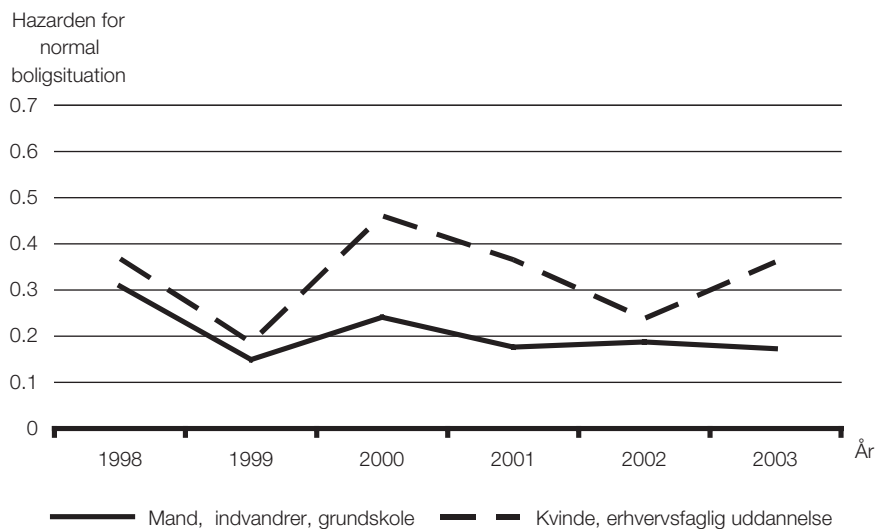
Anm.: Regressionsmodellen estimerer sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation hvert år efter 1997 for de personer, der endnu ikke har opnået dette. * angiver $P < 0,1$; ** $P < 0,05$; *** $P < 0,01$. LR $\chi^2(33) = 1.219,97$. Antal observationer: 9.993. Partnerstatus indgår ikke i modellen, da variabelen hænger for tæt sammen med den afhængige variabel.

sandsynlighed for at få en egen bolig end danskerne. Endelig finder vi, at ældre personer samt personer med fængselsdomme har en lavere sandsynlighed for at finde en bolig, ligesom personer med erhvervs erfaring og uddannelse har en højere sandsynlighed for at finde egen bolig.

I figur 3.1 beskriver vi nogle persontyper for at illustrere resultaterne. Figuren viser forskellen i sandsynligheden for at finde en bolig for en indvandrermand uden uddannelse og en dansk kvinde med erhvervsfaglig

Figur 3.1

Sandsynligheden for normal boligsituation efter 1997 for en mand mellem 50 og 55 år og kvinde mellem 30 og 35 år, der kommer fra et forsorgshjem/herberg.

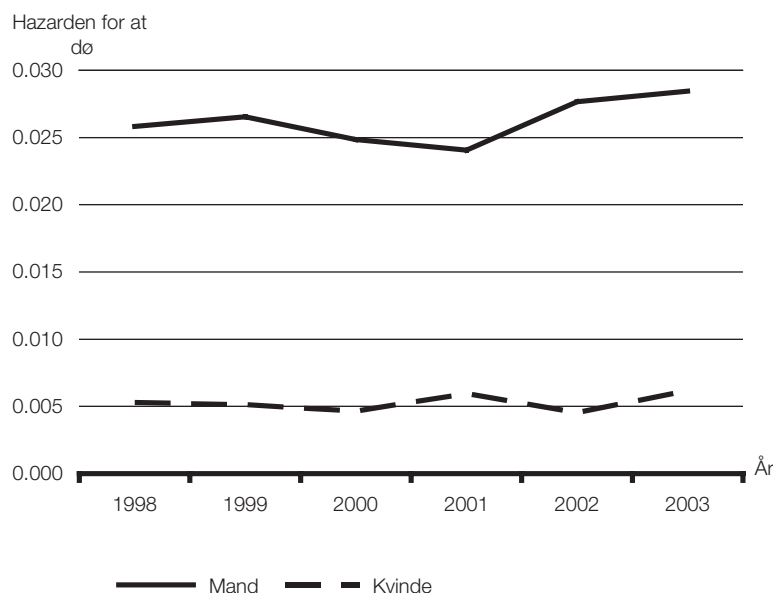
uddannelse. Som det fremgår af figuren, er der noget fluktuation i sandsynligheden over tid. Kvinden har dog i perioder en ca. 20 procentpoint større sandsynlighed for at opnå egen bolig.

DØDELIGHED FOR DE TIDLIGERE BRUGERE

Vi har modelleret de tidligere brugeres dødelighed på årsniveau efter 1997. Også her går vores oplysninger frem til 2003. I tabel 3.2 beskrives estimationsresultaterne for den endelige model. Som det fremgår af modellen, viser dødeligheden sig at være stort set konstant over tid. Ingen af årsummyerne viser sig at være signifikant afvigende fra nul selv med et 10 procentniveau i estimationen. Andre variable viser sig dog at være ekstremt korrelerede med dødeligheden. Således har kvinder i gennemsnit et ca. 35 gange lavere odds for at dø end mændene. Det viser sig også, at personer med uddannelse har en markant lavere risiko for at dø end personer uden

Figur 3.2

Risikoen for at dø for hhv. mand og kvinde efter 1997 for tidligere brugere mellem 50 og 55 år, der har grundskoleuddannelse og ingen tilknytning til arbejdsmarkedet.

uddannelse. Højere erhvervserfaring de foregående seks år er ikke overraskende forbundet med en lavere risiko for at dø. Derimod er det overraskende, at børn medfører en højere risiko for at dø, når der kontrolleres for de andre uafhængige variable. Hvad der ligger bag denne sammenhæng, kan ikke uden videre opklares via analysen.

I figur 3.2 har vi anvendt regressionsestimaterne til at illustrere sandsynligheden for at dø efter 1997 for to forskellige persontyper. Som det fremgår af grafen, er der stor forskel i sandsynligheden for at dø for forskellige typer af de tidligere brugere. Mandlige brugere har en sandsynlighed for at dø på ca. 2,5 pct. Til sammenligning er den mindre end 0,1 pct. for en tilsvarende kvinde. Den store forskel i dødelighed er således primært forklaret i regressionsanalysen ved køn. Således har de to persontyper, der beskrives i figur 3.2 samme alder, uddannelsesniveau og erhvervserfaring.

Tabel 3.2

Regression af sandsynligheden for at dø for bruttopopulationen af tidligere brugere.

Død	Odds-ratio	Standardfejl
År: 1998	Reference	Reference
År: 1999	0,986	0,152
År: 2000	0,883	0,139
År: 2001	0,819	0,133
År: 2002	0,906	0,144
År: 2003	0,894	0,143
Herberg	1,744	1,027
Kvinde	0,026 ***	0,027
Barn	1,213 **	0,112
Kombi: 1999 og kvinde	6,886 **	5,322
Kombi: 2000 og kvinde	6,676 **	5,210
Kombi: 2001 og kvinde	8,853 ***	6,838
Kombi: 2002 og kvinde	5,832 **	4,577
Kombi: 2003 og kvinde	7,717 ***	5,955
Grundskole	Reference	Reference
Gymnasium	0,137 ***	0,080
Erhvervsfaglig udd.	0,083 ***	0,024
Kort, mellemlang og lang uddannelse	0,128 ***	0,058
Dansker	Reference	Reference
Indvandrer	0,767	0,138
Efterkommere	1,069	0,639
Enlig	Reference	Reference
Gift kvinde	2,401	1,343
Gift mand	0,884	0,457
Samlevende (fællesbørn)	0,157 *	0,158
Samboende (kun særbørn)	0,756	0,239
Kombi: 1998 og gift kvinde	14,753 ***	14,856
Kombi: 1999 og gift mand	3,500 *	2,382
Kombi: 2001 og gift mand	3,089 *	2,091
Kombi: Kvinde og erhvervsfaglig udd.	3,382 **	1,995
Kombi: Kvinde og herberg	4,378 **	3,418
Kombi: Kort, mellemlang og lang udd. og samboende	7,992 *	9,068
Kombi: Gift kvinde og barn	0,254 **	0,167
Kombi: Gift mand og barn	0,287 **	0,163
Kombi: Samboende og barn	0,440 **	0,205
Alder i år	1,043 ***	0,004
Antal domme	1,001	0,005
Antal fængselsstraffe	0,985	0,013
Erhvervserfaring de foregående 6 år ¹	0,999 **	0,46E-04

1. Erhvervserfaring er baseret på promiller fra hvert af de foregående 6 år. Variablen går således fra 0 til 6000.

Anm.: Regressionsmodellen estimerer for hvert år sandsynligheden for at dø for de personer, der endnu ikke er døde. * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. LR chi2(33) = 538,26. Antal observationer: 22.751.

DE TIDLIGERE BRUGERES KONTAKT TIL ARBEJDSMARKEDET

Vi har undersøgt de tidligere brugeres kontakt til arbejdsmarkedet. Det har vi gjort ved at følge, hvor længe de fra 1997 og frem har været uden beskæftigelse. Vi har antaget, at personer, der bor på et herberg eller en familieinstitution på det tidspunkt, ikke er beskæftiget. Derefter har vi fulgt deres ledighed år for år. Når de har været beskæftiget i mere end 50 pct. af tiden i et år, har vi antaget, at de har forladt ledighed som tilstand.²

I tabel 3.3 præsenteres resultaterne af varighedsestimationen. Som det fremgår af tabellen, er sandsynligheden for at komme i beskæftigelse højest umiddelbart efter opholdet på herberg eller familieinstitution. For årene efter 1997 har personer generelt en lavere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse. Det viser sig også, at kvinder samt personer med børn har en signifikant lavere sandsynlighed for at finde varig beskæftigelse, ligesom uddannelse medfører en øget sandsynlighed for beskæftigelse. Det at være i et parforhold viser sig generelt at øge sandsynligheden for beskæftigelse. Det gælder både for gifte og samlevende. Andre markante resultater i tabel 3.3 er, at indvandrere har en lavere sandsynlighed for at finde beskæftigelse, og at et højere antal domme er forbundet med en lavere sandsynlighed for at finde beskæftigelse.

I figur 3.3 beskriver vi to forskellige persontyper med hensyn til sandsynligheden for at finde beskæftigelse. Som det fremgår af figuren, er der forskelle blandt de tidligere brugere. Højt uddannede kvinder uden indvandrerbaggrund har en sandsynlighed for at komme i beskæftigelse på ca. 50 pct., som dog er aftagende over tid. Til sammenligning har indvandrermænd uden uddannelse en sandsynlighed for beskæftigelse, der ligger under 5 pct.

2. Beskæftigelsesoplysninger er hentet fra IDA-registret, der er konstrueret af Danmarks Statistik. I dette register har hver person en årlig beskæftigelsesandel, der bl.a. er defineret ud fra arbejdsgiveroplysninger.

Tabel 3.3

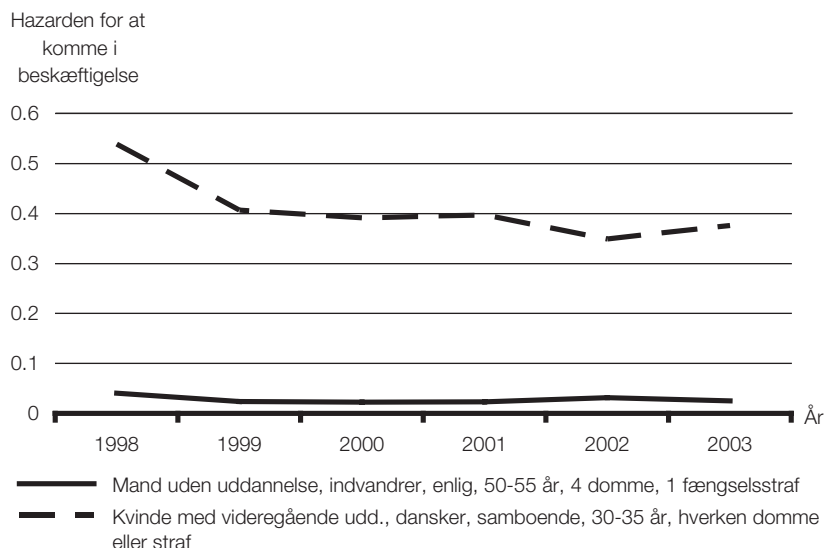
Regression af sandsynligheden for at finde beskæftigelse for bruttopopulationen af tidligere brugere.

Beskæftigelse	Odds-ratio		Standardfejl
År: 1997	Reference		Reference
År: 1998	0,606	***	0,060
År: 1999	0,586	***	0,062
År: 2000	0,620	***	0,069
År: 2001	0,884		0,335
År: 2002	0,401	***	0,069
Herberg	0,488		0,130
Kvinde	0,866	***	0,210
Barn	0,647	**	0,135
Kombi: 2001 og kvinde	0,591		0,214
Grundskole	Reference		Reference
Gymnasial	1,206		0,220
Erhvervsfaglig udd.	2,236	***	0,211
Kort, mellemlang og lang udd.	4,044	***	0,562
Kombi: 2002 og erhvervsfaglig udd.	0,507	**	0,166
Dansker	Reference		Reference
Indvandrer	0,562	***	0,067
Efterkommere	0,880		0,530
Kombi: 2002 og indvandrer	2,162	**	0,668
Enlig	Reference		Reference
Gift kvinde	1,689	***	0,299
Gift mand	2,358	***	0,391
Samlevende (fællesbørn)	1,625	**	0,393
Samboende (kun særbørn)	1,910	***	0,239
Kombi: 2001 og gift mand	0,395		0,244
Kombi: 2001 og samboende	1,792	*	0,568
Kombi: 2001 og herberg	0,552		0,207
Kombi: Kvinde og erhvervsfaglig udd.	1,984	***	0,327
Kombi: Kvinde og herberg	0,456	***	0,118
Kombi: Erhvervsfaglig udd. og efterkommer	5,918	**	5,082
Kombi: Kort, mellemlang og lang udd. og indvandrer	0,438	***	0,128
Kombi: Erhvervsfaglig udd. og samlevende	0,3 93	*	0,212
Kombi: Efterkommer og gymnasial	17,513	**	24,384
Kombi: Herberg og barn	2,025	***	0,453
Alder i år	0,968	***	0,004
Antal domme	0,946	***	0,007
Antal fængselsstraffe	1,029		0,021

Anm.: Regressionsmodellen estimerer for hvert år sandsynligheden for at finde beskæftigelse for de personer, der endnu ikke har fundet beskæftigelse. Personer antages at overgå til tilstanden "beskæftiget", hvis de er i beskæftigelse mere end 50 pct. af et år. Erhvervs erfaring de foregående 6 år er ikke medtaget i modellen. * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. LR chi2(33) = 800,88. Antal observationer: 20.596.

Figur 3.3

Sandsynligheden for at komme i beskæftigelse for to persontyper blandt tidligere brugere.

KVINDER PÅ FAMILIEINSTITUTIONER OG DERES EFTERFØLGENDE PARFORHOLD

Det fremgik af kapitel 2, at familieinstitutionerne overvejende bruges af kvinder. Vi forventer, at en stor del af disse kvinder benytter familieinstitutionerne, fordi de har afbrudt et samlivsforhold og derfor har akut boligmangel.

For at undersøge disse kvinders flyttemønster efter 1997 har vi estimeret, hvornår de flytter sammen med en partner efter 1997. Vi har benyttet Danmarks Statistiks definition på samlevende personer til at afdekke, hvornår de tidligere brugere flytter sammen med en anden person. Danmarks Statistik har defineret parforhold ved at undersøge folks boligadresse ifølge CPR-registret. Personer, der bor sammen med en person, de er gift med, bliver registreret som værende i et parforhold. For personer, der lever i papirløst forhold, har Danmarks Statistik vurderet aldersforskellen på beboerne på den enkelte adresse. Personer, der har en alders-

forskel, der er mindre end 15 år, og som ikke er beslægtede, antages at bo i et parforhold.

I estimationen har vi taget udgangspunkt i kvinder, der i 1997 var indskrevet på en familieinstitution. I tabel 3.4 præsenteres estimationsresultaterne. Som det fremgår af tabellen, er der ikke signifikante forskelle på afgang til parforhold over tid. Alle årsummyerne er insignifikante. Derimod slår det markant ud, hvis man har et barn. Uddannelse øger også en sandsynlighed for at afgå til parforhold betragteligt. Interessant er det også, at indvandrerne har en markant højere sandsynlighed for at overgå til parforhold især det første år efter deres brug af familieinstitution. Derefter falder sandsynligheden, men ligger fortsat højere end for danskere. Den høje andel af indvandrere, der overgår til parforhold i 1998, kan være et udtryk for indvandrerkvinder, der går tilbage til deres mand efter at have været på familieinstitution i 1997.

I figur 3.4 anvendes estimationsresultaterne til at vise overgang til et parforhold for de kvindelige tidligere brugere efter 1997. Det viser sig, at indvandrerkvinderne har en afgang til parforhold i 1998 på over 40 pct. Det vil sige, at næsten halvdelen af kvinderne, der benytter en familieinstitution i 1997, er at finde i et parforhold igen i 1998. Derefter falder andelen, der overgår til parforhold til ca. 15 pct. Den høje andel i 1998 kan ikke genfindes for danske kvinder. I 1998 er niveauet for de danske kvinder, der flytter sammen med en partner, på ca. 12 pct., dvs. ca. 30 procentpoint lavere end for indvandrerkvinderne. Det er ikke muligt ud fra registrene at afdække, hvorfor så stor en andel af indvandrerkvinderne flytter sammen med en partner umiddelbart efter brug af en familieinstitution. Grundene kan dog fx være manglende netværk i Danmark, manglende sprogkunderskab samt evt. problemer med statsborgerskab i tilfælde af skilsmisse fra ægtefælle.

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi undersøgt hele populationen af tidligere brugere ved hjælp af registeroplysninger. Vi har benyttet varighedsanalyse til at afdække, hvor længe de tidligere brugere i gennemsnit forbliver i forskellige tilstande efter deres ophold på en familieinstitution eller et herberg i 1997. De tilstande, vi har undersøgt, er egen bolig, dødelighed, beskæftigelse og parforhold.

Vi finder generelt, at de tidligere brugere ikke kan betragtes som

Tabel 3.4

Regression af sandsynligheden for at flytte sammen med en partner efter 1997 for bruttopopulationen af tidligere brugere af familieinstitutioner.

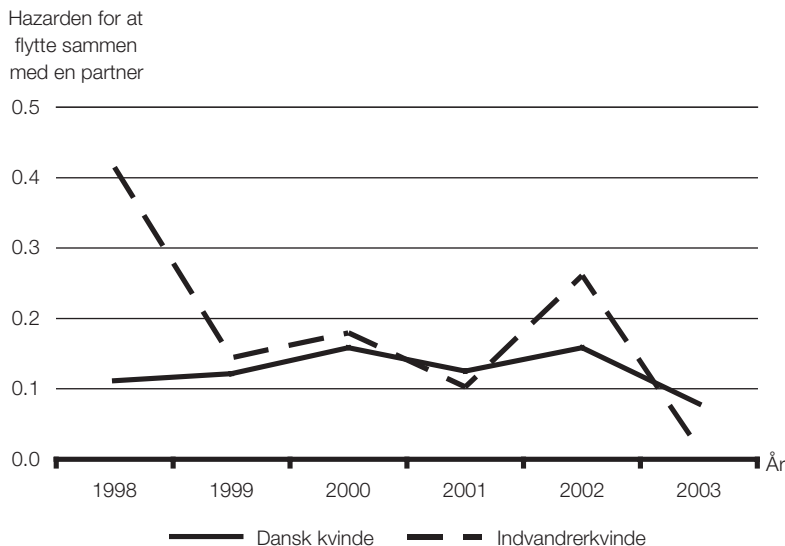
Sandsynlighed for partner	Odds-ratio	Standardfejl
År: 1998	Reference	Reference
År: 1999	1,141	0,292
År: 2000	0,180	0,195
År: 2001	0,413	0,342
År: 2002	0,335	0,385
År: 2003	0,815	0,276
Kvinde	0,821	0,309
Barn	2,530	0,836
Kombi: 2000 og kvinde	8,947	9,711
Kombi: 2001 og kvinde	3,076	2,568
Kombi: 2002 og kvinde	5,162	5,773
Grundskole	Reference	Reference
Gymnasial	0,877	0,278
Erhvervsfaglig udd.	5,336	3,505
Kort, mellemlang og lang udd.	47,796	65,681
Dansker	Reference	Reference
Indvandr	5,637	1,663
Efterkommere	1,453	0,684
Kombi: 1999 og indvandr	0,216	0,107
Kombi: 2000 og indvandr	0,206	0,098
Kombi: 2001 og indvandr	0,141	0,076
Kombi: 2002 og indvandr	0,332	0,180
Kombi: 2003 og indvandr	0,031	0,034
Kombi: 2002 og grundskole	0,394	0,264
Kombi: Kvinde og erhvervsfaglig udd.	0,273	0,157
Kombi: Kvinde og kort, mellemlang og lang udd.	0,094	0,093
Kombi: Kort, mellemlang og lang udd. og indvandr	0,232	0,199
Kombi: Erhvervsfaglig udd. og barn	0,387	0,235
Kombi: Kort, mellemlang og lang udd. og barn	0,107	0,100
Alder i år	0,965	0,010
Antal domme	1,016	0,033
Antal fængselsstraffe	1,184	0,185
Erhvervserfaring de foregående 6 år ¹	1+1,20E-03	0,45E-04

1. Erhvervserfaring er baseret på promiller fra hvert af de foregående 6 år. Variablen går således fra 0 til 6000.

Anm.: Regressionsmodellen estimerer for hvert år for de personer, der endnu ikke er flyttet sammen med en partner, sandsynligheden for at gøre dette. * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. Variablen "herberg" indgår ikke, da der kun ses på familieinstitutioner. LR chi2(33) = 125,78. Antal observationer: 2.005.

Figur 3.4

Sandsynlighed for at flytte sammen med en partner efter 1997 blandt de tidligere brugere for hhv. en indvandrer kvinde og en dansk kvinde.

Anm.: Populationen er tidligere brugere af familieinstitutioner i 1997.

en homogen gruppe. Der er store forskelle i de forskellige persontypers sandsynlighed for at overgå til de undersøgte tilstande. Når det gælder sandsynligheden for at opnå egen bolig, fandt vi, at kvinder har en markant større sandsynlighed end mænd. Det viste sig også, at indvandrere har en noget lavere sandsynlighed for at opnå egen bolig end danskere. Denne sammenhæng kan dog ikke findes for efterkommere af indvandrere.

Også med hensyn til dødelighed viste der sig at være store forskelle blandt de tidligere brugere. Kvinder har generelt en markant lavere dødelighed end mænd. Mænds dødelighed viste sig typisk at være ca. fem gange højere end kvinders dødelighed.

Med hensyn til beskæftigelse viste der sig også stor variation. Kvinder uden uddannelse, og som ikke var i parforhold, havde generelt en lav sandsynlighed for at finde varig beskæftigelse. Sandsynligheden for at finde beskæftigelse var dog markant højere for de kvinder, der var i parforhold og/eller havde uddannelse. Denne gruppe havde endda højere sandsynlighed for beskæftigelse end visse grupper af mænd. Indvandrere viste sig at

have en lavere beskæftigelsessandsynlighed end danskere. Denne sammenhæng kunne ikke genfindes for efterkommerne.

Vi undersøgte også overgangen til parforhold for kvinder, der havde anvendt en familieinstitution i 1997. Det viste sig, at næsten halvdelen af indvandrerkvinderne overgik til et parforhold året efter, de havde boet på en familieinstitution. Til sammenligning var andelen kun ca. 10 pct. for de danske kvinder. Efter 1998 havde de resterende indvandrerkvinder stort set samme sandsynlighed for at overgå til at bo sammen med en partner som de danske kvinder.

SOCIAL MARGINALISERING OG SUNDHEDSPROBLEMER

Hvordan er de tidligere brugeres situation i forhold til resten af befolkningen? I kapitel 3 fulgte vi bruttopopulationen af tidligere brugere. Vi vil nu indskrænke vores fokus til nettopopulationen, dvs. de tidligere brugere, der er tilgængelige for interview i 2004, jf. kapitel 2. Denne population er udgangspunktet for resten af rapporten.

Ud fra registeroplysningerne vil vi i dette kapitel sammenligne de tidligere brugeres situation med resten af befolkningen. Dette vil vi gøre ved at afdække forskellige indikatorer for marginalisering inden for områderne arbejdsmarked, selvmord, kriminalitet og helbred. I vores sammenligning vil vi tage højde for forskellige demografiske forhold som køn, børn, alder og uddannelsesniveau. Dette gør det muligt at identificere forskellen mellem tidligere brugere og resten af befolkningen i de forskellige demografiske grupper.

Vi har benyttet flere forskellige registre, som primært er baseret på indberetninger fra forskellige offentlige institutioner. Disse oplysninger er blevet samlet og gjort tilgængelige af Danmarks Statistik. Vi har søgt de nyeste oplysninger, hvilket betyder, at de fleste oplysninger er fra 2001. Registerne kan opdeles i tre hovedtyper: helbredsregistre, overførselsydelsesregistre samt kriminalitetsregistre. Vi benytter regressionsanalyse i kapitlet til at afdække de karakteristika, der gør sig gældende for personer, der er ramt af de forskellige indikatorer for social marginalisering og sundhedsproblemer. Vi har anvendt de samme variable i alle analyserne. Vari-

able, der ikke har nogen sammenhæng med den undersøgte indikatorvariabel, er alligevel medtaget i regressionen for at understrege, at vi ingen sammenhæng finder.

Registeroplysninger om de tidligere brugeres placering på arbejdsmarkedet i 2001 kan sige noget om personernes efterfølgende økonomiske integration i samfundet samt deres adgang til de sociale fællesskaber, der eksisterer på arbejdspladserne. De anvendte oplysninger kommer primært fra a-kasserne og kommunerne. Hver gang en person modtager en indkomsterstattende ydelse, bliver det registreret. Ydermere har sagsbehandlerne i kontanthjælpssystemet pligt til på ugeniveau at vurdere, om den enkelte kontanthjælpsmodtager reelt er i stand til at varetage et job. Disse informationer kan samlet set give et billede af de tidligere brugeres efterfølgende placering på arbejdsmarkedet.

Antallet af (rapporterede) selvmordsforsøg afspejler, hvorvidt tidligere brugere integreres i en fælles samfundsmæssig forståelsesramme eller, med Durkheims udtryk, i en kollektiv bevidsthed, der sikrer, at enkeltindivider føler en samhørighed med samfundets normer og regler (Guneriusen, 1996).

De tidligere brugeres kontakt til retssystemet giver også et billede af deres tilknytning og placering i samfundet. En overrepræsentation i domsregistre kan fx indikere noget om, i hvor høj grad de accepterer og er i stand til at overholde samfundets gældende normer.

Endelig kan oplysninger om sundhedstilstand indikere noget om konsekvenserne af marginalisering fra samfundet. For eksempel kan oplysninger om tandlægebrug sige noget om sundhedstilstand samt social tilstand. Al lægehjælp, der udløser et offentligt bidrag, registreres. Det giver os adgang til oplysninger om tandlægebesøg, besøg hos praktiserende læge og speciallæger samt indlæggelser.

MARGINALISERING FRA ARBEJDSMARKEDET

Personer, der ikke er i beskæftigelse, har i Danmark mulighed for at modtage indkomsterstattende ydelser fra et af to systemer, dagpengesystemet, der administreres af a-kasserne, og kontanthjælpssystemet, der administreres af kommunerne.

I dagpengesystemet opnår man ret til at modtage ydelser gennem udstøttet beskæftigelse. At modtage dagpenge forudsætter altså en vis historisk tilknytning til arbejdsmarkedet. Endvidere er der til dagpengesystemet

tilknyttet et udvalg af aktiveringstilbud, som har til hensigt at bringe personer tilbage i beskæftigelse. Systemet er ikke gearet til at håndtere andre problemer end ledighed.

Som det vil fremgå af de efterfølgende kapitler, har de tidligere brugere foruden ledighed også ofte andre problemer. Det er derfor tænkeligt, at størstedelen af de tidligere brugere ikke har optjent retten til dagpenge. Det resultat finder vi da også ved en simpel sammenligning af de tidligere brugere med befolkningen i øvrigt. Således er andelen af tidligere brugere, der har modtaget dagpenge i 2001, ca. 4,7 pct. mod 9,3 pct. for hele befolkningen, jf. tabel 4.1.

Tabel 4.1

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen opdelt efter antal dage på dagpenge i 2001. Procent.

Antal dage	Brugere	Befolkningen
0 dage	95	91
1-100 dage	2	5
101-200 dage	1	3
201-300 dage	1	1
301-	0	0
I alt	99	99
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$. Vi har begrænset stikprøven af befolkningen til de samme aldersgrupper, som figurerer blandt brugerne.

Spørgsmålet er, om den lave andel i dagpengesystemet er et generelt resultat for alle tidligere brugere, eller om andelen varierer for undergrupper af brugere. Det kan tænkes, at de forskelle, der findes i tabel 4.1, alene skyldes forskelle i demografiske variable; fx er der langt flere mænd blandt tidligere brugere, end der er blandt befolkningen, samtidig med at gennemsnitsalderen er lavere hos de tidligere brugere. Ved hjælp af regressionsanalyse er det muligt at korrigere for disse forskelle.

I tabel 4.2 præsenteres resultatet af en regressionsanalyse, hvor antal dage på dagpenge i 2001 estimeres som en funktion af et udvalg af demografiske variable. Endvidere er der inkluderet en variabel, der indikerer, om man har været tidligere bruger.

Regressionen viser, at tidligere brugere i gennemsnit har 12 dage mindre på dagpenge end normalbefolkningen. Forskellen varierer dog markant for forskellige undergrupper. For befolkningen generelt viser det sig, at antallet af dage på dagpenge falder, jo ældre man er. Det modsatte gælder for de tidligere brugere. Dette kan skyldes, at tidligere brugere ikke

opfylder kravene til at kunne overgå til efterløn i samme omfang som resten af befolkningen og derfor forbliver på dagpenge. Regressionen viser også, at personer med børn under 18 år blandt tidligere brugere gennemsnitligt har et højere antal dagpengedage end andre tidligere brugere.

Tabel 4.2

Regressionsanalyse af antal dage på dagpenge i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variable	Koefficienter		Standardfejl
Tidligere bruger	-12,169	***	3,096
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	2,571	***	0,718
40-49 år	-0,619		0,728
Over 49 år	-4,634	***	0,622
Kombi: Bruger og 30-39 år	0,353		3,180
Kombi: Bruger og 40-49 år	1,707		3,241
Kombi: Bruger og over 49 år	7,735	***	3,343
Uddannelse 1	-0,147		0,135
Kombi: Bruger og uddannelse	1,888	***	0,673
Kvinde	0,894	**	0,409
Kombi: Bruger og kvinde	-0,448		2,039
Børn	0,321		0,493
Kombi: Bruger og børn	6,901	***	2,459
Konstant	11,802		0,682

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

Anm.: * $P < 0,1$; ** $P < 0,05$; *** $P < 0,01$. $F(13, 43870) = 19,72$. Antal observationer: 43.884.

Individer, der ikke har nok kontakt til arbejdsmarkedet til at opnå dagpenge, kan i tilfælde af ledighed modtage kontanthjælp. Kontanthjælpssystemet yder hjælp – økonomisk og i form af aktivering – både til personer, der kun er ledige, og til personer, der har andre problemer. Vi vil derfor forvente at finde en relativ stor andel af de tidligere brugere i dette system.

En simpel sammenligning af de tidligere brugere med befolkningen viser en markant overrepræsentation af tidligere brugere i kontanthjælpssystemet. Således modtog ca. 39 pct. af de tidligere brugere kontanthjælp i 2001 mod kun ca. 4 pct. for resten af befolkningen, jf. tabel 4.3. Endvidere viser sammenligningen også, at tidligere brugere modtog kontanthjælp i lange perioder. 20 pct. modtog kontanthjælp i over 300 dage i 2001. Til sammenligning gjaldt dette kun for ca. 1,2 pct. af befolkningen.

Tabel 4.3

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen opdelt efter antal dage, de modtog kontanthjælp i 2001. Procent.

Antal dage	Brugere	Befolkningen
0	61	96
1-100	6	1
101-200	5	1
201-300	8	1
301-	20	1
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Ud fra en regressionsanalyse kan vi afdække, om denne udprægede brug af kontanthjælpssystemet afviger fra forskellige undergrupper. I tabel 4.4 præsenteres regressionens resultater. Generelt viser der sig at være en aftagende brug af kontanthjælp, desto ældre personer er. For de tidligere brugere er denne sammenhæng dog endnu mere markant. Især de 30-40-årige modtager kontanthjælp i lange perioder. For aldersgrupper over 40 år viser der sig en markant aftagende tendens. Og de over 50-årige modtager kontanthjælp på næsten samme niveau som resten af befolkningen, jf. tabel 4.4.

Fald i kontanthjælpsmodtagelsen blandt de ældre tidligere brugere kan skyldes, at de svageste tidligere brugere overgår til andre ordninger som fx førtidspension. Derimod så vi i tabel 4.2, at brugen af dagpengesystemet ikke faldt med alderen. Man må forvente, at dagpengemodtagerne blandt de tidligere brugere er de stærkeste i gruppen, netop fordi de har været i stand til at opfylde beskæftigelseskravet i forbindelse med dagpengeretten. Vores resultat indikerer derfor, at det primært er de svageste af de tidligere brugere, der overgår til overførselsordninger uden for arbejdsmarkedet.

Vi finder altså, at de tidligere brugere i vidt omfang er brugere af kontanthjælpssystemet. Det leder naturligt til spørgsmålet om, hvorvidt de også reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet. Eftersom man også kan modtage kontanthjælp uden at være fysisk eller psykisk i stand til at arbejde, er det ikke en selvfølge, at de tidligere brugere, der modtager kontanthjælp, er egentlig arbejdsparate.

Sagsbehandlerne i kontanthjælpssystemet vurderer på ugeniveau, om den enkelte kontanthjælpsmodtager står til rådighed for arbejdsmarkedet. Dette kan bruges til at opgøre den reelle ledighed blandt kontant-

Tabel 4.4

Regressionsanalyse af antal dage på kontanthjælp i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variabel	Parameter		Standardfejl
Tidligere bruger	120,232	***	4,291
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	-1,272		0,996
40-49 år	-5,240	***	1,010
Over 49 år	-12,916	***	0,862
Kombi: Bruger og 30-39 år	10,919	**	4,408
Kombi: Bruger og 40-49 år	-25,328	***	4,493
Kombi: Bruger og over 49 år	-76,690	***	4,634
Uddannelse 1	-3,289	***	0,187
Kombi: Bruger og uddannelse	1,032		0,933
Kvinde	1,824	***	0,567
Kombi: Bruger og kvinde	-9,425	***	2,827
Børn	3,397	***	0,684
Kombi: Bruger og børn	-16,255	***	3,409
Konstant	21,896	***	0,945

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

Anm.: * $P < 0,1$; ** $P < 0,05$; *** $P < 0,01$. $F(13, 43870) = 640,05$. Antal observationer: 43.884.

hjelpsmodtagerne. En simpel tovejstabel viser, at andelen af tidligere brugere, der modtog kontanthjælp i 2001, og som også var i stand til at arbejde, var på ca. 11 pct. Til sammenligning gjaldt dette kun for knap 2 pct. af hele befolkningen, jf. tabel 4.5.

Tabel 4.5

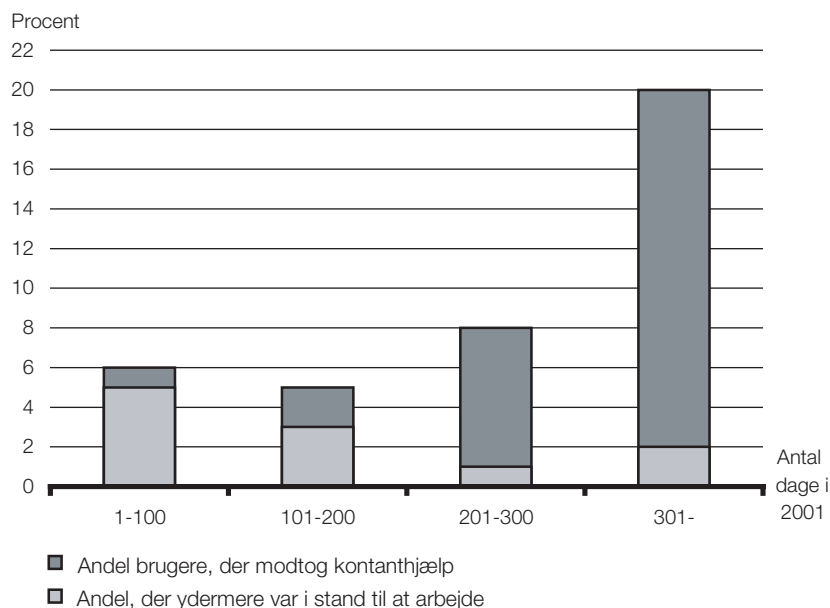
Tidligere brugere (nettopopulationen) og 1 pct. af befolkningen opdelt efter antal dage på kontanthjælp, hvor personen er til rådighed for arbejdsmarkedet i 2001. Procent.

Antal dage	Brugere	Befolkningen
0	89	98
1-100	5	1
101-200	3	0
201-300	1	0
301-	2	0
I alt	100	99
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Figur 4.1

Procentandel af nettopulationen af tidligere brugere, der modtog kontanthjælp i 2001, samt andel, der ydermere var i stand til at arbejde. Procent.

Figur 4.1 viser andelen af tidligere brugere, der modtog kontanthjælp og var i stand til at arbejde. Tallene er taget fra tabel 4.4 og 4.5. Som det fremgår af figuren, er det kun en begrænset andel af de tidligere brugere på kontanthjælp, der reelt var til rådighed for arbejdsmarkedet. Dette gjaldt især for de brugere, der modtog kontanthjælp næsten hele året i 2001.

I tabel 4.6 præsenteres regressionsanalysen af antal dage, folk modtog kontanthjælp og samtidig var i stand til at arbejde. Den gennemsnitlige forskel mellem de tidligere brugere og resten af befolkningen viser sig at være ca. 13 ledighedsdage. Forskellen mellem de tidligere brugere og resten af befolkningen er således ikke så stor, når man kun ser på de

arbejdsparate kontanthjælpsmodtagere i forhold til alle kontanthjælpsmodtagerne.¹

Der viser sig dog at være stor forskel mellem de forskellige grupper af tidligere brugere. At være tidligere bruger og kvinde medfører en væsentlig reduktion af dage på kontanthjælp, hvor man er til rådighed for arbejdsmarkedet. Men at have et hjemmeboende barn medfører en forøgelse af antal dage. Det vil sige, at kvindelige brugere med børn ligger over andre kvindelige brugere, når det gælder antallet af dage som reelt ledig på kontanthjælp. Samtidig ved vi fra tabel 4.4, at kvindelige brugere med hjemmeboende børn har færre dage generelt på kontanthjælp end kvindelige brugere uden børn. Sammenlignes disse to tabeller, ser det ud til, at de kvindelige brugere med børn er en stærkere gruppe end andre kvindelige brugere, hvad angår deres tilknytning til arbejdsmarkedet.

Tabel 4.6

Regressionsanalyse af antal dage på kontanthjælp i 2001, hvor personen bliver vurderet at være i stand til at arbejde for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variable	Koefficienter		Standardfejl
Tidligere bruger	13,216	***	1,844
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	-1,816	***	0,428
40-49 år	-3,241	***	0,434
Over 49 år	-4,932	***	0,370
Kombi: Bruger og 30-39 år	2,520		1,894
Kombi: Bruger og 40-49 år	2,699		1,930
Kombi: Bruger og over 49 år	-2,582		1,991
Uddannelse ¹	-0,827	***	0,080
Kombi: Bruger og uddannelse	-0,421		0,401
Kvinde	-0,137		0,244
Kombi: Bruger og kvinde	-9,302	***	1,214
Børn	0,157		0,294
Kombi: Bruger og børn	7,107	***	1,464
Konstant	7,566	***	0,406

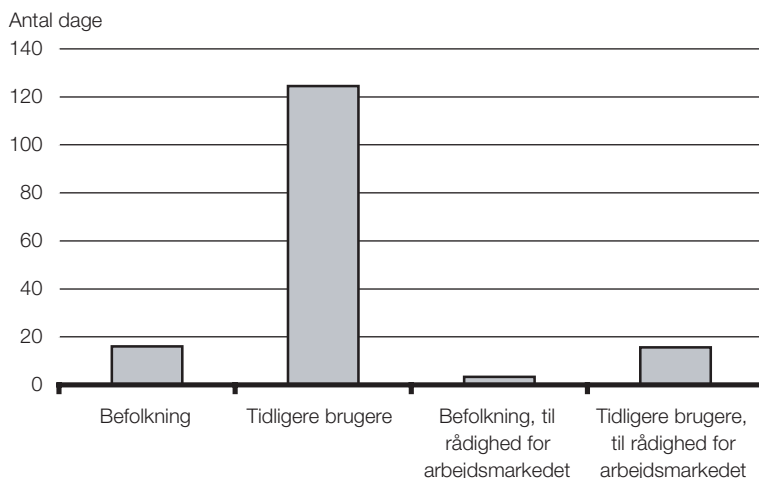
1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

Anm.: * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. F(13, 43870) = 87,16. Antal observationer: 43.884.

1. I tabel 4.4 fremgår det, at den gennemsnitlige forskel mellem tidligere brugere og befolkningen, når det gælder dage på kontanthjælp, var på 120 dage i 2001, altså 107 dage mere, end hvis man kun betragter kontanthjælpsmodtagere, der er arbejdsparate.

Figur 4.2

Antal dage på kontanthjælp i 2001 for befolkningen og for nettopopulationen af tidligere brugere samt antal dage, de samme grupper stod til rådighed for arbejdsmarkedet.

Selvom de kvindelige brugere med børn er stærkere end kvindelige brugere uden børn, har de stadigvæk dårligere kontakt til arbejdsmarkedet end kvinder, der ikke er tidligere brugere. Dette beskrives i figur 4.2, som afbilder en kvinde på mellem 30 og 39 år, der har et hjemmeboende barn. De første to søjler illustrerer det gennemsnitlige antal dage på kontanthjælp for personer, der hhv. ikke har og har været tidligere brugere. De næste to søjler viser identiske personer, der endvidere skønnes at være til rådighed for arbejdsmarkedet. Figuren illustrerer, at kvindelige tidligere brugere med børn samlet set får kontanthjælp i langt flere dage end ikke-brugere. Der er dog stort set ikke forskel på antallet af kontanthjælpsdage, hvor de er til rådighed for arbejdsmarkedet.

Samlet set viser tallene, at de tidligere brugere bruger dagpenge-systemet i mindre grad end befolkningen, men benytter kontanthjælpssystemet i langt større grad end resten af befolkningen. Endvidere er der tegn på, at de kun har svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

SELMORDSFORSØG

Selvordsforsøg kan ses som en indikator for både fysisk og psykisk marginalisering. Ud fra antallet af selvmordsforsøg kan man uddrage noget om, at ofrene ikke føler en samhørighed med samfundet og de umiddelbare omgivelser, og at mulighederne for at leve et meningsfuldt liv derfor ikke er til stede. Tabel 4.7 viser, at der er en betydelig forskel på tidligere brugeres og befolkningens selvmordstilbøjelighed.

Tabel 4.7

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter selvmordsforsøg som indlæggelsesdiagnose. Procent. 2001.

Selvord/forsøg	Brugere	Befolkningen
0	99,08	99,93
1	0,62	0,05
2	0,24	0,02
>2	0,06	0
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Tabellen viser, at næsten 1 pct. af tidligere brugere inden for et år har forsøgt selvmord. I befolkningen er det 0,08 pct. Selvmordsforsøg er i tabellen opgjort som hændelser, der er blevet registreret på et sygehus, skadestue eller på en psykiatrisk skadestue. Således er det ikke alle selvmord, der bliver registreret, idet vi ikke har medtaget oplysninger fra dødsårsagsregistret. Selvmordsforsøg, der ikke bliver registreret i forbindelse med en indlæggelse, er således ikke med.

Regressionsanalysen i tabel 4.8 er baseret på en logistisk regressionsanalyse. Den afhængige variabel er blevet omkodet, så værdien 1 indikerer mindst et selvmordsforsøg, og 0 indikerer ingen selvmordsforsøg.

Regressionsanalysen viser, at tidligere brugeres overtilbøjelighed til selvmordsforsøg ikke består de traditionelle signifikansgrænser, når der kontrolleres for den demografiske baggrund, selvom det er tæt på. Vælges der i stedet en svagere signifikanstest ($p < 0,14$), viser odds-ratio-værdien på 3,9, at de tidligere brugere har en kraftig overtilbøjelighed for selvmordsforsøg. For befolkningen gælder det, at højere erhvervserfaring er forbundet med lavere sandsynlighed for selvmordsforsøg. Da de tidligere brugeres erhvervserfaring ikke er signifikant, betyder det, at de tidligere brugere også er mindre selvmordstruede ved en højere erhvervserfaring.

Tabel 4.8

Regressionsanalyse af sandsynligheden for diagnosen selvmordsforsøg i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variabel	Odds-ratio	Standardfejl
Tidligere bruger	3,924	3,593
Under 30 år	Reference	Reference
30-39 år	0,374	0,226
40-49 år	0,927	0,434
Over 49 år	0,185 ***	0,086
Kombi: Bruger og 30-39 år	3,189	3,147
Kombi: Bruger og 40-49 år	0,700	0,654
Kombi: Bruger og over 49 år	1,283	1,340
Uddannelse ¹	0,897	0,113
Kombi: Bruger og uddannelse	1,101	0,257
Kvinde	1,142	0,404
Kombi: Bruger og kvinde	1,519	0,876
Børn	0,592	0,250
Erhvervs erfaring i 2001 ²	0,997 ***	0,0005
Arbejdsledighedsgrad i 2001 ³	1,0001	0,0009
Kombi: Bruger og erhvervs erfaring	0,999	0,0013
Kombi: Bruger og ledighedsgrad	0,999	0,0014

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

2. Opgjort i promiller.

3. Opgjort i promiller.

Anm.: P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. LR chi2 (16) = 109,69. Antal observationer: 43.301. Variablen "Bruger og børn" er faldet ud, da der ikke var registreret selvmordsforsøg i gruppen. I modsætning til de øvrige regressioner i kapitlet er der her tale om en logistisk regressionsanalyse.

Ud fra analysen i tabel 4.8 er det svært at udtale sig om, hvad der påvirker de tidligere brugeres tilbøjelighed til selvmordsforsøg. Der er mange variable. På den baggrund er det svært at udlede klare konklusioner. Ingen af interaktionsvariablene, der udelukkende berører de tidligere brugere, er signifikante. Analysen viser derfor, at de tidligere brugere bliver påvirket af de samme faktorer som normalbefolkningen vedrørende deres selvmordstilbøjelighed. De faktorer, der påvirker både normalbefolkningen og de tidligere brugere, er alder og erhvervs erfaring.

KRIMINALITET OG STRAF

I følgende afsnit vil vi undersøge tidligere brugeres andel af forskellige strafformer – frihedsstraf, betinget dom, bøde samt behandling eller forvaring mv. i forhold til befolkningen. Som beskrevet i indledningen kan kriminalitetsomfanget indikere noget om tidligere brugeres fremmedgørelse over for samfundets normer.

Vi har slået frihedsstraf og delvis betinget dom sammen under kategorien frihedsstraf. Tabel 4.9 viser, at der er stor forskel på de andele af tidligere brugere og befolkningen, der har været udsat for frihedsstraf.

Tabel 4.9

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter antal frihedsstraffe for perioden 1980-2002. Procent.

Frihedsstraffe	Brugere	Befolkningen
0	60	97
1-10	35	3
11-20	4	0
21-30	1	0
>30	0	0
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Tabel 4.9 viser, at over 40 pct. af de tidligere brugere har fået en frihedsstraf i løbet af perioden 1980-2002. Til sammenligning gælder dette kun for knap 3 pct. af befolkningen i samme tidsrum. Regressionsanalysen i tabel 4.10 viser, at forskellen består, når der kontrolleres for de her medtagne sociale og demografiske baggrundsfaktorer. Ifølge tabel 4.10 har tidligere brugere i gennemsnit 2,3 frihedsstraffe flere end befolkningen.

Regressionsanalysen viser overordnet, med en enkelt undtagelse, at de faktorer, der påvirker antallet af frihedsstraffe, bliver yderligere forstærket hos de tidligere brugere. For eksempel har tidligere brugere et øget antal frihedsstraffe i aldersgruppen 30-49-årige ud over det niveau, der også ses hos den samme aldersgruppe i befolkningen. Den positive sammenhæng mellem antal frihedsstraffe og aldersgruppen fra 30-49 år skyldes formentlig en akkumulerings-effekt, da det med alderen bliver muligt at have udstået flere frihedsstraffe. Kun i aldersgruppen over 50 år er der et signifikant lavere antal frihedsstraffe i forhold til referencegruppen.

Analysen indikerer, at sociale forhold og følgevirkninger af nega-

Tabel 4.10

Regressionsanalyse for antallet af frihedsstraffe for perioden 1980-2002 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variabel	Parameter		Standardfej
Tidligere bruger	2,342	***	0,079
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	0,073	***	0,018
40-49 år	0,101	***	0,019
Over 49 år	-0,036	**	0,016
Kombi: Bruger og 30-39 år	1,425	***	0,081
Kombi: Bruger og 40-49 år	0,696	***	0,083
Kombi: Bruger og over 49 år	-0,234	***	0,085
Uddannelse ¹	-0,022	***	0,004
Kombi: Bruger og uddannelse	-0,318	***	0,017
Kvinde	-0,110	***	0,010
Kombi: Bruger og kvinde	-1,717	***	0,052
Børn	-0,061	***	0,013
Kombi: Bruger og børn	-0,477	***	0,064
Erhvervs erfaring i 2001 ²	-0,0001	***	0,00001
Arbejdsledighedsgrad i 2001 ³	0,0001	**	0,00004
Kombi: Bruger og erhvervs erfaring	-0,0007	***	0,0001
Kombi: Bruger og ledighedsgrad	-0,0006	***	0,0001
Konstant	0,210	***	0,018

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

2. Opgjort i promiller.

3. Opgjort i promiller.

Anm.: * $P < 0,1$; ** $P < 0,05$; *** $P < 0,01$. $F(17, 43787) = 633,27$. Antal observationer: 43.805.

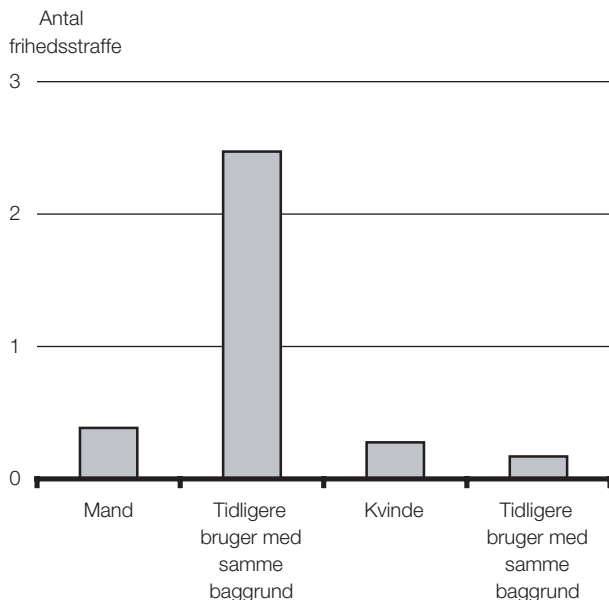
tive sociale omstændigheder i endnu højere grad påvirker tidligere brugeres risiko for frihedsstraffe. Ud fra analysen kan det siges, at tidligere brugere er mere sårbare end resten af befolkningen over for den negative indflydelse fra deres sociale baggrund og de negative sociale hændelser, de kommer ud for, når det drejer sig om kriminel adfærd.

Figur 4.3 illustrerer forskellen mellem tidligere brugere og befolkningen for forskellige persontyper. Figuren illustrerer de store forskelle i det gennemsnitlige antal af straffe mellem de tidligere brugere og befolkningen.

Hvis vi ser på betingede domme og betingede domme tilsat bøder, fremkommer det samme mønster, som vi fandt ovenfor. Tidligere brugere har i gennemsnit modtaget langt flere betingede domme end befolkningen. Tabel 4.11 viser sammenhængen. Tæt på 45 pct. af tidligere brugere

Figur 4.3

Antal frihedsstraffe for befolkningen og nettopopulationen af tidligere brugere fordelt på køn for perioden 1980-2002.

Tabel 4.11

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter antal betingede straffe for perioden 1980-2002. Procent.

Betinget dom	Brugere	Befolkningen
0	57	97
1	18	2
2	11	0
3	7	0
4	4	0
5	2	0
>5	1	0
I alt	100	99
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

har fået en form for betinget dom i perioden 1980-2002 mod lidt under 3 pct. af befolkningen. I de øvrige kategorier er der ligeledes store forskelle.

Ses der på bødestraf alene, er der også en stor forskel, selvom en større andel i begge grupper har modtaget en eller anden form for bøde-

straf. Tabel 4.12 viser resultaterne. Langt over halvdelen, omkring 65 pct., af tidligere brugere har fået en bødestraf. I befolkningen er det under 25 pct.

Tabel 4.12

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter antal bødestrafte for perioden 1980-2002. Procent.

Bødestraf	Brugere	Befolkningen
0	36	77
1-10	60	23
11-20	4	0
>20	0	0
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Endelig er der forvaring, behandling eller anbringelse på institution o.l. Her er der tale om den mest indgribende form for offentlig indsats, ud over decideret tvangsbehandling. Tabel 4.13 viser, at også her er der forskel på tidligere brugere og befolkningen, selvom forskellen ikke er så stor som ved de andre strafformer. Ifølge tabel 4.13 har ca. 3,5 pct. af de tidligere brugere fået en forvarings-, behandlings- eller anbringelsesdom, mens den tilsvarende andel for befolkningen er mindre end 0,02 pct.

Tabel 4.13

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter antal forvarings- og behandlingsdomme og anbringelser på institution for perioden 1980-2002. Procent.

Forvaringsstraf mv.	Brugere	Befolkningen
0	96	100
1	3	0
2	1	0
>2	0	0
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

SUNDHED OG SYGDOM

I de følgende kapitler finder vi, at der er en udbredt grad af fysiske, psykiske og misbrugsrelaterede problemer hos de tidligere brugere. Det er derfor forventeligt, at de tidligere brugeres sundhedstilstand er markant ringere end den øvrige befolknings. Nedenfor har vi forsøgt at afdække de tidligere brugeres sundhedstilstand ved at undersøge deres brug af praktiserende læge, brug af tandlæge samt antallet af indlæggelser.

En første indikation på de tidligere brugeres sundhedstilstand kan være kontakten til den praktiserende læge. En sådan kontakt vil ofte ske på de tidligere brugeres eget initiativ. Krydstabuleringen med befolkningen kan således sige noget om brugernes opfattelse af egen sundhedstilstand. Tabel 4.14 viser frekvensen af kontakter med praktiserende læge i 2001.

Tabel 4.14

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter kontakter til praktiserende læge i 2001. Procent.

Antal kontakter	Brugere	Befolkningen
0	16	16
1	9	11
2	7	10
3	6	9
4	6	7
> 4	56	47
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

Tabellen viser, at den afgørende forskel på tidligere brugere og befolkningen ligger ved over 4 årlige kontakter. Her er der tale om en 11 procent-point højere besøgsfrekvens hos tidligere brugere i forhold til resten af befolkningen. Imidlertid kan en simpel krydstabulering meget let være misvisende bl.a. på grund af de demografiske baggrunde i de to grupper. Regressionsanalysen afslører, at når der kontrolleres for demografiske variable, mindskes forskellen mellem tidligere brugere og befolkningen med hensyn til antal lægebesøg, men forskellen er stadig signifikant, jf. tabel 4.15.

Tabel 4.15

Regressionsanalyse for antal kontakter til læge i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variabel	Parameter		Standardfejl
Tidligere bruger	1,858	***	0,674
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	0,946	***	0,155
40-49 år	0,772	***	0,158
Over 49 år	1,510	***	0,136
Kombi: Bruger og 30-39 år	0,950		0,689
Kombi: Bruger og 40-49 år	5,339	***	0,702
Kombi: Bruger og over 49 år	4,680	***	0,724
Uddannelse ¹	-0,367	***	0,030
Kombi: Bruger og uddannelse	0,184		0,148
Kvinde	2,852	***	0,089
Kombi: Bruger og kvinde	2,391	***	0,441
Børn	0,122		0,107
Kombi: Bruger og børn	-1,871	***	0,540
Erhvervs erfaring i 2001 ²	0,003	***	0,0001
Arbejdsledighedsgrad i 2001 ³	0,002	***	0,0003
Kombi: Bruger og erhvervs erfaring	0,003	***	0,001
Kombi: Bruger og ledighedsgrad	-0,001		0,001
Konstant	6,366	***	0,155

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

2. Opgjort i promiller.

3. Opgjort i promiller.

Anm.: * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. F(17, 43787) = 260,00. Antal observationer: 43.805.

Regressionsanalysen i tabel 4.15 viser, at de tidligere brugere i gennemsnit går dobbelt så mange gange til lægen i forhold til resten af befolkningen. Regressionsanalysen viser også, at tidligere brugeres frekvens for lægebesøg stiger mere med alderen, end den gør hos resten af befolkningen. Dette kan ses af interaktionseffekterne mellem alder og hjemløshedsvariablen. Et andet markant resultat af tabel 4.15 er, at tidligere brugere med børn sjældnere går til lægen end befolkningsgruppen i øvrigt med børn.

Regressionsanalysen tegner overordnet et billede af, at tidligere brugeres sundhedstilstand bliver påvirket af de samme faktorer som befolkningen, men nogle tendenser slår stærkere igennem for tidligere brugere, ikke mindst alder.

En anden væsentlig indikator for de tidligere brugeres almene sundhedstilstand er deres kontakt til tandlæger. Mundhygiejne kan være

afgørende for mulighederne for bl.a. at fungere på arbejdsmarkedet og for at kunne deltage på lige fod med andre i forskellige sociale sammenhænge. Derudover har det betydning for muligheden for at indtage normal føde. Med andre ord kan omfanget af tandlægekontakt ses som en indikator for tidligere brugeres almene sundhedstilstand.

Da ens økonomiske formåen er relateret til mulighederne for at komme til tandlæge, er det nærliggende at antage, at det er et område, som tidligere brugere vil prioritere fra. I kapitel 6 ser vi, at det rent faktisk forholder sig sådan. I surveyundersøgelsen af de 842 tidligere brugere var der 47 pct. af familieinstitutionsbrugerne og 34 pct. af brugerne af forsorgshjem, der inden for den seneste måned ikke havde haft råd til at gå til tandlæge. For befolkningen i 2000 var det tilsvarende tal 4 pct.

Tabel 4.16

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter kontakt til tandlæger i 2001. Procent.

Kontakt til tandlæge	Brugere	Befolkningen
0	74	38
1	16	26
2	8	29
3	2	7
4	0	1
>5	0	0
I alt	100	101
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

I tabel 4.16 præsenteres kontakten til tandlæge for henholdsvis tidligere brugere og befolkningen. Det fremgår, at der er markant flere tidligere brugere, der ikke har haft nogen kontakt til tandlæger i forhold til befolkningen, hhv. 74 og 38 pct. Når der kontrolleres for tidligere brugeres demografiske baggrund, træder andre forskelle frem, som regressionsanalysen i tabel 4.17 viser.

Vi finder, at de tidligere brugere i gennemsnit går 0,19 gange mindre til tandlægen end resten af befolkningen. Omsættes regressionsanalysen til et konkret eksempel, vil et medlem af befolkningen, der er over 50 år, har grundskoleuddannelse, er kvinde og i beskæftigelse, i gennemsnit gå til tandlæge 1,3 gange i løbet af året. En tilsvarende person, der er tidligere bruger, vil i gennemsnit gå 0,8 gange til tandlæge i løbet af året. En forskel på ca. 39 pct.

Analysen viser også, at den demografiske baggrund undertiden har

Tabel 4.17

Regressionsanalyse for antal kontakter til tandlæge i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variabel	Parameter		Standardfejl
Tidligere bruger	-0,187	**	0,073
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	0,047	***	0,017
40-49 år	0,183	***	0,017
Over 49 år	0,276	***	0,015
Kombi: Bruger og 30-39 år	-0,084		0,075
Kombi: Bruger og 40-49 år	-0,148	*	0,076
Kombi: Bruger og over 49 år	-0,266	***	0,079
Uddannelse ¹	0,080	***	0,003
Kombi: Bruger og uddannelse	-0,051	***	0,016
Kvinde	0,169	***	0,010
Kombi: Bruger og kvinde	0,0005		0,048
Børn	0,00005		0,012
Kombi: Bruger og børn	0,020		0,059
Erhvervs erfaring i 2001 ²	0,0003	***	0,000
Arbejdsledighedsgrad i 2001 ³	-0,0001	***	0,000
Kombi: Bruger og erhvervs erfaring	-0,0001	**	0,000
Kombi: Bruger og ledighedsgrad	0,00004		0,000
Konstant	0,481	***	0,017

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

2. Opgjort i promiller.

3. Opgjort i promiller.

Anm.: * $P < 0,1$; ** $P < 0,05$; *** $P < 0,01$. $F(17, 43787) = 207,14$. Antal observationer: 43.805.

en anden sammenhæng for tidligere brugere, end den har for befolkningen. Generelt finder vi, at der for befolkningen er større forskelle i antallet af tandlægebesøg, end der er for de tidligere brugere. For eksempel finder vi, at antallet af tandlægebesøg stiger med alderen, uddannelsesniveau og erhvervs erfaring for befolkningen. Disse sammenhænge kan ikke genfindes for de tidligere brugere. Med hensyn til kontakt til tandlægen fremstår tidligere brugere derfor i højere grad som en homogen gruppe.

Ud over den første kontakt til sundhedsvæsenet vil vi også se på mere alvorlige sundhedsproblemer ud fra tilgængelige oplysninger om årsager til indlæggelse. Vi vil i det følgende vise de mest markante forskelle i indlæggelsesdiagnoser mellem tidligere brugere og befolkningen.

Den første indlæggelsesårsag er somatisk sygdom, defineret som sygdom og tilstand uden direkte sammenhæng med udefra påført læsion.

Diagnosen dækker over langvarig legemsbeskadigelse, fx nedslidning, forgiftning over en længerevarende periode, somatiske sygdomme uden sammenhæng med ulykker samt følgevirkninger af tidligere behandlinger. Tabel 4.18 viser, at der også her er betydelige forskelle på de to grupper. Næsten 18 pct. af tidligere brugere har prøvet en indlæggelse med den beskrevne diagnose i løbet af et år, mens det for befolkningen er under 5 pct.

Tabel 4.18

Nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen fordelt efter indlæggelser for sygdom uden ekstern årsag i 2001. Procent.

Sygdom u/ekstern	Brugere	Befolkningen
0 indlæggelser	82	95
1-10 indlæggelser	17	5
>10 indlæggelser	1	0
I alt	100	100
Antal	2.938	44.000

Anm.: $P < 0,001$.

I tabel 4.19 præsenteres resultaterne fra en regressionsanalyse af antal indlæggelser i 2001. Analysen viser, at der er en markant sammenhæng mellem tidligere brugeres sociale og demografiske baggrund og deres sygdomsmønstre, en sammenhæng, der er anderledes end hos befolkningen. For det første stiger tidligere brugeres indlæggelser fra aldersgruppen 40-49 år og opefter, hvilket ikke er tilfældet for befolkningen. For det andet har kvinderne blandt de tidligere brugere markant færre indlæggelser end mænd, hvilket ikke er tilfældet for befolkningen. For det tredje har tidligere brugere med høj ledighedsgrad et lavere antal indlæggelser. En sammenhæng, som ikke findes for resten af befolkningen. Dette indikerer, at tidligere brugere, der modtager ledighedsydelse eller er i arbejde, i gennemsnit indlægges mindre end tidligere brugere, der står helt uden for arbejdsmarkedet. Endelig er der sammenhænge, som er stærkere for de tidligere brugere end for resten af befolkningen. Dette gælder for uddannelse og erhvervs erfaring, hvor mere af disse variable generelt giver færre indlæggelser.

Samlet set fremkommer der et mønster, der peger på, at tidligere brugere er mere påvirket af deres sociale og demografiske baggrund med hensyn til indlæggelse ved denne diagnose, end det er tilfældet for befolkningen. Vi finder altså, at tidligere brugere i højere grad end befolkningen bliver påvirket af følgevirkninger af de vilkår, de lever under, de sociale

Tabel 4.19

Regressionsanalyse for antallet af indlæggelser ved sygdom uden ekstern årsag i 2001 for nettopopulationen af tidligere brugere og 1 pct. af befolkningen.

Variable	Parameter		Standardfejl
Tidligere bruger	0,374	***	0,049
Under 30 år	Reference		Reference
30-39 år	0,007		0,011
40-49 år	0,007		0,011
Over 49 år	0,004		0,010
Kombi: Bruger og 30-39 år	0,040		0,050
Kombi: Bruger og 40-49 år	0,107	**	0,051
Kombi: Bruger og over 49 år	0,303	***	0,052
Uddannelse ¹	-0,007	***	0,002
Kombi: Bruger og uddannelse	-0,040	***	0,011
Kvinde	-0,0001		0,006
Kombi: Bruger og kvinde	-0,188	***	0,032
Børn	-0,012		0,008
Kombi: Bruger og børn	-0,041		0,039
Erhvervserfaring i 2001 ²	-0,0001	***	0,0000
Arbejdsledighedsgrad i 2001 ³	-0,00002		0,00002
Kombi: Bruger og erhvervserfaring	-0,0001	***	0,00004
Kombi: Bruger og ledighedsgrad	-0,0002	***	0,0001
Konstant	0,121	***	0,011

1. Uddannelse er en diskret skala variabel mellem 1 og 6. Højere værdi indikerer længere uddannelse. Inddelingen svarer til inddelingen i kapitel 2 med undtagelse af 'uoplyst'.

2. Opgjort i promiller.

3. Opgjort i promiller.

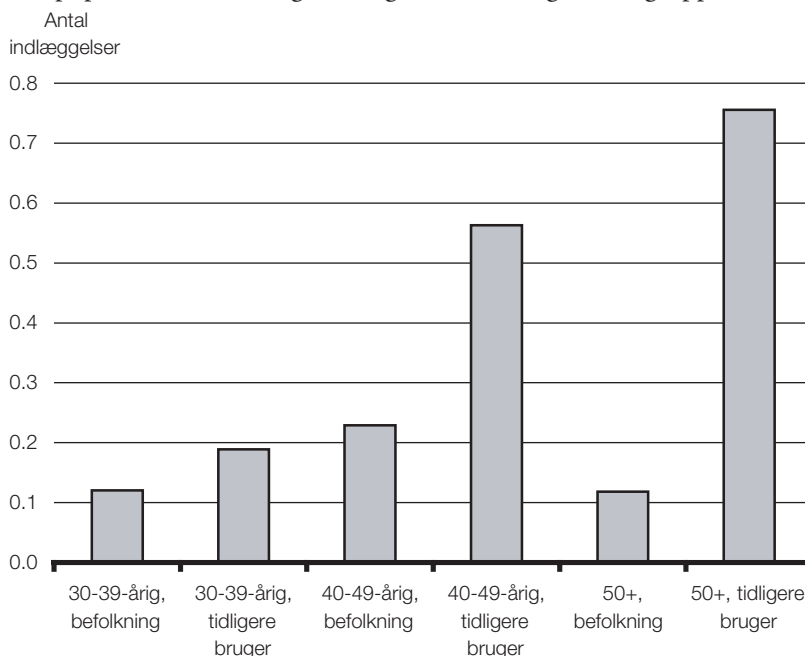
Anm.: * P<0,1; ** P<0,05; ***P<0,01. F(17, 43787) = 69,86. Antal observationer: 43.805.

problemer, de støder på i dagligdagen, samt de fysiske og adfærdsmæssige problemer, der akkumuleres over tid. Dette kan ses med hensyn til alder, uddannelse, ledighed samt erhvervserfaring og sammenhængen med denne type indlæggelser.

I figur 4.4 viser vi, hvordan antallet af indlæggelser varierer med alderen og erhvervserfaring. Figuren viser tre persontyper i hver af de angivne alderskategorier, der alle er mænd, og som ikke har erhvervserfaring, og som står uden for arbejdsmarkedet. Figuren viser, at særligt alderseffekten i gruppen fra 50 år og opefter slår stærkt igennem hos tidligere brugere. I resten af befolkningen er de over 50-årige faktisk indlagt færre gange med somatiske sygdomme end de 40-49-årige.

Figur 4.4

Antallet af indlæggelser med somatiske sygdomme for befolkningen og for nettopopulationen af tidligere brugere i forskellige aldersgrupper i 2001.

SAMMENFATNING

Samlet set giver gennemgangen af data det indtryk, at de tidligere brugere står svagt både på arbejdsmarkedet, socialt og sundhedsmæssigt. For arbejdsmarkedet finder vi, at de er markant underrepræsenteret i dagpenge-systemet, der kræver en tæt kontakt til arbejdsmarkedet, og overrepræsenteret i kontanthjælpssystemet. Ifølge sagsbehandlere var ca. 75 pct. af de brugere, der modtog kontanthjælp i 2001, ikke i stand til at varetage et job. Selvom dette indikerer en kraftig marginalisering på arbejdsmarkedet for størstedelen af de tidligere brugere, er det dog værd at bemærke, at der er en rest på 25 pct., som reelt er i stand til at arbejde.

En marginaliseringstendens ses også i antallet af selvmordsforsøg, idet de tidligere brugere også her er overrepræsenterede. Gruppens selv-

mordsmønster indikerer, at selvmord kan ses som et tegn på social marginalisering og ensomhed hos de tidligere brugere.

Kriminalitetsstatistikken giver det indtryk, at de tidligere brugere generelt er en gruppe med manglende accept af samfundets normer. Gruppen har som sådan et højere antal frihedsstraffe end resten af befolkningen.

Marginaliseringen fremgår ligeledes ved at betragte hyppigheden af tandlægebesøg, som ligger under resten af befolkningen. Endvidere viser det sig, at hyppigheden af tandlægebesøg er konstant lav gennem livet for de tidligere brugere. Dette står i kontrast til resten af befolkningen, som har et stigende tandlægeforbrug med alderen.

Antallet af både lægebesøg og indlæggelser indikerer, at de tidligere brugere har en dårligere sundhedstilstand end resten af befolkningen. Et interessant resultat er, at tidligere brugere med børn benytter læge sjældnere end andre tidligere brugere.

BOLIGFORHOLD

Formålet med dette kapitel er at se på, i hvilket omfang og i hvilken grad de tidligere brugere efterfølgende har opnået en normal boligsituation, og hvad der har medvirket hertil. Vi vil også se på, i hvilket omfang og på hvilken måde hjemløsheden kan siges at udspringe af boligrelaterede problemer. Den nuværende boligsituation skal ikke kun belyses ved at se på, om man har opnået en egen bolig, men også på stabiliteten i boligsituationen, herunder erfaringer med hjemløshed og lidt om boligens brug og kvalitet. Endelig omtales nogle få boligrelaterede indsatser, som de tidligere brugere har været i berøring med.

Institutionstyper – dvs. om de tidligere brugere i 1997 var på et forsorgshjem/herberg eller på en familieinstitution – vil være en gennemgående analysevariabel, da vi fra kapitel 2 ved, at de to grupper af brugere adskiller sig fra hinanden først og fremmest på køn og forekomsten af børn, men også på alder og etnisk baggrund. Vi vil derfor se på den gennemgående betydning af disse faktorer. Desuden vil vi se på betydningen af længden af opholdet på institution i 1997. De forskellige faktorer indbyrdes vægt og betydning for, om de tidligere brugere har opnået en normal boligsituation syv år senere, belyses i en regressionsanalyse i sidste del af kapitlet.

UDLØSENDE FAKTORER

I det følgende lader vi interviewpersonerne selv svare på, hvorfor de oprindeligt søgte ind på en § 105-institution. Herved får vi selvfølgelig ikke nødvendigvis fat på alle de egentlige årsager til hjemløsheden. Vi får de pågældende personers egen fortolkning af deres situation. Vi har stillet spørgsmål om forskellige forhold og begivenheder, som må anses for at medvirke til at udløse hjemløshed. Men vi gav dog også svarpersonerne mulighed for at nævne andre faktorer, hvad mange benyttede sig af. Vi kan ikke vide, hvilken henvendelse interviewpersonerne svarer på, men vi har ved at spørge om, hvorfor interviewpersonen i sin tid søgte ophold, forsøgt at få et svar på, hvordan en evt. karriere som bruger på § 105-institutioner ud fra deres egen opfattelse begyndte. Det vil sige, at den første henvendelse på en § 105-institution, som vi får oplysninger om her, ikke nødvendigvis er den samme som den, vi har udvalgt folk til undersøgelsen på – nemlig den i 1997.

I den almindelige danske opfattelse af hjemløshed – således som den også kommer til udtryk i servicelovens § 94 – er hjemløshed og boligløshed ikke det samme. Der er dog grund til at vente, at henvendelser om optagelse på en boform hænger sammen med en eller anden form for boligproblemer, som så igen kan skyldes forskellige forhold: Boligproblemet kan have noget at gøre med parforholdet, som kan være blevet opløst, eller der kan være tale om vold eller trusler. Det kan også have noget at gøre med økonomi: at man ikke betaler huslejen eller i øvrigt har en stor gæld. Det kan have noget at gøre med misbrug evt. kombineret med en sindslidelse, som kan gøre, at man ikke kan klare at bo i egen bolig, men også at naboerne ikke kan klare ens adfærd. Derimod er der ikke spurgt til arbejdsløshed, da dagpenge, kontanthjælp og boligstøtte skulle sikre, at arbejdsløshed ikke i sig selv er en udløser af hjemløshed. Alle disse forhold forudsætter en form for social nedtur. Man søger fra en bolig og et trin ned ad stigen. Men svarene viser, at der også kan være tale om, at man henvender sig på en institution for at få det bedre, komme opad. Det er tilfældet, hvis man ikke længere kan holde ud eller klare at bo på gaden, eller hvis man ønsker hjælp til at blive afvænnet eller simpelthen bor under så elendige boligforhold, at et forsorgshjem klart er et fremskridt.

Spørgsmålet til interviewpersonerne lød: "Så har jeg nogle spørgsmål om, hvorfor du i sin tid søgte ophold på et herberg, et forsorgshjem eller krisecenter. Havde det noget at gøre med, at du pludselig stod uden bolig på grund af ...?"

Tabel 5.1

Andelen af de tidligere brugere, som svarer ja til, at følgende emner havde noget at gøre med, at de i sin tid søgte ophold på et herberg, forsorgshjem eller krisecenter, særskilt for institutionstype. Procent.

	Tidligere familie- institution	Tidligere herberg/ forsorgshjem	Samtlige	P=
For stort alkoholforbrug	3	52	42	<0,001
Opløst parforhold	58	35	40	<0,001
Fysisk eller psykisk sygdom	9	33	29	<0,001
Kunne ikke mere bo hos familie	26	21	22	0,2
Kunne ikke mere bo hos venner	19	20	20	0,8
Brugte hårde stoffer	1	21	17	<0,001
Vold fra partner eller andet familiemedlem	34	8	13	<0,001
Uden bolig/ekstreme boligforhold	15	14	14	0,8
Ikke betalte husleje	6	14	12	0,006
Skyldte penge til det offentlige	5	13	12	0,006
Skyldte penge til private	3	9	8	0,01
Gik konkurs	1	4	3	0,05
Nervøsitet ved at bo alene	10	11	11	0,7
Blev udskrevet fra hospital	4	11	10	0,01
Blev udskrevet fra fængsel	0	6	5	0,002
Boligrelaterede forklaringer i alt	82	69	71	0,001
Antal	158	684	842	

Af tabel 5.1 fremgår det, at et for stort alkoholforbrug og opløste parforhold er de dominerende forklaringer, således at det især er brugerne af familieinstitutionerne, som nævner opløste parforhold og vold som bevæggrunde, mens alkohol dominerer blandt forsorgshjems- og herbergsbrugerne. Det gælder i det hele taget, at de sociale problemer, som man normalt forbinder med hjemløshed, dvs. alkohol, hårde stoffer og (psykisk) sygdom, i alt overvejende grad er forklaringer, som vi finder hos forsorgshjems- og herbergsbrugerne. De spiller stort set ingen rolle blandt familieinstitutionsbrugerne, hvor vold og opløste parforhold – altså familierelaterede problemer – dominerer.

To pænt store grupper på omkring de 20 pct. kunne ikke længere bo hos venner eller familie. Hvad der ligger bag, ved vi intet om. Det kan måske have haft noget at gøre med, at den pågældende havde fået et barn eller var blevet uvenner med sin boligudbyder. Det at kunne bo hos venner eller familie i en periode, hvor man står uden egen bolig, er jo en ressource at kunne trække på. Mange mennesker klarer sandsynligvis en midlertidig

boligløshed på denne måde. Men det er også en ressource, som ikke må overbelastes, og det kan eventuelt have været tilfældet her: De pågældende havde måske boet der for længe, eller der var ingen ende at se på situationen. Det at blive nødt til at bo hos venner og familie er under alle omstændigheder en meget usikker boligsituation, som da også falder ind under FEANTSA's definition på hjemløshed.

I et forsøg på at se på boligproblemers betydning for hjemløshed har vi valgt de forklaringer, som vi vurderer især kan udløse et akut boligproblem. Det drejer sig om opløst parforhold, at man ikke mere kan bo hos venner eller familie, at man ikke betaler sin husleje eller står uden bolig eller bor under ekstremt dårlige boligforhold.

De 14 pct., som i tabel 5.1 er rubricerede i rubrikken uden bolig/ ekstremt dårlige boligforhold, stammer oprindeligt fra svarkategorien "andet" – dvs. at besvarelsene her har været åbne. Det er mange forskellige slags svar, som vi har placeret her: En del drejer sig om personer, som søgte væk fra et liv på gaden eller på landevejen, andre kom hjem fra udlandet, skiftede job og stod så pludselig uden en bolig. Atter andre boede i et kolonihavehus, en kvistlejlighed o.l., som ikke kunne varmes op. Karakteristisk for svarene i denne kategori er, at boligbegrundelsen selvstændigt er blevet fremhævet af interviewpersonen, og at en del af begrundelserne for boligproblemer er beskrevet som meget akutte. De optræder lige hyppigt på familieinstitutioner og på forsorgshjem og herberger.

Accepterer man denne kategorisering, så har 70 pct. af de tidligere brugere haft (mindst) én boligrelateret grund til at søge ophold på en institution, således at 40 pct. har nævnt én forklaring, 25 pct. to til tre forklaringer og 5 pct. mere end tre forklaringer. Det er i højeste grad tilfældet for brugerne af familieinstitutionerne, hvor næsten 82 pct. nævner en boligrelateret forklaring. Derimod er der ikke forskel på mænd og kvinder, hvilket kan tyde på, at kvinderne på forsorgshjem og herberger ligner mændene mere, end de ligner kvinderne på familieinstitutionerne. Blandt mændene er der ingen sammenhæng med alder, hvorimod betydningen af boligproblemerne falder med alderen blandt kvinderne.

Blandt kvinderne spiller den etniske baggrund ingen rolle. Det gør den derimod blandt mændene, hvor 81 pct. af indvandrerne og efterkommerne mod 69 pct. af danskerne har nævnt mindst ét boligrelateret problem.

Det antages ofte, at problemer med at betale huslejen er en vigtig baggrund for hjemløshed. Det har også spillet en rolle, men ikke den store. Endnu mere bemærkelsesværdigt er det, at af dem, der nævner husleje-

problemet som en udløsende faktor, var der på interviewtidspunktet i 2004 kun 10 pct., som stadig måtte trækkes med det. Blandt de øvrige 90 pct. havde de fleste selv løst problemet – efter eget udsagn fordi de var blevet bedre til at planlægge, eller fordi de lod PBS eller kommunen trække huslejen. En gruppe på en fjerdedel mente også, at det havde hjulpet, at de var kommet ud af eller havde reduceret deres misbrug.

Tabel 5.2

De tidligere brugere, som på interviewtidspunktet ikke længere har husleje problemer, fordelt efter deres udsagn om, hvad der har hjulpet dem. Procent.

Forklaringer	Procent
Er blevet bedre til at planlægge	43
Er kommet ud af eller har reduceret misbrug	26
Kommunen trækker huslejen	23
Har fået arbejde/penge	16
PBS trækker de faste udgifter	15
Hjælp fra familien	6
Ægtefælle/partner har overtaget betaling	4
Antal	94

Anm.: Det har været muligt at give flere svar.

HJEMLØSHEDSERFARINGER

I kapitel 3 har vi belyst boligkarrieren, som den er fremgået af registrene. Her har vi forsøgt at belyse de interviewedes hjemløshedserfaringer. Oplysninger, som ikke kan fremgå af registre. Dette har vi gjort ved at spørge om erfaringer inden for de sidste fem år – dvs. siden de søgte ophold i 1997. Spørgsmålet lød, om vedkommende inden for de sidste fem år på noget tidspunkt havde boet på nogle af de måder, som er nævnt i tabel 5.3. Det vil sige, at vi med hjemløshedserfaringer her tænker på boligforhold og på de situationer, hvor en person ikke har egen bolig med en normal lejekontrakt (eller skøde). Det er en betragtelig andel på 60 pct., som har været i en form for hjemløshedssituation inden for de sidste fem år. Det skulle betyde, at de efter deres ophold på en institution i 1997 igen – eller fortsat – har oplevet hjemløshed i en af de former, som vi her har spurgt til.

Ud fra surveysvarene finder vi, at 17 pct. af gruppen har prøvet den rene gadehjemløshed, knap 40 pct. har været på en hjemløshedsinsti-

tution (vi kan ikke være sikre på, at det ikke drejer sig om opholdet i 1997, selvom vi har spurgt til de sidste fem år), og 12 pct. har været under udslusning fra en sådan institution. Næsten en fjerdedel har oplevet det, der kaldes skjult hjemløshed – at bo hos venner og familie. Endelig har vi så de to kategorier, som rummer en risiko for at ende i hjemløshed, nemlig at være i fængsel (10 pct.) eller bo til fremleje 20 pct.¹

Der er ret stor forskel på de to brugergrupperes erfaringer. De fleste former for hjemløshedserfaringer forekommer hyppigst i forsorgshjem/herbergsgruppen. Man kan faktisk tillade sig at sige, at de forekommer ret sjældent i familieinstitutionsgruppen. Den skjulte hjemløshed, fremleje og at bo hos familie og venner, forekommer dog også blandt brugerne fra familieinstitutionerne.

Vi har også mulighed for at se, hvor udbredte hjemløshedserfaringer er i hele den danske befolkning på basis af en Omnibusundersøgelse fra 2004. Der opereres med en aldersafgrænsning på 20-66 år, da de tidligere brugere befinder sig inden for denne afgrænsning. Der viser sig ikke uventet store forskelle. Selv det at bo hos familie og venner forekommer væsentligt sjældnere i befolkningen, mens andelen, som har haft erfaring med at bo til fremleje, er næsten den samme som for brugerne fra familieinstitutionerne, men ikke som for herbergs- og forsorgshjemsbrugere. Dette dokumenterer, at de tidligere brugere har nogle væsentligt andre erfaringer på boligområdet end befolkningen som helhed. De er klart mere marginaliserede. Det gælder også brugerne fra familieinstitutionerne. I gennemsnit har de tidligere brugere haft 1,2 af de nævnte hjemløshedserfaringer.

Supplerer vi med en oplysning om, hvor mange steder de tidligere brugere selv oplyser, at de har boet inden for de sidste fem år, præciseres dette billede: ca. halvdelen har boet 1-2 steder, lidt over en tredjedel har boet mere end 3 steder, mens en mindre gruppe på 15 pct. har boet 5 eller flere steder. Det er også denne gruppe, som har prøvet flere forskellige former for hjemløshed – i gennemsnit 2,9.

1. Skæve Huse er et særligt tilbud til dem, der kan bo for sig selv, men som ikke vil passe ind i et almindeligt boligområde. Det er enkeltboliger af en skrabet kvalitet placeret i små klynger – ofte med en tilknyttet "social vicevært". Skæve Huse falder principielt uden for hjemløshedsbegrebet, da man her har egen almindelig lejekontrakt. Men de er medtaget, fordi der er stor interesse for denne ny form for tilbud til hjemløse. Imidlertid spiller tilbuddet kvantitativt set en meget lille rolle.

Tabel 5.3

De tidligere brugeres boligerfaringer inden for de sidste fem år, særskilt for institutionstype sammenlignet med hele befolkningen (20-66 år). Procent.

Boet	Tidligere familie instit.	Tidligere forsorgshjem/herberg	P	Samtlige	Hele befolkningen (20-66) ¹	P=
Til fremleje	12	22	0,005	20	11	<0,001
Midlertidigt hos venner/familie	19	25	0,09	24	9	<0,001
Projekt under Skæve Huse	1	2	0,4	2	0	<0,001
Udslusningsbolig/bofælleskab/halvvejshus	3	15	<0,001	12	1	<0,001
Forsorgshjem, herberg, kvindekrisecenter	27	41	0,001	39	<1	<0,001
I et fængsel	1	12	<0,001	10	<1	<0,001
På gaden	4	17	<0,001	17	0	<0,001
Andel med mindst en hjemløshedserfaring	43	64	<0,001	60	17	<0,001
Antal	158	684		842	1110	

1. Fra SFI-Surveys Omnibusundersøgelse 2004.

Anm.: Den samme person kan have haft flere hjemløshedserfaringer inden for de sidste fem år.

De tidligere brugere har således også inden for de seneste fem år haft en ustabil og belastet boligkarriere.

BOLIGSITUATIONEN PÅ INTERVIEWTIDSPUNKTET – SYV ÅR SENERE

Stax' undersøgelse (Stax, 1999) af brugere af københavnske § 105-institutioner i 1988/89 forsøgte også at belyse den senere boligsituation, men udelukkende ud fra BBR's registeroplysninger fra 1995. Stax kunne derfor kun oplyse, om de tidligere brugere i 1996 boede i en beboelsesejendom registreret til egentlig beboelse, ikke om det drejede sig om en egen bolig. 97 pct. af dem, der havde opholdt sig på et krisecenter, og 75 pct. af dem, der havde opholdt sig på en anden institution, boede i en beboelsesejendom registreret til beboelse syv år senere.

Vi har i kapitel 3, hvor vi beskrev de 4.600 oprindelige brugere, også beskrevet deres boligsituation ifølge de to registre: BBR og CPR. Ifølge disse registre bor ca. to tredjedele (af dem, som var i live og kunne

spores) i en egen bolig. Dette resultat genfindes i interviewundersøgelsen, blot er andelen i egen bolig en del højere her: Af de 842 interviewede bor mere end 75 pct. i egen bolig, kun ca. 5 pct. er på en institution og 10 pct. befinder sig i "skjult hjemløshed". Det er kun få, som bor i de forskellige specielle boformer som Skæve Huse og udslusningsboliger af forskellig art. Som vi har set ovenfor, er det ikke ensbetydende med, at de ikke på et tidspunkt har været i berøring med nogle af disse boformer. Der er klar forskel på situationen for brugere fra familieinstitutioner og for brugere fra forsorgshjem/herberger, idet de førstnævnte på interviewtidspunktet stort set alle bor i egen bolig.

Tabel 5.4

De tidligere brugere fordelt på boligsituationen i 2004 og efter tidligere institutionstype. Procent.

	Tidligere familieinstitution	Tidligere forsorgshjem/ herberg	Samtlige
Bor i egen bolig	94	74	78
Bor i en § 94-boform eller tilknyttede boliger	1	16	13
Bor hos familie, venner, til fremleje, andet	5	10	9
I alt	100	100	100
Antal	158	684	842

Anm.: $P < 0,001$.

Man kan først siges at have opnået en helt normal boligsituation, hvis man har opnået en normal lejekontrakt (eller ejer sin bolig). Men med dette krav reduceres andelen i egen bolig kun fra 78 pct. til 73 pct. I den følgende tabel samt i regressionsanalysen i sidste del af kapitlet er det den normale boligsituation, der lægges til grund. De tidligere brugere af familieinstitutioner, kvinderne og indvanderne og efterkommere er hyppigere end andre brugere kommet i en normal boligsituation.

Derimod er der ikke nogen forskel på aldersgrupperne. Når indvandrere og efterkommere lidt hyppigere end danskere er kommet i egen bolig, er det muligvis, fordi deres problemer i større omfang har været rene boligproblemer.

Brugerne til denne undersøgelse er blevet udvalgt, blot de har opholdt sig én dag på en § 105-institution i 1997, og vi havde en klar forventning om, at personer, som havde opholdt sig i kort tid på en institution i 1997, ville have en langt større chance for at bo i en egen bolig

Tabel 5.5

Andel i forskellige grupper blandt de tidligere brugere, som har opnået en normal boligsituation på interviewtidspunktet i 2004. Procent og antal.

	Normal boligsituation	Antal
Tidligere familieinstitution	94	158
Tidligere forsorgshjem/herberg	74	684
Mænd	72	594
Kvinder	92	248
Under 30 år	83	70
30-49 år	78	543
50 år og derover	75	229
Danskere	75	699
Indvandrere og efterkommere	90	141

Anm.: P(Institution)=0,001. P(Køn)<0,001. P(under 30 vs. over 30)=0,1. P(Etnicitet)<0,001.

i 2004 end dem, som havde boet der i lang tid. Der er imidlertid ingen systematisk sammenhæng, hvilket er meget overraskende.

Derimod er der en klar sammenhæng mellem forekomsten af hjemløshedserfaringer inden for de sidste fem år, således at de, der bor i egen bolig nu, i ringere omfang har haft erfaringer med hjemløshed end både dem, som bor i en boform (77 pct.), og især dem, som bor hos venner, familie eller til fremleje (88 pct.). Det vil på den ene side sige, at de, som bor i egen bolig, nok er mere sårbare, end resultatet umiddelbart viser, men også at de adskiller sig væsentligt fra de andre. Man skal hæfte sig ved, at den svageste gruppe ikke ser ud til at være beboerne i en boform, men dem med helt usikre boligforhold i den "skjulte hjemløshed".

KVALITETEN AF DEN NUVÆRENDE BOLIG

Det, at man har fået egen bolig, er ikke ensbetydende med, at man har opnået en tilfredsstillende boligsituation, bl.a. er boligens størrelse og omgivelserne med til at karakterisere boligsituationen. Og der er grund til at forvente, at tidligere brugere ikke havner i de største og mest velbeliggende boliger. Det er muligt at sammenligne med hele befolkningens boligforhold på basis af Levekårsundersøgelsen fra 2000. Ligesom i tabel 5.3 er hele befolkningen afgrænset til aldersgruppen 20-66 år.

Tabel 5.6

De tidligere brugere, som bor i egen bolig på interviewtidspunktet i 2004, fordelt på antal værelser, særskilt for husstandens sammensætning, sammenlignet med hele befolkningen (20-66 år) i 2000. Procent.

	Tidligere brugere, som bor alene	Hele befolkningen ¹ (20-66 år), som bor alene	P=	Tidligere brugere, som bor sammen med andre	Hele befolkningen ² (20-66 år), som bor sammen med andre	P=
1 værelse	22	15	0,003	1	1	-
2 værelser	62	40	<0,001	21	7	<0,001
3 værelser	14	25	<0,001	46	17	<0,001
>3 værelser	2	20	<0,001	30	75	<0,001
Ved ikke	-	-	-	2	-	-
I alt	100	-	-	100	-	-
Antal	371	700		278	3438	

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

2. Levekårsundersøgelsen 2000.

Tabel 5.6 viser, at blandt de tidligere brugere, der er enlige, bor det store flertal i en lejlighed med kun 1-2 værelser. Denne andel er signifikant mindre for befolkningen i øvrigt. Tilsvarende er der en større andel af de enlige i befolkningen, der bor i boliger med 3 eller flere værelser. For de tidligere brugere, der bor sammen med andre, viser der sig også en afvigelse fra resten af befolkningen. De tidligere brugere er relativt jævnt fordelt over boliger med 2 værelser og opefter. For befolkningen gælder det, at 75 pct. bor i en bolig med mere end 3 værelser.

Alle – også de, der bor i en boform – er blevet spurgt om boligens omgivelser, hvor vi også har mulighed for at sammenligne med, hvordan hele befolkningen bor baseret på kørsler på Levekårsundersøgelsen fra 2000. Vi har bl.a. forsøgt at få en idé om de omgivelser, som de tidligere brugere nu lever i, ved at spørge til en række miljøgener.

Langt de fleste af de tidligere brugere bor dog ikke under belastende miljøforhold. På nogle punkter er de dårligere stillet end befolkningen, men på andre faktisk bedre.

Træk, fugt eller kulde plager en fjerdedel af dem, som er flyttet i egen bolig, mod lidt under en femtedel af hele befolkningen. De fleste institutioner er åbenbart i en god stand på dette punkt, da der her er en hel del færre, som klager over træk, fugt eller kulde. Støj af den ene eller den anden art, som faktisk siger noget om det nabolag, som boligen ligger i,

plager noget under en femtedel, men en fjerdedel af hele befolkningen. Luftforurening ser også ud til at plage de tidligere brugere i mindre omfang end hele befolkningen. Når det drejer sig om vold eller trusler, om vold både i nabolaget og i ens egen bolig, er de tidligere brugere en hel del dårligere stillet. Så nok har langt de fleste tidligere brugere fået en bolig, men størrelsesmæssigt, og hvad angår den typiske standard, er den under det almindelige niveau.

Tabel 5.7

Andelen af forskellige miljøgener blandt de tidligere brugere særskilt for bolig på interviewtidspunktet i 2004, sammenlignet med hele befolkningen (20-66 år) i 2000. Procent.

	Bor i egen bolig	Bor i en §94- boform e.l.	Bor hos familie, venner, til fremleje	Samtlige	Hele befolk- ningen 20-66 år ¹
Træk, fugt eller kulde	26	12	20	22	18
Støj fra naboer	19	20	21	18	14
Anden støj (fra gaden fabrikker/tog/fly o.l.)	15	12	19	15	26
Lugtforurening/lugt/stank	7	4	11	7	20
Nervøsitet for vold eller trusler om vold, når du går alene i nabolaget om aftenen eller om natten	15	10	17	14	9
Nervøsitet for vold eller trusler om vold fra fremmede i din egen bolig	5	6	12	6	0
Antal	654	113	75	842	4138

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

STABILITET I DEN AKTUELLE BOLIGSITUATION

Vi har i denne undersøgelse ingen mulighed for direkte at måle varigheden af hjemløshed. Vi har imidlertid forsøgt at tilnærme os denne ved at se på, hvor langt bort personerne kan siges at være kommet fra en hjemløshedssituation, dels ved at se på, hvor de boede før deres nuværende bolig, dels på, hvor længe de har boet i den nuværende bolig.

I tabel 5.8 præsenteres de tidligere brugere fordelt på deres tidligere bolig. Næsten 60 pct. var uden egen fast bolig, da de flyttede ind i deres nuværende bolig. Det kan også fortolkes således, at de kom til deres

nuværende bolig direkte fra en hjemløshedssituation. Nogenlunde lige mange kom direkte fra en institution eller en udslusningsbolig, bofællesskab e.l. og fra at havde boet til fremleje eller hos venner eller familie. En meget lille andel kom direkte fra gaden. Det er interessant, at de tidligere brugere fra familieinstitutioner i højere grad end de andre kommer fra en bolig i det almene byggeri eller fra en § 94-boform, mens forsorgshjembrugere i højere grad har været på det private boligmarked evt. i form af fremleje. Igen får man et indtryk af, at familieinstitutionsbrugere – som jo stort set består af kvinder med børn – i højere grad befinder sig i et felt, hvor der bliver skaffet en bolig til dem. Der er som ventet en ret klar sammenhæng mellem den tidligere boligform og så den nuværende, således at de, der nu bor i egen bolig, også relativt ofte er kommet fra en egen bolig. Men det er bemærkelsesværdigt, at det selv i denne gruppe drejer sig om halvdelen, som faktisk kommer fra en form for hjemløshed, enten en boform eller andet. Af dem, som i 2004 bor i en boform eller hos familie, venner osv., er det kun en fjerdedel, som kom fra egen bolig.

Tabel 5.8

De tidligere brugere fordelt efter deres tidligere bolig, særskilt for bolig på interviewtidspunktet i 2004. Procent.

	Bor i egen bolig	Bor i § 94- boform eller tilknyttede boliger	Bor hos venner, familie, til fremleje	Samtlige
Kom fra egen bolig	47	29	24	42
Kom fra boform e.l.	28	38	17	28
Kom fra familie, venner, fremleje	26	33	59	30
I alt	100	100	100	100
Antal	654	113	75	842

Anm.: $P < 0,001$.

Anskuet på denne måde ser boligsituationen langt mindre stabil ud end ved det første blik. Hertil kommer, at en fjerdedel af dem, som bor i egen bolig, kun har boet der i under to år. Til gengæld har en stor andel på 40 pct. boet i deres nuværende bolig i mere end fem år. Billedet er således ikke entydigt: Nogle må siges at være i en ustabil situation og andre i en mere stabil. Det kan tilføjes, at lidt over halvdelen regner med at blive boende permanent, mens 33 pct. ikke ved, hvor længe de regner med at blive.

En anden indikator på, om det at få egen bolig også er at komme ud af hjemløshed, kan man få ved at se på, hvilken rolle boligproblemet

spiller i den nuværende situation. Anser de det på interviewtidspunktet stadig som deres største problem?

Tabel 5.9

De tidligere brugere fordelt efter, hvad der er deres største problem på interviewtidspunktet i 2004, særskilt for bolig i 2004. Procent.

	Bor i egen bolig	Bor i § 94- boform e.l.	Bor hos familie, venner, til fremleje	Samtlige
Ingen problemer	32	27	17	30
Bedre (beliggende) bolig	8	16	31	11
Økonomien	17	11	11	16
Arbejdsløshed	5	1	3	4
Misbrug	5	10	7	5
Helbred	15	23	17	17
Parforhold, børn, ensomhed	7	4	4	6
Andet	7	6	4	7
Uoplyst/ved ikke	4	4	5	4
I alt	100	102	99	100
Antal	654	113	75	842

Anm.: $P < 0,001$.

En tredjedel af dem, som er kommet i egen bolig, svarer på spørgsmålet om deres største aktuelle problem, at de ingen problemer har. Herudover er det økonomiske problemer og problemer med helbredet, der betyder noget. En mindre andel ønsker sig en bedre eller en bedre beliggende bolig og har altså fortsat boligproblemer. Det er markant, at der er næsten lige så stor en andel blandt dem, der nu bor i en § 94-boform, som heller ingen problemer har, og at det kun er 16 pct., som mener, at det at få en bolig eller en bedre beliggende bolig er deres største problem. De dominerende problemer er helbredet og økonomien. Værst står det til blandt dem, som hverken bor i egen bolig eller i en boform, men befinder sig i skjult hjemløshed. For det første er der flere i denne gruppe, som har problemer, og for det andet har tæt på en tredjedel boligproblemet som deres topproblem. Men også økonomi og helbred nævnes.

Det at komme i egen bolig ser således ud til – i hvert fald for en tid – at have fjernet boligproblemer fra dagsordenen. Men økonomien er for relativt mange et stort problem – et tema, som gennemgås i kapitel 6.

BOLIGEN SOM ET HJEM

Vi har i dette afsnit været inspireret af flere undersøgelser (Jensen, 1995; Stax, 1999) samt udsagn fra praktikere om, at én ting er at have en egen bolig, en anden at bruge den som et hjem.

Vi har forsøgt at bryde “hjem” ned i nogle komponenter (som altid kan diskuteres) til det sted, hvor man:

- indtager sine måltider,
- har en base til at udfolde sit sociale liv,
- holder boligen i en vis orden,
- føler, at det er ens hjem.

Disse spørgsmål, som siger noget om svarpersonernes adfærd, opfattes måske ikke neutralt, dvs. at der her er stillet nogle spørgsmål, hvor der kan være en tendens til at pynte på svarene, bevidst eller ubevidst. Det gælder især spørgsmålene om rengøring og om at lave et varmt måltid mad, begge dele udtryk for nogle “borgerlige” normer, som det kan forventes, at mange gerne vil leve op til.

I kapitel 7 om netværk beskrives, hvordan husstanden er sammensat, og hvilket netværk den enkelte har. Som baggrund for det følgende skal her blot nævnes, at knap 60 pct. bor alene, især mændene og blandt dem de ældre.

Tabel 5.10

Andelen blandt dem, som på interviewtidspunktet i 2004 bor i egen bolig, som bruger boligen til forskellige aktiviteter. Procent.

		Antal
Spiste morgenmad hjemme i går	71	654
Spiste frokost hjemme i går	59	654
Spiste aftensmad/middag hjemme i går	83	654
Laver et varmt måltid ugentligt eller oftere	85	654
Gør rent i boligen ugentligt eller oftere	75	654
Besøg af barn hjemme (hvis har barn)	55	159
Besøg af anden familie hjemme (hvis har familie)	28	588
Besøg af venner hjemme (hvis har venner)	43	585

På spørgsmålet om, hvor man indtog forskellige måltider den foregående dag, svarer en mindre gruppe, at de ikke spiste morgenmad eller frokost overhovedet. Men det store flertal spiste morgen- og aftensmåltidet

hjemme, og en tilsvarende andel laver et varmt måltid hjemme mindst én gang om ugen.

Det fremgår, at rengøringshyppigheden er ret høj. For at få en vis korrektion herpå har vi bedt interviewerne om at vurdere boligens eller værelsets standard i de tilfælde, hvor der har været tale om besøgsinterview, dvs. i 50 pct. af tilfældene. Det er klart, at en vurdering af ordens- og rengøringsstandard er uhyre subjektivt. Derfor skal man nok ikke hæfte sig så meget ved interviewernes sondring mellem "jævn ordens- og rengøringsstandard" og "pænt og nydeligt". Hvorimod de to andre kategorier, som vi har bedt interviewerne om at anvende, "nedslidt med kun det nødtørftigste møblement" og "møbleret, men rodet og snavset", er mere ekstreme og nemmere at anvende. Interviewerne har vurderet, at ca. 60 pct. af dem, der bor i egen bolig, har en jævn eller ligefrem pæn og nydelig standard. Men for 10 pct. vurderes boligen at være nedslidt med kun det nødtørftigste møblement. Og hvordan der har set ud der, hvor interviewet er gennemført telefonisk, ved vi jo ifølge sagens natur ikke.

Endelig har vi spurgt om, hvor man mødtes med sine børn, familie og venner, sidst man så dem. Billedet er ret broget. Cirka halvdelen af dem med udeboende mindreårige børn – sandsynligvis samkvemsbørn – havde besøg af disse hjemme, sidst de var sammen med dem. Den store gruppe, som ikke havde besøg af barnet hjemme, så det enten hjemme hos barnet (19 pct.), på offentlige steder (11 pct.), hos andre (6 pct.) eller på anden måde (5 pct.). Der var under 30 pct., som havde besøg af familiedømlemmer, og lidt flere (43 pct.), som havde besøg af venner i hjemmet, sidst de sås. Samværet med familiedømlemmer foregik for de fleste hos familiedømlemmerne (58 pct.), og tilsvarende foregik samværet med vennerne også hjemme hos dem (33 pct.) eller på offentlige steder (16 pct.).

I interviewene lod vi de tidligere brugere selv opsummere deres boligsituation, og anskuet på den måde er den for en stor gruppe positiv. Af dem, der bor i egen bolig, føler lidt over 80 pct. sig alt i alt hjemme i boligen og er tilfredse med selve boligen og med boligens omgivelser.

INDSATSER

Der er gennem de sidste 10-15 år iværksat mange nye indsatser for at hjælpe hjemløse enten ud af hjemløsheden eller til en tålelig tilværelse. Mange af disse indsatser har drejet sig om forskellige forsøgsprojekter med tilbud i form af forskellige typer af bofællesskaber, udslusningsboliger eller

mere permanente tilbud til især de ældre blandt de hjemløse. Der er foretaget mange evalueringer af indsatserne, og skal disse sammenfattes ekstremt kort, kan det siges, at der har vist sig behov for mange forskelligartede indsatser, og at disse synes at have en positiv betydning for brugernes livskvalitet – målt på forskellig vis – hvis der er et rigtigt match mellem tilbud og bruger. Og der er altid brug for tilpasninger af de forskellige tilbud. Det er således erfaringen blandt praktikerne, at det ikke er tilstrækkeligt at kunne anviser en bolig; der skal suppleres med forskellige former for bostøtte.

Det er interessant som udgangspunkt at konstatere, at 60 pct. af de interviewede svarer, at opholdet på et forsorgshjem, herberg eller krisecenter har hjulpet på deres situation, selvom et sådant ophold traditionelt ikke opfattes som en indsats, men som en nødhjælp. Formelt foregår der jo ikke behandling disse steder, men der er alligevel indsatser, som kan variere fra institution til institution. Under alle omstændigheder drejer det sig om at få de mennesker, der henvender sig, bragt fra den kaotiske situation, som de ofte er i, og ind i en mere stabil. Og set fra brugernes synsvinkel ser det altså til en vis grad ud til at lykkes.

Vi skal i det følgende se på, om der har været iværksat boligrelaterede indsatser over for de tidligere brugere og på deres egen vurdering af, om indsatserne har hjulpet dem. I de følgende kapitler ser vi på indsatser i relation til levestandard, netværk og misbrug og psykisk sygdom. Vi ved ikke, om de pågældende indsatser har haft nogen direkte forbindelse med situationen i 1997, idet vi blot har spurgt, om man har haft den pågældende indsatskontakt, og om den har hjulpet. Det er ikke blevet præciseret, hvornår den har fundet sted.

I den afsluttende regressionsanalyse i dette kapitel undersøges, hvilken betydning disse indsatser har haft sammenholdt med en række baggrundsfaktorer.

Kommunens boliganvisning skal hjælpe boligløse med akutte problemer til at finde et sted at bo, en kommunal boligsocial medarbejder kan hjælpe til med at indlede en tilværelse i egen bolig, mens hjemmehjælp kan tildeles for at hjælpe fysisk eller psykisk syge med personlig pleje og rengøring af lejligheden. Andre indsatser kan hidrøre fra boligselskaberne som via en beboerrådgiver kan klare problemer i området og evt. hjælpe en person, som har svært ved at tilpasse sig på forskellig vis, fx gøre kommunen opmærksom på problemer, henvise til relevante aktiviteter o.l. Endelig er der så den form for støtte, som kan ligge i at bo i en udslusningsbolig, et pensionat eller et bofællesskab på vej ud fra en institution eller mere

permanent. Vi har spurgt til disse indsatser, men kan ikke vide, hvordan de er blevet opfattet, og hvad interviewpersonen har forbundet med dem. For eksempel kan hjemmehjælp være blevet opfattet som bostøtte fra en § 94-institution, ligesom det ikke er sikkert, at der er blevet skelnet mellem en boligsocial medarbejder og en beboerrådgiver eller for den sags skyld en støtte/kontaktperson (som vi behandler i kapitlet om netværksindsatser).

Det kan undre, at det er under halvdelen, som har været i kontakt med boliganvisningen, især da så relativt mange, som vi har set, er havnet i egen bolig. Denne bolig er så muligvis skaffet til veje gennem den boform, som de sidst har opholdt sig på eller ved eget initiativ. Med den store socialpolitiske tiltro, der er til forskellige former for udslusning, kan det også undre, at kun en fjerdedel har været gennem et sådant tilbud. De øvrige forskelle er for små til at blive tillagt betydning.

Tabel 5.11

Andelen blandt de tidligere brugere, som har fået tilbudt forskellige boligrelaterede indsatser, særskilt for institutionstype. Procent.

	Tidligere familieinstitution	Tidligere forsorgshjem/ herberg	P
Kontakt med kommunal boliganvisning	57	40	<0,001
Kontakt med kommunal boligsocial medarbejder	25		<0,001
Kontakt med beboerrådgiver fra boligselskab	21	11	<0,001
Udslusningsbolig/bofællesskab/ halvvejshus	7	23	<0,001
Hjemmehjælp	5	14	<0,001
Antal	158	684	

De personer, som har fået disse tilbud, er blevet spurgt: “Har det hjulpet eller forværret din situation, eller har det ingen betydning haft?” Lidt over halvdelen mener, at indsatserne har hjulpet. Det er kun et par procent, som svarer, at det har forværret situationen, og kun et par procent, som svarer, at situationen er uændret eller “ved ikke”. For hjemmehjælpens vedkommende mener næsten 90 pct., at det har hjulpet.

Der viser sig her en vis forskel på de to grupper af tidligere brugere. Brugere fra familieinstitutionerne har i lidt højere grad benyttet sig af kommunens boliganvisning. Og denne indsats har åbenbart også hjulpet dem i større omfang, idet næsten 70 pct. af disse mod 56 pct. af de tidligere forsorgshjembrugere siger, at det har hjulpet. Det, der ligger bag-

ved disse tal, er, at de fleste kommuner mener at have en pligt til at anvise en bolig til en familie med børn.

De tidligere brugere vurderer således selv de boligrelaterede indsatser ret positivt. Men kan der også konstateres en statistisk sammenhæng mellem indsatserne og den nuværende boligsituation – ser de på en eller anden måde ud til at have hjulpet? Det spørgsmål søges besvaret i næste afsnit.

Tabel 5.12

Andelen af de tidligere brugere, som har modtaget en boligrelateret indsats, særskilt for bolig på interviewtidspunktet. 2004. Procent.

	Bor i egen bolig	Bor i § 94-boform e.l.	Bor hos familie, venner, til fremleje	Samtlige
I kontakt med boliganvisning	44	37	38	43
I kontakt med boligsocial medarbejder	17	18	15	17
Boet i bofællesskab o.l.	17	39	20	13
I kontakt med beboerrådgiver	14	7	15	20
Får eller fået hjemmehjælp	11	26	5	13
Antal	654	113	75	842

Anm.: Boet i bofællesskab: $P(\text{boform vs. samtlige}) < 0,001$. Får eller har fået hjemmehjælp: $P(\text{boform vs. samtlige}) < 0,001$.

Ser vi på den nuværende boligsituation, er der ikke den store forskel grupperne imellem på, hvilke boligrelaterede indsatser man har modtaget. Man kunne have ventet, at de, der nu sidder i egen bolig, i højere grad end de øvrige andre havde været i kontakt med boliganvisningen. Det gælder også i forhold til det at have kontakt med en boligsocial medarbejder. Derimod er der relativt mange (ca. 40 pct.) af dem, der nu bor i en boform, som har været igennem en form for udslusningsbolig, bofællesskab o.l. Det er også gruppen, som nu bor i en boform, som i højere grad end de andre på et tidspunkt har fået hjemmehjælp (eller evt. fortsat får). Det ser ikke umiddelbart ud til, at disse indsatser har modvirket hjemløshed, men de har muligvis afbødet de sociale eller helbredsmæssige problemer, som hænger sammen med hjemløshed.

I stedet for at se på de tilbudte indsatser kan man spørge, om de tidligere brugere har *savnet* en boligrelateret indsats. I afslutningen af interviewet – efter der var spurgt om indsatser af forskellig art – blev der spurgt: “Og hvad har du især savnet hjælp til?” Til det nævnte lidt over 20

pct. problemer med at få en bolig som det, de især havde savnet hjælp til. Det er især dem, som bor hos venner, familie og til fremleje, som har savnet hjælp til at få en bolig. Igen skiller denne gruppe sig negativt ud.

FAKTORER, SOM PÅVIRKER CHANCEN FOR AT KOMME UD AF HJEMPLØSHED

Hidtil har vi i tabelform præsenteret sammenhængen mellem to variable. I det følgende vil vi benytte regressionsanalyse til at bedømme sammenhængen mellem flere variable.

Formålet med undersøgelsen er at se på, i hvilket omfang tidligere brugere af hjemløseinstitutioner har opnået en normal boligsituation, dvs. bor i egen bolig enten som ejer eller som lejer med en permanent kontrakt. Ud af de 842 interviewpersoner er der 73 pct. (617 personer), der ud fra denne definition har opnået en normal boligsituation. Da vi er interesserede i at vide, hvilke variable for boligerfaringer og tilknyttede erfaringer der udviser en sammenhæng med normal boligsituation, den afhængige variabel, stiller det nogle krav til regressionsanalysen. Der er kun to mulige tilstande for en normal boligsituation: Enten har man en sådan, eller også har man den ikke. Variablen normal boligsituation kan således kun antage to værdier. I statistisk sprogbrug siges det, at normal boligsituation er en binær variabel. Vi har derfor valgt at benytte logistisk regression, jf. præsentationen i kapitel 2.

De fleste af de uafhængige variable, der kan tænkes at samvariere med sandsynligheden for at have opnået en normal boligsituation, er blevet præsenteret forskellige steder i dette kapitel.

De uafhængige variable, der indgår i regressionsanalysen, er delt op i tre grupper:

1. Socioøkonomiske faktorer
2. Årsager til hjemløshed
3. Indsatser på boligområdet

Fordelingen af variablene for institutionstype, køn, alder, etnicitet, uddannelsesmæssig baggrund samt familieforhold for bruttopopulationen af tidligere brugere og 1 procentstikprøven er beskrevet i kapitel 2. Variablene, der relaterer sig til årsager til hjemløshed og til hjemløshedserfaringer, er blevet beskrevet tidligere i dette kapitel for de 842 interviewpersoner. Som

i det foregående vil vi i regressionsanalysen udelukkende koncentrere os om interviewpersonerne.

Den første gruppe er de socioøkonomiske variable. Årsagen til, at de er medtaget, er, at der kan være systematiske forskelle mellem socioøkonomiske variable og muligheden for at opnå en normal boligsituation. Visse socioøkonomiske variable kan være relateret til udbredelsen af sociale problemer, hvoraf nogle fører til hjemløshed. Det kan derfor tænkes, at der er en sammenhæng mellem en gruppes socioøkonomiske baggrund og de sociale problemer, der påvirker muligheden for at komme helt ud af hjemløshed, dvs. opnå en normal boligsituation. Vi har også medtaget antal domme under socioøkonomiske faktorer.

Den næste gruppe variable er årsager til hjemløshed. Spørgsmålene og svarene i denne gruppe er oplistet i tabel 5.1 i dette kapitel. Spørgsmålet om, hvad der oprindeligt ledte interviewpersonerne til at søge ophold på en hjemløshedsinstitution, kan siges at identificere det eller nogle af de sociale problemer, der førte til hjemløshedserfaringer. Og det vil typisk være sociale problemer, der også kan gøre det svært at opnå en normal boligsituation.

Den sidste gruppe variable, der er medtaget i analysen, er indsatser på boligområdet. Formålet med at inkludere denne gruppe er at undersøge, i hvilket omfang indsatser fra det offentlige, fra det private eller fra frivillige organisationer påvirker muligheden for at opnå en normal boligsituation. Indsatserne er beskrevet i tabel 5.11 og 5.12 tidligere i kapitlet. I regressionsanalysen vil indsatsernes sammenhæng med normal boligsituation blive kontrolleret for påvirkningen i de to øvrige grupper.

Vi henregner ophold på en eller flere hjemløshedsinstitutioner i 1997 under indsatser på boligområdet. Som beskrevet i kapitel 1 og 2 har vi indhentet oplysninger om antal dage, interviewpersonerne har opholdt sig på enten et herberg, krisecenter eller forsorgshjem.

Med undtagelse af indkomstvariablen er de inddragede variable dummykodede. Ved dummykodning bliver variablene kodet som enten 1 eller 0 afhængigt af, om en tilstand er til stede eller ej. For eksempel er variablen kvinde dummykodet, hvor 1 indikerer, at svarpersonen er kvinde, og 0, at svarpersonen er mand. Regressionsanalysen viser den estimerede værdi for den udpegede kategori af hver dummyvariabel i forhold til referencekategorien. Uddannelses- og antal dommevariablene har mere end to kategorier, og vi har derfor udpeget en kategori til at være referencekategori. Ved uddannelsesvariablen er "grundskole" valgt som referencekategori, og ved antal domme er "ingen domme" valgt som referencekate-

gori. De estimerede værdier for de øvrige kategorier skal fortolkes i relation til referencekategorien. De udvalgte kategorier fremgår af tabel 5.13.

I denne regressionsanalyse er der anvendt en forlæns modelsøgning. Vi har valgt at bibeholde enkelte af de insignifikante variable i den endelige model. I tabel 5.13 præsenteres den endelige model.

Tabel 5.13

Logistisk regressionsanalyse af sandsynligheden for som tidligere bruger af familieinstitution eller herberg at have en normal boligsituation.

Normal boligsituation	Odds-ratio		Standardfejl
Indkomst	1,45		0,46
Kvinde	1,72	**	0,42
Hjemmeboende barn/børn	7,25	***	3,27
Grundskole	Reference		Reference
Gymnasial udd.	2,89	**	1,49
Erhvervsfaglig/kort udd.	1,16		0,23
Mellemlang/lang udd.	3,37	**	1,90
Uoplyst uddannelse	0,87		0,26
Indvandrer	1,24		0,36
Ingen domme	Reference		Reference
1-3 domme	1,55	*	0,39
4-10 domme	1,41		0,36
11-30 domme	1,24		0,34
Opløst parforhold	1,46	**	0,27
Ikke bo hos venner	0,69	*	0,15
Fysisk/psykisk sygdom	0,70	**	0,13
Offentlig gæld	0,41	**	0,12
Privat gæld	2,19	**	0,83
Udslus./bofællesskab/halvvejshus	0,64	**	0,13
Kontakt med beboerrådgiver	1,77	**	0,50

Anm.: * P<0,1; ** P<0,05; *** P<0,01. LR chi2(18) = 128,61. Antal observationer: 837.

I tabellen ovenfor præsenteres parameterværdierne som odds-ratioer. Det betyder, at hver kategoris odds for normal boligsituation sammenholdes med odds for referencekategorien. Odds er defineret som forholdet mellem sandsynligheden for, at en tilstand er til stede – her normal boligsituation – og sandsynligheden for, at tilstanden ikke er til stede. Hvis odds-ratio er større end 1, angiver det, at odds for normal boligsituation er større end for referencegruppen. Tilsvarende, hvis odds er mindre end 1, angiver det, at odds for normal boligsituation er mindre end for referencegruppen. For eksempel ses det, at odds-ratio for kvinder i forhold til mænd er 1,72. Det betyder, at kvinder har 72 pct. større odds for at have en normal boligsituation end mænd.

Regressionsanalysen viser, at følgende faktorer påvirker sandsynligheden for at finde en bolig:

Påvirker positivt

- At være kvinde
- At have børn
- At have en længere uddannelse
- At et opløst parforhold har været medvirkende til at søge ophold på en institution
- At privat gæld har været medvirkende til at søge ophold på en institution
- At have haft kontakt til en beboerrådgiver
- At være dømt 1-3 gange (i modsætning til ikke at have nogen dom eller at have flere end 3 domme)
- Udslusningsbolig/bofællesskab/halvvejshus

Påvirker negativt

- At det, at man ikke længere kunne bo hos venner, har været medvirkende til at søge ophold på en institution
- At sygdom har været medvirkende til at søge ophold på en institution
- At gæld til det offentlige har været medvirkende til at søge ophold på en institution

Har ingen sammenhæng

- Tilknytningen til arbejdsmarkedet
- Etnisk baggrund
- Varigheden af opholdet i 1997 på en institution
- Herbergstype i 1997
- At have været i kontakt med boliganvisningen

SOCIOØKONOMISKE FAKTORER

Indkomst har en odds-ratio på 1,45, hvilket betyder, at højere indkomst er forbundet med højere odds for at have en normal boligsituation. Værdien er dog ikke signifikant, hvilket ses ved, at der ikke er nogen stjerner ud for værdien. Alligevel er indkomst medtaget i regressionsanalysen, da indkom-

sten kan have en forholdsvis kraftig sammenhæng med en række af de øvrige variable. For eksempel kan det tænkes, at forskellige former for gæld har en kraftig sammenhæng med indkomst. Derfor opnås der et bedre estimat for gældsvariablene, hvis indkomsten medtages i regressionsmodellen.

Kvinder har et højere odds for at have en normal boligsituation. Det samme gælder for tidligere brugere med barn. Denne gruppe har en odds-ratio på 7,25. Baggrunden for den høje værdi er dog ligetil: Kommunen føler sig forpligtet til at anskaffe en bolig til personer, der har børn i deres omsorg. Regressionsanalysen illustrerer således også, at de personer, der er kommet fra en familieinstitution, er en speciel gruppe, idet de har langt lettere end andre ved at opnå en normal boligsituation. Da gruppen med hjemmeboende børn i overvejende grad består af kvinder, påvirker det også sammenhængen mellem kvinde og normal boligsituation.

Grupperne med mellemlang, lang eller gymnasial *uddannelse* har et højere odds for at have en normal boligsituation. De øvrige uddannelseskategorier er ikke signifikante. En nærliggende fortolkning af resultaterne er, at bogligt orienterede uddannelser giver personen nogle ressourcer, som gør det lettere at opnå en normal boligsituation. I de øvrige kapitler vil vi forsøge at afdække, i hvor høj grad boglige uddannelser har en indflydelse på andre dimensioner af hjemløshed.

Det skal bemærkes, at der ikke er nogen af de arbejdsmarkedsrelaterede kategorier, der er signifikante. *Position på arbejdsmarkedet* er således ikke medtaget i tabel 5.13. En stabil kontakt til arbejdsmarkedet gør det med andre ord ikke mere sandsynligt at have en normal boligsituation for tidligere brugere. En forklaring kan være, at det er personlige psykiske ressourcer, der afgør, hvorvidt en person er i stand til at opnå en stabil og normal boligsituation og samtidig få en stabil kontakt til arbejdsmarkedet. En supplerende forklaring kan være, at folk uden en stabil kontakt til arbejdsmarkedet får støtte til husleje. Derudover kan det være, at personer med arbejde ikke får så megen hjælp til at finde en bolig som personer uden arbejde. Sådanne forklaringer medfører, at der ikke kan vises nogen direkte sammenhæng mellem position på arbejdsmarkedet og normal boligsituation, når der kontrolleres for de øvrige variable, der påvirker sandsynligheden for at have en normal boligsituation.

Indvandrere og efterkommere synes at have en større odds for at have en normal boligsituation end danskere, men den estimerede værdi er ikke signifikant. Af tabel 5.5 fremgår det, at indvandrere i højere grad end andre har en normal boligsituation. Regressionsanalysen afdækker således,

at etnicitet ikke i sig selv er forbundet med større sandsynlighed for normal boligsituation, når der kontrolleres for demografiske variable og årsager til hjemløshed, idet den estimerede sammenhæng ikke viser sig at være signifikant.

Med hensyn til domme finder vi næsten ingen klare signifikante sammenhænge. Kun kategorien 1-3 domme er signifikant på et 10 procentniveau. Resultatet for denne gruppe er dog ikke umiddelbart forklareligt. Det viser sig nemlig, at brugere med 1-3 domme har et odds for at opnå en normal boligsituation, der er en halv gang større, end personer, der ingen domme har.

ÅRSAGER TIL HJEMLØSHED

Analysen viser, at et *opløst parforhold* som årsag til hjemløshed medfører et højere odds for at få en normal boligsituation. Er årsagen til hjemløshed, at man ikke længere kan bo hos venner, er det til gengæld sværere at få en normal boligsituation. Som vist i tabel 5.1, er forklaringerne "opløst parforhold" og "kunne ikke mere bo hos venner" henholdsvis den anden – og femte oftest angivne forklaring på den oprindelige årsag til hjemløshed blandt interviewpersonerne. Og der er tale om forholdsvis store grupper. Resultaterne af regressionsanalysen indikerer, at der ligger forskellige forløb bag ved de to årsager. Opløst parforhold har formentlig i mange tilfælde udløst et akut problem, som har ført til et ophold på en hjemløshedsinstitution, men denne gruppe af tidligere brugere har hurtigt skaffet sig en bolig igen. For gruppen, der ikke længere har kunnet bo hos venner, kan hjemløsheden være en sidste fase af en række sociale problemer. Dette indtryk bekræftes af, at den gennemsnitlige opholdslængde på en hjemløshedsinstitution er 163 dage for gruppen, der har oplyst "opløst parforhold" som årsag til hjemløshed, mens det er 224 dage for gruppen, der har oplyst "kunne ikke bo hos venner" som årsag til hjemløshed. Fysisk eller psykisk sygdom er den tredjemest angivne årsag til hjemløshed. Årsagen er forbundet med et lavere odds for at opnå en normal boligsituation.

Offentlig og privat gæld peger i hver deres retning. Offentlig gæld som årsag er forbundet med et signifikant og markant ringere odds for at få en normal boligsituation. Offentlig gæld er tillige signifikant, og det samme er privat gæld.

Regressionsanalysen afdækker her en væsentlig økonomisk relateret årsag til, at nogle grupper har problemer med at undslippe en hjem-

løshedssituation. Hermed afdækkes en *negativ offentlig indsats*. Hvad den offentlige gæld hos gruppen dækker over, er vi desværre ikke i stand til at få oplyst. Vi har nogle formodninger om, at børnebidrag kan udgøre et element i den offentlige gæld. Formodningen bygger på, at der er flere fædre, som angiver offentlig gæld som årsag til hjemløshed end ikke-fædre. Et andet element i den offentlige gældsætning kan være kriminalitet. Der er en klar sammenhæng mellem antal domme og offentlig gæld som årsag til hjemløshed. Mere detaljerede undersøgelser er dog nødvendige for at klarlægge sammenhængen mellem offentlig gæld og hjemløshed/boligsituation.

Privat gæld som årsag til hjemløshed giver større sandsynlighed for at få en normal boligsituation. Det kan umiddelbart undre, at der er forskel på offentlig og privat gæld. Her må det erindres, hvordan regressionsanalysen fungerer: Der er et stort overlap mellem de to gældsformer; der er mange, som angiver både offentlig og privat gæld som årsag til hjemløshed. Blandt dem, der kun angiver privat gæld som årsag til hjemløshed, er der markant flere, der har opnået en normal boligsituation, end der er blandt dem, der kun angiver offentlig gæld som årsag. Forklaringen kan være, at privat gæld indikerer en grundlæggende kreditværdighed, for eksempel realkreditgæld eller erhvervsgæld. En sådan form for gæld betyder, at den pågældende må have haft fast arbejde og en stabil tilværelse engang, da disse faktorer gør, at vedkommende lettere vil kunne få en stabil tilværelse med en normal boligsituation.

INDSATSER

De to indsatser på boligområdet peger i hver deres retning. At have boet i udslusningshus mv. er forbundet med lavere odds for at opnå en normal boligsituation. Kontakt til beboerrådgiver fra boligselskab er forbundet med et højere odds.

Det er vigtigt at pointere, at vi mangler en naturlig referencegruppe, som indsatsernes effekt kan måles op imod. Af den grund vil vi uundgåeligt støde ind i et selektionsproblem. Det er nærlæggende at antage, at de personer, der har fået en normal boligsituation som følge af en boligrelateret indsats, er de personer, som de relevante myndigheder/institutter har vurderet i forvejen har en god chance for at nyde godt af den pågældende indsats. Der kan også være tale om, at de tidligere brugere, der er meget svage, i højere grad får en bestemt form for indsats. Det vil i så

fald ikke være på grund af indsatserne på boligområdet, at de pågældende personer ikke har opnået en normal boligsituation.

PERSONTYPER

Ud fra den opstillede regressionsmodel har vi udregnet sandsynligheder for at forskellige “typer” af tidligere brugere har en normal boligsituation. Vi har prøvet at variere nogle af de signifikante variable for nogle “idealtypiske” tidligere brugere for at se, hvordan det påvirker sandsynligheden for at have en normal boligsituation. Sandsynligheden kan variere mellem 0 og 1, hvor 1 kan fortolkes som 100 pct. sandsynlighed for at have en normal boligsituation. Figur 1 viser sandsynlighederne. I den ene ende af skalaen er det en mand uden hjemmeboende børn med en grundskoleuddannelse. Årsagen til hjemløshed er angivet som offentlig gæld, og han har mellem 4 og 10 domme. Han har prøvet en udslusningsbolig eller lignende. En sådan person vil ud fra regressionsmodellen have ca. 36 pct. sandsynlighed for at opnå en normal boligsituation. I den anden ende af skalaen er det en kvinde med hjemmeboende børn, hun har grundskoleuddannelse, har angivet opløst parforhold som årsag til hjemløshed, hun har 1-3 domme, og hun har haft kontakt til en beboerrådgiver. En sådan person vil have ca. 98 pct. sandsynlighed for at opnå en normal boligsituation.

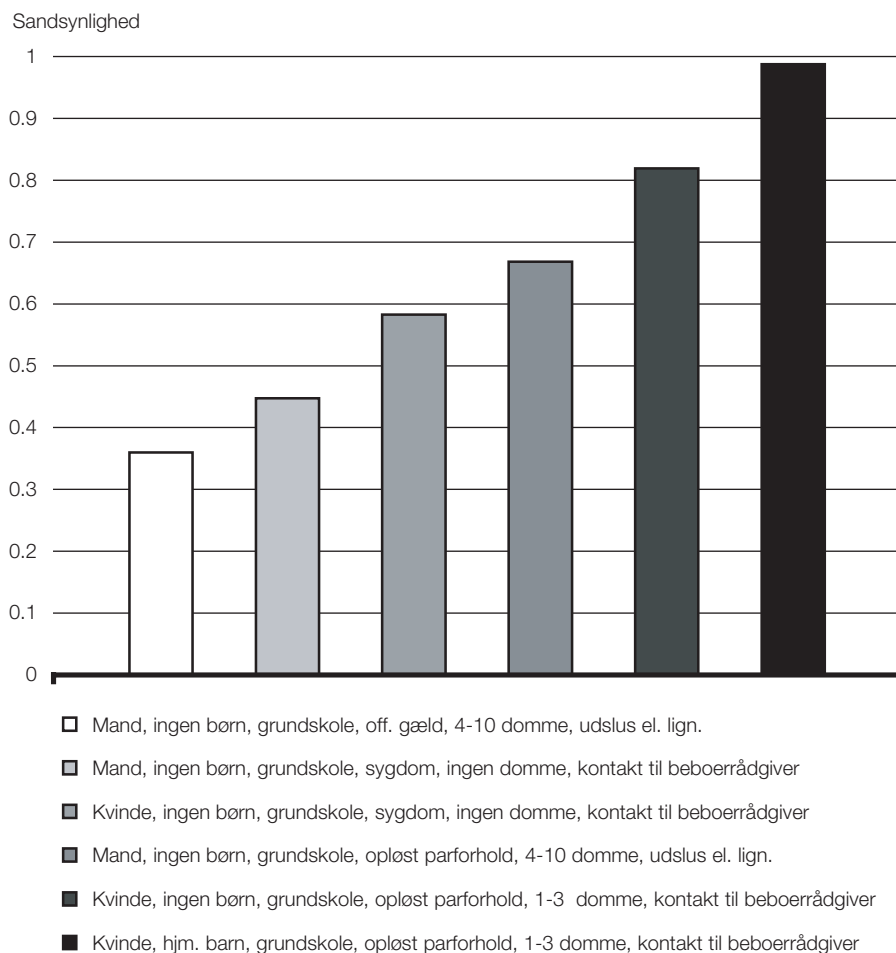
SAMMENFATNING

Opløste parforhold og alkoholproblemer er de dominerende forklaringer på, at de tidligere brugere i sin tid søgte ophold på et forsorgshjem eller en familieinstitution. Men også det ikke at kunne bo (længere) hos familie og venner spiller en stor rolle.

Ikke desto mindre er langt størstedelen – næsten 80 pct. af de tidligere beboere, især fra familieinstitutionerne – kommet ud af hjemløshed i boligmæssig henseende. For mange er situationen med en egen bolig imidlertid ret ny: Umiddelbart før de flyttede ind i den nuværende bolig, var næsten 60 pct. uden egen fast bolig. De kom altså fra en hjemløshedssituation. De fleste (30 pct.) kom direkte fra en institution eller en udslusningsbolig, bofællesskab e.l., mens 26 pct. havde boet til fremleje eller hos venner eller familie eller ligefrem på gaden (4 pct.). Det er interessant, at

Figur 5.1

Sandsynlighed for normal boligsituation for forskellige idealtyper.

de tidligere brugere fra familieinstitutioner i højere grad end de andre brugere kommer fra en bolig i det almene byggeri eller fra en § 94-boform, mens forsorgshjembrugere i højere grad har været omkring det private boligmarked også i form af fremleje. En fjerdedel af dem i egen bolig har boet der i under to år.

Lidt over halvdelen af dem, som nu bor i egen bolig, har oplevet en form for hjemløshed inden for de sidste fem år. Men blandt dem, som

bor i en boform, drejer det sig om 77 pct., og blandt dem, som bor hos venner, familie osv., drejer det sig om hele 88 pct. Det vil sige, at de, som bor i egen bolig, nok er mere sårbare, end det overfladiske resultat viser, men også at de adskiller sig væsentligt fra de andre. Man skal hæfte sig ved, at den svageste gruppe her ikke ser ud til at være beboerne i en boform, men dem med helt usikre boligforhold.

Det er begrænset, hvad vi ved om kvaliteten af boligen. Især de enlige bor i små boliger med 1-2 værelser, og en femtedel af dem, som bor sammen med andre, har under 3 værelser. Sammenlignet med hele befolkningen bor de tidligere brugere i små boliger. Boligens fysiske kvalitet og beliggenhed er, sammenlignet med hvordan normalbefolkningen bor, lidt dårligere.

Det er kun en mindre gruppe, som har modtaget direkte boligrelaterede indsatser; men det er også kun 20 pct., som nævner, at de har savnet hjælp til at løse deres boligproblem – flest blandt de skjult hjemløse.

Formålet med regressionsanalysen har været at undersøge sammenhængen mellem mange variable og sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation. Regressionsanalysen viser, at det at være kvinde og det at have hjemmeboende børn udviser en stærk sammenhæng med en normal boligsituation. Bøglige uddannelser er også forbundet med et væsentligt højere odds for en normal boligsituation, hvilket heller ikke er overraskende. Det mest afslørende resultat af regressionsanalysen er, at offentlig gæld er forbundet med et væsentligt lavere odds for at opnå en normal boligsituation. Resultatet for den offentlige gæld kan siges at af-dække en negativ offentlig indsats af væsentlig betydning.

UDVIKLING I LEVESTANDARD OG AFSAVN

Hjemløshed og fattigdom er relaterede fænomener, og med den forståelse af begrebet hjemløshed, som anvendes i denne undersøgelse, forudsætter det at komme ud af hjemløshed også at opnå en rimelig levestandard. Økonomiske problemer kan have været den direkte årsag til hjemløsheden, og fortsatte problemer kan tyde på, at der kan være risiko for en fastholden i eller tilbagevenden til situationen som hjemløs. De økonomiske problemers betydning for de tidligere brugeres situation i 1997 har vi tidligere været inde på i kapitel 5 – 12 pct. nævnte manglende huslejebetaling som medvirkende årsag til at søge ophold på en institution. Hertil kommer, at 15 pct. nævnte en eller flere former for gæld som årsag. Det er især værd at hæfte sig ved, at gæld til det offentlige har stor betydning. Det har været op til de tidligere brugere selv at definere begreberne offentlig og privat gæld, hvorfor de to gældsformer sandsynligvis omfatter mange gældstyper. Offentlig gæld kan således fx dække over forhold som skattegæld, manglende betaling af børnepenge samt bøder – herunder også bøder til DSB. Privat gæld kan være til banker og pengeinstitutter, men ligeledes til personer i omgangskredsen eller til ågerkarle.

Vi vil i det følgende dels se på den udvikling i levestandard, som de tidligere brugere har oplevet inden for de seneste fem år, dels de materielle ressourcer, som de tidligere brugere besidder i dag, målt gennem en række spørgsmål om afsavn i det daglige.

Inden vi tager fat på dette, er det dog indledningsvis interessant at

få klargjort, hvilket forsørgelsesgrundlag de tidligere institutionsbrugere har i dag.

Tabel 6.1

Andelen blandt de tidligere brugere, som har angivet økonomiske problemer som udløsende faktor til hjemløshed, særskilt efter institutionstype. Procent.

	Tidligere familiein- stitution	Tidligere forsorgs- hjem/her- berg	Samtlige	P=
Ikke betalt husleje	6	14	12	0,004
Gæld til det offentlige	5	13	12	0,011
Gæld til private	3	9	7	0,023
Konkurs	1	4	3	0,078
Gæld til det offentlige, gæld til private eller konkurs	6	18	15	<0,001
Antal	158	684	842	

Tabel 6.2

Forsørgelsesgrundlag for de tidligere brugere, særskilt efter institutionstype. Procent.

	Tidligere fami- lieinstitution	Tidligere forsorgshjem/ herberg	Samtlige
I arbejde	45	18	23
På dagpenge/kontanthjælp	28	21	22
På førtidspension	8	50	42
På efterløn/folkepension	0	4	3
Under uddannelse	12	3	5
Andet	8	4	5
I alt	101	100	100
Antal	156	677	833

Anm.: P<0,001.

Som det fremgår af ovenstående tabel, er størsteparten af de tidligere institutionsbrugere på førtidspension, 22 pct. er på kontanthjælp eller dagpenge, mens 23 pct. er i arbejde. Der er markant forskel i forsørgelsesgrundlaget mellem de to institutionstyper, idet andelen i arbejde er helt oppe på 45 pct. for de brugere, som havde ophold på en familieinstitution. Det tilsvarende tal for de tidligere forsorgshjembrugere er blot på 18 pct. For de tidligere forsorgshjembrugere er det endvidere halvdelen, som er på

førtidspension. Dette gør sig kun gældende for 8 pct. af brugerne af en familieinstitution.

UDVIKLINGEN I LEVESTANDARD

Det konkluderes i rapporten "Udviklingen i befolkningens levestandard over et kvart århundrede" (Andersen, 2003), der bygger på Socialforskningsinstituttets Levestandardundersøgelser i 1976, 1986 og 2000, at befolkningen gennemsnitligt har oplevet forbedrede levevilkår over en årrække, og at levestandarden er bedre i 2000 end fem år tidligere.

Da formålet med denne undersøgelse netop er at undersøge de tidligere institutionsbrugeres videre færd efter indskrivningen på en § 94-institution i 1997, er en sådan selvafrapportering af udviklingen i egen levestandard yderst relevant. Oplever de tidligere brugere en forbedring i levestandard på linje med den øvrige befolkning, får de det relativt set bedre, eller får de det relativt set værre?

Man kunne måske mene, at det havde været mere oplagt at spørge til udviklingen inden for de seneste syv år, således at der blev draget sammenligninger tilbage til deres institutionsophold. Tidsgrænsen på de fem år er imidlertid valgt for at kunne sammenligne med Levestandardundersøgelsen fra 2000. Vi mener, at spørgsmålet er en velegnet indikator på udviklingen i de tidligere brugeres tilværelse, selvom den ikke går helt tilbage til 1997.

Der skal endvidere gøres opmærksom på, at hvor de tidligere institutionsbrugere er blevet interviewet i 2004, stammer svarene fra Levestandardundersøgelsen fra 2000. Dermed kan andre forhold end de rent personlige spille ind på de givne svar. Vi anser imidlertid interviewtidspunkterne for så sammenfaldende, at en sammenligning er relevant og frugtbar.

50 pct. af de tidligere institutionsbrugere mener, at der er sket en forbedring af deres levestandard inden for de seneste fem år, mens 22 pct. har oplevet en forværring. I befolkningen er der 48 pct., som har set en forbedring, mens den er forværret for 12 pct.

De tidligere institutionsbrugere er altså mere negative i vurderingen af udviklingen i deres levestandard, idet der er 10 procentpoint flere, som har oplevet en forværring i levestandard blandt de tidligere institutionsbrugere, end i befolkningen. Der er dog også en lidt større andel af de tidligere brugere, som har oplevet en fremgang. Hvor hele 40 pct. af den

Tabel 6.3

Udvikling i levestandard for de tidligere institutionsbrugere og befolkningen. Procent.

	§ 105-institutions- brugere i 1997	Befolkningen 20-66 år i 2000 ¹
Forbedret levestandard	50	48
Uforandret levestandard	26	40
Forværret levestandard	22	12
Ved ikke	2	0
I alt	100	100
Antal	842	4.131

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

Anm.: $P < 0,001$.

danske befolkning generelt ikke oplever de store forandringer over fem år, gør dette sig kun gældende for 26 pct. af de tidligere institutionsbrugere. Der skal i denne forbindelse gøres opmærksom på de forskellige udgangspunkter, de to grupper har for analysen. Hvor den manglende forandring således sandsynligvis betyder, at de tidligere institutionsbrugere stadig befinder sig i forholdsvist pressede levekår, er dette næppe tilfældet for de 40 pct. i den danske befolkning, der ikke har oplevet en forbedring. De klarer sig formodentligt udmærket på trods af dette. Dette vil vi vende tilbage til senere i kapitlet, når niveauet for afsavn bliver behandlet.

For at opnå en mere tilbundsående forståelse af, hvilke tidligere institutionsbrugere der oplever forandringer i deres levestandard – positive eller negative – er det blevet undersøgt, om udviklingen i levestandard er forskellig alt efter benyttelsesmønsteret i 1997 samt andre karakteristika ved de tidligere brugere.

Der ser imidlertid ikke ud til at være nogen sammenhæng mellem oplevelsen af forandringer i levestandard og type af institution, man har opholdt sig på, hvor mange gange man har været indskrevet eller den samlede opholdslængde på institutionen i 1997.

Der er heller ingen forskelle mellem mænd og kvinder eller mellem danskere og indvandrere eller efterkommere af indvandrere. Dette betyder ikke nødvendigvis, at de forskellige grupper har det lige godt eller dårligt økonomisk, blot at der ingen forskel er på opfattelsen af udviklingen i deres levestandard inden for de seneste fem år.

Der er derimod forskel mellem aldersgrupperne. Blandt personer under 40 år har 61 pct. oplevet en forbedring i levestandard inden for de seneste fem år, mens dette kun gælder 38 pct. af personerne over 49 år. Der

er til gengæld hele 38 pct. af denne gruppe, som slet ingen forandringer har sporet, mens tallet tilsvarende er 19 pct. for de yngre generationer. Det ser dermed ud til, at de yngre generelt forbedrer deres levestandard, mens de ældre i højere grad forbliver på samme niveau. Forekomsten af børn ser ikke umiddelbart ud til at spille nogen rolle for udviklingen i levestandard.

Den formelle civilstand har ikke nogen betydning for udviklingen i levestandard, men det har den aktuelle samlivsstatus, som interviewpersonerne selv rapporterer. Af de personer, som bor sammen med en ægtefælle eller kæreste, har 60 pct. oplevet en forbedring i levestandard inden for de seneste fem år. Er der derudover børn i husstanden, stiger andelen til 66 pct. Der er til sammenligning hhv. 48 og 53 pct. af dem, som bor helt alene eller er enlige med børn, som har oplevet en forbedring.

Tabel 6.4

De tidligere brugeres udvikling i levestandard, særskilt efter samlivsstatus i 2004. Procent.

	Forbedret leve- standard	Uforan- dret leve- standard	Forværret leve- standard	I alt	Antal
Bor alene	48	29	23	100	399
Bor med børn	53	21	27	101	93
Bor med ægtefælle/kæreste	60	27	13	100	98
Bor med ægtefælle/kæreste og børn	66	18	16	100	74
Bor med andre	39	33	28	100	18
Samtlige	52	26	22	100	682

Anm.: $P < 0,05$.

Øjensynligt spiller det også en rolle, hvornår ægteskabet er indgået. Af dem, som er blevet gift inden 1999 – altså for mere end fem år siden – har 46 pct. oplevet en forbedring i deres levestandard, mens 62 pct. af dem, som har indgået deres ægteskab inden for de seneste fem år, har oplevet en forbedring. Det kunne tyde på, at det at indgå et ægteskab og dermed at leve sammen med en anden voksen person har en positiv indvirkning på levestandarden – eller omvendt. Igen ses en klar sammenhæng mellem indgåelsen af ægteskabet, og hvem man bor med i dag: Jo nyere ægteskabet er, desto større er chancen for, at man stadig bor sammen.

Der ser derudover ud til at være en sammenhæng mellem uddannelsesniveau og udviklingen i levestandard, idet andelen af personer, som mener, at deres levestandard er forbedret inden for de seneste fem år, stiger, jo højere uddannelse disse har. Ligeledes virker tilknytningen til arbejds-

markedet – ikke overraskende – positivt ind, således at jo tættere man er på arbejdsmarkedet, desto hyppigere har man oplevet en forbedring. Hele 64 pct. af de personer, som er i arbejde, har således oplevet en forbedring, men også førtidspensionisterne er relativt positive, idet 52 pct. af denne gruppe har oplevet en forbedring – muligvis fordi de nu har et sikkert underhold. I modsætning hertil er det blot 35 pct. af de personer, som er på dagpenge eller kontanthjælp, og 30 pct. af personerne på efterløn eller folkepension, som har oplevet en forbedring. Der er endvidere hele 37 pct. af disse grupper, som mener at have kunnet spore en forværring i deres levestandard. Mere overraskende er det måske, at der blandt personer under uddannelse er 72 pct., som har oplevet en forbedring i levestandard.

Det betyder også noget for udviklingen i levestandarden, om de tidligere brugere er kommet ud af det misbrug, som var medvirkende til deres hjemløshed. Ifølge eget udsagn har 73 pct. af alkoholmisbrugerne i 1997 ikke længere et alkoholmisbrug. Af dem, som oplyser, at de er kommet ud af deres alkoholmisbrug, har hele 61 pct. oplevet en forbedring i deres levestandard, mens det derimod kun er 36 pct. af dem, som oplyser, at de stadig har problemer med alkohol, der har oplevet en forbedring i deres levestandard.

Lignende forhold gør sig gældende for de 146 personer, der har angivet brug af hårde stoffer som en årsag til deres ophold i 1997. Giver hårde stoffer stadig problemer, har kun 36 pct. oplevet en forbedret levestandard, mens det for personer, som angiver, at de er kommet ud af deres stofmisbrug, drejer sig om 72 pct.

Det at opleve en positiv udvikling på sit misbrugsforløb har dermed – ikke overraskende – en positiv indvirkning på levestandarden.

INDSATSER

De tidligere beboere har modtaget forskellige typer af indsatser fra offentlig side. Vi vil udelukkende se på de indsatser, der kan tænkes umiddelbart at have indflydelse på den økonomiske situation gennem en forbedring af deres muligheder på arbejdsmarkedet. Det drejer sig dels om, hvorvidt de har fået udarbejdet en handlingsplan hos kommunen, dels om de har været i aktivering og/eller revalidering, og endelig er der også spurgt, om de har haft en voksenlæreplads. Vi har ikke specielt spurgt til indsatser modtaget efter institutionsopholdet i 1997. Imidlertid blev det først i 2001 lovmæssigt pålagt kommunerne at udarbejde handleplaner til personer med al-

vorlige sociale problemer, hvorfor vi må regne med, at størsteparten af handleplanerne er udarbejdet herefter.

Tabel 6.5

De tidligere brugere fordelt på udviklingen i levestandard, særskilt efter forskellige indsatser. Procent.

	Forbedret levestan- dard	Uforandret levestan- dard	Forværret levestan- dard	I alt	Antal
Samtlige	50	26	22	100	842
Udarbejdet en handleplan					
Ja	64	19	17	100	282
Nej	45	30	25	100	514
Aktivering og revalidering					
Ja, begge dele	52	24	24	100	67
Ja, aktivering	51	25	24	100	267
Ja, revalidering	62	19	19	100	130
Nej, ingen af delene	48	30	22	100	343
Haft en voksenlæreplads					
Ja	58	22	21	101	73
Nej	51	27	22	100	743

Anm.: $P(\text{Handleplan}) < 0,0001$. $P(\text{Aktivering og revalidering}) = 0,145$. $P(\text{Voksenlæreplads}) = 0,497$.

Hele 64 pct. af de tidligere brugere, som har fået udarbejdet en handleplan hos kommunen, mener, at deres levestandard er blevet forbedret i løbet af de seneste fem år. For dem, som ikke har fået udarbejdet en handleplan, er andelen 45 pct.

Selvom der ikke umiddelbart ser ud til at være nogen sammenhæng mellem det at have været i aktivering og/eller revalidering og udviklingen i levestandarden, viser det sig ved en nærmere undersøgelse, at de personer, som udelukkende har været i revalidering, fordeler sig noget anderledes i forhold til udviklingen i levestandard end de øvrige persongrupper ($p=0,039$). Det vil sige, at personer, som har været i revalidering – og ikke også i aktivering – vurderer udviklingen i deres levestandard anderledes og mere positivt end dem, som både har været i aktivering og revalidering, dem, som kun har været i aktivering, og dem, som ikke har været i nogen af delene.

At have haft en voksenlæreplads spiller tilsyneladende ikke nogen rolle for udviklingen af levestandard.

Ligesom det er tilfældet omkring boligsituationen (omtalt i kapitel 5), kan vi ikke vide, om der her er et selektionsproblem, dvs. om det forholder sig således, at det blandt modtagerne af revalidering og/eller

aktivering er de tidligere brugere, som kun har været i revalidering, der netop er de mest ressourcestærke. Resultatet siger måske ikke så meget om indsatserne som om de personer, der tilbydes de forskellige indsatser.

FATTIGDOM

Fattigdom er et omstridt begreb. Hvad der anses for fattigdom, afhænger af den samfundsmæssige kontekst, de samfundsmæssige normer og -standarder samt den historiske epoke, man befinder sig i. I opgørelsen af fattigdommens udbredelse kan der alt efter metode fx tages udgangspunkt i den enkelte persons eller husstandens disponible indkomst, et standardbudget for husholdningen eller antallet af afsavn i hverdagen.

EU opererer med to fattigdomsgrænser, en på 50 pct. og en på 60 pct. af medianindkomsten. Finansministeriet anvender i rapporten "Lavindkomstgruppen – mobilitet og sammensætning" (Finansministeriet, 2004) netop begrebet lavindkomst og ikke fattigdom. Lavindkomstgruppen består af de personer, der har en disponibel indkomst på under 50 pct. af medianindkomsten i befolkningen. Gennem en sådan opgørelsesmetode belyses udelukkende uligheder og forskelle i samfundet, mens den enkeltes levevis og mulighed for en opretholdelse af acceptable levekår ikke undersøges, da der ikke tages hensyn til den enkelte persons faktiske levestandard. Det medregnes ikke, hvilket rådighedsbeløb samt hvilke udgifter og behov den enkelte person har. Det påpeges da også i rapporten, at personer tilhørende lavindkomstgruppen ikke nødvendigvis selv opfatter sig som dårligt stillet, mens andre med indkomster over grænsen kan føle sig presset rent økonomisk. Det konkluderes slutteligt i rapporten, at personer, som befinder sig i lavindkomstgruppen efter den almindelige opfattelse af begrebet fattigdom, ikke kan betegnes som fattige.

Finn Kenneth Hansen og Henning Hansen fra CASA problematiserer denne måde at forholde sig til fattigdom på (Hansen & Hansen, 2004). De efterlyser en skelnen mellem de to begreber *eksistensminimum* og *udelukkelse fra almen livsstil*. Anvender man begrebet udelukkelse fra almen livsstil, bliver selve indkomsten ikke det afgørende i vurderingen af en eventuel fattigdom. Det bliver derimod muligheden for at opretholde en levestandard på linje med den øvrige befolkning.

Denne forståelse af fattigdom er i tråd med den engelske fattigdomsforsker Peter Townsends udlægning af begrebet. Ifølge Townsend kan fattigdom ikke udelukkende opgøres ud fra en ressourcefordeling i

samfundet, idet den norm for levestandard, som størstedelen af befolkningen har, ligeledes må medregnes. Townsend definerer derfor relativ fattigdom således:

Individer, familier og grupper i befolkningen kan betegnes som fattige, når de mangler ressourcer til at skaffe sig den kost, deltage i de aktiviteter og have de leveforhold og bekvemmeligheder, som er almindelige eller i det mindste almindeligt accepteret i det samfund, som de tilhører (Townsend, 1979:31, vores oversættelse).

Dermed indbefatter en relativ fattigdom, at det enkelte individ eller den enkelte familie ikke kan opretholde en levestandard på linje med den øvrige del af befolkningen. Townsends definition dækker ikke alene materielle fornødenheder og behov. Han mener, at muligheden for deltagelse i sociale aktiviteter og opretholdelsen af et socialt netværk ligeledes skal medtænkes, når fattigdommen i et samfund søges indkredset.

Det er Townsends forståelse af fattigdom, vi vil operere med i den videre undersøgelse af de tidligere institutionsbrugeres økonomiske situation i dag.

For således at komme ud over den rent indkomstbaserede opgørelse af fattigdom har vi valgt at inddrage begrebet afsavn. Ved anvendelsen af dette begreb bliver omdrejningspunktet den enkelte persons aktuelle udfoldelsesfrihed og mulighed for at opnå det, der regnes som basalt for en acceptabel tilværelse. Niveauet for afsavn undersøges gennem en række spørgsmål om forbrug. De tidligere brugere er blevet bedt om at svare på, hvorvidt de enten inden for det seneste år eller den seneste måned af økonomiske årsager har måttet afstå fra bestemte handlinger eller indkøb. Spørgsmålene indkredser afsavn på flere områder, idet både spørgsmål om basale nødvendigheder i opretholdelsen af en stabil dagligdag, spørgsmål om indfrielsen af en vis levestandard samt spørgsmål om muligheden for opfyldelse af sociale behov og aktiviteter er blevet inkluderet.

Inspiration til spørgsmålene er ligesom for spørgsmålet omhandlende udviklingen i levestandard hentet i Levekårsundersøgelserne, hvor et repræsentativt udsnit af den voksne danske befolkning blev stillet en række tilsvarende spørgsmål.

Der er ikke noget objektivt kriterium for, hvor mange afsavn der skal til, for at man kan tale om fattigdom. Vi vil derfor tale om, at nogle lider mange og nogle lider færre afsavn, og betegne personer, som lider

flere afsavn, som økonomisk pressede eller som økonomisk dårligt stillet. Der er i alt blevet stillet 14 afsavnsspørgsmål. Nedenstående tabel viser fordelingen af hhv. de tidligere institutionsbrugere og befolkningen som helhed, som har svaret ja til af økonomiske årsager at have afstået fra at foretage bestemte handlinger eller indkøb.

I de tidligere kapitler har vi set, at der er store forskelle på de tidligere brugere fra hhv. familieinstitutioner og fra forsorgshjem. Vi har derfor i de følgende analyser valgt at bibeholde opdelingen mellem de to institutionstyper.

Tabel 6.6

Andel blandt de tidligere brugere og i befolkningen (20-66-årige i 2000), som har lidt følgende afsavn. Procent.

	Fami- lieinsti- tution	Forsorgs- hjem/ herberg	P=	Samt- lige brugere	Befolk- ningen ¹	P=
<i>“Er det sket inden for den sidste måned, at du ikke har haft råd til at ...”</i>						
Gå ud en aften alene eller med venner	39	28	0,004	30	10	<0,001
Invitere gæster – familie, venner – hjem	32	24	0,028	25	4	<0,001
Købe nogle dagligvarer	30	26	0,630	27	6	<0,001
Købe medicin	18	14	0,200	14	2	<0,001
<i>“Er det sket inden for det sidste år, at du ikke har haft råd til at ...”</i>						
Holde ferie uden for hjemmet	58	45	0,004	47	15	<0,001
Erstatte større ting i hjemmet	50	37	0,003	40	9	<0,001
Gå til tandlæge	47	34	0,002	36	4	<0,001
Dyrke fritidsinteresser	42	28	0,001	31	5	<0,001
Betale regninger til tiden	39	24	<0,001	26	5	<0,001
Gå til frisør	39	20	<0,001	24	6	<0,001
Reparere boligen	35	24	0,004	26	10	<0,001
Besøge venner eller familie, som bor mere end 20 km væk	34	21	0,001	24	6	<0,001
Købe sko og støvler	28	23	0,208	24	6	<0,001
Give gaver	20	19	0,688	19	3	<0,001

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

Det fremgår tydeligt heraf, at de tidligere institutionsbrugere i langt højere grad lider afsavn i deres hverdag, end befolkningen generelt gør. Både hvad angår basale nødvendigheder i hverdagen (som fx indkøb af dagligvarer, betaling af regninger samt køb af medicin), opretholdelsen af en vis levestandard (fx at gå til frisøren, reparere boligen og erstatte større ting i

hjemmet) samt deltagelse i sociale aktiviteter og opretholdelse af et socialt netværk (fx besøge venner eller familie, dyrke fritidsinteresser og give gaver), er andelen langt højere blandt de tidligere institutionsbrugere end i befolkningen. Der ser ikke ud til at være et bestemt mønster i typen af afsavn. Er man nødt til at foretage fravalg, foretages disse over en bred kam.

Det er iøjnefaldende, hvor meget dårligere stillet de tidligere brugere af familieinstitutioner er i forhold til de brugere, som benyttede et forsorgshjem.

Én ting er dog andelen af personer, som ikke har haft råd til at foretage bestemte indkøb eller handlinger, en anden er det samlede antal af afsavn. I nedenstående tabel er de tidligere brugere og befolkningen som helhed opdelt efter det samlede antal af spørgsmål, der er blevet svaret ja til.

Tabel 6.7

De tidligere brugere af hhv. familieinstitution og forsorgshjem og hele befolkningen fordelt på antallet af afsavn. Procent.

	Familie- institution	Forsorgs- hjem	Samtlige	Befolkning- gen 20-66 år i 2000 ¹
Ingen afsavn	20	34	31	72
Visse afsavn (1-2 afsavn)	18	21	21	15
Økonomisk pressede (3-5 afsavn)	17	14	15	8
Økonomisk dårligt stillede (over 5 afsavn)	45	31	33	5
I alt	100	100	100	100
Antal	158	684	842	4.138

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

Anm.: P(Samtlige i forhold til befolkningen)<0,001.

Næsten en tredjedel af gruppen af tidligere forsorgshjembrugere er den dag i dag dårligt stillet, mens yderligere 14 pct. er økonomisk presset. 34 pct. lider ingen afsavn. Endnu værre ser det dog ud for de tidligere brugere af familieinstitutioner. Her er hele 45 pct. økonomisk dårligt stillet, mens 17 pct. er økonomisk presset. Blot 20 pct. lider ingen afsavn i deres hverdag. Til sammenligning er det blot 5 pct. af den samlede befolkning, som er økonomisk dårligt stillet, mens yderligere 8 pct. lider mellem tre og fem afsavn. I den danske befolkning generelt er det 72 pct., som ingen afsavn lider.

Den dårligere økonomiske situation, de tidligere brugere af familieinstitutioner er underlagt i dag i forhold til de tidligere brugere af forsorgshjem, står noget i kontrast til resultaterne fra det forrige kapitel, hvor det blev påvist, at brugerne fra familieinstitutionerne boligmæssigt er bedre stillet end de tidligere brugere fra forsorgshjem. Der er altså ikke den sammenhæng mellem at være kommet ud af hjemløshed i boligmæssig forstand og i økonomisk forstand, som man kunne vente. Det demonstreres i den følgende tabel.

Tabel 6.8

De tidligere brugere fordelt på nuværende boligsituation, særskilt efter antallet af afsavn. Procent.

	Ingen afsavn	1-2 afsavn	3-5 afsavn	Over 5 afsavn	I alt	Antal
Egen bolig	33	19	14	34	100	506
Udslusningsbolig o.l.	31	25	18	27	100	111
Andet	17	27	17	39	100	67
Samtlige	34	21	14	31	100	684

Anm.: P=0,066.

Det kan dermed konkluderes, at de tidligere institutionsbrugere klarer sig betydeligt dårligere økonomisk end den danske befolkning generelt. På trods af at mange af dem i dag bor i egen bolig og dermed må siges at være kommet ud af hjemløsheden, har mange store problemer rent økonomisk. De er stadig marginaliserede i denne henseende og tilhører derved stadig en risikogruppe.

Disponibel indkomst og antallet af afsavn

Jævnfør den tidligere diskussion om problematikkerne, der er forbundet med en fattigdomsopgørelse, kunne det være interessant at undersøge sammenhængen mellem den økonomiske situation målt ved subjektive udsagn om antallet af afsavn og den disponible indkomst, som kan hentes fra Told- og Skattestyrelsens registre over indkomst efter skat og renter.

Et afgørende problem ved den registerbaserede opgørelse over den disponible indkomst er dog, at det senest registrerede årstal her er 2001. Dermed dækker opgørelsen en periode tre år tilbage i tiden. Og der kan således være sket afgørende skift i indkomstniveauet fra 2001 til interview-tidspunktet i 2004.

Med dette in mente viser en analyse af sammenhængen mellem de to fattigdomsmål imidlertid en klar sammenhæng. Manglen på fuld overensstemmelse illustrerer på udmærket vis problematikken forbundet med de metodemæssige forskelligheder indeholdt i de to fattigdomsopgørelser. Den ene måler udelukkende et økonomisk niveau, mens den anden ligeledes forholder sig til forbrug, udgifter og muligheder. Hvor den disponible indkomst ikke tager højde for forskellige udgifter fx i forhold til geografisk placering eller udgifter og behov forbundet med det at have børn, medberegnes sådanne forhold i opgørelsen over antallet af afsavn.

Udviklingen i levestandard og antallet af afsavn

Det er tidligere i kapitlet blevet påvist, at de tidligere institutionsbrugere i højere grad end befolkningen rapporterer at have oplevet en forværring i deres levestandard inden for de seneste fem år. Til gengæld havde en noget større andel i befolkningen end blandt de tidligere institutionsbrugere ingen forandringer oplevet. Vi fremkom i denne forbindelse med en tese om, at en uændret situation for de tidligere brugere sandsynligvis betød, at de fortsat havde økonomiske problemer, mens dette ikke var tilfældet for befolkningen. Det bekræftes af resultaterne i tabel 6.9. Af de tidligere institutionsbrugere, som ingen forandring har oplevet, er 29 pct. økonomisk dårligt stillet, mens det kun er tilfældet for 4 pct. af de personer i den samlede danske befolkning, som ikke har oplevet nogen forandring i deres levestandard inden for de seneste fem år. Blandt de tidligere institutionsbrugere, som har oplevet en forværring i levestandarden, er hele 66 pct. i dag yderst dårligt stillet økonomisk, mens blot 10 pct. ikke er presset økonomisk. Blandt den gruppe i hele befolkningen, som har oplevet en forværring i levestandarden, er 22 pct. økonomisk dårligt stillet, mens 34 pct. slet ingen økonomiske problemer har.

Der er derudover en klar sammenhæng mellem den oplevede udvikling i levestandard og antallet af afsavn blandt de tidligere brugere. Således er det fx 36 pct. af de tidligere brugere, som oplever, at deres levestandard er forbedret, og som ingen afsavn lider. Det tilsvarende tal for de tidligere brugere, som har oplevet en forværring i levestandarden, er derimod kun på 10 pct., hvilket er signifikant lavere ($p < 0,001$).

Tabel 6.9

De tidligere brugere og hele befolkningen fordelt på antal afsavn, særskilt efter udviklingen i levestandard. Procent.

	Forbedret		Uforandret		Forværret	
	De tidligere brugere	Befolkningen	De tidligere brugere	Befolkningen	De tidligere brugere	Befolkningen
Ingen afsavn	36	79	36	74	10	34
1-2 afsavn	23	13	23	16	12	23
3-5 afsavn	18	6	11	7	13	21
Over 5 afsavn	23	2	29	4	66	22
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	422	1992	222	1630	182	502

Anm.: P(Forbedret)<0,001. P(Uforandret)<0,001. P(Forværret)<0,001.

SOCIOØKONOMISKE BAGGRUNDSFORHOLD

Efter at have påvist en betydelig forskel i antallet af afsavn mellem tidligere brugere fra forsorgshjem og tidligere brugere fra familieinstitutioner vil vi i det følgende se på, hvilke andre forskelle der gør sig gældende i forhold til antallet af afsavn. Benyttelsesmønsteret i 1997 viser sig ikke at spille nogen rolle i denne forbindelse. Hverken den samlede længde på opholdet/opholdene eller antallet af indskrivinger har nogen sammenhæng med den økonomiske situation i 2004.

Det fremgår af tabel 6.10, hvilke karakteristika der i øvrigt ser ud til at have sammenhæng med antallet af afsavn. Kvinder er markant dårligere stillet end mænd. Indvandrere og efterkommere klarer sig dårligere økonomisk end danskere og yngre personer dårligere end ældre personer. Dog ser det ud til, at de helt unge klarer sig en anelse bedre end personer mellem 30 og 49 år. Derudover er personer på dagpenge eller kontanthjælp yderst hårdt ramt økonomisk. Der er således hele 60 pct. af personerne med dette indkomstgrundlag, som lider over fem afsavn og dermed er meget dårligt stillet rent økonomisk. I modsætning hertil er der "blot" 19 pct. af hhv. personer i arbejde og personer på efterløn eller folkepension, som lider over fem afsavn. Uddannelsesniveaue har umiddelbart ingen sammenhæng med antallet af afsavn.

Tabel 6.10

De tidligere brugere fordelt efter niveau for afsavn, særskilt efter forskellige socioøkonomiske forhold. Procent.

	Ingen afsavn	1-2 afsavn	3-5 afsavn	Over 5 afsavn	I alt	Antal
Samtlige	31	21	15	33	100	842
Køn:						
Mænd	34	21	15	29	99	594
Kvinder	25	19	15	42	101	248
Etnisk baggrund:						
Dansker	34	20	15	31	100	699
Indvandrere/efterkommer	20	22	14	44	100	141
Alder:						
Under 30 år	27	20	21	31	99	70
30-39 år	23	19	16	42	100	235
40-49 år	29	20	15	35	99	308
50 år og derover	45	22	11	22	100	229
Uddannelse:						
Uoplyst	29	20	12	39	100	66
Grundskole	29	19	16	36	100	450
Gymnasial uddannelse	20	27	18	35	100	49
Erhvervsfaglig uddannelse	38	21	15	27	101	215
Videregående uddannelse	37	25	8	30	100	60
Arbejdsmarkedstilknytning:						
I arbejde	46	21	15	19	101	193
På dagpenge/kontanthjælp	10	17	13	60	100	185
Førtidspensionist	34	24	15	28	101	348
På efterløn/folkepensionist	52	11	19	19	101	27
Under uddannelse	13	21	28	38	100	39
Andet 1	32	15	15	39	101	41

1. Kategorien dækker over personer på barsels- eller forældreorlov, langvarigt syge, hjemmegående og personer, der har svaret 'andet' til spørgsmålet.

Anm.: P(Køn)=0,003. P(Etnisk baggrund)=0,004. P(Alder)<0,0001. P(Uddannelse)=0,226. P(Arbejdsmarkedstilknytning)<0,0001.

FAMILIEMØNSTER

Med udgangspunkt i de tidligere analyser har vi en klar forventning om, at personer med børn er økonomisk hårdere spændt for end personer uden børn. Det viser sig da også, at risikoen for at lide afsavn stiger, hvis man har hjemmeboende børn. Antallet af børn har endvidere betydning, idet risikoen for at være økonomisk belastet stiger jo flere børn, den tidligere bruger har.

Den formelle civilstand spiller ikke nogen afgørende rolle. Det gør derimod den faktiske familiestatus. Værst ser det ud for de enlige forsør-

gere, hvoriblandt 52 pct. lider over fem afsavn, og blot 14 pct. ingen afsavn lider. De tidligere brugere, som bor alene uden børn, klarer sig noget bedre end de enlige forsørgere, men det er dog de personer, der bor sammen med en ægtefælle eller kæreste, som har det klart bedst økonomisk. Blandt disse lider hele 45 pct. ingen afsavn. Der er imidlertid stadig 25 pct. af gruppen, som lider over fem afsavn. Vi vælger ikke at analysere nærmere på tallene for personer, der bor med andre end en ægtefælle/kæreste eller børn, idet så relativt få personer har en sådan boligsituation.

Det skal igen nævnes, at ægteskabelig status ser ud til at spille en rolle, hvis ægteskabet er indgået inden for de seneste fem år. Er dette tilfældet, falder andelen af økonomisk belastede personer. Igen hænger dette delvist sammen med, at der ved nyligere indgåede ægteskaber er større chance for, at parterne stadig er sammen.

Tabel 6.11

De tidligere brugere, som bor i egen bolig fordelt efter antallet af afsavn, særskilt for familiestatus. Procent.

	Ingen afsave	1-2 afsave	3-5 afsave	Over 5 afsave	I alt	Antal
Bor alene	34	20	15	32	100	405
Enlige forsørgere	14	16	19	52	100	96
Bor med ægtefælle/kæreste	45	22	7	25	100	99
Bor med ægtefælle/kæreste og børn	34	24	16	26	100	74
Bor med andre	11	28	11	50	100	18

Anm.: $P < 0,001$.

UDLØSENDE FAKTORER OG DEN ØKONOMISKE SITUATION AF I DAG

Da formålet med undersøgelsen netop er at undersøge vejen ud af hjemløshed, er det interessant at undersøge, i hvilken grad de tidligere institutionsbrugere har overkommet de problemer, der i sin tid førte til indskrivningen, og i hvilken grad der er en sammenhæng mellem problemerne i 1997 og den nuværende økonomiske situation.

En del af de tidligere institutionsbrugere har angivet, at deres indskrivning var forbundet med økonomiske trængsler, der gjorde dem ude af stand til at betale deres husleje eller satte dem i gæld. Hvordan ser den økonomiske situation ud for disse personer?

Ikke betalt husleje

12 pct. – svarende til 105 personer – har angivet, at manglende huslejebetaling var en medvirkende årsag til deres indskrivning i 1997.

Deles gruppen af personer med husleje problemer i 1997 efterfølgende op i personer, som stadig har problemer med at få huslejen betalt, og personer, som er kommet ud af disse problemer, viser det sig, at der i den første gruppe er hele 60 pct., som er dårligt stillet økonomisk i dag. I den anden gruppe er det derimod 37 pct., som klarer sig økonomisk dårligt. Denne sammenhæng forekommer dog yderst logisk, da man må antage, at det netop hovedsageligt er de økonomiske problemer, som forårsager den manglende huslejebetaling.

Gæld

De tidligere brugere er som nævnt blevet spurgt, om forskellige former for gæld, offentlig, privat samt konkurs, var medvirkende til, at de i sin tid søgte ophold på en institution. Der viser sig en klar sammenhæng mellem det at have skyldt penge til det offentlige eller til private og den økonomiske formåen i dag. Således er knap halvdelen af disse økonomisk dårligt stillede i dag sammenholdt med de 33 pct. af den samlede population af tidligere brugere, der er økonomisk belastet i dag. Det er endvidere yderst interessant, at det "blot" er 25 pct. af de personer, der har angivet konkurs som grunden til deres indskrivning i 1997, der i dag er økonomisk dårligt stillet.

De 132 brugere, der har opgivet en eller anden form for gæld som grunden til deres indskrivning, er endvidere blevet spurgt, om de i dag har lignende problemer. 39 pct. har i dag gæld til det offentlige, 12 pct. til private, 25 pct. både til det offentlige og til private, mens 26 pct. ingen gæld har. Sammenholdes dette herefter med andelen af afsavn i hverdagen, ses det, at over halvdelen af de personer, som både har gæld til det offentlige og til private, er økonomisk belastet, hvilket naturligvis ikke er den store overraskelse. Af de personer, som stadig skylder penge til det offentlige, er halvdelen økonomisk belastet, mens personer med gæld til private klarer sig noget bedre. Personer, som ingen gæld har i dag, klarer sig ikke overraskende bedst.

Tabel 6.12

De tidligere brugere med gældsproblemer i 1997, fordelt efter antallet af afsavn, særskilt for gæld i dag. Procent.

	Ingen afsaavn	1-2 afsaavn	3-5 afsaavn	Over 5 afsaavn	I alt	Antal
Både gæld til det offentlige og til private	13	19	9	59	100	32
Gæld til det offentlige	14	14	23	49	100	51
Gæld til private	33	20	7	40	100	15
Ingen gæld	35	24	18	24	100	32
Samtlige	21	18	17	44	100	132

Anm.: P=0,057.

INDSATSER

Vi ser her på de samme indsatser som tidligere i kapitlet; om man har fået udarbejdet en handleplan hos kommunen, har været i aktivering eller revalidering eller har haft en voksenlæreplads.

Det ser ud til (jf. tabel 6.13), at hverken det at have fået udarbejdet en handleplan hos kommunen eller at have haft en voksenlæreplads har nogen sammenhæng med den nuværende økonomiske situation. Det ser derimod ud til, at de personer, som har været i aktivering, klarer sig dårligere end personer, som har været i revalidering, eller som ikke har modtaget nogen af de to indsatser. Helt galt ser det ud for personer, der både har været i aktivering og revalidering. Af denne gruppe er 55 pct. yderst dårligt stillet rent økonomisk.

Dermed ser det umiddelbart ud, som om det at have modtaget bestemte typer af indsatser ingen indflydelse har på den økonomiske situation – eller at det i værste fald har negative konsekvenser. Det er dog, som tidligere nævnt, højst tænkeligt, at de personer, der modtager indsatserne, som udgangspunkt er dårligere stillet end de personer, der ingen indsatser modtager. En simpel kontrol af dette kan foretages ved at sammenholde modtagelse af indsatser med gæld som grund til indskrivning på en institution. De dårligst stillede personer havde offentlig og/eller privat gæld. Det viser sig da også, at der er en relativt høj andel af disse, som har været i aktivering, revalidering eller begge dele samt fået udarbejdet en handleplan. Dermed underbygges tesen om, at de personer, som modtager

Tabel 6.13

De tidligere brugere fordelt efter antal afsavn, særskilt efter forskellige former for indsatser. Procent.

	Ingen afsavn	1-2 afsavn	3-5 afsavn	Over 5 afsavn	I alt	Antal
Samtlige	31	21	15	33	100	842
Har fået udarbejdet en handleplan						
Ja	29	18	16	37	100	282
Nej	32	22	15	32	100	518
Har modtaget aktivering og revalidering						
Ja, begge dele	18	16	10	55	100	67
Ja, aktivering	23	18	19	40	100	267
Ja, revalidering	35	25	9	31	100	130
Nej, ingen af delene	37	21	16	26	100	346
Har haft en voksenlæreplads						
Ja	29	14	22	36	100	73
Nej	31	21	15	34	100	747

Anm.: P(Handleplan)=0,310. P(Aktivering og revalidering)<0,0001. P(Voksenlæreplads)=0,231.

en eller flere af de pågældende indsatser også er dårligere stillet, end personer, som ikke modtager indsatserne.

Når der så alligevel ikke er signifikant forskel på den økonomiske formåen for de tidligere institutionsbrugere, som har modtaget de pågældende indsatser, og de tidligere institutionsbrugere, som ikke har modtaget indsatserne, tyder det på, at indsatserne alligevel har hjulpet modtagerne op på et lidt højere niveau.

En sådan tese underbygges da også af indsatsmodtagernes vurderinger af indsatsernes betydning, idet omtrent halvdelen er positivt stillet over for den indsats, de har modtaget. Kun mellem 5 og 10 pct. er direkte negative over for den pågældende indsats.

Tabel 6.14

Andel blandt de tidligere brugere, der mener, at den pågældende indsats har hjulpet. Procent.

	Indsatsen har hjulpet	Antal
Handleplan	48	282
Aktivering og/eller revalidering	42	464

Vi har derudover tidligere set, at der var en vis sammenhæng mellem flere af indsatserne og en forbedring i levestandard. Også dette underbygger tesen om, at de forskellige indsatser udøver en positiv indflydelse på den økonomiske situation.

SYN PÅ EGNE PROBLEMER SAMMENHOLDT MED AFSAVN I HVERDAGEN

Kun 16 pct. ser på interviewtidspunktet økonomien som deres største problem; dette på trods af at hele 33 pct. er karakteriseret ved at være økonomisk belastet og må lide adskillige afsavn i deres hverdag. Tallet dækker over store forskelle mellem brugere af forsorgshjem og familieinstitutioner. Der er hele 25 pct. af de tidligere familieinstitutionsbrugere, der ser økonomien som deres største problem, mod 14 pct. hos brugerne af forsorgshjem, hvilket stemmer udmærket overens med den tidligere påviste forhøjede andel af økonomisk belastede blandt brugerne af familieinstitutioner.

Vi har endvidere spurgt de tidligere institutionsbrugere, hvad de især har savnet hjælp til. Hertil svarer i alt 12 pct., at de især har savnet hjælp til deres økonomiske problemer. Der er logisk nok en klar sammenhæng mellem antallet af afsavn og manglen på hjælp til økonomiske problemer, idet det blot er 5 pct. af de personer, som ingen afsavn lider, der nævner hjælp til økonomiske problemer, mens det blandt personer, der lider over 5 afsavn, er 21 pct., som har savnet en sådan hjælp.

REGRESSIONSANALYSE

Formålet med dette afsnit er at foretage en udvidet analyse af sammenhænge mellem antallet af afsavn i hverdagen og en række af de tidligere omtalte forhold, der kunnet tænkes at have betydning for antallet af afsavn. Hertil anvender vi en lineær regressionsanalyse, hvorigennem det er muligt at undersøge de enkelte uafhængige baggrundsvariables sammenhæng med vores afhængige variabel, afsavn i hverdagen, kontrolleret for de øvrige forholds indvirken på denne sammenhæng.¹

1. For en nærmere beskrivelse af regression som analysemetode se kapitel 2.

Der skal i denne forbindelse gøres opmærksom på, at det ikke længere er det firdelte afsavnsindeks, som anvendes. Analyserne vil i stedet blive foretaget i relation til selve antallet af afsavn. Dette betyder, at den afhængige variabel udgør en skala fra 0 til 14 afsavn.

De forhold og variable, som inddrages i analysen, kan opdeles i fire hovedgrupper:

1. *Socioøkonomiske og demografiske variable*: køn, alder, etniske tilhørsforhold, antal biologiske børn, civilstand, uddannelse, arbejdsmarkedstilknnytning, indkomst, nuværende bolig, hvem brugeren bor sammen med.
2. *Institutionsrelaterede variable*: typen af institution, antal ophold, den samlede opholdslængde.
3. *Indsatser*: betydningen af at have fået udarbejdet en handleplan, været i revalidering eller været i aktivering.
4. *Situation i dag*: gæld samt problemer med alkohol eller hårde stoffer.

I modelsøgningen har vi inddraget de ovenstående variable og deres interaktioner. Vi har valgt i analysen at medtage sammenhænge med p-værdier op til 0,07. Dette er en grænse, som er noget højere end i mange andre undersøgelser. Valget skyldes det faktum, at vi har relativt få deltagere i undersøgelsen. Udregnes de forskellige værdier på baggrund af få besvarelser, vil testene derfor være tilbøjelige til at afvise sammenhænge som insignifikante. Havde beregningerne bygget på flere besvarelser, ville sammenhængene sandsynligvis blive afvist i langt færre tilfælde.

Tabel 6.15 oplister de forhold, der ser ud til at have en direkte betydning for antallet af afsavn i hverdagen. Kategorier mærket med “-” er referencekategorier, dvs. den kategori, de øvrige kategorier bliver fortolket op imod. Aldersvariablen og den samlede opholdslængde er bibeholdt på intervallskalaniveau.

Ud fra tabel 6.15 kan det konkluderes, at følgende karakteristika synes at være forbundet med en højere andel af afsavn:

- at komme fra en familieinstitution
- at være yngre
- at være enlig med eller uden børn
- at have flere end tre børn
- at være uden for arbejdsmarkedet – specielt personer på dagpenge eller kontanthjælp

Tabel 6.15

Regressionsanalyse. Antallet af selvrapporterede afsavn.

	Parametre		Standardfejl
Forsorgshjem/herberg	-1,317	***	0,470
Alder i år	-0,034	*	0,018
Ingen børn	Reference		Reference
1 barn	-0,020		0,371
2-3 børn	0,376		0,352
Flere end 3 børn	1,114	*	0,593
Bor med ægtefælle/kæreste	Reference		Reference
Bor alene	0,969	**	0,442
Bor med børn	1,669	**	0,652
Bor med ægtefælle/kæreste og børn	0,231		0,632
Bor med andre	1,620	**	0,745
Har ikke egen bolig, men bor på herberg, hotel e.l.	1,090	**	0,542
I arbejde	Reference		Reference
På dagpenge/kontanthjælp	3,441	***	0,410
Førtidspensionist	1,280	***	0,406
På efterløn/folkepensionist	1,666	*	0,918
Under uddannelse	1,481	**	0,704
Andet	1,305	*	0,688
Ingen gæld	Reference		Reference
Gæld til det offentlige	1,484	***	0,565
Gæld til private	0,145		0,994
Gæld til både det offentlige og private	2,206	***	0,691
Alkoholproblemer	1,077	**	0,432
Problemer med hårde stoffer	1,655	**	0,764
Har hverken været i aktivering eller revalidering	Reference		Reference
Har været i aktivering	0,667	**	0,336
Har været i revalidering	-0,004		0,407
Har både været i aktivering og i revalidering	1,576	***	0,532
Konstant	6,133	**	1,211

Anm.: * $P < 0,1$. ** $P < 0,05$. *** $P < 0,01$. $F(24, 775) = 8,63$. Antal observationer: 800.

- at have gæld til det offentlige eller gæld til både det offentlige og private
- at have alkoholproblemer
- at have problemer med stofmisbrug

Det ser derimod ud til at have en positiv indflydelse på antallet af afsavn, at:

- bo sammen med en ægtefælle eller kæreste
- være i arbejde

Der ser ikke ud til at være sammenhæng mellem antallet af afsavn og følgende:

- køn
- etnisk tilhørsforhold
- civilstand
- uddannelse
- nuværende bolig
- antal ophold i 1997
- samlet opholdslængde i 1997

Grunden til, at de forskellige typer indsatser ikke indgår på nogen af de ovenstående lister til trods for en umiddelbar sammenhæng med antallet af afsavn, skyldes selektionsproblemet forbundet hermed. Dette vil vi vende tilbage til under afsnittet omhandlende indsatser.

Institution

Der er en klar signifikant sammenhæng mellem antallet af afsavn i hverdagen og typen af institution, den tidligere bruger havde ophold på. Som det fremgår af den rapporterede koefficient i tabel 6.15, lider de tidligere brugere af familieinstitutioner i gennemsnit 1,3 flere afsavn i deres hverdag end de tidligere forsorgshjemsbrugere. Hverken antallet af ophold eller den samlede opholdslængde ser ud til at have nogen sammenhæng med antallet af afsavn i dag.

Alder

Som vi så det tidligere i kapitlet, ser alderen ud til at spille ind på antallet af afsavn i hverdagen. Således falder antallet af afsavn med 0,3 for hvert tiår, brugerne bliver ældre. Dette betyder, at der på to personer med 30 års aldersforskel vil være en forskel på gennemsnitligt ét afsavn. At p-værdien er en anelse høj, skyldes sandsynligvis det faktum, at de helt unge personer ser ud til at klare sig en anelse bedre end personer i de midterste alderskategorier (jf. tabel 6.10).

Civilstand, børn og bofæller

Vi har derfor som tidligere valgt yderligere at inddrage de selvrapporterede svar på, hvem man bor sammen med. Dette viser sig at have betydning for antallet af afsavn i hverdagen. Bor man sammen med en ægtefælle eller kæreste, lider man færre afsavn, end hvis man ikke bor med en ægtefælle

eller lignende. Der ser ikke ud til at være forskel på det gennemsnitlige antal afsavn alt efter, om man ud over ægtefællen/kæresten også bor sammen med egne eller partnerens børn, eller om der ikke er børn i husstanden.

Det viser sig, at enlige personer i gennemsnit lider ca. 1 afsavn mere end personer, der bor med en ægtefælle. Enlige forsørgere lider ca. 1,7 afsavn mere, personer, der bor med andre, 1,6 afsavn mere, mens personer, der ikke bor i egen bolig, i gennemsnit lider 1,1 afsavn mere end personer, der bor i egen bolig og med en ægtefælle eller kæreste. Dermed ser det at have fælles husholdning ud til at have betydning for den økonomiske situation. Økonomisk ser det værst ud for de enlige forsørgere.

Hvorvidt det er selve partnerskabet, der udøver en positiv effekt på levestandarden, eller om levestandarden også har visse betydninger for det at kunne få en kæreste eller ægtefælle, skal dog ikke kunne siges her. Det er således i flere undersøgelser blevet påvist, at det, i hvert fald for mænd, er lettere at finde en partner des mere stabil en hverdag og des bedre økonomisk formåen, man har (Christoffersen, 2004).

Selvom der er kontrolleret for, hvem man bor sammen med, har antallet af børn en vis betydning for den økonomiske situation. Personer, der har over tre børn, er mere økonomisk belastede end personer med færre børn, uanset hvem de ellers bor sammen med. Personer med flere end tre børn lider således i gennemsnit 1,1 afsavn mere end de øvrige tidligere brugere. At sammenhængen ikke er mere signifikant, skyldes sandsynligvis det forholdsvis lave antal personer, der har flere end tre børn. Gruppen tæller kun 55 personer.

Der skal her huskes på, at variabelen om antallet af børn ikke er sammenfaldende med, om man bor sammen med børn. Da antallet af børn udelukkende dækker egne biologiske børn, kan der sagtens være børn i en husholdning, selvom personen ikke selv har nogen børn (dog sandsynligvis kun, hvis man også bor sammen med en ægtefælle/kæreste), mens en person med biologiske børn ikke nødvendigvis bor sammen med disse.

Det ser ud til, at det at have mange børn belaster økonomien, uanset om man bor sammen med dem eller ej. Dette skyldes sandsynligvis, at personer, der ikke bor sammen med deres børn, skal betale børnepenge til dem.

Arbejdsmarkedstilknytning

Det viser sig ikke overraskende, at personer i arbejde lider langt færre afsavn end de øvrige grupper. Således lider førtidspensionister, folkepensionister, personer på efterløn, personer under uddannelse og personer med anden beskæftigelse (fx orlov eller langvarigt syge) mellem 1,3 og 1,7 flere afsavn end personer i arbejde. Der er ingen signifikant forskel mellem disse fire grupper, hvilket nok hovedsageligt skyldes det lave antal personer, der er i hver kategori.

Værst ser det ud for personer på dagpenge eller kontanthjælp. Disse personer lider i gennemsnit 3,4 flere afsavn end personer i arbejde. Dermed lider de også gennemsnitligt to afsavn mere end de øvrige grupper af personer uden for arbejdsmarkedet.

Misbrug

Personer, der har alkoholproblemer i dag, lider i gennemsnit 1,1 flere afsavn end personer uden alkoholproblemer, mens personer, der har problemer med hårde stoffer, lider 1,7 flere afsavn. Det er ikke overraskende, at disse to grupper lider flere afsavn end personer uden misbrugsproblemer. Det mest overraskende er måske snarere, at forskellen ikke er større.

Gæld

Som det var tilfældet for opnåelsen af en normal boligsituation, viser det sig også for antallet af afsavn, at typen af gæld spiller ind. Hvor der ikke er forskel på antallet af afsavn alt efter, om den tidligere bruger ingen gæld har, eller om denne har gæld til private, er dette ikke tilfældet med hensyn til gæld til det offentlige eller gæld til både private og det offentlige. Personer, der skylder penge til det offentlige, lider således i gennemsnit 1,5 flere afsavn end personer uden gæld eller med gæld til private. Personer med to slags gæld er hårdest ramt med 2,2 flere afsavn i gennemsnit. Dette forekommer logisk. At personer med privat gæld ikke lider flere afsavn end personer uden gæld, skyldes formodentligt, at langt de fleste har denne gæld til banker eller sparekasser. Disse instanser sørger generelt for ikke at låne penge ud, hvis der er risiko for, at de aldrig får dem igen. Dermed er det hovedsageligt personer med en stabil økonomi, som har mulighed for at indstifte privat gæld.

I lighed med spørgsmålet om misbrug er det problematisk, at spørgsmålet om gæld i 2004 kun er stillet til de personer, der har angivet

gæld som den oprindelige grund til indskrivning i 1997. Dermed fanger vi ikke de personer, der har opbygget gæld siden 1997.

Indsatser

Som i de tidligere analyser ser det umiddelbart ud til, at det at have været i aktivering eller have været i både aktivering og revalidering har en negativ indflydelse på antallet af afsavn, idet personer, som har modtaget disse ydelser, lider hhv. 0,7 og 1,6 flere afsavn end de øvrige tidligere brugere. Der ser ikke ud til at være forskel i antallet af afsavn mellem personer, der har været i revalidering, og personer, som ikke har modtaget nogen af indsatserne. Der skal dog igen henledes opmærksomhed på det indlejrede selektionsproblem. Vi har i undersøgelsen ikke mulighed for at undersøge præcis, hvem det er, der modtager indsatserne. Det kunne således tænkes, som beskrevet tidligere i dette kapitel, at de personer, som kommer i revalidering eller aktivering, som udgangspunkt er hårdere ramt end de øvrige personer. Det er fx personer, der ikke selv har kunnet finde et arbejde, hvorimod personer, som selv skaffer sig et arbejde, ikke vil modtage nogen af ydelserne. Dermed kan selve indsatsen stadig have en positiv effekt for den enkelte.

Køn

Vi så tidligere i kapitlet, at brugerens køn umiddelbart havde en klar sammenhæng med antallet af afsavn. Det kan dermed undre, at kønnet fremstår som insignifikant i forhold til antal afsavn i denne regressionsanalyse. Den tidligere påviste sammenhæng skyldes dog sandsynligvis det betydelige sammenfald mellem brugerens køn og institutionstype. Det er stort set udelukkende kvinder, der havde ophold på en familieinstitution, mens mændene havde ophold på et forsorgshjem. Idet kønnet ikke viser sig at være signifikant i forhold til antallet af afsavn, når der bl.a. kontrolleres for institutionstypen, betyder det, at det ikke er kønnet, der er afgørende for antallet af afsavn. Dermed lider de kvinder, som havde ophold på et herberg eller forsorgshjem, samme antal afsavn som mændene på de samme institutioner og dermed færre afsavn end de kvinder, der havde ophold på en familieinstitution. Kvinder og mænd på forsorgshjem ligner altså hinanden mere, hvad angår afsavn i hverdagen, end kvinder fra de to forskellige typer institutioner gør. Dette er et forhold, som også Stax finder, idet han påpeger, at der, hvad angår tilknytningen til arbejdsmarkedet

og indtægtsgrundlag, er flere ligheder mellem mænd og kvinder på institutioner for hjemløse end mellem kvinder på institutioner for hjemløse og kvinder på krisecentre (Stax, 1999).

Etnicitet og uddannelse

Hvor det etniske tilhørsforhold i tabel 6.10 så ud til at have betydning i forhold til antallet af afsavn, er dette ikke tilfældet i regressionsanalysen. Det viser sig således i regressionsanalysen, at den skæve fordeling i forhold til køn og antallet af børn blandt personer med et andet etnisk tilhørsforhold end dansk har spillet ind tidligere. Cirka halvdelen af gruppen af tidligere brugere med andet etnisk tilhørsforhold end dansk er kvinder, der har boet på en familieinstitution. Blandt danskerne udgør de kvinder, der har været på en familieinstitution, derimod blot 12 pct. Dermed er det sandsynligvis dette forhold, der tidligere har været udslagsgivende. Det så umiddelbart ud, som om ikke-danskere led flere afsavn end danskerne. Dette er stadig tilfældet, men det skyldes altså ikke deres etniske tilhørsforhold, men i stedet, at de i overvejende grad er kvinder, der har haft ophold på en familieinstitution.

Da det tidligere er blevet konstateret, at personer med over tre børn lider flere afsavn end personer med færre eller ingen børn, kunne det tænkes, at dette var et forhold, som ligeledes spillede ind i denne forbindelse, idet det ofte antages, at personer af en anden etnisk herkomst end dansk får flere børn end personer af dansk herkomst. Det viser sig dog, at hvor 11 pct. af kvinderne med anden etnisk herkomst har over tre børn, er det tilsvarende tal for kvinder med dansk herkomst på 10 pct. Dermed er det ikke, fordi kvinder af anden etnisk herkomst får flere børn, at de har det økonomisk dårligt.

Den uddannelsesmæssige baggrund har ingen direkte sammenhæng med antallet af afsavn.

PERSONTYPER

Vi kan herefter parallelt til kapitel 5 om boligsituationen generere nogle "idealtypiske" tidligere brugere og ud fra deres karakteristika beregne det antal afsavn, denne "idealtypiske" person lider af.

Som det fremgår af nedenstående figur, har den enlige unge mor, der havde ophold på et familiecenter, er på kontanthjælp eller dagpenge

samt har offentlig gæld, det yderst svært økonomisk. En person med disse karakteristika vil således lide over ni afsavn i sin hverdag.

Den unge enlige stofmisbruger uden børn eller gæld, men som er på kontanthjælp og har været i aktivering, vil til sammenligning lide om-trent 7,5 afsavn i sin hverdag.

Heller ikke den ældre førtidspensionerede alkoholiker, der bor alene, men som har fire børn og gæld til det offentlige, har det nemt rent økonomisk. Han lider således seks afsavn i sin hverdag.

Bedre ser det ud for den unge tidligere forsorgshjemsbruger, der i dag er under uddannelse og ingen børn eller gæld har. En sådan person lider lidt under fire afsavn.

En 35-årig familiecenterbruger med en partner, et barn og et arbejde lider kun lidt over to afsavn.

Bedst ser det dog ud for den tidligere forsorgshjemsbruger, der er i arbejde og har en ægtefælle eller partner, men ingen børn. En person med disse karakteristika lider kun ca. 0,5 afsavn i sin hverdag.

SAMMENFATNING

Vi har i dette kapitel undersøgt den økonomiske situation for de tidligere institutionsbrugere ud fra en forudsætning om, at hjemløshed ikke blot henviser til manglen på en bolig, men at hjemløshed og fattigdom er relaterede fænomener. Dermed forudsætter det at komme ud af hjemløshed også at opnå en rimelig levestandard.

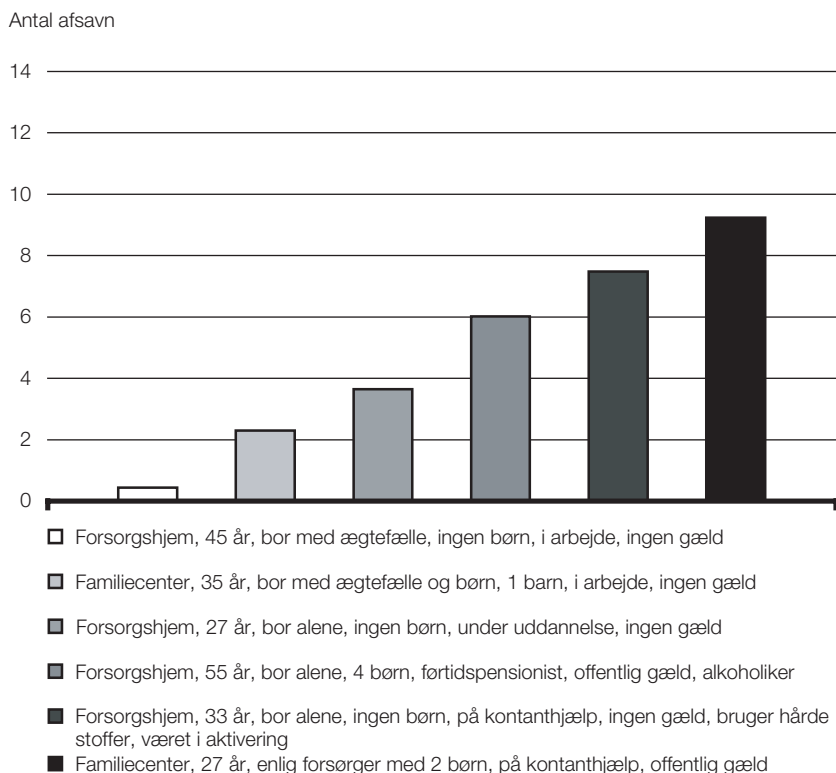
Da en del af de tidligere brugere har oplyst, at økonomiske problemer var den direkte årsag til deres hjemløshed, vil fortsatte problemer på dette område udgøre en risiko for en fastholden i eller tilbagevenden til situationen som hjemløs. Det er derfor yderst vigtigt at få belyst de tidligere institutionsbrugeres økonomiske situation.

Af de tidligere forsorgshjembrugere er kun 18 pct. i arbejde og 50 pct. på førtidspension. Af de tidligere familieinstitutionsbrugere er tæt på 50 pct. i arbejde.

Det kan først og fremmest konkluderes, at halvdelen af de tidligere institutionsbrugere mener, at der er sket en forbedring af deres levestandard inden for de seneste fem år. 22 pct. har oplevet en forværring. Sammenholdes dette med svarfordelingerne i befolkningen generelt, er der her 48 pct., som har set en forbedring, mens levestandarden er forværret for 12 pct.

Figur 6.1

Antal afsavn for forskellige idealtyper.

For at komme ud over den rent indkomstbaserede opgørelse af fattigdom har vi i undersøgelsen inddraget begrebet afsavn, idet omdrejningspunktet derved bliver den enkelte persons aktuelle udfoldelsesfrihed og mulighed for opfyldelse af det, der regnes som basalt for en acceptabel tilværelse.

Ved brugen af denne opgørelsesmetode fremgår det tydeligt, at de tidligere institutionsbrugere er meget dårligere stillet rent økonomisk end den danske befolkning generelt. Det gælder både i forhold til basale nødvendigheder i hverdagen, opretholdelsen af en vis levestandard og omkring deltagelse i sociale aktiviteter og opretholdelse af et socialt netværk. Hele 33 pct. af de tidligere institutionsbrugere lider således over fem afsavn i deres hverdag. Til sammenligning er andelen 5 pct. i den samlede danske

befolkning. 31 pct. af de tidligere institutionsbrugere lider ingen afsavn, mens dette gør sig gældende for 72 pct. i den danske befolkning.

Det er iøjnefaldende, hvor meget dårligere stillet de tidligere brugere af familieinstitutioner er i forhold til de brugere, som benyttede et forsorgshjem. Det viser sig endvidere, at hvad angår den økonomiske situation, ligner de kvinder, som havde ophold på et forsorgshjem, i højere grad mændene, end de ligner de kvinder, der havde ophold på en familieinstitution.

En belastet økonomisk situation hænger da også sammen med en række forhold, som netop er karakteristiske for de kvinder, som havde ophold på en familieinstitution. Således har det at være enlig forsørger eller have adskillige børn en negativ betydning i forhold til antallet af afsavn. Det ser derimod ud til, at man ved at leve i et parforhold kan styrke sin økonomiske formåen. Personer, der i dag bor sammen med en kæreste eller ægtefælle, klarer sig således betydeligt bedre end personer, der bor alene med eller uden børn.

Det er ikke overraskende fremmende for den økonomiske situation at være i arbejde. Det at være på kontanthjælp eller dagpenge har derimod en yderst negativ effekt. Hele 60 pct. af denne gruppe lider over fem afsavn. I modsætning hertil er andelen 33 pct. for den samlede gruppe af tidligere institutionsbrugere.

Det kan endvidere fremhæves, at gæld til det offentlige forekommer at være en klar økonomisk hæmsko, hvorimod gæld til private ikke er forbundet med en negativ økonomisk effekt.

16 pct. af de tidligere institutionsbrugere ser på interviewtidspunktet økonomien som deres største problem, og det på trods af, at hele 33 pct. er karakteriseret ved at være økonomisk belastet og må lide adskillige afsavn i hverdagen. Dette tal dækker over store forskelle mellem brugere af forsorgshjem og brugere af familieinstitutioner. Der er hele 25 pct. af de tidligere familieinstitutionsbrugere, der ser økonomien som deres største problem, mod 14 pct. hos brugerne af forsorgshjem, hvilket stemmer udmærket overens med den tidligere påviste forhøjede andel af økonomisk belastede blandt brugerne af familieinstitutioner.

På spørgsmålet om, hvad de tidligere institutionsbrugere især har savnet hjælp til, angiver 12 pct., at de især har savnet hjælp til deres økonomiske problemer. Der er en klar sammenhæng med antallet af afsavn og manglen på hjælp til økonomiske problemer, idet det blot er 5 pct. af de personer, som ingen afsavn lider, der nævner hjælp til økonomiske

problemer, mens der blandt personer, der lider over fem afsavn, er 21 pct., som har savnet en sådan hjælp.

Det kan dermed konkluderes, at på trods af at mange af de tidligere brugere i dag bor i egen bolig og dermed må siges at være kommet ud af hjemløshed i boligmæssig forstand, har en stor del klare økonomiske problemer alligevel. De er stadig marginaliserede i denne henseende og udgør dermed stadig en risikogruppe. For en stor del af de tidligere brugere forekommer økonomien dog ikke at være det største problem. Også andre problemer trænger sig på.

DE TIDLIGERE BRUGERES NETVÆRK

Op gennem 1980'erne har opfattelsen af hjemløshed flyttet sig fra et udtryk for en materiel fattigdom til et udtryk for "ny fattigdom", hvor ensomhed og mangel på netværk anses for nogle af de primære problemer i forbindelse med tilstanden. Dette skift har medført, at en løsning af problemet gennem overførselsindkomster er blevet erstattet af indsatser for at styrke de personlige netværk (Villadsen, 2004). Bofællesskaber, opgangs-fællesskaber, skurvogne, væresteder osv. er blevet afprøvet i mange forsøgsprojekter og støttet gennem adskillige puljer (Jensen m.fl., 1996; Rådet for Socialt Udsatte, 2003; Bømler, 1996) og senere indført overalt i landet. Også aktivering har for denne gruppe været anskuet som et middel til at skabe netværk – til at reintegrere personer i et netværk – og ofte sigtede man på netværk af lokal karakter. Støtte og kontaktpersonordningen for sindslidende er blevet fulgt op af en forsøgsordning for hjemløse (Gamst, 2003). Også uden for Danmark er et begreb som "supported housing" almindeligt (Edgar et al., 2000).

I begyndelsen af 1990'erne diskuterede man, om "subkulturer" kunne fastholde en person i hjemløshed. To rapporter fra Socialforskningsinstituttet om hhv. hjemløse og gadebørn, som bl.a. fokuserede på dette tema, fandt dog snarere, at de fællesskaber, som fandtes i hjemløshedsmiljøerne, handlede om misbrug og småkriminalitet, og at de ikke rakte videre. (Juul & Ertmann, 1991; Jensen m.fl., 1996).

I denne undersøgelse er der taget udgangspunkt i, at en måde at

komme ud af hjemløshed på er at være/blive integreret i et personligt netværk. I hvert fald må fraværet af et netværk tages som en indikator på en social udstødelse, der er en del af hjemløsheden. Vi skal i dette kapitel derfor se på, hvilken rolle netværk har spillet, og hvilken rolle det spiller i dag for de tidligere brugere, dels når det drejer sig om at udløse hjemløshed, dels når det drejer sig om den aktuelle situation. Desuden vil vi se på, hvilke netværksrelaterede indsatser der er blevet iværksat over for dem. Til sidst forsøger vi at identificere de faktorer – herunder indsatser af forskellig karakter – som lader til at have indflydelse på oplevelsen af at være alene.

NETVÆRKSRELATEREDE ÅRSAGER

Brudte netværk kan være en udløsende grund til at søge ind på en hjemløshedsinstitution. Den vigtigste er et opløst parforhold, men også uoverensstemmelser eller konflikter med den familie eller de venner, som man har kunnet bo midlertidigt hos, har spillet ind.

Tabel 7.1

Andelen af de tidligere brugere, som har nævnt netværksrelaterede årsager til at henvende sig på en institution, særskilt for institutionstype. Procent.

	Tidligere familie-institution	Tidligere forsorgshjem/herberg	P=	Samtlige
Opløst parforhold	58	35	<0,001	40
Kunne ikke mere bo hos familie	26	21	0,17	22
Kunne ikke mere bo hos venner	19	20	0,88	20
Vold fra partner eller andet familie-medlem	34	8	<0,001	13
Netværksrelaterede problemer i alt	80	51	<0,001	56
Antal	158	684		842

De tre førstnævnte forklaringer – det opløste parforhold, og at man ikke længere kunne bo hos venner og familie – har i kapitel 5 også optrådt som boligrelaterede problemer, da de både kan ses som en indikator på et boligproblem og på et netværksproblem. Det er især de tidligere brugere af familieinstitutionerne, hvoraf stort set alle er kvinder, der nævner opløst parforhold og vold, mens de andre årsager nævnes lige hyppigt af de to grupper. Det er værd at hæfte sig ved, hvor mange der nævner vold, selvom der her ikke er tale om egentlige kvindekrisecentre. Alt i alt er der tale om

en gruppe på 56 pct., som har problemer med netværket som årsag til hjemløshed, og der er væsentligt flere kvinder (73 pct.) end mænd (50 pct.).

I resten af kapitlet skal vi se på, hvorledes de tidligere brugere er stillet på interviewtidspunktet i begyndelsen af 2004 med hensyn til netværk.

HUSSTAND OG NETVÆRK UDEN FOR HUSSTANDEN

Langt de fleste bor som nævnt i egen bolig på interviewtidspunktet, og af disse er tæt ved 60 pct. aleneboende – 73 pct. af mændene, men kun 29 pct. af kvinderne – ikke fordi kvinderne i særlig høj grad bor sammen med en partner, men fordi de bor alene med børn. Over en tredjedel er således enlige forsørgere.

Tabel 7.2

Andelen blandt tidligere brugere med egen bolig på interviewtidspunktet fordelt på husstandstype i 2004, særskilt for forskellige grupper. Procent.

	Bor alene	Bor alene med børn	Bor med ægte- fælle/ part- ner	Bor med part- ner og børn	Bor med andre	I alt	Antal
Mænd	72	2	14	9	2	99	424
Kvinder	28	37	15	17	2	99	225
Under 30 år	25	29	14	29	4	101	56
30-39 år	35	26	15	20	4	100	191
40-49 år	65	11	15	7	2	100	233
50 år eller derover	83	2	14	1	1	101	169
Danskere	62	11	17	9	2	101	522
Indvandrere/efterkommere	39	29	7	21	3	99	126
Samtlige i egen bolig	57	14	15	11	2	99	649

Anm.: P(Køn)<0,001. P(Alder)<0,001. P(Etnicitet)<0,001.

Det er i høj grad mænd, ældre og danskere, som bor alene. Der er simpelthen meget få mænd, som bor sammen med egne børn. Det er kun blandt de helt unge, at en større andel (43 pct.) bor sammen med en partner, og fra 40-årsalderen falder andelen til 22 pct. Der er næsten ingen, som bor sammen med andre end børn og partner. Man får alt i alt et

indtryk af en gruppe mennesker, som ikke har haft held – eller lyst – til at etablere sig i et parforhold.

Vi har allerede været inde på, hvad de tidligere brugere nævner som deres største aktuelle problem. Her skal vi se på, om det, at man er kommet i egen bolig og bor i et parforhold, betyder, at man har færre eller andre problemer end dem, der lever som enlige eller som eneforsørgere?

Tabel 7.3

De tidligere brugere, som bor i egen bolig, fordelt på deres største aktuelle problem, særskilt for husstandens sammensætning 2004. Procent.

	Bor alene	Bor med børn	Bor med part- ner	Bor med part- ner og børn	Bor med andre	Samt- lige
Ingen problemer	30	22	43	41	17	31
Bedre (beliggende) bolig	7	19	1	17	6	9
Økonomien	17	28	12	12	11	17
Arbejdsløshed	5	5	4	4	6	5
Misbrug	7	0	5	0	28	6
Helbred	17	8	22	10	11	16
Parforhold, børn, ensomhed	6	5	5	9	6	7
Andet	6	9	4	5	17	7
Uoplyst/ved ikke	5	3	3	1	0	4
I alt	100	99	99	99	102	102
Antal	405	96	99	74	18	692

Anm.: $P < 0,001$.

Gruppen, som bor med andre end børn eller partner, er så lille, at vi ikke vil kommentere yderligere på den. Der er som ventet færrest problemer blandt dem, der bor med en partner – med eller uden børn. Flest med problemer findes i gruppen af enlige forsørgere, hvor det især er økonomien, der nævnes. Det understøttes af resultaterne i det foregående kapitel, hvor det blev vist, at de enlige forsørgere på flere punkter er de dårligst stillede. Bortset herfra er det dårlige helbred et problem for relativt mange især blandt de enlige og dem, der har en partner, men ingen børn. Sandsynligvis er alderen her en forklaring.

I hvilket omfang er der så et netværk *uden for husstanden*, som man omgås og eventuelt kan trække på i krisesituationer? Selve det at have venner og familie og omgås dem siger ikke noget om netværkets intensitet og kvalitet. Derfor har vi også spurgt, om man kan henvende sig med problemer til familie og venner.

Langt de fleste såvel mænd som kvinder har familie og venner,

mens kun en mindre gruppe har mindreårige børn, som de ikke bor sammen med. Det er – ikke overraskende – lidt flere mænd end kvinder. Vi ved ikke, hvorfor de ikke bor sammen med deres børn, men må gå ud fra, at det især for mændenes vedkommende drejer sig om samkvemsbørn, men at der i gruppen også kan være børn, som er fjernet fra hjemmet. Det gør ingen forskel, om man bor alene eller sammen med andre, men der er relativt mange (en tredjedel) blandt dem, som bor hos venner, familie eller til fremleje, som har børn uden for husstanden. Hvad den nærmere sammenhæng er, er svært at sige, men det er i hvert fald en boligform, som vanskeliggør, at man har sine børn hos sig. Den personlige kontakt til disse børn er væsentligt mere udbredt blandt kvinderne end blandt mændene.

Tabel 7.4

Andelen blandt de tidligere brugere fordelt på netværk uden for husstanden, særskilt for mænd og kvinder og kontakthyppeghed. 2004. Procent.

	Med netværk		Talte i telefon med dem i sidste uge		P	Var sammen med dem i de sidste 14 dage		P=
	Mænd	Kvin-der	Mænd	Kvin-der		Mænd	Kvin-der	
Har børn	25	19	51	68	0,05	38	60	<0,01
Har anden familie	88	88	57	81	<0,001	36	53	<0,001
Har venner	86	88	74	87		80	83	
Antal	594	248	-	-		-	-	

Anm.: Andelen er beregnet på basis af dem, som har det pågældende netværk.

Det store flertal har anden familie uden for husstanden, kvinder og mænd lige hyppigt, og her spiller den nuværende boligform, eller om man bor alene, ingen rolle. Derimod er der ret stor forskel på danskere og ikke-danskere, idet 90 pct. af danskerne mod kun 70 pct. af indvandrere og efterkommere har anden familie.

Kontakten til denne anden familie er meget mere udbredt blandt kvinderne end blandt mændene. Og de mange mænd, som ikke har hyppig kontakt med familien, har for en stor gruppes vedkommende meget sjældent kontakt: Lidt under 45 pct. af mændene (med anden familie) svarer således, at de aldrig har kontakt med familie, eller at det er længere tid siden end fire uger, at de har haft det. For kvindernes vedkommende drejer det sig om lidt over 25 pct. Så enten har man hyppig kontakt, eller også har man meget sjældent eller aldrig kontakt. Den hyppige kontakt

forekommer noget oftere blandt danskere end blandt ikke-danskere og blandt dem, som bor sammen med andre, end blandt dem, der bor alene. Det er altså ikke således, at netværket uden for husstanden kompenserer for det at bo alene.

Svagest er kontakten til anden familie blandt dem, der bor på en form for institution – en fjerdedel har haft kontakt inden for den sidste uge, men lidt over halvdelen oplyser, at det er mere end fire uger siden, eller at de aldrig har kontakt med anden familie.

Venner er et uklart begreb. Det kan fx afgrænses til personer, man kan søge hjælp hos, eller med hvem man kan tale fortroligt, eller som man har kendt en stor del af sit liv. Dertil kommer, at der er social status knyttet til det at have venner. At vedgå, at man ingen venner har, kan godt opfattes som et nederlag. Vi valgte ikke desto mindre at spørge de tidligere brugere, om de har venner, og at overlade til dem selv at bestemme, hvad der skal forstås ved en ven. Det fremgår da også, at langt de fleste har venner, og at der her ikke er forskel på mænd og kvinder. Her er ingen forskel på danskere og ikke-danskere eller på, om man bor alene eller sammen med andre. Derimod er de nuværende beboere på en boform lidt dårligere stillet – dog ikke dårligere, end at 78 pct. af gruppen har venner. Det springer i øjnene, at kontakthypigheden til venner er væsentligt højere end til familien, både den telefoniske og den personlige kontakt. Kvinderne er kun flittigere med hensyn til telefonen, og ikke når det drejer sig om den personlige kontakt. Også her er der væsentligt færre (under halvdelen) blandt nuværende beboere i en boform, som har talt med venner i telefonen inden for den sidste uge.

Endelig skal det nævnes, at opholdslængden på institutionen i 1997 ikke har sammenhæng med nogle af disse netværksspørgsmål. Det er altså ikke således, at de, der har opholdt sig længe på en institution i 1997, mindre hyppigt har venner og familie og kontakt med disse.

Kan familie og venner også opfattes som en ressource, som man kan trække på? Det forsøgte vi at belyse gennem et spørgsmål om, hvorvidt interviewpersonerne kan tale med venner og familie om problemer, og hvem de ellers ville kunne henvende sig til.

Langt de fleste kan tale med familie og venner om eventuelle problemer, men det er formentlig for de fleste også én af definitionerne på, at det drejer sig om venner. Det gælder i højere grad for kvinderne end for mændene. En tredjedel ville ikke henvende sig til andre. Men det er jo ikke ensbetydende med, at der er konkret hjælp at finde i netværket til andet end netop at læse problemer af på. Og det er jo heller ikke så dårligt

Tabel 7.5

De tidligere brugere fordelt på, hvem de kan henvende sig til med problemer, særskilt for mænd og kvinder. 2004. Procent.

	Mænd	Kvinder	Samtlige
Kan tale med familie/venner om problemer	76	89	80
Hvem ellers?			
Ingen	35	29	33
Læge/psykolog	18	28	21
Kommunal ansat	15	19	16
Støtte/kontaktperson	12	10	11
Medarbejder på forsorgshjem/herberg	10	4	8
Privat rådgivning/selvhjælp/cirkler	6	6	6
Præst	4	5	4
Medarbejder fra værested o.l.	4	4	4
Medarbejder i distriktpsykiatri	3	3	3
Boligsocial medarbejder	2	2	2
Ejendomsfunktionær	1	2	1
Andet	3	4	3
Antal	594	248	842

Anm.: Der kan afgives flere svar. P(Familie/venner)<0,001. P(Ingen)=0,05. P(Læge/psykolog)<0,001.

endda. Da vi ikke har præciseret, hvilke problemer det kan dreje sig om, må tabellen fortolkes med forsigtighed. Man kan jo ikke forvente, at en boligsocial medarbejder fx skal tage sig af et helbredsproblem. Her er det klart, at man vil henvende sig til en person fra sundhedssektoren, en mulighed, som kvinderne nævner lidt oftere end mændene. Kommunalt ansatte medarbejdere kan være ansat inden for mange sektorer, skole såvel som plejehjem og en socialforvaltning. Igen ved vi ikke, hvilke problemer svarpersonerne har tænkt på, da de svarede. Støtte-kontaktpersoner spiller en vis rolle, mens de øvrige kategorier nævnes af meget få. Det betyder jo ikke, at de ikke udgør en relevant ressource – blot ikke som problemløser i forhold til de problemer, som har været i svarpersonernes tanker. Oversigten siger således mest noget om, hvor støtten især er at finde, nemlig i det personlige netværk. Om de så kan løse problemerne, er en hel anden ting.

Som det er fremgået her, er det et lille mindretal blandt de tidligere brugere, som ikke har et netværk at kontakte og trække på, og dette mindretal findes noget hyppigere blandt dem, som på interviewtidspunktet bor i en boform, end blandt dem, som er kommet til at bo i egen bolig.

En anden måde at få karakteriseret vennerne på er, hvor de stam-

mer fra. Har man kendt dem altid, hører de til i et institutions/hjemløshedsmiljø, eller har man fået dem gennem sit arbejds- og fritidsliv?

Tabel 7.6

De tidligere brugere fordelt på, hvorfra deres venner stammer. Procent.

Venner stammer fra:	Samtlige (med venner)
Nabolaget	36
Barndom/ungdom	34
Job	24
Herberg osv.	16
Fritidsaktiviteter	13
Varmestuer o.l.	9
Behandling eller efterbehandling	8
Aktiveringskurser	5
Andet	22
Antal	727

Anm.: Der kan afgives flere svar.

Det er almindeligt at have venner fra nabolaget, barndommen og ungdommen og jobbet. Men nogle har også fundet venner fra tilværelsen som hjemløs på herberger, varmemstuer samt fra deltagelse i behandling og kurser. Mænd og kvinder adskiller sig her ikke fra hinanden. Hertil skal føjes, at lidt over en tredjedel af samtlige tidligere brugere siger, at de har fået venner blandt personalet på et herberg/forsorgshjem/krisecenter – samt at dette især gælder dem, som har været på et forsorgshjem og herberg, og langt færre af kvinderne fra en familieinstitution. På den ene side er det en sårbar position at være i at finde sine venner blandt medarbejderne. På den anden side siger det noget uhyre positivt om medarbejderne og deres evne til at være i en personlig kontakt med brugerne. Det er langt fra sikkert, at medarbejderne også opfatter brugerne som venner.

SAMMENLIGNING MED HELE BEFOLKNINGEN

Det er først muligt at svare udtømmende på spørgsmålet om de tidligere brugeres netværk, hvis det kan sættes i relation til noget “normalt”, dvs. til, hvordan situationen er for “andre” på dette punkt. Til sammenligning har vi udvalgt nogle af oplysningerne om netværk og sammenholdt dem med tilsvarende oplysninger for hele befolkningen (20-66 år) fra undersøgelsen af befolkningens levkår fra 2000.

Tabel 7.7

De tidligere brugere og hele befolkningen (20-66 år) i 2000, fordelt på forekomsten af familie og venner uden for husstanden. Procent.

	De tidligere brugere	Hele befolkningen 20-66 år ¹	P=
Har familie uden for husstanden	88	100	<0,001
Har venner	86	98	<0,001
Antal	842	4.137	

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

Der er umiddelbart en klar forskel på forekomsten af netværk blandt de tidligere brugere og i hele befolkningen, men forskellen øges, når vi ser på hyppigheden af den personlige kontakt og på, om man kan henvende sig til familie og venner, hvis man har problemer.

Tabel 7.8

De tidligere brugeres og hele befolkningens (20-66 år) venner og familie i 2000, fordelt på hyppigheden af kontakt med disse. Procent.

	De tidligere brugere	Antal	Hele befolkningen 20-66 år	Antal	P=
Kontakt til anden familie i sidste uge	41	744	66	4.132	<0,001
Kontakt til venner i sidste uge	81	733	82	4.064	0,5
Tale med venner/familie om personlige problemer	80	727	98	4.039	<0,001
Venner fra barndom/ungdom	30	727	86	3.691	<0,001
Venner fra job	24	727	72	4.059	<0,001
Venner blandt naboer/fra nabolaget	36	727	57	4.061	<0,001

Kontakten til familie er sjældnere forekommende blandt de tidligere brugere end i befolkningen som helhed. Derimod er kontakten til vennerne den samme. Men vennerne har de ikke de samme steder fra som hele befolkningen. Især er der relativt få med venner fra barndom og ungdom og ligeledes fra job og nabolag. Det er svært med denne undersøgelsesmetode at komme dybt ned i, hvad det er for venskaber, det så drejer sig om. Der er også færre blandt de tidligere brugere, som kan tale med venner og

familie om deres problemer, men det er dog en anseelig andel. Men som vi tidligere har været inde på, kan det være, at henvendelsen ikke fører til så meget andet end sympati, hvis vennerne er lige så ressourcesvage som den, der har problemet.

AT VÆRE UØNSKET ALENE

Fordi man bor alene, behøver man jo ikke være uden netværk endsige føle sig alene. Men det er der faktisk mange af de tidligere brugere, der gør. Knap halvdelen af samtlige tidligere brugere og lidt over 50 pct. af dem, som bor alene, mod knap 40 pct. af dem, som bor sammen med andre, svarer ja til et spørgsmål om, hvorvidt de nogle gange føler sig alene og hellere ville være sammen med andre. Lidt flere kvinder end mænd føler sig alene, mens der ikke er forskel på danskere og indvandrere og efterkommere. Den kobling, som ofte foretages mellem hjemløshed og ensomhed, er altså ikke helt forkert. Alt i alt drejer det sig om 215 personer, som både bor alene og føler sig alene svarende til knap en tredjedel af dem, som bor i egen bolig. Fokuserer vi på dem, som ofte føler sig uønsket alene, drejer det sig om 15 pct. Der er overraskende nok ikke nogen stærk sammenhæng mellem det at føle sig alene og så kontakten til et netværk. Hverken kontakten til venner eller familie spiller en rolle for følelsen af ensomhed. Et resultat, som det er vanskeligt at fortolke.

Tabel 7.9

De tidligere brugere fordelt på, hvor ofte de føler sig uønsket alene, særskilt for grupper med hyppig og knap så hyppig kontakt til hhv. familie og venner. Procent.

Føler sig uønsket alene:	Havde kontakt til venner i sidste uge	Ingen venner eller havde kontakt sjældnere end sidste 2 uger	Havde kontakt til familie i sidste uge	Ingen familie eller havde kontakt sjældnere end sidste 2 uger
Sjældent/aldrig	64	56	61	61
Af og til	21	20	22	20
Ofte	14	24	16	18
Ved ikke	0,6	0	1	1
I alt	100	100	100	100
Antal	653	195	490	434

Anm.: P=0,1.

I Levekårsundersøgelsen er det samme spørgsmål blevet stillet til hele den danske befolkning (20-66 år), og her er det kun en tredjedel, som svarer, at de nogle gange er uønsket alene, og kun 4 pct., som ofte er uønsket alene. Ensomhed målt ved at være uønsket alene er således mere udbredt blandt de tidligere brugere end i hele befolkningen og blandt såvel mænd som kvinder.

Tabel 7.10

De tidligere brugere og hele befolkningen (20-66 år) i 2000, fordelt på, hvor ofte de føler sig uønsket alene, særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Føler sig uønsket alene	Tidligere brugere, mænd	Hele befolkningen (20-66) ¹ , mænd	Tidligere brugere, kvinder	Hele befolkningen (20-66) ² , kvinder
Aldrig/sjældent	62	83	57	80
Af og til	19	13	26	16
Ofte	17	4	15	4
Ved ikke	2	2	-	-
I alt	100	100	100	100
Antal	591	246	2.110	2.020

1. Levekårsundersøgelsen 2000.

2. Levekårsundersøgelsen 2000.

Anm.: P(Mænd)<0,001. P(kvinder)<0,001.

NETVÆRKSINDSATSER

I dette afsnit vil vi belyse, hvilke former for netværksindsatser de tidligere brugere har mødt. Med netværksindsatser tænkes her på forskellige offentlige eller frivillige tiltag såsom støtte/kontaktperson, kontakt med en efterforsorgsmedarbejder efter udflytningen fra en hjemløshedsinstitution samt væresteder og varmestuer. Vi har også spurgt, om disse indsatser ifølge deres egen vurdering har hjulpet dem. Til sidst i kapitlet vil vi se på, hvilken betydning indsatserne har, når der også tages hensyn til en række andre faktorer.

Vi har tidligere nævnt, at vi ikke ved, hvornår de tidligere brugere har mødt disse indsatser. Men den egentlige støtte/kontaktpersonordning blev først indført som en permanent ordning i 1998 (Lov om social service § 80), og kontakt til en forsorgsmedarbejder forudsætter, at man har været på en institution af en art. Varmestuer og caféer har eksisteret i årevis, men udbygningen af dem begyndte at tage rigtig fart først i 1990'erne.

Vi har lige omtalt, at ca. en fjerdedel af de tidligere forsorgshjem- og herbergsbrugere siger, at de har fået en ven blandt personalet – mens det kun gælder for en tiendedel af dem, som kommer fra en familieinstitution. Det kan diskuteres, om det kan kaldes en indsats, og om den er tilsigtet, men den er i hvert fald med til at afhjælpe mangel på netværk.

Tabel 7.11

De tidligere brugere fordelt på netværksindsatser, særskilt for institutions-type. Procent.

	Tidligere familiein- stitution	Tidligere forsorgs- hjem/her- berg	Samtlige	P=
Venner blandt personalet på institu- tion	10	30	26	<0,001
Støtte/kontaktperson	25	39	38	<0,001
Kontakt med forsorgsmedarbejder efter fraflytning	14	23	21	<0,001
Kommer på varmestue/værested	8	44	37	<0,001
Antal	158	684	842	

De tidligere brugere af forsorgshjem/herberger har i noget større omfang haft brug for eller fået tilbudt netværkstøtte end dem fra familieinstitutionerne. Dog har en fjerdedel af disse haft en støtte og kontaktperson. Vi ved ikke, hvad interviewpersonerne har forstået ved dette begreb, men sandsynligvis skjuler der sig her både støtte/kontaktpersoner i teknisk forstand, bostøtte efter servicelovens § 73, og evt. anden støtte fra socialforvaltningen fx i relation til et barn. Der er på dette punkt stor forskel på dem, som nu bor i egen bolig, og dem, som fortsat bor i en boform. Det er kun en tredjedel af dem, som nu bor i egen bolig, mod to tredjedele af dem, der fortsat bor på en institution, som svarer ja til, at de har haft kontakt til en støtte/kontaktperson. Støtten er givet lige hyppigt til personer, som nu bor alene, og som bor sammen med andre. Der er lidt flere (56 pct.), som føler sig uønsket alene blandt dem, som har haft dette tilbud, end blandt dem, som ikke har (42 pct.). Dette kan enten opfattes som, at tilbuddet gives der, hvor behovet også er størst, eller at det ikke hjælper.

Det er ikke sikkert, at brugerne kan skelne dette tilbud om støtte/kontaktperson fra fx en medarbejder, som har hjulpet i en periode efter udløsningen, hvad kun en femtedel har oplevet. Denne form for støtte er

givet lige hyppigt til dem, der nu bor i egen bolig, og til dem, der ikke gør. Og den er givet lige hyppigt til dem, som føler sig uønsket alene, og til dem, som ikke gør.

Især når det drejer sig om benyttelse af varmestuer, er forskellen på de tidligere brugere voldsomt stor. Det spiller også en rolle, hvordan man bor nu: En tredjedel af dem, som nu er kommet i egen bolig, benytter eller har benyttet en varmestue mod lidt over halvdelen af dem uden egen bolig, som bor i en boform eller hos venner, familie eller til fremleje. Som vi har set, bor kvinderne fra familieinstitutionerne i større omfang i egen bolig og sammen med andre – især børn – og opsøger måske derfor ikke det fællesskab, der kan findes via varmestuer. Også blandt brugerne af varmestuer er der lidt flere, som af og til føler sig uønsket alene, end der er blandt dem, der ikke kommer der.

Disse netværksindsatser er brugerne glade for. Af dem, som har modtaget dem, mener ca. 80 pct., at de har hjulpet dem. Netværksindsatsernes betydning i forbindelse med at afhjælpe ensomhed indgår i den efterfølgende regressionsanalyse.

FAKTORER, SOM PÅVIRKER OPLEVELSEN AF AT VÆRE UØNSKET ALENE

Oplevet ensomhed præger de tidligere brugere i relativt høj grad, og denne ensomhedsfølelse afspejler til en vis grad netværksressourcer forstået som forekomsten af og kontakt til venner. I regressionsanalysen har vi derfor valgt selvrapporteret ensomhedsfølelse som afhængig variabel. Gennem regressionsanalysen kan vi undersøge, hvilke variable, både netværksrelaterede og andre, der har en selvstændig sammenhæng med selvrapporteret ensomhed.

Den afhængige variabel kan antage fire mulige tilstande ud fra svarene fra de 842 interviewpersoner. Disse fire tilstande går på, hvor ofte interviewpersonen føler sig alene, selvom vedkommende hellere ville være sammen med andre. Svarmulighederne og antallet, der har svaret, er ud fra surveyundersøgelsen følgende:

- Aldrig: 434 personer
- Sjældent: 74 personer
- Nogle gange: 174 personer
- Ofte: 138 personer

Da svarmulighederne kan rangordnes, har vi valgt at benytte en ordnet probit regressionsanalyse, jf. præsentationen i kapitel 2.

De uafhængige variable bliver i lighed med regressionsanalyserne i de foregående kapitler inddelt i følgende grupper:

1. Socioøkonomiske
2. Årsager til hjemløshed
3. Netværksrelaterede indsatser

De socioøkonomiske variable er præsenteret i regressionsafsnittene i de foregående kapitler. Vi har dog valgt at lave en væsentlig udskiftning. I stedet for den disponible indkomst efter skat og renter har vi valgt at bruge afsavn som en indikator for økonomisk formåen. Afsavnsvariablen er den afhængige variabel i regressionsanalysen i det foregående kapitel. Som vist dér er sammenhængen mellem indkomst og afsavn ikke markant. Spørgsmålene om, hvilke materielle og immaterielle afsavn som interviewpersonerne har måttet acceptere, kan derfor siges på en langt mere direkte måde at afspejle en økonomisk nød, der kan være relateret til en ensomhedsfølelse.

De netværksbaserede indsatser er præsenteret i afsnittet ovenfor. Derudover er det en lang række indsatser fra det offentlige, fra private og fra frivillige organisationer, fx kirkelige organisationer mv. Derudover har vi testet for opholdslængde på institution i 1997 og antal domme.

Med undtagelse af afsavnsvariablen er de anvendte variable dummykodet, jf. præsentationerne af regressionsanalyserne i de to foregående kapitler. Afsavnsvariablen er en diskret skala, der går fra 0 (ingen afsavn) til 14 (alle 14 mulige afsavn).

I lighed med de øvrige regressionsanalyser er der anvendt en forlæns modelsøgning. Ved inddragelsen af de beskrevne variable og den anvendte metode, er den endelige model præsenteret i tabel 7.12.

I tabel 7.12 præsenteres koefficienter og standardfejl for regressionsanalysen. I lighed med de øvrige regressioner udtaler dummyvariablenes værdi sig i forhold til referenceværdien. Jo større værdi, jo større er effekten af den pågældende variabel. En positiv værdi betyder, at den pågældende faktor bidrager til en højere grad af ensomhedsfølelse hos de tidligere brugere, mens en negativ værdi bidrager til en mindre grad af ensomhedsfølelse. For eksempel ses det, at hjemmeboende barn har en værdi på -0,324. Det betyder, at det at tilhøre kategorien hjemmeboende barn medfører en mindre grad af ensomhedsfølelse. Afsavnsvariablene i

Tabel 7.12

Regressionsanalyse af ensomhedsfølelse.

Ensomhed	Koefficienter		Standardfejl
Afsavn (0-14)	0,239	***	0,072
Afsavn i anden potens	-0,034	**	0,014
Afsavn i tredje potens	0,00174	**	0,00075
Hjemmeboende barn/børn	-0,324	***	0,115
Alkohol	-0,257	***	0,095
Stofmisbrug	0,269	**	0,132
Fysisk/psykisk sygdom	0,240	**	0,112
Vold	0,222	*	0,129
Nervøsitet	-0,053		0,190
Kombi: Nervøsitet og alkohol	0,583	**	0,257
Kombi: Stofmisbrug og sygdom	-0,609	***	0,226
Kontaktperson	0,189	**	0,089
Ingen psykiatrisk behandling	Reference		Reference
Psykiatrisk behandling: Indlagt	0,258	**	0,113
Psykiatrisk behandling: Ambulant	0,269	*	0,143
Psykiatrisk behandling: Begge	0,189		0,164

Anm.: *P<0,1; **P<0,05; ***P<0,01. LR chi2(15) = 125,96. Antal observationer: 817.
 Ensomhedsfølelse målt på en diskret skala fra 1 – aldrig ensom til 4 – ofte ensom.

anden og tredje potens er tekniske variable, der gør det muligt at modellere ikke lineære sammenhænge mellem afsavn og ensomhed.

Ud fra ovenstående tabel og det analyseforløb, der har ledt op til modellen præsenteret i tabellen, kan vi drage følgende konklusioner om, hvad der har en sammenhæng med lavere grad af ensomhedsfølelse:

- Hjemmeboende børn
- Alkoholproblemer som oprindelig årsag til hjemløshed
- Stofmisbrug kombineret med fysisk eller psykisk sygdom som årsag til hjemløshed

Følgende kan konkluderes med hensyn til, hvad der har en sammenhæng med øget ensomhedsfølelse:

- Mange afsavn
- Stofmisbrug som årsag til hjemløshed
- Vold som årsag til hjemløshed
- Fysisk eller psykisk sygdom som årsag til hjemløshed

- Nervøsitet ved at bo alene kombineret med alkoholproblemer som årsag til hjemløshed
- At have fået tildelt en kontaktperson og/eller psykiatrisk behandling (indlæggelse og ambulant)

Følgende forhold har vist sig ikke at have en signifikant sammenhæng med ensomhedsfølelse:

- Køn
- Arbejdsmarkedsstatus
- Uddannelse
- Civilstatus
- Alder
- Etnicitet
- Offentlig og privat gæld som årsag til hjemløshed
- Konkurs som årsag
- Opløst parforhold som årsag
- Nervøsitet ved at bo alene isoleret set som årsag
- Manglende huslejebetaling som årsag
- Udskrevet fra hospital eller fængsel som årsag
- Ikke mere bo hos venner eller familie som årsag
- At have fået tilbudt andre netværksindsatser end de to beskrevet ovenfor, herunder også venskab med en medarbejder fra forsorgshjemmet
- Institutionstype
- Varighed og antal af institutionsophold

Det følgende vil indeholde en tolkning af de faktorer, der enten har en positiv eller negativ sammenhæng med ensomhedsfølelse.

Socioøkonomiske faktorer

Afsavn og hjemmeboende barn/børn er de eneste faktorer, der er kommet med i den endelige model fra gruppen af socioøkonomiske faktorer. Afsavnsvariablen er højsignifikant, hvilket gør variablen troværdig, og den udviser en forholdsvis markant sammenhæng med ensomhedsfølelse. Analysen afdækker her en utvetydig og kraftig sammenhæng mellem manglende økonomisk formåen og ensomhedsfølelse, også når der er kontrolleret for andre faktorer, der kan påvirke ensomhedsfølelsen. Hjemmeboende barn/børn medfører en mindre ensomhedsfølelse end ikke at have

hjemmeboende børn. De, som har hjemmeboende barn/børn, lider i gennemsnit et afsavn mere end dem uden hjemmeboende børn, men er alligevel mindre ensomme, selvom antallet af afsavn er forbundet med højere grad af ensomhed. Både tilknytning til arbejdsmarkedet og uddannelse viser sig ikke at have en signifikant effekt på ensomhedsfølelsen. De faktorer, der viser sig at være signifikante i forhold til ensomhedsfølelse, er dem, der afspejler muligheden for deltagelse i samlivet med andre mennesker. Denne mulighed afhænger af økonomisk formåen og kontakt med ens børn. Analysen påpeger således en klar sammenhæng mellem fattigdom og ensomhedsfølelse samt mulighed for nærvær med ens børn hos de tidligere brugere.

Selvom afsavnene bliver delt op i materielle afsavn (fx afståen fra dagligvarer, reparationer, regninger, frisør mv.) og immaterielle afsavn (fx besøge venner, give gaver, fritidsinteresser mv.), så er sammenhængen med ensomhedsfølelse næsten uændret. En faktoranalyse af, hvilke afsavn de tidligere brugere lider, viser, at det både er materielle og immaterielle goder, der bliver valgt fra. Denne analyse viser også, at manglende muligheder for at deltage i aktiviteter på lige fod med andre og for at opretholde en levestandard på højde med det omgivende samfund medfører en isolation af de tidligere brugere med en tilhørende øget ensomhedsfølelse. I lighed med de øvrige kapitler vil der i slutningen af dette kapitel være en grafisk præsentation af sammenhængen mellem antal afsavn og sandsynligheden for ofte at føle sig ensom for forskellige typer af tidligere brugere.

Årsager til hjemløshed

De udløsende faktorer, der lå bag henvendelsen til en § 105-institution, peger i forskellige retninger. De, der angiver alkohol som udløsende faktor for hjemløshed, har en mindre ensomhedsfølelse end dem, der ikke angiver alkohol som udløsende faktor. Stofmisbrug, fysisk/psykisk sygdom samt vold som årsag til hjemløshed er forbundet med større ensomhedsfølelse. Nervøsitet er ikke signifikant.¹ Selvom alkohol er forbundet med mindre ensomhedsfølelse, og nervøsitet ikke er signifikant, så er den kombinerede effekt, dvs. for dem, der har angivet begge årsager, forbundet med

1. Nervøsitet er alligevel medtaget i tabel 7.12, da den indgår i kombination med alkohol som årsag. Ifølge det hierarkiske princip i modelopbygning skal hovedeffekterne altid medtages sammen med de kombinerede effekter (Kreiner, 1999).

større ensomhedsfølelse. Alkoholproblemer alene er forbundet med mindre ensomhed, mens stofmisbrug er forbundet med større ensomhedsproblemer. Der findes også en kombineret effekt mellem dem, der har angivet både stofmisbrug og sygdom som årsager til hjemløsheden. Selvom begge årsager isoleret set er forbundet med større ensomhedsfølelse, er den kombinerede effekt forbundet med mindre ensomhedsfølelse. De, der har angivet både stofmisbrug og sygdom, er hverken mere eller mindre ensomme end andre.

Netværksindsatser

Under indsatser er det kontaktperson og psykiatrisk behandling, der er signifikante faktorer. De, der har modtaget indsatserne, er mere ensomme. Som beskrevet i regressionsafsnittet i kapitel 5 er selektionsproblemet til stede. Det er ikke rimeligt at antage, at modtagelsen af de pågældende indsatser i sig selv gør modtageren mere ensom. Der er formentlig tale om, at de, der har fået en kontaktperson eller har fået psykiatrisk behandling, i forvejen er mere ensomme end andre. Derfor kan indsatsernes selvstændige effekt ikke måles. Ud fra analysen kan det siges, at en vurdering af ensomhed kan være et væsentligt element i beslutningen om tildeling af kontaktperson. Og at ensomhed er udtalt blandt dem, der modtager psykiatrisk behandling.

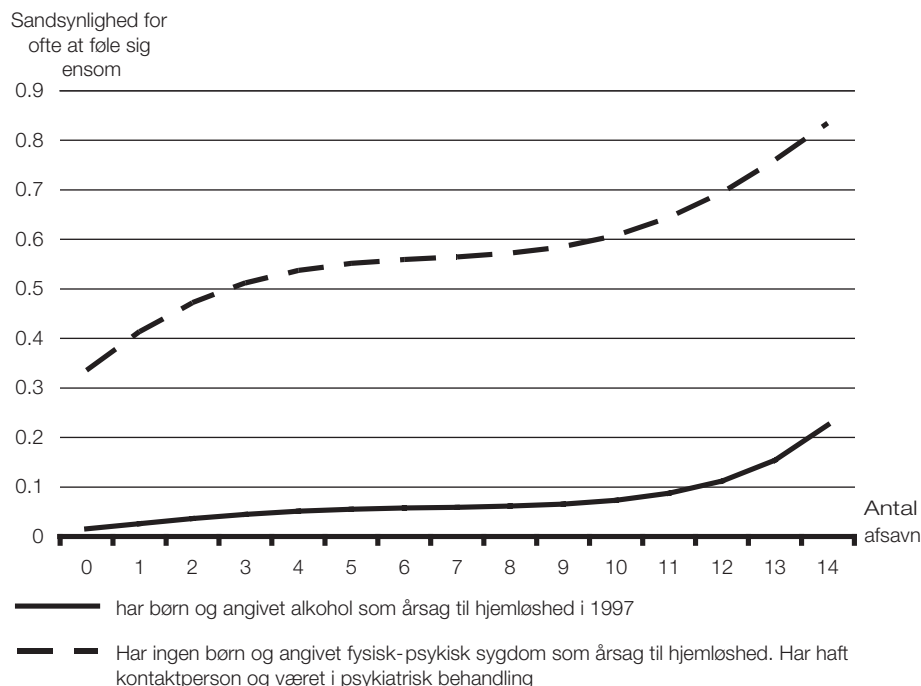
Persontyper

I lighed med de øvrige regressionsanalyser har vi lavet en grafisk illustration af ovenstående analyse. Ud fra analysen i tabel 7.12 har vi udvalgt to "typer" af brugere, der har hhv. størst og mindst sandsynlighed for *ofte* at føle sig ensom, for at illustrere, hvordan antallet af afsavn påvirker sandsynligheden. Sandsynligheden kan gå fra 0 til 1, hvor 0 kan tolkes som 0 pct. sandsynlighed for ofte at føle sig ensom, og hvor 1 kan tolkes som 100 pct. sandsynlighed for ofte at føle sig ensom.

Af figur 7.1 ses det, at en person, der har angivet alkohol som årsag til hjemløshed, har hjemmeboende børn og ikke lider nogen afsavn, har ca. 2 pct. sandsynlighed for ofte at føle sig ensom. I den anden ende af skalaen har en person, der har angivet fysisk eller psykisk sygdom som årsag til hjemløshed, ingen hjemmeboende børn har, har en kontaktperson, har været i psykiatrisk behandling og lider 14 afsavn, tæt på 83 pct. sandsynlighed for ofte at føle sig ensom.

Figur 7.1

Sammenhæng mellem årsager til hjemløshed, antal afsavn og sandsynlighed for ofte at føle sig ensom.

SAMMENFATNING

Vi har i denne undersøgelse taget udgangspunkt i, at en måde at “komme ud af hjemløshed” på er at være eller blive integreret i et personligt netværk. I hvert fald må fraværet af et netværk tages som en indikator på en social udstødelse, der er en del af hjemløsheden.

Brudte netværk kan være en udløsende grund til at søge ind på en hjemløshedsinstitution. Den vigtigste er et opløst parforhold, men også uoverensstemmelser eller konflikter med den familie eller de venner, som man har kunnet bo midlertidigt hos, har spillet ind.

Langt de fleste bor som nævnt i egen bolig på interviewtidspunktet, og af disse er tæt ved 60 pct. aleneboende – 73 pct. af mændene, men kun 29 pct. af kvinderne, og det er ikke, fordi kvinderne i særlig høj grad

bor sammen med en partner, men fordi de bor alene med børn. Over en tredjedel af de tidligere kvindelige brugere er således enlige forsørgere.

Flere af de tidligere kvindelige end mandlige brugere har hyppig kontakt med børn og familie uden for husstanden. Kontakten til anden familie og den telefoniske kontakt til venner er sjældnere forekommende blandt dem, som bor i en boform, end blandt andre.

Kontakten til familie forekommer sjældnere blandt de tidligere brugere end i hele befolkningen, hvorimod kontakten til vennerne er den samme. Men vennerne har de ikke de samme steder fra som hele befolkningen – især er der relativt få med venner fra barndom og ungdom, job og nabolag.

Ensomhed er generelt mere udbredt blandt de tidligere brugere end i hele befolkningen.

Det mest overraskende resultat af regressionsanalysen er den tætte forbindelse mellem afsavn i dagligdagen og sandsynligheden for at føle sig ensom. Sammenhængen afdækker en tæt sammenhæng mellem de økonomiske og netværksbaserede dimensioner af hjemløshed. De øvrige resultater er ikke så overraskende. Nær kontakt til børn medfører et fald i ensomhedsfølelsen. Erfaringer med stofmisbrug, vold og psykisk/fysisk sygdom udviser en sammenhæng med større ensomhed, mens erfaringer med alkoholmisbrug interessant nok viser en sammenhæng med mindre ensomhed. Tidligere brugere, der har haft en kontaktperson eller været i psykiatrisk behandling, er mere ensomme end andre. I lighed med de øvrige regressionsanalyser har vi ikke været i stand til at identificere nogen indsatser, der har formindsket nogle af de tidligere brugeres ensomhedsproblemer.

DE MEST UDSATTE

Der er bred enighed om, at der er en tæt sammenhæng mellem hjemløshed, misbrug samt helbredsproblemer. Craft-Rosenberg et al. beskriver, hvordan der i forskningen er konsensus om, at hjemløse oftere end befolkningen som helhed har alkoholproblemer, stofmisbrugsproblemer og lider af psykisk og/eller fysiske sygdomme (Craft-Rosenberg et al., 2000). Også i den europæiske og skandinaviske litteratur kan der findes eksempler, som bekræfter dette billede. I en tysk undersøgelse af 102 hjemløse blev 63 pct. af deltagerne diagnosticeret som værende alkoholafhængige. 62 pct. blev karakteriseret som havende helbredsproblemer (Salize et al., 2002). I Skandinavien opsummerer Järvinen sin gennemgang af den nordiske forskning om hjemløshed, misbrug og psykisk sygdom med følgende ord:

... andelen af “misbrugere” varierer mellem 30 pct. og 75 pct. i forskellige hjemløshedspopulationer, og majoriteten af disse misbrugere har alkoholproblemer. Andelen af narkotika- og blandedsmisbrugere er imidlertid relativ høj i de “nye” hjemløsheds-kategorier – kvinder og yngre hjemløse – hvilket kan tyde på, at narkotikaproblemerne er på vej ind på hjemløshedsinstitutionerne. Andelen af hjemløse med psykiske problemer varierer mellem 8 pct. og 22 pct. i forskellige undersøgelser, og det er, specielt i Danmark, en alment udbredt opfattelse, at andelen af psykisk syge

er øget blandt de hjemløse (Järvinen, 1992:45, vores oversættelse).

Brandt viste i sin undersøgelse fra 1992, at fire ud af fem brugere af § 105-institutionerne – mellem 18 og 35 år – var misbrugere af rusmidler, det være sig alkohol, nervemedicin eller hårde stoffer som morfinprodukter, amfetaminpræparater, LSD o.l. (Brandt, 1992: 97). 65 pct. af de 129 personer, som Brandt undersøgte, angav at have/have haft psykiske problemer i deres voksne liv, og 45 pct. oplyste, at de havde været indlagt en eller flere gange på en psykiatrisk afdeling. Nordentoft beskrev i 1994, hvordan 6 pct. af omtrent 1.600 psykiatriske patienter i København kunne karakteriseres som værende hjemløse (Nordentoft, 1994: 25). Et resultat fra Stax' (1999) registerundersøgelse var, at 40 pct. af de godt 1.000 mennesker, der blev registreret i forbindelse med deres ophold på en hjemløseinstitution i 1988-1989, kunne formodes på et tidspunkt at have haft et forbrug af euforiserende stoffer (Stax, 1999:18). En followup-undersøgelse blandt brugere af hjemløshedsinstitutioner placeret i Fyns Amt viste, at andelen af brugere med en psykotisk lidelse var på 11 pct. ud af i alt 94 personer i 1990, mens andelen var på 14 pct. ud af 94 personer i 1996. Undersøgelsen viste dog også, at der var sket et signifikant fald i andelen af personer med alkoholmisbrug i perioden fra 73 pct. i 1990 til 48 pct. i 1996 (Balsløv et al., 2000).

I en engelsk publikation om hjemløshed og helbreds vanskeligheder opsummeres de helbredsmæssige og misbrugsrelaterede problemstillinger og følgevirkninger, som karakteriserer gruppen af hjemløse på en relevant måde for os:

... helbredsproblemer påvirker stærkt individer, som er hjemløse. Vedvarende helbredsproblemer inkluderer alvorlige psykiatriske betingelser, vedvarende misbrug og manglende evne til at lære. Dette ses tit sammen med en række fysiske helbredsproblemer, som ofte er ikke-diagnosticerede og ikke-behandlede. Som følge heraf oplever de hjemløse betydelige vanskeligheder med at benytte de passende tilbud (Crisis, 2003:2, vores oversættelse).

I indeværende undersøgelse forsøger vi at afdække helbred og misbrug blandt de tidligere brugere ud fra en tese om, at en vis andel opholdt sig på en institution for hjemløse enten på grund af misbrugsproblemer, eller fordi de havde psykiske helbredsproblemer, som de kan have oplevet van-

skeligheder med at få afhjulpet. Som bekendt har vi spurgt til, hvorfor folk søgte ophold, og hvad der har hjulpet eller ikke har hjulpet i forhold til de problemer, som udløste opholdet. Men vi har også spurgt folk, om de har erfaringer med en række indsatser og tiltag, som bl.a. er rettet mod udsatte personer. I den forbindelse har vi ikke afgrænset tidsperioden til alene at gælde indsatser og tiltag, som man kan have haft erfaringer med siden 1997. Derimod har det været muligt for interviewpersonerne at oplyse om deres erfaringer generelt over hele deres tilværelse.

Dette kapitel er disponeret på den måde, at vi først afgrænser, hvor mange der kan siges at have været berørt af misbrugsproblemer samt psykiske helbredsproblemer. Dernæst beskrives grupperne med hhv. psykiske problemer, alkoholproblemer og problemer med hårde stoffer hver for sig, dels hvad angår sociale karakteristika, dels hvad angår de forskellige dimensioner af hjemløshed, dvs. bolig, levestandard og sociale netværk. Det gør vi ved at sammenligne hver enkelt gruppe med de øvrige deltagere i surveyen. Derefter beskriver vi, hvilke indsatser disse tre grupper har modtaget. Endelig ser vi i en regressionsanalyse på, hvilke faktorer der har betydning for, om disse tre grupper er kommet ind i en normal boligsituation.

PERSONER MED MISBRUG OG/ELLER PSYKISKE PROBLEMER

Vi har i surveyen flere spørgsmål, som berører, om de tidligere brugere på et tidspunkt har haft psykiske problemer eller har været berørt af stof- eller alkoholmisbrug. Vi har spurgt dem, hvorfor de i 1997 søgte ophold på en familieinstitution eller et forsorgshjem, og vi har spurgt til, om de på et tidspunkt i deres tilværelse – dvs. både før og efter 1997 – har modtaget psykiatrisk, stof- eller alkoholrelateret behandling. Ud over at de besvarede spørgsmål i surveyen giver os mulighed for at identificere personer, som har haft disse problemer, har vi endvidere via registeroplysninger fra Landspatientregisteret suppleret med information om, hvem af de tidligere brugere der har haft en psykiatrisk eller en rusmiddelrelateret kontakt til det offentlige sygehusvæsen.

Årsagen til, at vi har valgt at supplere informationerne fra surveyen med registerdata fra Landspatientregisteret, er, at der er en række personer, som har haft en hospitalskontakt, hvor diagnosen er relateret enten til rusmiddelbrug eller psykiske problemer, men hvor psykiske pro-

blemer eller problemer med alkohol eller hårde stoffer ikke var årsag til, at de søgte ophold i 1997, og som for det andet har oplyst i surveyen, at de ikke har modtaget behandling eller støtte for problemer af en sådan karakter. Med andre ord er det muligt, at man har haft en kontakt til det danske hospitalsvæsen på grund af et problem af psykisk karakter – herunder problemer med alkohol eller stoffer – men at man samtidig ikke i surveyen har oplyst, at man har modtaget behandling herfor, eller at det ikke har været årsag til, at man søgte ophold på en institution i 1997.

Inden vi præsenterer den samlede gruppe af personer med problemer med rusmidler og/eller psykiske problemer, skal der knyttes nogle kommentarer til vores brug af de oplysninger fra Landspatientregisteret, vi har haft adgang til hos Danmarks Statistik.

Som følge af at registersamkøringer og registreringer er udviklet løbende, er visse oplysninger ikke fuldstændige. Konsekvensen er, at de supplerende registeroplysninger om surveydeltagernes helbred og misbrug ikke omfatter oplysninger om deres kontakter til hverken psykiatriske skadestuer eller psykiatriske afdelinger. Endvidere er det væsentligt at være opmærksom på, at de oplysninger, vi har benyttet fra Landspatientregisteret, heller ikke indeholder oplysninger om kontakter til praktiserende læger, speciallæger uden for hospitalssektoren samt om kontakter til en lægeambulance eller en psykiatrisk udrykningstjeneste. Det skal tilføjes, at vi heller ikke har inddraget oplysninger fra Registeret over stofmisbrugere i behandling.

Vi har fra Landspatientregisteret hos Danmarks Statistik således kun oplysninger om, hvilke kontakter deltagerne i surveyen har haft til somatiske afdelinger i det danske hospitalsvæsen i perioden 1977-2002. Dette inkluderer med nogen usikkerhed kontakter til somatiske skadestuer i perioden 1990-2002.

Vi må på baggrund af ovennævnte forbehold understrege, at vi i det følgende ikke hævder at sige noget om det totale omfang af deltagere i surveyen, som på et tidspunkt har haft psykiske eller misbrugsrelaterede problemer. Generelt må man formode, at en supplerung af vores data med oplysninger fra hhv. Det Psykiatriske Centralregister og Registeret over stofmisbrugere i behandling ville have betydet, at andelen af personer med

psykiske problemer og andelen af personer med stofmisbrugsproblemer ville have været større end de andele, vi undersøger i de følgende analyser.¹

Vi har i analyserne valgt ikke at tage udgangspunkt i, hvilke præcise psykiatriske diagnoser – bortset fra typen af misbrug – hver enkelt kontakt har udløst. Dette skyldes for det første, at vi kun har oplysninger fra en somatisk afdeling for en mindre del af de interviewede personer.² For det andet spiller det en væsentlig rolle, at oplysningerne, vi har til rådighed fra Landspatientregisteret, kun omhandler den diagnose, som bedst beskriver en kontakt. Det vil sige, at vi fx ikke har oplysninger om antal behandlingsdage, behandlingstype, hvor personen er indlagt fra, hvad personen er udskrevet til (fx en psykiatrisk afdeling), om personen tidligere har været indlagt på en psykiatrisk afdeling eller har været indlagt på en somatisk afdeling før 1977 på grund af psykiske problemer eller misbrugsproblemer. For (stof)misbrugernes vedkommende har vi ikke oplysninger om fx alder ved førstegangsbrug, typiske indtagelsesmåde, indtagelseshyp-pighed mv. Fraværet af disse mere detaljerede oplysninger har gjort, at vi har valgt ikke at analysere detaljeret inden for forskellige grupper af psykiske lidelser eller misbrug, bortset fra det overordnede skel mellem alkohol og hårde stoffer.³

OM TIDLIGERE BRUGERE MED PSYKISKE PROBLEMER

De 842 personer, som deltog i surveyen, har i perioden 1977-2002 haft psykiatrilaterede kontakter til somatiske afdelinger samt skadestuer i det omfang, som fremgår af tabel 8.1. Samlet er der tale om 265 personer, som i gennemsnit har haft ca. 3 psykiatrilaterede kontakter, nemlig i alt 837 kontakter.

Samler vi nu oplysningerne om psykiske problemer og indsatser indhentet fra surveyen samt gruppen af personer, hvor der i Landspatientregisteret er registreret en psykiatrilateret diagnose, der ikke er forbundet

-
1. På nuværende tidspunkt findes der i Danmark ikke et register over personer, som er eller har været i alkoholbehandling.
 2. Nedenfor vil det fremgå, at der kun er tale om en mindre del af dem med psykiske problemer og af dem med problemer med hårde stoffer, hvorimod det gælder omtrent halvdelen af personerne med et alkoholmisbrug.
 3. Nedenfor diskuterer vi afgrænsningen af "hårde stoffer".

Tabel 8.1

De tidligere brugere med psykiatrilaterede kontakter til somatiske hospitaler og skadestuer (1977-2002), fordelt på kontakternes art. Antal.

Hovedgruppe	Personer, som har haft 1 kontakt	Personer, som har haft 2 kontakter	Personer, som har haft 3-5 kontakter	Personer, som har haft mere end 5 kontakter	Personer i alt
Ikke misbrugsrelateret psykiatrisk kontakt	33	7	6	1	47
Misbrug	99	51	66	32	248
Optræder begge steder					30
Ingen kontakt					577
Antal					842

Anm. Baseret på udtræk fra Landspatientregisteret 1997-2002

med et forbrug af hårde stoffer eller alkohol, er der tale om i alt 324 forskellige personer, som på et tidspunkt i deres tilværelse har været berørt af psykiske problemer. *Dette svarer til, at næsten 40 pct. af de tidligere brugere har eller har haft psykiske problemer.* Gruppen af personer med psykiske problemer, som kun optræder i de data, vi har haft adgang til fra Landspatientregisteret, er meget lille: i alt 13 personer, dvs. 4 pct. af alle de 324 personer, som har haft psykiske problemer. Surveyoplysningerne synes altså at have været ret dækkende.

Socioøkonomiske baggrundsforhold⁴ for psykiske problemer

12 pct. af de 324 tidligere brugere med psykiske problemer havde i 1997 ophold på en familieinstitution, mens 88 pct. havde ophold på et forsorgshjem. Fordelingen i gruppen af personer uden psykiske problemer er, at 23 pct. havde ophold på en familieinstitution og 77 pct. på et forsorgshjem. Mænd udgør 73 pct. af personerne med psykiske problemer og 69 pct. af de øvrige.

4. Oplysningerne om uddannelse, alder og formel civilstand er status i 2003 fra Danmarks Statistik. Oplysninger om antal domme er opgjort i perioden 1980-2002 og antal børn er status i 2001, begge disse er også fra Danmarks Statistik. Oplysningerne om tilknytning til arbejdsmarkedet, om hjemmeboende børn, om privat og offentlig gæld afdækkes på baggrund af svarene i surveyen i 2004. Mens oplysningerne om antal ophold og opholdslængde på en institution for hjemløse i 1997 afdækkes på baggrund af vores indsamlede oplysninger fra institutionerne for hjemløse.

Vi har valgt kun at beskrive, hvor der er tale om statistisk signifikante forskelle på de personer, der har haft psykiske problemer sammenlignet med de øvrige deltagere i surveyen.⁵

Gruppen med psykiske problemer er præget af personer over 40 år – en tendens, der især gør sig gældende blandt kvinderne. Samlet er tæt ved 70 pct. af dem med psykiske problemer over 40, mens det kun gør sig gældende for halvdelen af de øvrige.

Danskerne er overrepræsenterede blandt de tidligere brugere med psykiske problemer, da 9 ud af 10 af disse har en dansk etnisk baggrund, mens det gør sig gældende for 8 ud af 10 i gruppen af personer uden psykiske problemer. Særligt markant er denne overrepræsentation for kvindernes vedkommende, hvor kvinder med en anden etnisk baggrund udgør 39 pct. af de kvinder, der ikke har haft psykiske problemer, men kun 17 pct. af de kvinder, som har haft psykiske problemer.

Der er en betydelig underrepræsentation af personer med hjemmeboende børn blandt dem med psykiske problemer, nemlig 18 pct., mens 26 pct. af de personer, der ikke har haft psykiske problemer, har hjemmeboende børn. Det er især blandt kvinder med psykiske problemer, at der er en underrepræsentation af personer med hjemmeboende børn, da 60 pct. af kvinderne uden psykiske problemer har hjemmeboende børn, mens det gælder for 40 pct. af kvinderne med psykiske problemer.

Hele 59 pct. af dem med psykiske problemer modtager førtidspension, hvorimod det kun gælder for 31 pct. af de personer, som ikke har psykiske problemer, og denne tendens er i øvrigt mere signifikant for mænd end for kvinder.

En række andre forhold har derimod ikke sammenhæng med, om de tidligere brugere har – eller har haft – psykiske problemer. Når det drejer sig om samlet opholdslængde på en familieinstitution eller et forsorgshjem i 1997, antal indskrivninger, typen af uddannelse, privat eller offentlig gæld, antal domme samt civilstand, er der således ikke forskelle mellem personer med psykiske problemer og de øvrige, heller ikke når man sammenligner mænd med mænd og kvinder med kvinder.

Samlet set er der således tale om, at gruppen af personer med psykiske problemer er præget af ældre førtidspensionister uden hjemme-

5. Spørgsmålet om signifikans har vi afdækket ved at gennemføre χ^2 -test med et signifikansniveau på 0,05 pct. Resultaterne, som vi præsenterer i kapitlet, er statistisk signifikante, medmindre vi skriver eksplicit, at det ikke er tilfældet.

boende børn med dansk etnisk baggrund, der primært har haft ophold på et forsorgshjem.

Bolig, netværk og levestandard

Til belysning af den nuværende *boligsituation* har vi valgt at skelne mellem personer, som bor i egen bolig, personer, der bor i en § 94-boform e.l., samt personer, der bor i andet.

Tabel 8.2

De tidligere brugere med eller uden psykiske problemer fordelt på nuværende boligsituation. Mænd og kvinder. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer
Egen bolig	68	74	91	93
§ 94-boform e.l.	22	15	5	3
Andet	10	11	5	5
I alt	100	100	101	101
Antal	236	358	88	160

Der er ikke forskel på boligsituationen blandt kvinderne. Der er derimod blandt mændene visse tegn på, at der er færre i egen bolig med psykiske problemer og flere i udslusningsboliger.

Når vi sammenligner aldersfordelingen og boligsituationen for personer med og uden psykiske problemer, er der relativt få af de helt unge med psykiske problemer, der enten bor på herberg eller i andet, mens det er en større andel af personerne med psykiske problemer mellem 30 og 40 år, som befinder sig i egen bolig. Personer med psykiske problemer mellem 40 og 49 år bor oftere i "andet".

Kigger vi på den formelle civilstand, er der en signifikant sammenhæng mellem, hvorvidt en person har psykiske problemer eller ej, bor i egen bolig, og om man er fraskilt. 19 pct. af de fraskilte med psykiske problemer bor på herberg, udslusning e.l., hvorimod det kun gælder 11 pct. af de fraskilte, der ikke har psykiske problemer. Omvendt bor 10 pct. af fraskilte uden psykiske problemer i "andet", mens det kun gælder for 4 pct. af de fraskilte med psykiske problemer.

Lidt overraskende er det i øvrigt, at man ikke finder nogen sammenhæng mellem en persons situation på arbejdsmarkedet, psykiske problemer og boligsituationen.

Man kunne måske have ventet, at personer med psykiske problemer i større omfang har haft en ustabil boligkarriere end andre. Det ser ikke ud til at være tilfældet, således som vi har mulighed for at måle stabilitet. De har ikke boet i kortere tid i deres nuværende bolig, ligesom de ikke har boet flere steder. Kvinderne har boet færre steder end mændene, men det afspejler blot den generelle forskel på mænd og kvinder i hele gruppen. Hvis vi ser på deres hjemløshedserfaringer, er billedet det samme. Heller ikke her er der forskel på personer med psykiske problemer og personer uden, og igen genfinder vi den gennemgående forskel mellem mænd og kvinder.

Vi så i kapitel 5, at det især er mænd, ældre og danskere, som bor alene. I det følgende beskriver vi, hvem personer med psykiske problemer bor sammen med – i det omfang de overhovedet bor sammen med nogen – på baggrund af svarene i surveyen. Umiddelbart kunne det formodes, at vi finder en sammenhæng mellem psykiske problemer og det at bo alene, da der er flere mænd, ældre og etniske danskere blandt personer med psykiske problemer end blandt de øvrige, og disse oftere end de øvrige bor alene.

Tabel 8.3

De tidligere brugere med og uden psykiske problemer, som bor i egen bolig, fordelt efter, hvem man bor sammen med, særskilt for mænd og kvinder. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer
Bor alene på interviewtidspunktet	74	71	38	23
Bor alene med børn	1	3	32	40
Bor med ægtefælle/partner	13	15	22	11
Bor med partner og børn	11	7	8	22
Bor med andre	1	3	1	3
I alt	100	99	100	101
Antal	159	265	79	146

Anm.: $P(\text{Mænd hhv. med og uden psykiske problemer})=0,3$. $P(\text{Kvinder hhv. med og uden psykiske problemer})=0,02$. $P(\text{Mænd over for kvinder begge med psykiske problemer})=0,001$.

Der er ikke forskel på, hvem mænd med og uden psykiske problemer og med egen bolig bor sammen med. Det er der derimod på kvinderne, idet

hele 38 pct. af kvinderne med psykiske problemer bor alene på interview-tidspunktet i 2004 mod 23 pct. af kvinderne, som ikke har haft psykiske problemer. Endvidere er andelen af kvinder med psykiske problemer, der er enlige mødre, noget lavere sammenlignet med kvinder uden psykiske problemer, nemlig 32 pct. mod 40 pct. Kvinder med psykiske problemer bor i det hele taget i meget mindre omfang sammen med børn, også hvis de lever i parforhold. En smule overraskende er det måske, at det er hele 22 pct. af de kvinder, som har haft psykiske problemer, der bor sammen med en partner, hvorimod andelen for øvrige kvinder er nede på 11 pct.

Kigger vi på, hvor kvinder med psykiske problemer havde ophold i 1997, bliver det nemmere at fortolke kvindernes situation. Gruppen af kvinder med psykiske problemer, som bor sammen med børn – enten med eller uden en partner – udgøres primært af kvinder, der i 1997 havde ophold på en familieinstitution. Kvinder, som på et tidspunkt har haft psykiske problemer, og som i 1997 havde ophold på et forsorgshjem, bor primært alene eller med en ægtefælle/partner, men altså ikke sammen med børn i 2004.

Sammenligner vi mænd og kvinder med psykiske problemer, er der markante forskelle, som bekræfter billedet, vi så i kapitel 5. En betydeligt større andel mænd end kvinder med psykiske problemer bor alene. En mindre andel bor alene med børn eller med en partner/ægtefælle. Andelen af mænd med psykiske problemer, der bor sammen med en partner samt børn, er derimod – måske lidt overraskende – større end andelen af kvinder med psykiske problemer.

I kapitlet om netværk undersøgte vi også, i hvilket omfang de tidligere brugere af institutioner for hjemløse føler sig uønsket alene. I det følgende vil vi se på, hvordan situationen ser ud for personer, som på et tidspunkt i deres tilværelse har været berørt af psykiske problemer, sammenlignet med personerne, der ikke har.

For mændenes vedkommende gælder (jf. tabel 8.4), at de psykisk syge i meget større omfang føler sig uønsket alene – både en gang imellem og ofte. Derimod er der ingen forskel på de to grupper af kvinder, ligesom der ikke er forskel på mænd og kvinder med psykiske problemer. Forskellen mellem mænd og kvinder uden psykiske problemer afspejler til en vis grad den forskel, der er blandt alle de tidligere brugere, men her er den meget stærkere.

I kapitel 6 diskuterede vi forskellige opfattelser af fattigdom og valgte at inddrage begrebet afsavn som et mål for den enkelte persons udfoldelsesmuligheder i forhold til at leve en acceptabel tilværelse. Ni-

Tabel 8.4

De tidligere brugere med og uden psykiske problemer fordelt efter, hvor ofte de føler sig uønsket alene, særskilt for mænd og kvinder. Procent.

Føler sig uønsket alene	Mænd		Kvinder	
	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer
Aldrig	41	64	46	49
Sjældent	10	8	8	12
En gang imellem	26	15	26	26
Ofte	23	14	20	13
I alt	100	101	100	100
Antal	236	358	88	160

Anm.: P(Mænd hhv. med og uden psykiske problemer) $<0,001$. P(Kvinder hhv. med og uden psykiske problemer) $>0,3$. P(Mænd over for kvinder begge med psykiske problemer) $>0,25$.

veauet for afsavn blev bestemt på baggrund af svarene på 14 spørgsmål omkring muligheder for at opretholde en stabil hverdag, en vis levestandard samt sociale behov og aktiviteter.

Med udgangspunkt i afsavnsindekset sammenligner vi levekårene for tidligere brugere med og uden psykiske problemer. Afsavnsindekset er, som omtalt, inddelt på den måde, at vi betegner personer som økonomisk dårligt stillede, hvis de har svaret bekræftende på mere end 5 af de 14 afsavnsspørgsmål, mens økonomisk pressede personer er afgrænset som dem, der har svaret ja på 3-5 afsavnsspørgsmål. Gruppen af personer, som har svaret ja til højst 2 af afsavnsspørgsmålene, har lidt "visse afsavn", mens personer, der ikke har svaret ja til nogen spørgsmål, hører til kategorien "ingen afsavn".

Psykiske problemer synes ikke at have sammenhæng med den oplevede levestandard målt ved afsavn – hverken for mænd eller kvinder. Sammenligner vi mænd og kvinder med psykiske problemer, ser vi, at kvinder med psykiske problemer er signifikant dårligere stillet end mænd med psykiske problemer – men det afspejler blot den gennemgående forskel, der er i hele gruppen på mænds og kvinders vilkår.

Tabel 8.5

De tidligere brugere fordelt på antallet af afsavn, særskilt for mænd og kvinder med og uden psykiske problemer. Procent.

Afsavn:	Mænd		Kvinder	
	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer	Psykiske problemer	Ikke psykiske problemer
Ingen afsavn	31	36	22	26
Visse afsavn (1-2 afsavn)	24	20	16	20
Økonomisk pressede (3-5 afsavn)	13	16	18	13
Økonomisk dårligt stillede (over 5 afsavn)	31	28	44	41
I alt	99	100	100	100
Antal	236	358	88	160

Anm.: P(Mænd hhv. med og uden psykiske problemer) $>0,3$. P(Kvinder hhv. med og uden psykiske problemer) $>0,3$. P(Mænd over for kvinder begge med psykiske problemer) $=0,05$.

OM TIDLIGERE BRUGERE MED ALKOHOLPROBLEMER

Spørgeskemaundersøgelsen indeholdt som nævnt et spørgsmål om, hvorvidt alkoholproblemer var årsag til, at man i 1997 søgte ophold på en institution for hjemløse, og herudover var der nogle spørgsmål, som gik på, om interviewpersonen på et tidspunkt havde modtaget alkoholbehandling. På baggrund af de oplysninger, vi har haft adgang til fra Landspatientregisteret, har vi suppleret oplysningerne om alkohol fra spørgeskemaet. Vi har således identificeret en række personer, som har haft en alkoholrelateret kontakt til somatiske hospitaler og skadestuer. Ovenfor hørte denne gruppe med som en del af de personer, der var indplaceret under gruppen "misbrug".

Der er i gruppen af interviewede i alt 467 personer, som på et tidspunkt i deres tilværelse har været berørt af problemer med alkohol. Det svarer til, at *lidt over halvdelen af de tidligere brugere har eller har haft alkoholproblemer*. Gruppen af personer, der kun optræder i de data, som har været tilgængelige for os fra Landspatientregisteret, udgøres af i alt 45 personer. Det vil sige, at det er 45 personer, som på et tidspunkt har haft kontakt til en somatisk afdeling eller til en somatisk skadestue, og hvor diagnosekoden er alkoholrelateret. Det er med andre ord personer, som

har oplyst i surveyen, at de ikke søgte ophold i 1997 på grund af problemer med for meget alkohol, og som har oplyst, at de aldrig har været i behandling på et alkoholambulatorium eller været i døgntil behandling på grund af et for stort alkoholforbrug.

Man skal i det følgende have sig for øje, at blandt kvinder med alkoholproblemer havde 88 pct. ophold på et forsorgshjem i 1997, mens kun 12 pct. af dem havde ophold på en familieinstitution. Omvendt havde 80 pct. af kvinderne uden alkoholproblemer ophold på en familieinstitution i 1997. Det vil sige, at når vi nedenfor sammenligner kvinder med og uden alkoholproblemer, kan det i vid udstrækning fortolkes som en sammenligning mellem kvinder fra de to institutionstyper.

De socioøkonomiske baggrundsforhold for alkoholproblemer

De 467 personer, som på et tidspunkt har været berørt af alkoholproblemer, havde næsten alle sammen i 1997 – nemlig 97 pct. – ophold på et forsorgshjem, hvilket stemmer godt overens med billedet af familieinstitutionerne som værende institutioner, hvor misbrug ikke accepteres, da her også bor børn. Måske er det ikke overraskende, at langt størstedelen af personerne berørt af alkoholproblemer er mænd, nemlig 83 pct., hvorimod de kun udgør 55 pct. af gruppen af øvrige.

Aldersmæssigt er der betydelige forskelle, idet de personer, som har eller har haft alkoholproblemer, er ældre end de øvrige. Således er kun 3 pct. under 30 år mod 15 pct. af de øvrige. Samlet set er det ikke mindre end 79 pct. af hele gruppen, som er over 40 mod 45 pct. af dem uden alkoholproblemer. Det er stort set kun mennesker med dansk etnisk baggrund, som har haft alkoholproblemer. Der er relativt mange fraskilte og relativt få gifte blandt personerne med alkoholproblemer.

Der er iøjnefaldende forskel på de to grupper med hensyn til hjemmeboende børn, da det er hele 89 pct. af dem med alkoholproblemer, der ikke har hjemmeboende børn, hvorimod det er 62 pct. af de øvrige. Det må formodes, at tre forhold spiller en betydelig rolle her: Personer berørt af alkoholproblemer har generelt færre børn, de er en del ældre – dvs. børnene kan i højere grad forventes at være fraflyttet en evt. husstand, og de er oftere blev skilt.

Arbejdsmarkedstilknytningen er også forskellig for de to grupper. Personer berørt af alkoholproblemer er i mindre udstrækning i arbejde – 17 pct. mod 31 pct. af de øvrige – eller på dagpenge/kontanthjælp – 19

pct. mod 26 pct. af de øvrige. Derimod er mere end halvdelen af dem førtidspensionister, mens dette kun er tilfældet for 27 pct. af de øvrige.

Kriminalitet målt ved antallet af domme per person viser også tydelige forskelle, idet der er 81 pct. af dem med alkoholproblemer, der er blevet dømt, hvorimod det kun er 64 pct. blandt de øvrige. Generelt er personer med alkoholproblemer dog blevet idømt betydeligt færre straffe end fx personer med stofproblemer, som vi skal se nedenfor.

Med hensyn til antal indskrivinger samt opholdslængde i 1997 adskiller personer med alkoholproblemer sig ikke fra de øvrige interviewede. Spørgsmålet om offentlig eller privat gæld som årsag til, at man søgte ophold på en institution i 1997, drøftes nedenfor.

Samlet set må man sige, at der er betydelige forskelle, når man sammenligner personer, der har været berørt af problemer med alkohol, med de øvrige. Personer med alkoholproblemer havde som hovedregel ophold på et forsorgshjem i 1997, er i overvejende grad førtidspensionerede mænd med dansk etnisk baggrund og lever som oftest alene og uden hjemmeboende børn.

Bolig, netværk og levestandard

Der er stort set ikke forskel på boligsituationen blandt dem med og uden alkoholproblemer. Mænd med alkoholproblemer bor sjældnere i egen bolig end kvinder med de samme problemer. Men forskellen afspejler blot den generelle forskel på mænd og kvinder i hele gruppen.

De unge, dvs. dem under 30-årige med alkoholproblemer, er over-

Tabel 8.6

De tidligere brugere fordelt efter nuværende boligsituation, særskilt for mænd og kvinder med og uden alkoholproblemer. Procent.

	Mænd		Kvinder	
	Alkohol-problemer	Ikke alkohol-problemer	Alkohol-problemer	Ikke alkohol-problemer
Egen bolig	70	75	88	94
§ 94-boform e.l.	20	14	5	2
Andet	10	12	6	4
I alt	100	101	99	100
Antal	389	205	78	170

Anm.: $P(\text{Mænd hhv. med og uden alkoholproblemer}) > 0,1$. $P(\text{Kvinder hhv. med og uden alkoholproblemer}) > 0,25$. $P(\text{Mænd over for kvinder begge med alkoholproblemer}) < 0,005$.

repræsenterede på forsorgshjem o.l. En anden undergruppe, hvor relativt få bor i egen bolig, er de fraskilte med alkoholproblemer. Der er for mændenes vedkommende en vis positiv sammenhæng mellem at have alkoholproblemer og at have boet længe i den nuværende bolig, mens der ingen forskel er for kvindernes vedkommende.

Der er derimod en tendens til – især for kvindernes vedkommende – at personer med alkoholproblemer har haft en mere stabil boligkarriere målt ved antallet af opholdssteder inden for de sidste fem år end personer uden disse problemer. Og kvinderne med alkoholproblemer har haft en betydelig mere stabil boligkarriere de sidste fem år – målt i forhold til antal opholdssteder – hvilket bl.a. viser sig ved, at en større andel mænd med alkoholproblemer end kvinder med alkoholproblemer har boet 3-4 steder eller flere.

Der er ikke forskel på husstandens sammensætning blandt mænd med og uden alkoholproblemer. Det er der derimod i meget høj grad blandt kvinderne. For det første bor kvinder med alkoholproblemer i relativt vid udstrækning uden en partner, og for det andet bor de meget sjældent sammen med børn set i forhold til de kvinder, som ikke har haft problemer med alkohol. Der er også betydelige forskelle på mænd og kvinder med alkoholproblemer. Mændene bor noget oftere alene, bor sjældnere sammen med en ægtefælle/partner og sjældnere alene med børn, men bor lidt oftere med en partner og børn.

I kapitel 7 om netværk viste vores regressionsanalyser, at alkoholproblemer (som begrundelse for at henvende sig på en institution) ikke virkede fremmende på ensomhed – målt ved at føle sig uønsket alene – tværtimod. Det samme resultat viser sig, når vi i dette kapitel sammenligner personer med alkoholproblemer med dem uden.

Offentlig gæld som begrundelse for at henvende sig til en institution viser sig derimod at være mere udbredt blandt kvinder med alkoholproblemer end blandt de øvrige kvinder. Her finder vi ingen forskel blandt mænd med og uden alkoholproblemer, ligesom der ikke er forskel, når man kigger på gæld til private som årsag til indskrivning, for hverken mænd eller kvinder med og uden alkoholproblemer. Heller ikke, når vi sammenligner mænd og kvinder med alkoholproblemer, er der forskel i omfanget af, hvorvidt offentlig eller privat gæld var årsag til, at man i 1997 søgte ophold på en institution.

Når det drejer sig om levestandard – her målt ved afsavn – ser vi, at især mænd med alkoholproblemer faktisk klarer sig bedre end de andre tidligere institutionsbrugere, hvilket muligvis kan hænge sammen med, at

vi finder relativt flere førtidspensionister blandt personer med alkoholproblemer. For kvindernes vedkommende er der ikke tale om nogen statistisk signifikante sammenhænge.

Tabel 8.7

De tidligere brugere fordelt på antallet af afsavn, særskilt for mænd og kvinder med og uden alkoholproblemer. Procent.

Afsavn	Mænd		Kvinder	
	Alkohol-problemer	Ikke alkohol-problemer	Alkohol-problemer	Ikke alkohol-problemer
Ingen afsavn	38	27	31	22
Visse afsavn (1-2 afsavn)	22	21	18	19
Økonomisk pressede (3-5 afsavn)	13	18	13	16
Økonomisk dårligt stillede (over 5 afsavn)	27	35	39	44
I alt	100	101	101	101
Antal	389	205	78	170

Anm.: P(Mænd hhv. med og uden alkoholproblemer) $<0,025$. P(Kvinder hhv. med og uden alkoholproblemer) $>0,25$. P(Mænd over for kvinder begge med alkoholproblemer) $>0,20$.

At kvinder med alkoholproblemer er dårligere stillet end mænd med alkoholproblemer afspejler blot den almindelige fordeling, dog skal det bemærkes, at resultatet ikke helt er statistisk signifikant, hvilket bl.a. må ses i lyset af, at de to midtergrupper – de økonomisk pressede og visse afsavn – fordeler sig stort set ens.

Det skal i øvrigt understreges, at konklusionen fra kapitel 6 om, at personer med fortsatte alkoholproblemer oplever flere afsavn, stadig holder på trods af ovenstående. Årsagen er, at vi i regressionsanalysen i kapitel 6 kun har inddraget, hvorvidt folk stadig har problemer med alkohol. I ovenstående har vi ikke taget stilling til, om folk stadig har problemer med alkohol, men derimod set på, hvordan situationen er generelt for de personer, der på et tidspunkt i deres tilværelse har haft alkoholproblemer. Det er således nærliggende at konkludere, at der er en gruppe af personer, der har oplyst i surveyen, at de stadig har problemer med alkohol, som oplever flere afsavn end de øvrige; men samtidig er der også en række mænd, der på et tidspunkt i deres tilværelse har haft alkoholproblemer, men som på interviewtidspunktet lider færre afsavn end de øvrige.

OM TIDLIGERE BRUGERE MED STOFMISBRUG

Forskellen mellem “hårde” og “bløde” stoffer er ikke entydig. Brandt bestemmer “hårde stoffer” som morfinprodukter af alle afskygninger, amfetaminpræparater, LSD o.l., (Brandt, 1992:97), mens Stax ikke skelner mellem hårde og bløde stoffer, men derimod taler om euforiserende stoffer (Stax, 1999:207). Det, som er det afgørende for os, er at nå frem til en adækvat fortolkning af, hvad vores interviewpersoner har betragtet som værende “hårde stoffer” med henblik på at identificere de personer, som har haft problemer med hårde stoffer, men som kun optræder i de oplysninger, vi har fra Landspatientregisteret.

Praktikerne fra hjemløshedsområdet, som har bidraget ved udarbejdelsen af spørgeskemaet, har bl.a. givet udtryk for, at brugere af boformer for hjemløse formentlig betragter et intravenøst brug af stoffer, som brug af hårde stoffer. Det skulle i givet fald betyde, at de stoffer, vi kan inkludere som værende hårde stoffer, primært er heroin og kokain samt evt. LSD og amfetamin – som begge efter sigende ikke er særligt udbredte i dag – mens nervemedicin vil befinde sig i en gråzone. Med en sådan afgrænsning udelukkes fx hash og ecstasy fra gruppen af hårde stoffer. Vi har valgt at følge denne tolkning og inkluderer altså heroin, kokain samt LSD og amfetamin i gruppen af hårde stoffer, men udelukker hhv. hash, ecstasy, nerve- og sovemedicin, svampe mv. Hermed har vi ikke sagt, at brug eller misbrug af disse stoffer eller medikamenter ikke muligvis er udbredt blandt visse af de tidligere brugere af institutionerne, men vi kan forhåbentligt give et adækvat bud på, hvad der blandt de tidligere brugere opfattes som hårde stoffer.

Vores fortolkning af begrebet hårde stoffer kan give anledning til overvejelser om, hvem der inkluderes i og ekskluderes fra denne gruppe af personer. Der er på den ene side risiko for at inkludere personer, som har haft et meget episodisk brug af stoffer med måske blot en enkelt kontakt til en somatisk afdeling resulterende i en diagnose, som relaterer sig til det, vi kalder hårde stoffer. Hvorvidt disse personer har haft et egentligt misbrug af hårde stoffer, kan således diskuteres. På den anden side er der mulighed for, at vi udelukker personer, som har haft et længere vedvarende misbrug af andre stoffer som fx hash eller benzodiazepiner, og hvor skade- og følgevirkningerne af misbruget for disse personer er betydelige. Vi har desværre ikke haft mulighed for at vurdere frekvensen af et evt. misbrug, som de tidligere brugere har haft, derfor har vi lagt os fast på en afgrænsning, som tager udgangspunkt i, at der er tale om de stoffer, som oftest

injeceres. Nedenfor vil det fremgå, hvor mange personer der har haft en kontakt til en somatisk afdeling, og hvor kontakten er blevet relateret til hash og/eller nerve- og sovemedicin.

Personer, som kan siges at have haft problemer med stoffer på et tidspunkt i deres tilværelse, har vi – som de to øvrige grupper i dette kapitel – afgrænset via Landspatientregisteret og besvarelserne i surveyen. Vi har tidligere beskrevet, hvordan vi har identificeret en række personer, som havende haft en misbrugsrelateret kontakt til et somatisk hospital/skadestue. Kontakten for en række af disse personer var relateret til alkohol, mens den for en række andre personers vedkommende har været relateret til hårde stoffer. På baggrund af de benyttede diagnosekoder har vi optalt personer, som har haft en kontakt på grund af brug af hårde stoffer – dvs. heroin, kokain, amfetamin samt LSD. Ingen personer har haft en kontakt, hvor årsagen har været LSD eller amfetamin, mens kontakterne for 23 personers vedkommende af hospitalerne er blevet diagnosticeret som relateret til indtagelse af kokain og heroin.

Samler vi oplysningerne fra Landspatientregisteret og oplysningerne fra surveyen, viser det sig, at i alt 172 forskellige personer har haft problemer med hårde stoffer, hvilket svarer til, at *ca. hver femte af de tidligere brugere har eller har haft problemer med hårde stoffer*. Det skal bemærkes, at det faktisk kun er én eneste person, som indgår i oplysningerne fra Landspatientregisteret, der ikke har svaret bekræftende på mindst ét af spørgsmålene i surveyen relateret til problemer med hårde stoffer. Igen synes besvarelserne i surveyen at være meget dækkende.

Herudover kan det tilføjes, at 19 personer ifølge oplysningerne fra Landspatientregisteret har haft en kontakt til en somatisk afdeling, hvor diagnosen relaterer sig til sedative/hypnotika samt hash, men ikke brug af det, vi betegner som hårde stoffer. Af disse 19 personer har 10 personer ikke oplyst i surveyen, at de har haft problemer med hårde stoffer. De 10 personer indgår ikke i de følgende analyser som personer, der har haft problemer med hårde stoffer. Det vil sige, den valgte afgrænsning af hårde stoffer udelukker disse 10 personer fra vores analyser af personer med problemer med hårde stoffer.

De socioøkonomiske baggrundsforhold for stofproblemer

Ud af de 172 personer havde meget få, nemlig 3 pct. i 1997, ophold på en familieinstitution – mod 23 pct. i gruppen af personer, der ikke har haft problemer med hårde stoffer. Der er også relativt få kvinder blandt mis-

brugerne – 22 pct. mod 31 pct. blandt de personer, der ikke har haft problemer med hårde stoffer. De 22 pct. svarer til 37 kvinder, hvilket gør analyser på denne gruppe vanskelige.

Personer i alderen 30-49 år udgør hele 84 pct. af alle personer, som har haft stofproblemer, hvorimod de kun udgør 60 pct. af de øvrige personer. Overrepræsentationen stammer især fra de 30-39-årige, som udgør 44 pct. af gruppen mod kun 25 pct. af dem uden stofproblemer.

Det drejer sig især om personer med dansk etnisk baggrund, idet 95 pct. har en dansk etnisk baggrund, mens indvandrere og efterkommere udgør 5 pct.

Personer, der har haft stofproblemer, adskiller sig markant med hensyn til civilstand fra de andre. Næsten to ud af tre af personerne med stofproblemer er enlige mod noget under halvdelen af de øvrige. Billedet af, at personer med stofproblemer har et andet familiemønster end de øvrige, bekræftes af, at 87 pct. ikke har hjemmeboende børn mod 77 pct. af de øvrige.

Personer, der er berørt af stofproblemer, er helt generelt dårligere uddannet end dem uden problemer. Mere end to ud af tre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse, hvilket kun gør sig gældende for halvdelen af de øvrige personer. Det betyder så også, at der er meget færre med en gymnasial uddannelse, en erhvervsfaglig uddannelse samt en videregående uddannelse. Generelt må man sige, at der tegner sig et nedslående billede mht. gruppens uddannelsesmæssige kvalifikationer, selv når vi sammenligner dem med de øvrige personer, som i 1997 havde ophold på en institution for hjemløse.

Dette billede gentager sig, når vi ser på gruppernes arbejdsmarkedstilknytning. Her ser vi, at det kun er 13 pct., som er i arbejde, mens det er tilfældet for hver fjerde af de øvrige. Som konsekvens heraf er der flere på såvel kontanthjælp som dagpenge og førtidspension.

Hver femte af dem, der har været berørt af stofproblemer, har angivet gæld til det offentlige som årsag til, at de boede på en institution for hjemløse i 1997, hvorimod det kun er tilfældet for hver tiende af de øvrige. Omkring 10 pct. af personerne med stofproblemer har endvidere oplyst gæld til private som årsag til indskrivning, mens dette kun er tilfældet for 5 pct. af de øvrige personer. Personer berørt af stofproblemer udgør i alt en tredjedel af alle, der har oplyst enten privat eller offentlig gæld som begrundelse for, at de i 1997 boede på en institution for hjemløse, mens de kun udgør en femtedel af alle interviewede personer.

Det har været et gennemgående træk i denne undersøgelse, at der

ikke har været nogen sammenhæng mellem de undersøgte faktorer og det antal gange, som de tidligere brugere var indskrevet på en institution i 1997. Her finder vi imidlertid, at personer med stofproblemer generelt var indskrevet flere gange i 1997 end de øvrige. Det skyldes muligvis, at brug af stoffer er forbundet med et kaotisk liv, som betyder mange og kortere ophold på institutionerne (jf. Stax, 1999:215ff).

En anden grund til, at personer med stofmisbrug afbryder deres ophold på institutionerne, kunne være, at de oftere bliver fængslet. Denne tese kan vi ikke teste direkte, men kigger man på antallet af domme, ser vi, at der er tale om en meget stærk sammenhæng mellem det at have stofproblemer og antal domme. Således har 71 pct. af personerne – som på et tidspunkt har været berørt af stofproblemer – mere end 7 domme, hvorimod kun 18 pct. af de øvrige har flere end 7 domme.

Konkluderende må det fastslås, at personer berørt af stofproblemer adskiller sig betydeligt fra de øvrige personer, som er blevet interviewet. Som vi så blandt personer berørt af alkoholproblemer, er der også her stort set kun tale om personer med en dansk etnisk baggrund og om personer, som i 1997 havde ophold på et forsorgshjem. Næsten alle er formelt enlige eller skilte, og halvdelen af dem er mellem 30 og 39 år gamle, hvorimod stort set ingen er ældre end 50 år. De har færre børn end de øvrige, og de har færre børn end folk med alkoholproblemer. Dette kan dog hænge sammen med, at de er yngre. De har sjældent hjemmeboende børn, halvdelen af dem – som halvdelen af personerne med alkoholproblemer – modtager førtidspension, og en tredjedel er på dagpenge eller modtager kontanthjælp. Ret få – og lidt færre end personer med alkoholproblemer – er i arbejde. Få har en videregående uddannelse – to tredjedele af dem har folkeskole som højeste uddannelse. De var indskrevet flere gange på forsorgshjem i 1997 end de øvrige tidligere brugere, og mange af dem er ofte blevet dømt pga. lovovertrædelser.

Billedet er forstemmende. Man får et indtryk af en gruppe mennesker, der lever – eller har levet – et hårdt liv, og som har haft meget svære kår i tilværelsen.

Bolig, netværk og levestandard

Når det drejer sig om den nuværende boligsituation, adskiller mænd med stofproblemer sig ikke fra de øvrige, hvilket er imod en forhåndsforventning om, at netop denne gruppe blandt de tidligere brugere ville være en hel del dårligere stillet. Tæt ved tre fjerdele af mændene i begge grupper

bor i egen bolig. Blandt kvinderne med stofproblemer er boligsituationen dog en smule anderledes end for de andre kvinder. 81 pct. af kvinderne med stofproblemer befinder sig i egen bolig mod 94 pct. af de øvrige kvinder.

Den relativt lille gruppe af gifte personer med stofproblemer er stort set alle sammen at finde i egen bolig, meget få af dem bor på herberg, og ingen af dem bor i kategorien "andet". Det er især – ikke overraskende – enlige blandt dem med stofproblemer, som har ophold på et herberg e.l. samt bor i "andet".

Sætter man boligsituation og arbejdsmarkedsstatus over for hinanden, er det værd at bemærke, at personer berørt af stofproblemer, som modtager førtidspension, er væsentligt overrepræsenteret blandt personer, der bor i en udslusningsbolig/på herberg e.l., hvor de udgør tre fjerdedele af alle med stofproblemer, som bor på denne måde. Næsten halvdelen af dem, der modtager dagpenge/kontanthjælp, bor i "andet". Begge dele skal ses i sammenhæng med en underrepræsentation af personer i arbejde med ophold i en udslusningsbolig/på herberg e.l.

Stabilitet i boligsituationen er målt på tre måder, nemlig gennem antallet af år, man har opholdt sig i den nuværende bolig, gennem antallet af opholdssteder inden for de seneste fem år og gennem det, som vi har kaldt "hjemløshedserfaringer" – dvs. hvorvidt man har boet hos venner, på gaden mv. inden for de sidste fem år. Når det drejer sig om antallet af år i nuværende bolig, er der – måske lidt overraskende – ingen forskel på personer med stofproblemer og andre. Derimod kommer der stærke og interessante forskelle frem, når vi ser på antallet af steder, man har opholdt sig. 57 pct. af personerne med stofproblemer har opholdt sig 3 eller flere steder de sidste fem år, hvorimod det er tilfældet for 38 pct. af de øvrige personer.

Vi har tidligere set, at andelen af personer med hjemløshedserfaringer er væsentligt større blandt samtlige tidligere brugere end i hele befolkningen. Vi kan her vise, at stofbrugere blandt de tidligere brugere er endog meget dårligere stillet end de øvrige interviewede personer. Det gælder især for opholdstederne fængsel og gaden, som kan betragtes som værende de steder, hvor man er mest ekskluderet boligmæssigt. Man efterlades således med det indtryk, at den gruppe, der har været berørt af stofproblemer, har levet en meget omflakkende tilværelse.

Vi har tidligere konstateret, at en stor del af personerne, som har haft stofproblemer, er enlige eller fraskilte. Det er derfor en smule overraskende, at de faktisk ikke adskiller sig fra de øvrige, når vi ser på, hvem

Tabel 8.8

De tidligere brugere fordelt efter deres hjemløshedserfaringer de sidste fem år, særskilt for personer med og uden problemer med hårde stoffer. Procent.

Boet	Problemer med hårde stoffer	Ikke problemer med hårde stoffer
Til fremleje	21	20
Midlertidigt hos venner/familie	33	21
Udslusningsbolig/bofælleskab/halvvejshus	21	10
Forsorgshjem, herberg, kvindekrisecenter	52	35
Været i fængsel	24	6
På gaden	37	12
Antal	172	668

Anm.: $P < 0,001$. En person kan godt have boet flere steder de sidste fem år.

de bor sammen med på interviewtidspunktet. Personer berørt af stofproblemer bor således i samme omfang sammen med enten ægtefælle eller partner som de øvrige. Den tidligere konstaterede forskel må derfor primært forklares ved, at personer berørt af stofproblemer i mindre udstrækning indgår formelle partnerskaber, men nok bor sammen med en partner.

I kapitel 6 så vi, at stofmisbrug som årsag til, at man søgte ophold på et forsorgshjem, havde en indflydelse på graden af ensomhed. I dette kapitel kan vi følge op og konkludere, at personer, som i det hele taget har været berørt af stofproblemer, oftere føler sig ensomme end andre personer.

Som vi gjorde det i afsnittene om personer med psykiske problemer og om personer med alkoholproblemer, vil vi beskrive og diskutere, hvordan interviewpersonerne selv vurderer deres økonomiske råderum og muligheder med udgangspunkt i afsavnsindekset. Man kunne vente, at misbrugsproblemer med hårde stoffer belaster økonomien hårdt, og at denne gruppe derfor ville lide langt flere afsavn end de øvrige. Det viser sig da også at være tilfældet.

Endnu en gang må vi sige, at personer, som har været berørt af stofproblemer, adskiller sig markant fra de mennesker, der ikke har. Der er tale om statistisk stærk negativ sammenhæng mellem afsavn og stofproblemer forstået på den måde, at personer med stofproblemer har oplevet markant flere økonomiske fravalg den sidste måneds tid, inden de blev interviewet.

Tabel 8.9

De tidligere brugere fordelt efter antallet af økonomiske afsavn, særskilt for personer med og uden problemer med hårde stoffer. Procent.

Afsavn	Problemer med hårde stoffer	Ikke problemer med hårde stoffer
Ingen afsavn	22	34
Visse afsavn (1-2 afsavn)	20	21
Økonomisk pressede (3-5 afsavn)	14	15
Økonomisk dårligt stillede (over 5 afsavn)	44	300
I alt	100	100
Antal	172	670

Anm.: $P < 0,005$.

Dette billede supplerer regressionsanalysen i kapitel 6 derved, at vi nu kan se, at personer, der i det hele taget har været berørt af stofproblemer, lider flere afsavn end de øvrige pga. dårlig økonomi i deres dagligdag.

SAMMENFATNING AF DE TRE GRUPPER I FORHOLD TIL HINANDEN

De tre undersøgte grupper – personer berørt af sindslidelser, af alkoholproblemer og af problemer med hårde stoffer – sammenlignes i det følgende på nogle udvalgte variable og med hele gruppen af tidligere brugere.

Personer med stofproblemer skiller sig ud i forhold til personer med alkohol- eller psykiske problemer samt i forhold til samtlige personer, der har deltaget i surveyen. De er væsentligt yngre, færre har skolegang ud over folkeskolen, de har meget oftere boet på gaden inden for de sidste fem år, de er blevet idømt mange flere domme, privat eller offentlig gæld var oftere årsag til, at de søgte ophold på en institution for hjemløse i 1997, og flere af dem er på dagpenge/kontanthjælp. Set i dette lys kan det forekomme en smule overraskende, at de stort set lige så ofte bor i egen bolig som de to øvrige grupper.

De mest iøjnefaldende forskelle på personer med alkoholproblemer og personer med psykiske problemer er, at de med alkoholproblemer er ældre, mens den anden gruppe i højere grad udgøres af kvinder. I øvrigt ligner de hinanden på de variable, vi her har undersøgt.

Det kan fastslås, at tæt ved 40 pct. af de interviewede tidligere brugere på et tidspunkt i deres tilværelse har været berørt af *psykiske* pro-

Tabel 8.10

Andele af de tidligere brugere med forskellige karakteristika, særskilt for alle tidligere brugere samt for personer med psykiske problemer, alkoholproblemer og problemer med hårde stoffer. Procent.

	Med psykiske problemer	Med alkohol- problemer	Med problemer med hårde stoffer	Samtlige tidligere brugere
Andel kvinder	27	17	22	29
Andel under 40 år	32	21	52	36
Andel med kun grundskole	55	55	68	54
Andel i egen bolig	74	73	71	78
Andel i egen bolig, som bor alene	62	69	59	59
Andel, som ofte føler sig uønsket alene	22	17	21	16
Andel, som har haft ophold på gaden inden for de sidste 5 år	18	19	37	17
Andel, som er blevet idømt mere end 7 domme	29	31	72	28
Privat og/eller offentlig gæld som årsag til ophold i 1997	17	15	24	14
Modtager førtidspension	59	54	47	42
Modtager dagpenge/ kontanthjælp	14	19	30	22
Antal	324	467	172	842

blemer. Der er især tale om etniske danskere ældre end 40 år. På interviewtidspunktet i 2004 bor de lidt sjældnere i egen bolig, og færre har hjemmeboende børn. Personer med psykiske problemer har ikke haft en mere ustabil boligkarriere end de øvrige, men en lidt større andel kvinder bor alene, når vi sammenligner dem med de øvrige kvinder. Personer med psykiske problemer oplever ikke flere økonomiske afsavn end de øvrige interviewede personer, og også for denne gruppe gælder det, at kvindernes situation er den dårligste.

Lidt over halvdelen af alle de tidligere brugere har på et tidspunkt i deres tilværelse haft *alkoholproblemer*. I 1997 havde de stort set alle sammen ophold på et forsorgshjem e.l., og gruppen udgøres primært af mænd. Mange af dem er personer med en dansk etnisk baggrund, ældre end 40 år, og de er oftere fraskilt. Få af dem har hjemmeboende børn, mere end halvdelen modtager førtidspension, og en større andel er blevet dømt for lovovertrædelser. Deres boligsituation på interviewtidspunktet er ikke anderledes end boligsituationen for personer, der ikke har været berørt af

problemer med alkohol. En tendens er, at mænd (og især kvinder), som har haft problemer med alkohol, har boet længere i deres nuværende bolig, når man sammenligner dem med de øvrige mænd og kvinder. Kvinder med alkoholproblemer bor oftere alene og sjældnere sammen med børn end de øvrige kvinder. Personer, som har haft alkoholproblemer, er ikke mere ensomme end de øvrige interviewede mennesker, og det er bemærkelsesværdigt, at mænd med alkoholproblemer sjældnere oplever at have økonomiske afsavn.

Lidt mere end hver femte af de interviewede personer har på et tidspunkt i deres tilværelse haft problemer med *hårde stoffer*. De er stort set alle sammen etniske danskere, som i 1997 havde ophold på et forsorgshjem e.l., og hver femte af dem er kvinde. Næsten halvdelen af disse personer er mellem 30 og 39 år gamle. Næsten alle er formelt enlige, men de bor lige så ofte som de øvrige sammen med en partner. Få har hjemmeboende børn, og to ud af tre har folkeskole som højest fuldførte uddannelse. Få af dem er i arbejde på interviewtidspunktet i 2004. Hver femte af dem har oplyst gæld til det offentlige som begrundelse for, at de i 1997 havde ophold på en institution for hjemløse. De havde oftere end de øvrige interviewede personer flere ophold på institutioner for hjemløse i 1997, og de er meget oftere blevet dømt mange gange pga. lovovertrædelser. Med hensyn til deres nuværende boligsituation adskiller personer med stofproblemer sig ikke fra de andre, og de har heller ikke boet kortere tid i deres nuværende bolig. På den baggrund kan det forekomme lidt overraskende, at mere end hver tredje af dem inden for de sidste fem år på et tidspunkt har boet på gaden, og mere end halvdelen har boet på et forsorgshjem e.l. Personer berørt af stofproblemer føler sig oftere ensomme end de andre interviewede personer, og de oplever betydeligt flere økonomiske afsavn.

Alt i alt har ca. tre fjerdedele af de tidligere brugere været i berøring med misbrug eller psykisk sygdom.

INDSATSER FOR PERSONER MED MISBRUG OG PSYKISKE PROBLEMER

I de tidligere kapitler har vi beskrevet og diskuteret, hvilke indsatser der kunne tænkes at være rettet mod hhv. det personlige netværk, personernes økonomiske situation og deres boligsituation. I dette kapitel sammenligner vi de forskellige typer af indsatser på tværs af de tre grupper af hhv.

psykiske problemer, alkohol- og stofproblemer, og vi sætter dem i forhold til alle, der er blevet interviewet. Herefter gennemføres en regressionsanalyse for at belyse, hvilke faktorer der spiller ind på, om disse tre grupper er kommet ind i en normal boligsituation.

Tabel 8.11

De tidligere brugere fordelt på indsatser, særskilt for alle tidligere brugere samt for personer med psykiske problemer, alkoholproblemer og problemer med hårde stoffer. Procent.

	Med psykiske problemer	Med alkohol- problemer	Med problemer med hårde stoffer	Samtlige tidligere brugere
Boligrelaterede indsatser				
I kontakt med kommunens boliganvisning	41	35	44	43
I kontakt med boligsocial medarbejder fra kommunen	19	15	17	17
Boet i udslusningsbolig o.l.	26	23	35	20
I kontakt med beboerrådgiver	11	10	12	13
Får eller har fået hjemmehjælp	17	16	9	13
Beskæftigelsesorienterede indsatser				
Fået udarbejdet en handleplan	36	33	40	33
Aktivering og revalidering				
Ja, begge dele	10	9	9	8
Ja, aktivering	23	29	30	32
Ja, revalidering	23	16	20	15
Netværksrelaterede indsatser				
Støtte/kontaktperson	51	39	52	36
Kontakt med efterforsorgsmedarbejder efter fraflytning	23	25	30	21
Kommer på varmestue/værested	49	44	69	37
Søgt hjælp i kirken eller i en kirkelig organisation	35	28	41	25
Antal	324	467	172	842

Det mest iøjnefaldende forhold i tabel 8.11 er, at der er så relativt små forskelle på, hvem der har erfaringer med hvilke indsatser. Uanset om man betragter gruppen med psykiske problemer, med alkoholproblemer eller med stofproblemer, så er andelen af personer, der har erfaringer med de forskellige indsatser og tilbud stort set den samme.

Enkelte forskelle finder man dog. Kigger man på personer med stofproblemer, fremgår det, at det er den gruppe, hvor de fleste har erfaringer med de netværksrelaterede indsatser og tilbud. Dette ses ved ind-

satserne støtte/kontaktperson, kontakt med efterforsorgsmedarbejder, at komme på varmestue/værested og at have søgt hjælp hos kirken. Som testene viser, er andelen af personer med stofproblemer signifikant større end andelen af samtlige og noget over niveauet for personer berørt af hhv. psykiske problemer og alkoholproblemer. En yderligere forskel er, at personer med stofproblemer noget oftere end de øvrige har erfaringer med at bo i en udslusningsbolig mv. På den anden side har personer med stofproblemer lidt sjældnere erfaring med hjemmehjælp end de tre andre grupper.

Med hensyn til deres vurdering af, om de forskellige indsatser har hjulpet på de interviewedes situation, er mønstret, at ca. 60 pct. af dem, der har erfaring med en indsats – uanset om man har været berørt af psykiske problemer, alkohol- eller stofproblemer – har givet udtryk for, at indsatsen har hjulpet på deres situation. De netværksrelaterede indsatser samt hjemmehjælp vurderes som hovedregel noget mere positivt. Her er andelen, som mener, at en indsats eller et tilbud har hjulpet på situationen, ca. 80 pct. Aktivering er den indsats, som færrest – omkring 40 pct. – vurderer har haft en gavnlig virkning. Lidt over 40 pct. mener, at det har hjulpet på deres situation at få udarbejdet en handleplan. Dette tal er en del højere for personer med stofproblemer, nemlig lige under 60 pct.

SANDSYNLIGHEDEN FOR AT OPNÅ EN NORMAL BOLIGSITUATION FOR PERSONER MED MISBRUG OG PSYKISKE PROBLEMER

Omdrejningspunktet for kapitlet har været en beskrivelse af personer med psykiske problemer og misbrugsproblemer, deres boligmæssige, økonomiske og sociale situation samt hvilke indsatser, de har erfaringer med.

I det følgende vil vi ved hjælp af regressionsanalyser vurdere den samlede påvirkning fra de tre grupper sociale og økonomiske karakteristika og de indsatser, de har mødt. Der vil være en regressionsanalyse for hver af de tre grupper, hhv. personer med psykiske problemer, med alkoholproblemer og med problemer med hårde stoffer.

I lighed med analysen i kapitel 5 er den afhængige variabel, hvorvidt personerne har opnået en normal boligsituation, mens de uafhængige variable er forskellige socioøkonomiske karakteristika samt de forskellige typer af indsatser og tilbud. Regressionsanalyserne vil derfor forløbe på stort set samme måde som i kapitel 5. Der er således tale om en logistisk

regressionsanalyse, hvor den afhængige variabel kan antage værdien 1 eller 0 afhængigt af, om svarpersonerne har opnået en normal boligsituation eller ej.

En normal boligsituation er – som i boligkapitlet – defineret ved, at personen på interviewtidspunktet i 2004 enten ejer sin bolig eller har en almindelig lejekontrakt på boligen. Det vil sige, at personer, der bor til fremleje eller fx på forskellige former for institutioner, ikke betragtes som havende en normal boligsituation.

For hver gruppe er der i regressionsanalyserne også inkluderet de indsats, der relaterer sig specifikt til hver problemgruppe, dvs. psykiatriske behandlingsindsatser for gruppen med psykiske problemer, alkoholrelaterede indsats for gruppen med alkoholproblemer og narkotikaindsatser for gruppen med misbrugsproblemer. Hvilke indsats, der er tale om, vil blive præciseret ved de enkelte regressionsanalyser.

Med undtagelse af afsavsvariablen er variablene dummykodede, jf. kapitel 2 og de øvrige regressionsafsnit.

Personer med psykiske problemer

Ved hjælp af forlæns modelsøgning og ved inddragelsen af de beskrevne variable i kapitlet og af de tværgående indsats samt de specifikke psykiatriske behandlingsindsatser, fremkommer følgende model for sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation, jf. tabel 8.12:

Tabel 8.12

Regressionsanalyse. De tidligere brugere med psykiske problemer og sandsynlighed for normal boligsituation.

Normal boligsituation	Odds-ratio		Standardfejl
Kvinde	3,63	***	1,30
Til fremleje	0,41	***	0,13
Forsorgshjem, herberg mv.	0,58	**	0,16
Kontakt med beboerrådgiver	2,51	**	1,18
Støtte/kontaktperson	0,33	***	0,09

Anm.: *P<0,1, **P<0,05, ***P<0,01. LR chi(5)=51,98. Antal observationer: 323.

De præsenterede odds-ratioer fortolkes på samme måde som i kapitel 5. Hver kategoris påvirkning af sandsynligheden for normal boligsituation fortolkes i relation til referencekategorien. For eksempel har kvinderne blandt de psykisk syge et odds for at have en normal boligsituation, der er 3,63 gange større end mændenes sandsynlighed for det samme.

Ud fra ovenstående tabel og det forløb, der har ledt op til tabellen, kan følgende udledes med hensyn til, hvilke variable der samvarierer positivt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation for gruppen med psykiske problemer:

- At være kvinde
- At have haft kontakt til beboerrådgiver fra boligselskab

Følgende kan konkluderes med hensyn til, hvad der samvarierer negativt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation:

- Boet til fremleje inden for de sidste fem år
- Boet på forsorgshjem, herberg eller kvindekrisecenter inden for de sidste fem år
- At have haft en støtte/kontaktperson

Det kan også – ud fra modelsøgningen – konkluderes, at følgende ikke har nogen sammenhæng med at opnå en normal boligsituation for gruppen med psykiske problemer:

- Hjemmeboende børn
- Alder
- Etnisk baggrund
- Arbejdsmarkedsstatus
- Uddannelse
- Antal afsavn
- Antal domme
- Antal opholdssteder de sidste fem år
- Ensomhedsfølelse
- Kontakt med kommunens boliganvisning
- Kontakt med boligsocial medarbejder fra kommunen
- Varighed og antal besøg på institution i 1997
- Boet i udslusningsbolig
- Får eller har fået hjemmehjælp
- Fået udarbejdet en handleplan
- Aktivering og/eller revalidering
- At have haft kontakt med efterforsorgsmedarbejder
- At komme på en varmestue/et værested
- Hjælp fra kirken eller kirkelig organisation

- Indlæggelse og/eller ambulant psykiatrisk behandling
- Institutionstype i 1997

I lighed med regressionsanalysen i kapitel 5 er der i denne en positiv sammenhæng mellem det at være kvinde og have en normal boligsituation. I modsætning til kapitel 5 er der dog ikke nogen sammenhæng mellem at have hjemmeboende børn og normal boligsituation for gruppen med psykiske problemer.

Inden for gruppen af boligerfaringer viser det sig, at det at have boet til fremleje eller boet på en hjemløseinstitution udviser en sammenhæng med mindre sandsynlighed for at have en normal boligsituation. Dette ser ud til at være noget specifikt for gruppen med psykiske problemer, da disse erfaringer ikke slår ud i analysen i kapitel 5 for hele gruppen af tidligere brugere.

Inden for gruppen af boligrelaterede indsatser giver kontakt med en beboerrådgiver en positiv sammenhæng med sandsynligheden for at have en normal boligsituation, mens det at have haft en støtte/kontaktperson er forbundet med mindre sandsynlighed for at have en normal boligsituation. Som det er blevet udførligt beskrevet tidligere i rapporten, er der et selektionsproblem i fortolkningen af disse to resultater. Der er formentlig tale om, at det er de stærkere blandt gruppen med psykiske problemer i en normal boligsituation, der har haft kontakt med en beboerrådgiver. Samtidig er det nærliggende at antage, at det er de svageste, der har fået tildelt en støtte/kontaktperson. Resultaterne i tabel 8.12 kan derfor ikke sige noget om effekten af disse tiltag mht. til at opnå en normal boligsituation for gruppen med psykiske problemer.

Personer med alkoholproblemer

På tilsvarende vis er regressionsanalysen blevet udført for de personer, der har haft problemer med alkohol. Tabel 8.13 viser den endelige model.

Tabellen giver følgende resultater for, hvilke der samvarierer positivt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation:

- At være kvinde
- Gymnasial uddannelse og mellemlang/lang uddannelse
- At have været på et alkoholambulatorium

Tabel 8.13

Regressionsanalyse. De tidligere brugere med alkoholproblemer og sandsynlighed for normal boligsituation

Normal boligsituation	Odds ratio		Standardfejl
Kvinde	3,43	***	1,26
Offentlig gæld	0,54	**	0,17
Grundskole	Reference		Reference
Gymnasial uddannelse	3,16	*	2,15
Erhvervsfaglig/kort udd.	1,27		0,33
Mellemlang/lang udd.	8,47	**	8,93
Uoplyst	1,01		0,42
Fremleje	0,37	***	0,10
Forsorgshjem, herberg mv.	0,55	***	0,12
Støtte/kontaktperson	0,42	***	0,10
Alkoholambulatorium	1,66	**	0,37

Anm.: *P<0,1. **P<0,05. ***P<0,01. LR chi(10)= 80,19. Antal observationer: 465.

Følgende kan konkluderes med hensyn til, hvad der samvarierer negativt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation:

- Offentlig gæld som årsag til, at man blev indskrevet på en institution for hjemløse i 1997
- Boet til fremleje inden for de sidste fem år
- Boet på forsorgshjem, herberg eller kvindekrisecenter inden for de sidste fem år
- At have haft en støtte/kontaktperson

Følgende kan konkluderes med hensyn til, hvad der ikke samvarierer med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation for tidligere brugere med alkoholmisbrug:

- Hjemmeboende børn
- Etnisk baggrund
- Alder
- Arbejdsmarkedsstatus
- Antal afsavn
- Antal domme
- Antal opholdssteder de sidste fem år
- Ensomhedsfølelse
- Kontakt med kommunens boliganvisning

- Kontakt med boligsocial medarbejder fra kommunen
- Kontakt med beboerrådgiver
- Boet i udslusningsbolig
- Får eller har fået hjemmehjælp
- Fået udarbejdet en handleplan
- Aktivering og/eller revalidering
- Kontakt med efterforsorgsmedarbejder
- At komme på en varmestue/et værested
- At have modtaget hjælp fra kirken eller kirkelig organisation
- At have været i døgnbehandling
- At have deltaget i rådgivnings- eller selvhjælpsgrupper fra Lænken, Anonyme Alkoholikere eller Anonyme Narkomaner
- At have været i tilsyn fra kriminalforsorgen⁶
- Institutionstype i 1997
- Varighed og antal besøg på institution i 1997

I lighed med gruppen med psykiske problemer er det at være kvinde befordrende for at have en normal boligsituation. Ligeledes er der, når der kontrolleres for de øvrige faktorer, ingen sammenhæng mellem hjemmeboende børn og sandsynlighed for normal boligsituation for gruppen med alkoholproblemer. I lighed med regressionsanalysen i kapitel 5 er der en sammenhæng mellem det at have gæld til det offentlige og en mindre sandsynlighed for at have en normal boligsituation for gruppen med alkoholproblemer. Et andet lighedspunkt med analysen i kapitel 5 er, at gymnasial uddannelse og mellemlang eller lang videregående uddannelse er forbundet med højere sandsynlighed for at have en normal boligsituation.

Med hensyn til boligerfaringer er der også lighedspunkter mellem gruppen med psykiske problemer og gruppen med alkoholproblemer. Således er det at have boet til fremleje og have boet på en hjemløseinstitution også forbundet med en lavere sandsynlighed for at have en normal boligsituation for gruppen med alkoholproblemer. Et andet lighedspunkt er tildelingen af en støtte/kontaktperson, som igen giver en lavere sandsynlighed for at have opnået en normal boligsituation. Igen må det formodes,

6. Vi har valgt at inddrage tilsyn fra kriminalforsorgen, fordi det er en straffuldbyrdsform, der oftere benyttes over for dem samt stofmisbrugere sammenlignet med de øvrige interviewede personer.

at det er de svageste blandt gruppen med alkoholproblemer, der får tildelt en støtte/kontaktperson. Der kan således ikke udledes noget om effekten af en sådan tildeling pga. selektionsproblemet.

Inden for gruppen af specifikke indsatser på alkoholområdet, er der en indsats der slår igennem: Behandling på alkoholambulatorium giver en højere sandsynlighed for at have en normal boligsituation.⁷

PERSONER MED STOFPROBLEMER

Regressionsanalysen for personer med misbrug af hårde stoffer er vist i tabel 8.14. Tabellen giver følgende resultater med hensyn til, hvad der samvarierer positivt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation for de tidligere brugere med stofmisbrug:

- Højere alder
- Hjemmeboende børn
- Mellem 1 og 3 domme i forhold til ingen domme og flere end 3 domme
- Kontakt med kommunens boliganvisning
- Aktivisering

Tabellen viser følgende med hensyn til, hvad der samvarierer negativt med sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation:

- At være på efterløn/folkepension
- Antal steder, vedkommende har boet de sidste fem år
- At have boet til fremleje inden for de sidste fem år
- At have haft en støtte/kontaktperson
- Offentlig gæld

Følgende kan konkluderes med hensyn til, hvad der ikke har nogen sammenhæng med at opnå en normal boligsituation.

7. Det skal tilføjes, at hvis døgnbehandling indsættes i regressionsanalysen i stedet for behandling på alkoholambulatorium, bliver indsatsen signifikant. Men begge indsatser er ikke signifikante, hvis de begge er med i regressionsanalysen. Der ser således ud til at være et betydeligt sammenfald mellem de to behandlingsformer.

Tabel 8.14

Regressionsanalyse. Tidligere brugere med problemer med hårde stoffer og sandsynlighed for normal boligsituation.

Normal boligsituation	Odds ratio		Standardfejl
Alder	1,06	*	0,03
Hjemmeboende barn	5,41	**	4,35
I arbejde	Reference		Reference
På dagpenge, sygedagpenge mv.	0,17		0,19
Kontanthjælp uden aktivering	0,35		0,26
Efterløn/førtidspensionist	0,17	**	0,12
Andet	0,34		0,47
Ingen domme	Reference		Reference
1-3 domme	24,83	**	40,51
4-10 domme	7,89		11,79
11-30 domme	10,69		15,91
Antal steder de sidste 5 år	0,88	**	0,06
Fremleje	0,12	***	0,06
Kommunens boliganvisning	2,42	**	1,04
Aktivering	3,09	**	1,59
Støtte/kontaktperson	0,43	*	0,19
Offentlig gæld	0,32	*	0,20
Privat gæld	2,19		1,67

Anm.: *P<0,1.**P<0,05.***P<0,01. LR chi(16)= 55,83. Antal observationer: 168.

- Hjemmeboende børn
- Etnisk baggrund
- Antal afsavn
- Uddannelse
- Ensomhedsfølelse
- Kontakt med kommunens boliganvisning
- Kontakt med boligsocial medarbejder fra kommunen
- Kontakt med beboerrådgiver
- Boet i udslusningsbolig
- At få eller have fået hjemmehjælp
- Boet på forsorghjem, herberg mv. inden for de sidste fem år
- Fået udarbejdet en handleplan
- Aktivering og revalidering
- Revalidering
- Kontakt med efterforsorgsmedarbejder
- At komme på en varmestue/et værested
- Hjælp fra kirken eller kirkelig organisation
- Metadonbehandling eller anden substitutionsbehandling

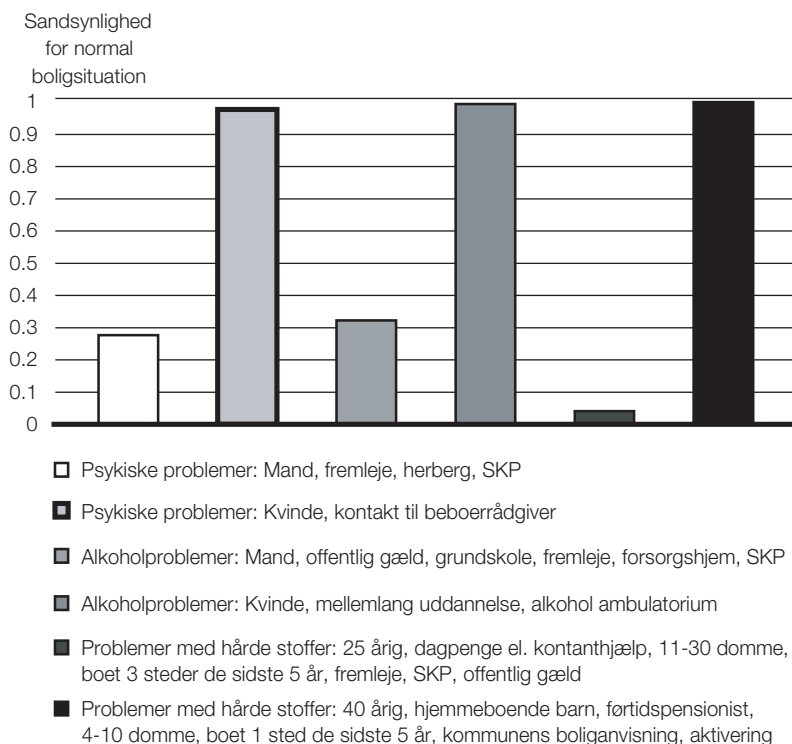
- Døgnbehandling
- Tilsyn fra kriminalforsorg
- Rådgivningsgrupper
- Institutionstype i 1997
- Varighed og antal besøg på institution i 1997

De faktorer, der påvirker hjemløse med stofmisbrugsproblemers sandsynlighed for at opnå en normal boligsituation, er anderledes end for de to andre grupper. Højere alder hos stofmisbrugerne er forbundet med en højere sandsynlighed for normal boligsituation. En mulig fortolkning af dette resultat er, at ældre personer, som på et tidspunkt i deres tilværelse har haft et stofmisbrug, så at sige "falder til ro" og ikke længere lever det ofte hektiske liv, der er forbundet med det at have et stofmisbrug. I lighed med analysen for alle hjemløse er der hos stofmisbrugerne en sammenhæng mellem at have hjemmeboende børn og have en normal boligsituation. Ligeledes er der en sammenhæng mellem et moderat antal domme og normal boligsituation, som det også var tilfældet i regressionen med alle hjemløse. Det ser ud til, at kontakten med myndighederne efter kriminalitet har en specielt kraftig sammenhæng med at opnå en normal boligsituation for gruppen med stofmisbrugsproblemer. I den forbindelse er det interessant og måske lidt overraskende, at et tilsyn fra kriminalforsorgen ikke øger sandsynligheden for at befinde sig i en normal boligsituation. Inden for de boligrelaterede og beskæftigelsesrelaterede indsatser er det kommunens boliganvisning og aktivering, der har en sammenhæng med øget sandsynlighed for normal boligsituation.

I modsætning til de andre tidligere hjemløse er der en sammenhæng mellem stofmisbrugernes status på arbejdsmarkedet og sandsynligheden for at opnå en normal boligsituation. Således har stofmisbrugere på efterløn eller førtidspension en mindre sandsynlighed for at opnå en normal boligsituation end andre stofmisbrugere. Analysen viser også, at et stigende antal steder, stofmisbrugerne har boet de sidste fem år, er forbundet med lavere sandsynlighed for en normal boligsituation, hvilket ikke kan betragtes som overraskende. Som vi så for personer med alkoholproblemer og for personer med psykiske problemer, er erfaringer med at bo til fremleje og en støtte/kontaktperson forbundet med lavere sandsynlighed for en normal boligsituation. For begge deles vedkommende er der for alle tre grupper således en sammenhæng med en lavere sandsynlighed for at befinde sig i en normal boligsituation. Dette gjorde sig ikke gældende for analysen, der inkluderede alle tidligere hjemløse i kapitel 5. Det viser sig

Figur 8.1

Forskellige idealtyper og deres sandsynlighed for at have en normal boligsituation.

også, at når privat gæld inkluderes i regressionsanalysen, bliver offentlig gæld signifikant forbundet med en lavere sandsynlighed for en normal boligsituation. Offentlig gæld ser dermed også ud til at være et problem for stofmisbrugerne.

PERSONTYPER OG DERES BOLIGSITUATION

Figur 8.1 viser sandsynlighederne for at opnå en normal boligsituation for forskellige persontyper inden for de tre problemgrupper og baseret på regressionsanalyserne. I lighed med de øvrige regressionsanalyser bliver yderpunkterne illustreret. De første to persontyper illustrerer gruppen med psykiske problemer. Disse brugeres karakteristika er beskrevet under gra-

ferne. Yderpunkterne går fra ca. 28 pct. sandsynlighed for normal boligsituation til ca. 98 pct. sandsynlighed. De to midterste persontyper illustrerer idealtyper inden for gruppen med alkoholproblemer. Yderpunkterne går her fra ca. 32 pct. sandsynlighed for normal boligsituation til ca. 99 pct. Endelig illustrerer de sidste to persontyper gruppen med problemer med hårde stoffer. Yderpunkterne går her fra ca. 4 pct. sandsynlighed for normal boligsituation til ca. 99 pct. sandsynlighed. Det ser således ud til, at kontrasterne er størst i gruppen, der har problemer med hårde stoffer.

SAMMENFATNING

I regressionsanalysen er sammenhængen mellem normal boligsituation og forskellige baggrundsvARIABLE samt indsatsvariable blevet undersøgt. Analysen viser, at det at have boet til fremleje og på herberg mv. inden for de sidste fem år samt at have haft en støtte/kontaktperson har en stor grad af sammenhæng med det ikke at befinde sig i en normal boligsituation på interviewtidspunktet i 2004. Det er et resultat, der gælder, uanset om man har haft stofproblemer, psykiske problemer eller problemer med alkohol. Her skal det understreges, at spørgsmålet om fremleje og herberg mv. ikke vedrører en persons boligsituation på interviewtidspunktet, men drejer sig om personens andre boligerfaringer inden for de seneste fem år. Vi må konkludere, at vi her har at gøre med de svageste grupper blandt de tidligere brugere af institutioner for hjemløse set i forhold til deres mulighed for at have en normal bolig.

Andre væsentlige resultater er, at kvinder med alkoholproblemer og kvinder med psykiske problemer har en større sandsynlighed for at befinde sig i en normal boligsituation sammenlignet med mænd med de samme problemer. Derimod finder vi ingen kønsmæssige forskelle blandt personer med stofproblemer. Her har vi til gengæld det iøjnefaldende resultat, at ældre boligmæssigt klarer sig bedre end yngre, som helt generelt er den gruppe blandt alle de tre grupper, der har den mindste sandsynlighed for at have en normal boligsituation. Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at det kun er blandt personer med stofproblemer, at vi finder en sammenhæng mellem det at have hjemmeboende børn og det at befinde sig i en normal boligsituation, ligesom det også er den eneste af de tre grupper, hvor kontakt til den kommunale boliganvisning udviser en positiv sammenhæng med den nuværende boligsituation.

SAMMENFATNING

Denne rapport omhandler personer, som på et tidspunkt i deres liv har haft sociale og boligmæssige problemer i et sådant omfang, at de har måttet henvende sig på et forsorgshjem eller en familieinstitution. Konkret drejer det sig om tidligere beboere på forskellige former for hjemløshedsinstitutioner¹ i 1997. Til denne kategori af institutioner hører forsorgshjem og herberg, beskyttede pensionater og institutioner af mere blandet karakter. I kategorien indgår også de familieinstitutioner, som er beregnet til forældre med sociale problemer fx en voldelig partner.²

Undersøgelsen er baseret på institutioner i Københavns Kommune, Århus Amt, Nordjyllands Amt, Ringkjøbing Amt, Ribe Amt og Fyns Amt. I alt 36 institutioner, hvoraf 7 er familieinstitutioner, har deltaget i undersøgelsen. Cirka 4.500 personer har opholdt sig på disse institutioner i 1997, heraf knap 650 på familieinstitutioner. Der er ca. tre gange så mange mænd som kvinder i gruppen, og stort set alle mændene har opholdt sig på et forsorgshjem e.l., mens det kun er tilfældet for ca. halvdelen af kvinderne. De ca. 4.500 personer udgør undersøgelsens *bruttopopulation*.

1. § 105-institutioner, nu § 94-institutioner.

2. Det kan diskuteres, om disse institutioner falder ind under den sædvanlige opfattelse af hjemløshedsinstitutioner, men da de er beregnet til personer, som ikke kunne eller ville bo i deres bolig eller som slet ingen bolig havde, er de medtaget her på linje med de øvrige institutioner.

Ud af bruttopopulationen har det været muligt at genfinde ca. 3.000 personer i 2004. De øvrige var ikke tilgængelige for os, fordi de var døde, forskerbeskyttede, udvandrede, i fængsel mv. De ca. 3.000 udgør undersøgelsens nettopopulation. Ud fra nettopopulationen har vi trukket en stikprøve på 1.600 personer, som vi har forsøgt at interviewe, og det lykkedes at opnå interview med 842 af dem. Rapporten baserer sig i vidt omfang på disse 842 personer. Medmindre andet nævnes, er de følgende resultater baseret på analyser af de 842 interviewede tidligere brugere.

Det er ikke et tilfældigt udsnit af befolkningen, som henvender sig på en hjemløshedsinstitution. 17 pct. er indvandrere eller efterkommere,³ og det er især blandt kvinderne, at andelen er høj (25 pct.). Det drejer sig generelt om en gruppe mennesker, som på mange områder må kaldes for marginaliserede. For det første har 1 pct. af nettopopulationen forsøgt at begå selvmord inden for det sidste år. Det samme er kun tilfældet for 0,08 pct. af befolkningen som helhed. For det andet har de en meget høj grad af kriminalitet her målt ved fx antallet af frihedsstraffe. Over 40 pct. af gruppen har modtaget en frihedsstraf mod knap 3 pct. af befolkningen i perioden 1980-2002. Der er endvidere relativt mange kontanthjælpsmodtagere i gruppen: 40 pct. har modtaget kontanthjælp i 2001 mod kun 4 pct. for hele befolkningen, men kun 25 pct. af dem vurderes til at være i stand til at arbejde.

Undersøgelsen har til formål at belyse og besvare følgende spørgsmål:

- Hvor mange af de tidligere brugere af hjemløshedsinstitutioner har opnået en bedre og mere stabil tilværelse (være kommet ud af hjemløshed) på interviewtidspunktet i 2004?
- Hvad karakteriserer de mennesker, der har oplevet en positiv udvikling og dem, der ikke har?
- Hvilke forklaringer kan der gives på de forskellige forløb, når der fokuseres på forskellige offentlige indsatser?

3. Indvandrerandelen størrelse skyldes bl.a., at Københavns kommune er medtaget i analysen.

HVOR MANGE HAR OPNÅET EN BEDRE OG MERE STABIL TILVÆRELSE?

Vi har undersøgt de tidligere brugeres livssituation efter 1997 inden for flere forskellige dimensioner som boligsituation, netværk, økonomisk afsavn, arbejdsmarkedstilknytning, helbred mv. Formålet er at afdække om de tidligere brugere har opnået en bedre og mere stabil tilværelse i det hele taget efter deres ophold på en institution i 1997. I det følgende vil vi samle resultaterne i tre dimensioner: boligforhold, levevilkår og netværk.

Boligforhold

Det er en overraskende stor gruppe af de tidligere brugere, som har opnået en bolig. Af bruttopopulationen er 56 pct. registreret med en privat bopæl i 2004. Af de 842 interviewede, bor næsten 80 pct. i egen bolig i 2004 – og bedst er det gået for de tidligere brugere af familieinstitutionerne. Boligerne er relativt små og på nogle punkter relativt dårlige, men beboerne er tilfredse med dem og oplever deres bolig som et hjem.

Billedet af stabiliteten i boligsituationen er ikke entydigt. 25 pct. har boet i boligen i under to år, og 40 pct. har boet der i mere end fem år. Forskellene understreges også af, at 17 pct. af de tidligere brugere har prøvet den rene gadehjemløshed inden for de sidste fem år, og 25 pct. har oplevet "skjult hjemløshed" dvs. at måtte bo hos familie, venner eller til fremleje. I alt 60 pct. har haft en form for hjemløshedserfaringer inden for de sidste fem år. Det er blandt de tidligere brugere fra forsorgshjem og herberg, at der især forekommer hjemløshedserfaringer. Dog kender brugeren fra familieinstitutionerne også til den skjulte hjemløshed.

Levevilkår

De økonomiske vilkår er ikke de bedste. Af de tidligere forsorgshjemsbrugere er det under 20 pct., som er i arbejde på interviewtidspunktet. Deres forsørgelsesgrundlag er enten førtidspension (50 pct.) eller dagpenge/kontanthjælp (20 pct.). Bedre står det til blandt de tidligere brugere af familieinstitutioner. Her har 45 pct. et arbejde, og kun 8 pct. er på førtidspension, mens 28 pct. er på dagpenge eller kontanthjælp.

På denne baggrund skulle man tro, at de tidligere brugere fra familieinstitutionerne også ville have en bedre levestandard. Det viser sig dog ikke at være tilfældet. Levestandarden er her målt på afsavn i det

daglige, dvs. om man på grund af økonomien ikke har kunnet købe en række daglige fornødenheder eller foretage sig en række sociale aktiviteter. For det første kan det slås fast, at de tidligere brugere generelt er meget dårligere stillet end hele befolkningen, idet kun 31 pct. ingen afsavn lider mod 72 pct. i befolkningen. Men blandt brugerne fra familieinstitutionerne er det kun 20 pct. Der tegner sig altså et billede af en gruppe kvinder, som nok har fået en bolig, men har det svært i dagligdagen. Dette gælder især for de enlige forsørgere.

Netværk

Blandt de tidligere brugere bor mændene i vidt omfang alene (73 pct.) uden partner og børn, hvorimod kvinderne er enlige forsørgere (37 pct.) eller bor sammen med en partner (35 pct.). Danskerne bor i meget større omfang end indvandrere og efterkommere alene. Det kan blandt andet forklares ved, at 40 pct. af indvandrerkvinderne fra familieinstitutionerne (ifølge analyser på bruttopopulationen) efter et år er flyttet sammen med en partner, ny eller gammel, mens dette kun gælder for 10 pct. af de danske kvinder. Nu er det jo ikke nødvendigvis udtryk for forbedrede vilkår at bo i et parforhold. Især ikke, hvis det drejer sig om kvinder, som er flyttet tilbage til en voldelig mand.

Generelt for de tidligere brugere viser det sig, at mange har en form for netværk. Selvom mange har familie, er kontakten til netop familien dog ikke så udbredt. Dette gælder især for mændene og også for indvandrere og efterkommerne. Langt de fleste har venner og har også haft kontakt med dem for nylig. Nå man tager i betragtning, hvor mange der er enlige og uden familiens netværk, er det ikke så overraskende, at der også er en relativt stor andel, som ofte føler sig uønsket alene, nemlig 17 pct. mod kun 4 pct. i hele befolkningen.

HVEM HAR OPLEVET EN POSITIV UDVIKLING, OG HVEM HAR IKKE?

Faktorer, der fremmer en positiv udvikling, er knyttet til de ovennævnte tre dimensioner: bolig, levevilkår og netværk.

Boligforhold

Når det drejer sig om at opnå en normal boligsituation, er det især kvinder med børn, som har en stor chance for at komme ud af hjemløshed, sandsynligvis fordi kommunen føler et ansvar for at skaffe en bolig til børnefamilier. Det er et resultat, der findes for både bruttopopulationen af de tidligere brugere og for de interviewede. Det fremmer også chancen for at få egen bolig, hvis man har en videregående uddannelse. Derimod spiller tilknytningen til arbejdsmarkedet ikke nogen signifikant rolle. Det skyldes sandsynligvis de forskellige overførselsindkomster og boligstøtten, som jo netop skal gøre det muligt at bevare en bolig på trods af arbejdsløshed eller pensionering. Etnisk baggrund spiller ikke nogen rolle blandt de interviewede, men i bruttopopulationen finder vi, at indvandrere har en ringere sandsynlighed for at opnå egen bolig, mens efterkommere ikke skiller sig ud fra danskere.

Vi forventede umiddelbart, at de tidligere brugere, som havde opholdt sig i lang tid på en institution i 1997, ville være mere belastede og derfor have sværere ved at opnå en bolig. Det er imidlertid ikke tilfældet. Vi kan ikke finde nogen sammenhæng mellem varigheden af ophold på institution og sandsynligheden for at få en bolig. Det betyder heller ikke noget, om man har været på et forsorgshjem eller en familieinstitution. Det er især personers køn, der er den afgørende faktor.

De tidligere brugere er blevet spurgt om de medvirkende årsager til, at de søgte ophold på en institution. Her nævner 12 pct. gæld til det offentlige som en årsag. Og for denne gruppe er der kun en relativt lille andel, der har fundet bolig efter 1997. Vi ved ikke, hvilke former for gæld det har drejet sig om. Det kan være bøder, skattegæld, børnebidrag og muligvis også huslejegæld, selvom det er til et boligselskab og ikke til det offentlige. Under alle omstændigheder er her en faktor, der ser ud til at virke som en stærk bremse på vejen ud af hjemløshed.

Levevilkår

Når det drejer sig om at opnå en rimelig levestandard, finder vi, at de faktorer, der er omtalt ovenfor, spiller den modsatte rolle. I relation til levestandarden er det at være enlig forsørger eller have mange børn en negativ faktor, mens man ved at leve i et parforhold kan styrke sin økonomiske formåen. Personer, der i dag bor sammen med en kæreste eller ægtefælle, klarer sig således betydeligt bedre end personer, som bor alene med eller uden børn. Her spiller det en positiv rolle at være på arbejds-

markedet, og sandsynligheden for at være på arbejdsmarkedet er da også ifølge analyser på bruttopopulationen stor for dem, som lever i parforhold, og lav for de enlige kvinder med børn. Betydningen af at være på arbejdsmarkedet viser sig også ved, at det at være på kontanthjælp eller dagpenge har en yderst negativ effekt, idet hele 60 pct. af denne gruppe lider over fem afsavn i modsætning til 33 pct. af samtlige tidligere brugere. Gæld til det offentlige er også her en stærk hæmsko.

Det viser sig, at forhold som køn, etnisk baggrund, hvordan man bor nu (dvs. i egen bolig eller på anden måde), uddannelse og længden af ophold på institutionen i 1997 ikke spiller ind på levestandardens niveau for de tidligere brugere. Det afgørende er som nævnt at leve i parforhold og være på arbejdsmarkedet.

Netværk

Med hensyn til netværk finder vi, at børn er en vigtig positiv faktor, når det drejer sig om ikke at føle sig ensom. Det samme er pudsigt nok, om det er alkoholproblemer, som var medvirkende til, at man i sin tid søgte ophold på en institution. Mange faktorer er med til at fremme følelsen af ensomhed, og især skal nævnes sammenhængen til afsavn i hverdagen. Det hænger sandsynligvis sammen med, at det øger risikoen for isolation ikke at have råd til at se gæster hjemme, gå ud eller holde ferie. Erfaringer med stofmisbrug, vold og sygdom hænger også sammen med større ensomhed.

HVILKE FORKLARINGER ER DER PÅ DE FORSKELLIGE FORLØB?

Hjemløshed søges modvirket og bekæmpet på forskellige niveauer. Der er den generelle social- og boligpolitik, som sigter mod, at alle skal have mulighed for at bo i egen bolig, uanset om de mister deres arbejde, bliver skilt, bliver syge etc. Undersøgelsen har ikke haft til hensigt at belyse disse generelle politikker, men en indikation af deres betydning finder vi ved, at tilknytningen til arbejdsmarkedet ikke ser ud til at have betydning for at opnå egen bolig efter en hjemløshedsperiode. Derimod spiller opløste parforhold en væsentlig rolle i forbindelse med hjemløshedens opståen. Vi har også været inde på, at gæld til det offentlige er en stærk hæmsko for at komme ud af hjemløshed. Det tyder på, at der også findes utilsigtede negative offentlige indsatser.

Der findes også en række specifikke målrettede indsatser, som retter sig mod at hjælpe personer, der er hjemløse. Vi har spurgt de tidligere brugere, om de har været i kontakt med en lang række indsatser af boligmæssig, netværksskabende og beskæftigelsesmæssig karakter, samt hvordan de vurderer deres betydning.

Af indsatser i relation til boligen er der spurgt, om man har været i kontakt med:

- boliganvisningen,
- en boligsocial medarbejder,
- en beboerrådgiver,
- har boet i bofællesskab,
- udslusningsbolig e.l.,
- hjemmehjælp.

Det er kun kontakten til boliganvisningen, som en større gruppe på 44 pct. har erfaringer med. De andre indsatser har berørt en mindre gruppe af især de svageste tidligere brugere (dvs. de der også nu bor i en boform). Den eneste indsats, hvor vi kan identificere en positiv samvariation mellem indsatsen og opnåelsen af egen bolig, er kontakt til en beboerrådgiver.

Af netværksskabende indsatser er der spurgt til:

- om de tidligere brugere har fået venner blandt personalet på en institution,
- om de har haft en støtte/kontaktperson,
- om de har haft kontakt med en forsorgsmedarbejder efter fraflytningen fra institutioner,
- om de kommer eller er kommet på en varmestue eller værested.

Der er her stor forskel på de tidligere brugere fra henholdsvis familieinstitutioner og forsorgshjem/herberg. Det er den sidste gruppe, som især har været i kontakt med de netværksskabende indsatser.

Vi kan ikke identificere en positiv sammenhæng mellem indsatserne og graden af netværk for de tidligere brugere. Faktisk er det sådan, at ensomhedsfølelsen er mere udbredt blandt dem, som har haft en kontaktperson, end blandt dem, der ikke har. Det kan dog alene skyldes, at indsatsen primært er givet til de mest ensomme. Vi finder generelt, at en meget stor andel (80 pct.) af dem, som har deltaget i en indsats, selv mener, at det har hjulpet.

Af beskæftigelsesrelevante indsatser er der blevet spurgt til handplaner, som en tredjedel har fået udarbejdet og revalidering, som en fjerdedel har prøvet og til aktivering, som noget over en tredjedel har prøvet. Vi kan generelt ikke finde nogen sammenhæng mellem indsatserne og levekår. Igen må den manglende statistiske sammenhæng nok tilskrives, at indsatserne generelt er fokuseret mod de svageste, hvorfor det er svært at identificere en forbedring, når man sammenligner deltagerne med brugere, der ikke har deltaget i en indsats. Det er kun lidt under halvdelen af dem, som har deltaget i indsatserne, som mener, at de har hjulpet.

DE MEST UDSATTE GRUPPER

Det er en kendt sag, at hjemløse, herunder brugere af hjemløshedsinstitutioner, ofte er præget af andre sociale problemer som misbrug og psykisk sygdom. Det har vi forsøgt at måle gennem en række spørgsmål om årsager til hjemløshed og kontakt til forskellige behandlingsinstitutioner. Endelig har vi hentet oplysninger fra Landspatientregisteret.

På basis heraf kan det fastslås, at tæt ved 40 pct. af de interviewede tidligere brugere på et tidspunkt i deres tilværelse har været berørt af psykiske problemer. Der er især tale om etniske danskere over 40 år. Der er endvidere flere enlige kvinder og færre med hjemmeboende børn i gruppen. Spørgsmålet er, om de er væsentligt dårligere stillet end tidligere brugere uden psykiske problemer. De har ikke haft en mere ustabil boligkarriere end de øvrige, men de har en mindre sandsynlighed for at bo i egen bolig på interviewtidspunktet. Derimod er deres levestandard målt ved antallet af afsavn i det daglige ikke dårligere end de andre tidligere brugere.

Lidt over 50 pct. af de tidligere brugere har på et tidspunkt i deres tilværelse haft alkoholproblemer. Det drejer sig i overvejende grad om mænd, som i 1997 havde ophold på et forsorgshjem. Mange af dem er personer med en dansk baggrund, en alder over 40 år, og de er relativt ofte fraskilte. Få af dem har hjemmeboende børn. Flere end 50 pct. modtager førtidspension, og en større andel er blevet dømt for lovovertrædelser. Deres boligsituation på interviewtidspunktet er ikke anderledes end boligsituationen for personer, der ikke har været berørt af problemer med alkohol. Og for mændenes vedkommende har de endda færre økonomiske afsavn end resten af de tidligere brugere. Kvinder med alkoholproblemer bor oftere alene og sjældnere sammen med børn end de øvrige kvinder.

Når det drejer sig om sociale netværk og levestandard, er de ikke ringere stillet end de øvrige. De er ikke mere ensomme.

Værst stillede er helt klart de, som på et tidspunkt i deres tilværelse haft problemer med hårde stoffer. Det gælder mere end hver femte af de interviewede. De er stort set alle sammen danskere, som i 1997 havde ophold på et forsorgshjem e.l. I modsætning til de to andre særligt udsatte grupper findes der en del kvinder iblandt dem (20 pct.). De er også relativt unge, idet næsten halvdelen er mellem 30-39 år. De bor lige så ofte som andre tidligere brugere sammen med en partner, men få har hjemmeboende børn. De har et relativt lavt uddannelsesniveau, og få af dem er i arbejde på interviewtidspunktet i 2004. Hver femte af dem har nævnt, at gæld til det offentlige var medvirkende til, at de i sin tid søgte ophold på en hjemløshedsinstitution (mod 12 pct. af samtlige tidligere brugere). De havde flere ophold på institutioner for hjemløse i 1997 end de andre brugere, og de er meget oftere blevet dømt mange gange pga. lovovertrædelser. Med hensyn til deres nuværende boligsituation adskiller personer med stofproblemer sig ikke fra andre tidligere brugere, og de har heller ikke boet kortere tid i deres nuværende bolig. På den baggrund kan det forekomme lidt overraskende, at mere end hver tredje af dem inden for de sidste fem år på et tidspunkt har boet på gaden, og mere end halvdelen har boet på et forsorgshjem e.l. Personer berørt af stofproblemer føler sig oftere ensomme end de andre interviewede personer, og de oplever betydeligt flere økonomiske afsavn.

I alt har 75 pct. af de interviewede på et tidspunkt i deres tilværelse enten haft problemer med hårde stoffer, med alkohol eller haft psykiske problemer.

LITTERATUR

- Andersen, Bjarne Hjort (red.) (2003): *Udviklingen i befolkningens levekår over et kvart århundrede*. København: Socialforskningsinstituttet, 03:14.
- Balsløv, Kim D.; Thomsen Rita L.T.; Benjaminsen, Sigurd E. & Petersen, Palle (2000): "Hjemløse på forsorgshjem og herberger i Fyns Amt II". I *Ugeskrift for Læger*, 162:1187-1344, 2000. København.
- Brandt, Preben (1992): *Yngre hjemløse i København – Belyst ved en undersøgelse af de socialpsykiatriske forhold hos de 18-35-årige brugere af institutionerne for hjemløse København*. FADL's Forlag. København.
- Busch-Geertsema, Volker (2002): Does Re-Housing Lead to Integration. Follow-up study of re-housed homeless people. www.iccr-international.org/impact
- Bømler, Tina Ussing (1996): *En anden hverdag – om psykisk syge misbrugere*. Forlaget ALFUFF. Ålborg Universitet. Ålborg.
- Caswell, Dorte & Schultz, Ida (2001): *Folket på gaden – om posefolket og gadepraktikken*, Gyldendal. København.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2004): *Familiens udvikling i det 20. århundrede – demografiske strukturer og processer*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:07.

- Craft-Rosenberg, Martha, Powell, Sandra Rae & Culp, Kenneth (2000): "Health Status and Resources of Rural Homeless women and children". *Western Journal of Nursing Research*, 2000, 22 (8), s. 863-878. Sage Publications. Inc.
- Crisis (2003): *Hidden Homelessness: Lost Voices – The invisibility of homeless people with multiple needs*. Crisis. London.
- Den Sociale Ankestyrelse (2004): *Brugere af botilbud efter servicelovens § 94*. Årsstatistik 2003.
- Edgar, Bill; Doherty, Joe & Ami Mind Caul (2000): *Support and Housing in Europe*. FAENTSA. Policy Press. Bristol.
- Finansministeriet (2004): *Lavindkomstgruppen – mobilitet og sammensætning*. København: Finansministeriet.
- Gamst, Birte (2003): *Støtte- og kontaktpersonarbejdet for hjemløse - erfaringer fra Socialministeriets forsøgsordning*. Konsulentkompagniet. Hørsholm.
- Greene, William H. (2002): *Econometric Analysis*. Prentice Hall, New Jersey.
- Guneriusen, Willy i Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo (red.) (1996): *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Finn Kenneth & Hansen, Henning (2004): *At eksistere eller at leve. Fattigdom og lave indkomster i Danmark – hvordan måler man fattigdom?* København: CASA.
- Jensen, Mogens Kjær (1995): *Hjemløse med og uden egen bolig*. Socialforskningsinstituttet. Rapport 95:6. København.
- Jensen, Mogens Kjær, Kierkegaard, Ole & Varming, Michael (1996): *Sociale boformer*. Statens Byggeforskningsinstitut. Hørsholm.
- Juul, Søren (1992): *Street Children in Denmark*. *Young*. The Danish National Institute of Social Research. Copenhagen.
- Juul, Søren & Ertmann, Bo (1991): *Gadebørn i Storkøbenhavn*. Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:9. København.
- Järvinen, Margaretha (1992): "Hemlöshetsforskning i Norden". I Järvinen, Margaretha & Tigerstedt, Christoffer (eds.): *Hemlöshet i Norden*. NAD-publikation 22. Helsingfors.
- Järvinen, Margaretha (2002): "Institutionalised resignation – on the development of the danish treatment system". *Nordic alcohol studies* 2002, 5-17.
- Koch-Nielsen, Inger & Stax, Tobias Børner (1999): "The Heterogeneity of Homelessness and the consequences for

- Service Provision". In Dragana (ed.): *Coping with Homelessness*. Ashgate. Vermont.
- Kreiner, Svend (1999): *Statistisk problemløsning. Præmisser, teknik og analyse*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. København.
- Nordentoft, Merete (1994): *Hjemløshed, social integration og livskvalitet hos psykiatriske patienter i København*. FADL's Forlag. København.
- Rådet for Socialt Udsatte (2003): *De udsatte grupper og boligen*. Rådet for Socialt Udsattes småskriftserie nr. 2/2004. www.udsatte.dk.
- Salize, Hans Joachim; Dillmann-Lange, Conelia; Stern, Gerlinde, Ketner-Figura, Beate; Stamm, Klaus; Rössler, Wulf & Henn, Fritz (2002): "Alcoholism and somatic comorbidity among homeless people in Mannheim, Germany". In *Addiction*, 97, 12, s. 1593-1600. Society for the Study of Addiction to Alcohol and Other Drugs.
- Stax, Tobias Børner (1999): *En gang socialt marginaliseret – altid ...?* København: Socialforskningsinstituttet, 99:21 .
- Stax, Tobias B. (2001) "Understanding Homelessness and Social Policy in Denmark". In Polakow, V. & C. Guillea (2001) (eds.): *International Perspectives on Homelessness*. Greenwood Press, Westport Connecticut.
- Townsend, Peter (1979): *Poverty in the United Kingdom – A survey of household resources and standards of living*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Villadsen, Kasper (2004): *Det sociale arbejdes genealogi*. Hans Reitzels Forlag. København.
- Wong, Yin-Ling (1997): "Patterns of homelessness: A review of longitudinal studies". In Culhane & Hornburg (eds.): *Understanding Homelessness: New Policies and research Perspectives*. Fannie Mae Foundation.

UD AF HJEMLØSHED?

OM LIVET EFTER OPHOLD PÅ EN INSTITUTION
FOR HJEMLØSE

Hjemløshed er ofte forbundet med en række problemer som misbrug, psykisk sygdom, vold i parforholdet, ringe arbejdsmarkedstilknytning og levevilkår, kriminalitet, gæld og manglende sociale netværk. Det er alle problemer, der kan udløse hjemløshed og potentielt fastholde personer i en hjemløshedstilstand.

Formålet med denne rapport er at belyse veje ud af hjemløshed ved at se på, hvilke faktorer, begivenheder og indsatser, der har påvirket situationen for mennesker, som på et tidspunkt i deres liv har været indskrevet på en institution for hjemløse. Rapporten ser på, hvad der karakteriserer disse mennesker og deres hjemløshedsforløb, og hvordan det er gået for dem efter opholdet - om de har opnået en bedre og mere stabil tilværelse. Resultaterne i rapporten er baseret på en omfattende analyse af registerdata og interview med 842 personer, der har været igennem hjemløshedsforløb.